

ALEXSANDR POLESCSUK

A PERGAMEN TITKA

ALEKSZANDR POLESCSUK

A PERGAMEN TITKA

AVAGY MECHANICUS DOKTORNAK

ÉS ALMA NEVŰ KUTYÁJÁNAK

KÜLÖNÖS HISTÓRIÁJA

FANTASZTIKUS REGÉNY

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ - KÁRPÁTI KIADÓ BUDAPEST-UZSGOROD, 1967

A mű eredeti címe

AjiencaHAp floJiemyK

BEJIMKOE AEJIAHHE

AetrH3 MocKsa 1959

Fordította SZEGŐ GYÖRGY

TAKÁCS ZOLTÁN *rajzaival*

Megjelent a Móra Ferenc Könyvkiadó (Budapest)

és a Kárpáti Kiadó (Uzsgorod, Ukrán SZSZK)

közös gondozásában

ELSŐ FEJEZET *Mi történt az országúton?*

1

Csengetés ébresztett. Míg felöltöztem, még kétszer csengettek a bejáratnál. Öt óra volt. Kimentem az udvarra, és kinyitottam a kiskaput. Odakint egy autó állt. Első ajtaja nyitva volt. A kormányánál poros, kék köpenyben egy férfi ült.

— Maga csengetett? — kérdeztem.

Nem felelt. Szótlatlanul, elgondolkozva bámult maga elé. Tagadóan rázta fejét.

— Maga csengetett? Mi történt? — kérdeztem ismét. A férfi felém fordult. Mintha nagy kínnal próbálna

ráébredni, hol is van, és mi történik vele.

— Víz!... — szólalt meg hirtelen. — Adjon víz kocsiba ... Nekem inni... — Nagyon rosszul beszélt oroszul. — És ezer ... hogy mondják, bocsásson meg ..., korán van még, reggel...

— Annyi baj legyen, szót sem érdemel, éppen jókor ébresztett fel! Rögtön hozok egy vödört...

— Mi vödörünk ... Van mi vödörünk ... — Az utas kiszállt az autóból, és felkiáltott: — Alma! Alma!

A kapu köoszlopa mögül hatalmas farkaskutya ugrott elő, fehér háromszöggel a nyakán. A csomagtartóhoz rohant. A csapózárakat a fogával pattantotta fel, és a fogai között vitte gazdájához a vödört. A férfi bement az udvarra, és kinyitotta a csapot. Alma odatartotta a vödört a vízszugár alá, és amikor háromnegyed részben megtelt, a kocsinhoz vitte. Mellső lába remegett az erőfeszítéstől,

5

látszott, hogy alig bírja a nehéz vödört, de azért nem loccsantotta ki a vizet. Gazdája megtöltötte a hűtőt meg egy nagy termoszt. A kutya beugrott melléje az ülésre, és a kocsi elindult. Kiléptem az utca közepére, és utánuk néztem. „Becsületszavamra — mondtam magamnak —, csengetni is ez a kutya csengetett! De hogy is érhetette el a gombot? ...”

örültem a korai csengetésnek, mert aznap nagyon sok dolgom volt. Mindenekelőtt minél korábban a munkahelyemre kellett mennem. Megígérték, hogy kiadják szabadságom idejére a fizetést. Aztán fel kellett keresnem a faiskolát hibrid magvakért, be kellett nézнем a postára, és még három üzletbe.

Sietve megreggeliztem, kitoltam a kerékpárt az utcára, bezártam a kaput, és elindultam.

A kerékpár nesztelenül gurult az országút szegélyének finom porában, csak néha zökkent egy-egy kövön. Húsz perc múlva célhoz is értem volna, de a híd feljáratánál rendetlenül összetorlódott autók tömege zárta el előlem az utat. Közelebb hajtottam, és ekkor észrevettem az ismerős kocsit. De milyen állapotban!

Nagy sebességgel futhatott neki az útszéli betonkorlát oszlopainak. Hármat kidöntött, majd fennakadt, mint egy türe szúrt nagy fekete bogár. A hűtő szétlapult, a földön körös-körül víz-, olaj- és benzintócsák voltak ...

A vezetőt már kihúzták a fülkéből, és lefektették az út menti fűre. Mikor odaértem, éppen kíméletesen felemelték, hogy átvigyék a mellettünk álló mentőkocsiba.

— Mi történt vele? — kérdeztem az orvostól. — Él? Az orvos nem felelt.

— Milyen kár érte... — csúszott ki a számon. — Ilyen jókötésű fiatalember! És egyszerre csak ...

— Mi az, talán ismeri? — kérdezte az egyik sofőr.

— Nem, de reggel nálam vett fel hűtővizet. Körülvettek.

— Mikor volt az?

6

— Negyven perce lehet, nem több ...

Különös érdeklődést mutatott szavaim iránt egy magas rendőr hadnagy. A kocsihoz vezetett, és kitérte ajtáját.

— Hol a termoszt? — kérdezte szigorúan.

— A vállán volt, vékony fekete szíjon ...

A hadnagy a mentőkocsihoz rohant, amely már megindult, és megkérdezte az orvost, talált-e az áldozatnál termoszt. Az tagadólag rázta a fejét.

— Hát a kutyával mi lett? — kérdeztem.

— A kutyával? Miféle kutyával?

— Semmiféle kutya nem volt itt, semmiféle! — szólaltak meg többen körös-körül.

— Biztos, hogy ezzel a kocsival találkozott? — kérdezte a hadnagy.

— Volt kutya, volt bizony! — mondta egy napbarnított arcú öregember, aki a tarlók felől jött. —

Hogyne lett volna, saját szememmel láttam!... Mikor a kocsi nekiment a korlátnak, egyszerre csak kiugrott belőle a kutya! Valamit tartott a szájában — valami kulacsfélét, szíjon ... És uzsgyi! Meglátott engem, ott álltam, ni — az öreg egy szénaboglyára mutatott, mely mögött zöld liget kezdődött —, meglátott engem, és oldalra tért. Arra futott, ni...

— Mindenesetre felírom a maga címét — szólt hozzám a hadnagy. — És nem vett észre semmit? Nem volt részeg a vezető?

— Nem hinném ... Korán reggel... Nem, nem volt. A város felől motorkerékpárok berregése hallatszott.

Néhány motoros közeledett nagy porfelhőben. Határőrök voltak.

Körülvették az autót, és egy határvadász őrnagy így kiáltott:

— *Ez az! Nézzétek a számát!.. . Lám, hova került!... Felvették már a jegyzőkönyvet?* — fordult a sokasághoz. — Hol van a szerencsétlenül járt vezető?

7

— A városba vitték — jelentette a rendőr hadnagy. — Az orvos szerint reménytelen az állapota ... Mindent felmértünk, feljegyeztük a tanúk címét, a fényképezés is megtörtént.

— Állítsanak őrséget a kocsihoz! — parancsolta az őrnagy. — Ki a teherautó sofőrje?... Gyerünk, kerítsenek vontatókötelet, húzzák az árokba a kocsit! És hajtsanak tovább, elvtársak!

Az emberek szétszéledtek. Egy teherautó elvontatta a kocsit a nem nagyon mély útszéli árokba. És ami azután történt — alig tudom leírni.

Mihelyt az összeroncsolt autó elmozdult a helyéről, egyszerre csak megjelent szemem előtt a házam.

Oly világosan láttam, a részleteknek olyan bőségével, hogy minden elhomályosult körülöttem. Úgy éreztem, be tudnék menni udvarunk mélyén a csúrhöz. Lám, máris a csűr fenyőpadlóján lépkedek ...

Érzem a gyantaszagot ... Visszafordulok, keresek valamit. Igen, keresek ... És sehogy sem találok

Szibirjakot, nagyhangú, sovány kis kutyámat, mely a ház előző gazdájáról maradt rám. Bizony,

Szibirjak nincs sehol... Ez nyugtalanított hát kora reggel óta ... Vajon hová tűnhetett el? . . .

És én kertem ösvényein „bolyongtam”, míg belé nem ütköztem valamibe, ami teljesen láthatatlan volt, és semmiképpen sem lehetett ott a teljesen sima, homokos ösvényen.

Lehajoltam, megtapogattam a földet. Meleg volt, porhanyós, gyökerek szótták át, hegyes szalmaszálak álltak ki belőle. Nem láttam ezt a földet, de lelki szememmel érzékeltem, elképzeltem. Nem, mégsem vagyok otthon. Nyilvánvalóan valahol a mezőn vagyok, a szerencsétlenül járt kocsi közelében, valahol a mezőn ... Igen, igen, a teherautó megrántotta a kocsit, és valami történt... El erről az átkozott helyről!... Ott van a nap! Eddig nem láttam, csak a melegét éreztem. Most, hogy felemeltem a fejemet, a nap korongja sötétvörösen és élesen

8

rajzolódott ki a képzelt tárgyak körvonalai között. A nap felé tántorogtam. Óvatosan, botladozva mentem. Lám, felbukkant a liget, ugyanaz, amelyben az öreg szavai szerint Alma eltűnt. Kusza foltnak látszott, de valódi volt, nem látomás, mint a többi kép. Hirtelen elfordítottam a fejemet — és a liget eltűnt. Igen, igen, ez az igazi liget. Egyre tisztábban látszik ...

A liget mellett tértem magamhoz. Minden a helyén állott újra. Most már körös-körül mindent tisztán láttam. Ott az út, a híd és az autóröns az árokban. Körülötte az emberek ...

A hídtól különböző irányba mennek. Nem, nem mennek, támolyognak . . . Felismertem az öreg

parasztot. Egy helyben forgott. Egy határőr tántorogva tolta motorkerékpárját a tarlón. Lassan ment. Nicsak, beleütközött a magas szénaboglyába! Otthagyta a motort... Rájön-e vajon, hogy meg kell kerülnie? ... Rájött. Kezét nyújtotta maga elé, és felfelé nézve megkerülte a boglyát. Akárcsak én, a nap szerint tájékozódott. Kiért onnan! Egyre gyorsabban és gyorsabban ment, majd futásnak eredt. Váratlanul feltűnt egy teherautó. A sofőr mit sem sejtve vezette az úton, egyenesen a híd felé. Elébe rohantam.

— Állj! — kiáltottam, ahogy a torkomon kifért. — Állj!

A teherautó megállt.

— Nem lehet arra! — kapkodtam a levegőt. — Nem lehet!...

— Ugyan miért? — kérdezte a sofőr.

— Nem lehet arra. Valami ördögösség van ott!...

— Na jó, jó — mondta a sofőr, és elindította a kocsit. - Azt hittem, hogy fel akar szállni. Isten vele!

A teherautó elrobogott mellettem. Iszonyattal néztem utána. Megtet, t száz métert, kétszázat..., amikor hirtelen élesen a mély árok felé fordult. De a sofőrnek az

9

utolsó pillanatban sikerült fékeznie. Az egyik kerék az árok fölött lógott.

— Hé, barátom! — kiáltottam. — Gyere a hangom irányában! Errefelé!

A sofőr kitapogatta az árok szélét, és elég gyorsan elindult felém. Az árokban jött, semerre sem tért el.

Megirigyeltem a leleményességét. Hamarosan meglátott, és hozzám futott.

— Minek állsz? — kiáltotta már messziről. — El kell rekeszteni az utat!

— Nem hallgattál rám, ugye? Mondtam neked! Te meg csak hajtottál.. .

— Na és mit mondtál?! Le kell zárni az utat mind a kétfelől.

— A másik oldalon már lezárták a határőrök. .. Látod? Kerülő útra irányítják az autókat.

2

Fél óra múlva a karambol színhelye körül volt kerítve: az utat már a városnál lezárták. A rendőr hadnagy odajött hozzám.

— Mit gondol az egészről? — kérdezte. — Valami hipnózis ez, vagy mi a csuda? Szédülni kezdtem, minden homályos lett a szemem előtt, s egyszerre csak a dolgozószobámban találtam magamat.

— Én pedig otthon voltam, jártam a kertemben, kerestem a kutyát...

— Én meg a tengeren voltam! — szólt közbe a sofőr, ugyanaz, aki nem hallgatott rám, és továbbhajtott. — Tudják, ahogy arra a helyre jutottam, úgy éreztem, hogy egy kis hajón szelem a hullámokat, a hajóhídon állok, körös-körül pedig hullámok ...

10

— Egyszóval... — A hadnagy előhúzta noteszét. — Egyszóval... mindenki mást lát, csak nem azt, ami valóban előtte van ...

— Jönnék! — mondta hangosan a határvadász őrnagy, aki éppen befejezte az őrszemek felállítását, s felénk tartott, miközben zubbonyáról szedegette a bogáncsot.

— Jönnék! — Világoszöld autóra mutatott, amely a város felől közeledett.

A kocsiból kiszállt három ember, fénylő barna kezeslábasban. Meghallgatták az őrnagyot, majd gázálarcot vettek fel.

— Ez kétségtelenül valami gáz — mondta az őrnagy.

— Kétségtelenül. Lám, ez az elvtárs — s rám mutatott

— hamarabb tért magához, mint a többi, csupán azért, mert véletlenül a ligethez botorkált, a város irányába. Azok viszont, akik az ellenkező irányban indultak, csak a falu szélén tértek magukhoz.

— És ez mit jelent? — kérdezte a hadnagy.

— Sok mindent... A szél gyenge ugyan, de mégiscsak fúj a falu irányából, délről északra. Ha tehát gázzal van dolgunk, az vékony sávban húzódik. Ez az elvtárs azért tért magához olyan hamar, mert keresztezte a veszélyes sávot, és nem vele együtt haladt.

Az őrnagy elhallgatott. Nyugtalanul figyeltük a gázálcos, barna alakokat.

— őket is elkapta! — kiáltott fel a hadnagy.

Jól láttuk, hogy mintegy ötven méterre az úton maradt autóktól, hirtelen mind a hárman különváltak, mintha láthatatlan korlátba ütköztek volna. Többé nem tudtak mozdulataiknak parancsolni, gyámoltalanul támolyogtak.

— Mi a csudát csináljunk?! — mondta bosszúsan a határőr. — A gázálc sem segít!

— Próbálkozzunk esetleg a másik oldalról, őrnagy elvtárs? Látja ott azt a széttört betonoszlopot? —

kérdezte a rendőr hadnagy.

11

— Látom bizony. Kiáll belőle a vas.

— Mellette van az én kis bőröndöm. A földre tettem, mikor elhúzták az autót. És akkor nyomban megkezdődött ... Hogyan juthatnánk most a bőröndhöz? ...

— Én elfutok érte, ha megengedik — ajánlotta váratlanul a teherautó sofőrje. — Egy pillanat alatt itt lesz!

— De hiszen azok az emberek gázálarcban sem tudták.. .

— Nekem sikerül! Kisütöttem egy módszert... Csak kiabáljanak, mikor a közelébe érek, hogy „meleg” vagy „hideg”.

— Próbálja meg! — egyezett bele az őrnagy.

— Hát hadd hajózzak egy kicsit az én kedves Baltitengeremen! — nevette el magát a sofőr, és nekiindult. Ment előre száz lépést, aztán leszállt az árokba, és abban ballagott.

— Ravasz fickó! — nevetett az őrnagy. — Az árok vezet, ameddig akarja, nem is kell néznie, hol megy.

— Bizony, a mi csoportunknak is az árokban kellett volna mennie — jegyezte meg a rendőrnyomozó. — Nézze csak, már bejutott a sávba!

Igen, a sofőr mozdulatai bizonytalanokká váltak. Lassan mozgott, de mégiscsak előrehaladt. Lám, most kezével mutatta, hogy szeli a hullámokat, hajózik, és mi mindnyájan megértettük, hogy az „elvarázsolt” hely titokzatos erői újra körülvették őt szeretett Balti-tengerének „hullámaival”. Most már nem rendesen ment, hanem tántorogva botorkált, karjával hadonászott, hogy megtartsa egyensúlyát, s magasra emelte térdét, mintha vízben járna. Időnként kitapogatta az árok szélét. Visszafojtott lélegzettel követtük mozdulatait.

— Meleg! — kiáltott fel a rendőrnyomozó. — Meleg! Meleg!.. . Forró!... Tűz!...

A sofőr négykézlábra ereszkedett, kimászott az árokból, tapogatózva meglelte a kis bőröndöt, visszatért az árokba, és diadalmasan emelte feje fölé zsákmányát.

12

Hamarosan ismét mellettünk volt.

A hadnagy sietve kinyitotta a bőröndöt.

— őrnagy elvtárs — szólt a határőrhez —, látja ezt a holmit? A baleset áldozatának mellén találtuk.

— De hiszen ez gázálarc! — kiáltott fel az őrnagy. — Hát nem megmondtam? Persze hogy gáz! Egyébként ez az álarc házi készítésű. Nézze csak a gumiszalagokat, melyek az arca szorítják. Nadrágtartóból vágták ki, fejemet teszem rá, hogy nadrágtartóból.

— Hát igen, összevarrták, úgy-ahogy . . .

— Akárhogy is varrták össze, ez valódi gázálarc — mondta az őrnagy —, fedi az orrot és a száját. A mellén függött?... Úgy! Világos, hogy bármelyik pillanatban felránthatta állára, elfedhette vele orrát, száját. Minden világos!

A hadnagy kivette a gázálarcot az őrnagy kezéből, arcára húzta, és elindult az úton. És lám, háborítatlanul be tudott menni a gázfelhőbe, az autóröncs mellé. Bemászott a nyitott ajtón a kocsiba, és sokáig maradt benne. Aztán kiszállt, hozzánk sietett, és levette a gázálarcot.

— Igaza van, őrnagy elvtárs — mondta. — A kocsiban nagy gázpalack fekszik, nyilván abból ömlött ki a gáz. Szorosan becsavartam a szelepét. A szél mindjárt elviszi azt, ami már kifolyt, és megvizsgálhatjuk a kocsit.

Fél óra múlva mindnyájan újra az autóhoz mentünk. Felemeltem a kerékpáromat a porból, és végre a dolgomra mehettem. Az úton helyreállt a forgalom. Az ősz-szetört kocsit elvitték valahová a határőrök.

Az eset annyira különös volt, hogy értelmesen elmondani is bajos lett volna. Történt valami... De tulajdonképpen mi? Ki az áldozat? Miféle gáz volt a palackban?

Nagyon sajnáltam azt az embert. Nem tudom, miért, rokonszenvesnek találtam. Tiszta, egyenes tekintete, ősz-

13

be vegyülő fekete haja, megnyerő mosolya volt. Hátha még magához tér, hátha életben marad ... Sehogy se fért a fejembe, hogy ez az ember bűnöző, diverzáns volna. Nem tudtam elhinni!...

3

Tizenegy óra tájban értem haza. Szibirjak csakugyan nem volt sehol. A kiskapunál szokott várni! Hová tűnhetett el a kutyas? Bejártam az egész udvart, benéztem minden kis zugba, hívtam, csalogattam... Sok haáznát nem láttam Szibirjaknak, de hozzászoktam . . . Kinéztem a kapun. De a kutya az utcán sem volt.

— Nem látta véletlenül Szibirjakot? — kérdeztem a szomszédomat, aki éppen saját kapuja előtt tett-vett. — Elszökött valahová a tekergő.

— Nem, nem láttam. Régen szökött el?

— Reggel ötökör még itthon ténfergett. Éppen kinyitottam a kaput...

— ötkor? Az már baj!... Én egy kicsit később keltem fel. Kinéztem az ablakon, és láttam, hogy a sarkon, éppen a zöldeséges üzettel szemben kék sintérekocsí áll. Biztosan az vitte el a maga Szibirjak ját. Nem volt szám a nyakörvén?

— Nem bizony . . . Kár a kutyáért!

— Azért ne hagyja annyiban. Siessen, hátha még életben van. Ad a sintérnek tíz rubelt a fáradságáért, és az elengedi a kutyát. Neki mindegy. Ha egyszer megkerült a gazdája, kiadja.

Csak homályosan emlékeztem rá, hol is van a kutyák számára oly gyászos hely. A városon kívül akadtam rá. A város legszélén házikó állt, azon túl a vasúti sínek

14

kezdődtek. Idősebb asszony sikálta buzgón a küszöböt. Kérdésemre így felelt:

— Hogy hol vannak az elfogott kutyák? Ott ni, a mezőn túl látszik egy házikó. Ott tartják őket az intézet számára. Egy részüket megölik.

Az utolsó métereken nagyon kellemetlenül éreztem magamat. Számoltam lépteimet... A sintér elémm jött, csúfondárosan nézett rám. Sejtette, mi járatban vagyok, és miért vagyok zavarban ... Meg kell mondanom, orrfacsaró bűz volt; csodálkoztam rajta, hogy a város ilyesmit eltűr: alig lehetett lélegzethez jutni...

— Szóval a kutyus kell magának? Űgy, úgy... Nem ügyelt rá? Hát magára vessen!

— Kérem, adja vissza!

— Na, üsse kő! De aztán bejelentse ám, számot tegyen rá előírás szerint! Mert a mi munkánk fontos munka.

Bevezetett az udvarra, ahol a kifogott ló abrakolt. Vagy húsz kutya üvöltözött és ugrándozott a ketrecekben.

— Én most inkább a tudomány számára dolgozom — mondta a sintér. — Már egy hete nem jöttek az intézetből, pedig ideje volna. Sok kutya összegyűlt... Hallgass, te! — kiáltott foglyaira. — Szóval azt mondja, hogy kicsi, szürke? Volt ilyen, hogyne. Ott ni... Nem az?

— Nem, az enyém kisebb.

— Akkor nézze csak, ott beljebb van még egy.

— Nem, nem ...

Ebben a pillanatban megláttam Almát. Alma volt az, semmi kétség. Lám, figyelmesen rám nézett, és a ketrec falához ugrott — megismert.

Körmével a dróthálóba kapaszkodott. A háló megremegett, csikorgott.

— Hallgass, te! — kiáltotta hangosan a sintér. - Visz-sza!

— Elviszem ezt a kutyát.

— De hiszen nem a magáé!

15

— Nem számít. Megtetszett nekem, adja, ide! Alma nem ugatott, nem üvöltött. Némán feszegette a dróthálót, és néha rám nézett sötét, sárgás szegélyű szemével. Aztán a háló rezgése megritkult, és úgy tűnt nekem — vagy csak képzelődtem? —, hogy ütemessé vált. Fülelni kezdtünk. Messziről, a strandról hozzánk szűrődött a zene hangja. És Alma — meg mertem volna esküdni rá — a zene ütemére rázta a hálót.

— Hogy be van tanítva! — csodálkozott a sintér. — Talán cirkuszból szökött el? . . . Ezért többet kell adnia. Az intézetben talán egy ötvenest, de még egy százast is kapnék érte.

Odaadtam minden pénzt, ami nálam volt — vagy negyven rubelt —, és elvittem Almát. Egy darab kötelet kötöttem a nyakára, és Alma olyan erővel húzott előre, hogy szinte szaladnom kellett. Igyekezett minél hamarabb minél messzebbre kerülni ettől a szörnyű helytől.

Csak otthon, az udvaromon fűjtük ki magunkat. Becsuktam a kiskaput, Alma pedig átölelte lábamat mellső lábával.

— Jól van, Alma, jól van, no . . . — csitítottam.

De ő csak szűkölt, és nem engedte el a lábamat. Ebben a percben meghallottam Szibirjak ismerős ugatását. Bejártam az egész udvart, de sehogy sem tudtam rájönni, honnan ugat az a mihaszna kutya. Végre eszembe jutott, hogy a csürben lehet, és kinyitottam az ajtót. Szibirjak éppen és elevenen jött ki a csürből, és farkát csóválva, büntudatosan nézett rám.

— Ej, te haszontalan, te rabló! Miért hallgattál, mikor hívtalak?

Szibirjak nyilván még az este beszaladt a csürbe, mikor ott dolgoztam. Egész éjszaka és reggel a farakás mögött aludt. Csak most jelentkezett, mintha mi sem történt volna. Lefetyelte a vizet a csap előtti tócsából, és olykor-olykor rávicsorgott Almára, aki nyugodtan figyelte őt.

16

— Hát nem tudod, te ebadta, hogy majd lejártam a lábamat, annyit kerestelek?! — förmedtem rá Szibir-jakra, de magamban persze megbocsátottam neki.

Magam se tudtam, miért örülök annyira, hogy kiszabadítottam Almát a bajból. Az ám, Szibirjajknak úgysem veszem sok hasznát; ha kedve szottyan, ugat, ha nem, lefekszik aludni. Bezzeg ha Alma megragad valakit, annak befellegzett! Ez aztán a házörző! Gyönyörködtem benne: erős, arányos testű, szépen, büszkén tartja a fejét. Vajon nem öreg-e? Dehogyan, három-négy éves lehet, nem több ... A következő napokban állandóan nyugtalan voltam. Alma naponta szolgált nekem valami meglepetéssel. Azzal kezdte, hogy bemutatta szokatlan tanultságát és értelmességet. Meg se kottyant neki, hogy lenyomja a kilincset, és kinyissa a kiskaput, vagy megeressze a vízcsapot. Ezt gyakran meg is tette: óvatosan megfogta fogával a csapot, és ügyesen elfordította. Viszont egyáltalán nem ismerte a kutyák megszokott „szókészletét”. Ha azt kiáltottam neki: „Alma, fuj, hallgass, Alma!” — csak még inkább ugatott. Ugyanígy volt a „lapulj!” és „fogd meg!” vadászkifejezésekkel is. Nagyon sokáig vesződtem vele, míg felfogta a „hozd ide!” parancs értelmét. Néhányszor eldobtam egy pálcát, és kiáltottam: „Hozd ide, Alma, hozd ide!” Kelletlenül odament a pálcához, de nem vette a szájába. Csupán akkor értett meg, mikor elvesztettem a türelmemet, és szemléletesen megmutattam, mit kell tennie, sőt négykézlábra ereszkedtem, és szájamba fogtam a pálcát. Akkor aztán rögtön teljesítette a parancsot.

A legkülönösebb az volt, hogy Alma, aki kétségtelenül nagyon okos kutya volt, közömbösen fogadott minden helyeslést, minden adományt. Sosem csóválta hízelegve a farkát. Mikor simogattam, nem tartotta oda a fejét, ahogy bármilyen más kutya tette volna, hanem mozdulatlanul állt, és az örömek semmi jelét sem adta. Az a

17

jókedv, melyet első nap megfigyeltem rajta, mikor megmenekült a sintéértől, többé nem tért vissza. Egyre nyugtalanabb lett.

Mindent megevett, de nem a jelenlétemben. Egyszer kivittem neki az udvarra egy tálat az ebéd és vacsora maradványaival, magam pedig elbújtam a félig nyitott ajtó mögött. Alma felszaladt a tornác lépcsőfokain, és orrom előtt becsukta az ajtót.

Nagyon szerette, ha beengedtem a házba. Akkor látszott igazán, milyen jól van betanítva. A házban különösen jól viselkedett. Aludni csak nappal aludt. Éjjel a kertet járta. A kutyahangok kórusában az övé volt az első. Alma hangos, zengő, rövid ugatása felizgatta utcánk összes kutyáit, és sokáig nem tudtak lecsillapodni.

De Alma hamarosan kezdett eltűnedezni — eleinte-éjszakánként, aztán pedig nappal is.

4

Egy rekkenő nyári napon az egész város a folyó felé igyekezett. Trikós és hajhálós férfiak, félmeztelen kisfiúk csapatai, élelemmel megrakott édesanyák és nagymamák kapaszkodtak fel a vízibusz áttüzesedett fedélzetére, hogy átmenjenek strandolni a másik partra. A hajócska felszedte a horgonyt, vagyis eloldozták a kötelet a parti kőbikáról. Ezt a műveletet rendkívül komoly képpel hajtotta végre egy akkurátusan megfoltozott tri-kójú legényke. Egy perc múlva már a folyó közepén voltunk. Rögtön hűvösebb lett, és mindenki teli tüdővel szívta be a víz friss leheletét.

Ekkor kiáltást hallottam:

— Nini, egy kutya! Ez is fürödni megy!

18

Megfordultam, és észrevettem Almát sárgaréz veretes nyakörvével. Végigosont a keskeny fedélzeten, a mellvéd és a padok között.

— Alma! — hívtam. — Alma! Hogyan szöktél el?

Alma rám sandított, de nem jött oda. Alighogy a hajócska partot ért, elsőnek ugrott át a gerendamólóra, és nyoma vészett a zöld bokrokban. Kiáltottam a nevét, hívtam, de hiába.

Nemsokára boldogan merültem nyakig a vízbe, és fél óra hosszat kibújni se volt kedvem. Körös-körül gyermekek locsolódtak, egymás hátára másztak, és visítózva ugráltak a vízbe. A szomszéd ligetből röplabdázók nedves labdájának súlyos puffenése hallatszottak.

Árnyékos helyet kerestem a parton, beástam magamat a homokba, és elszunnyadtam. Annak a motorcsónaknak a zaja vert fel, mely a fürdőzők körül nyüzsgött, és „életmentő” céllal ijesztgette őket. Egy pillantást vetettem a csomagra, amelyben ruháim voltak. Már-már újra elszunnyadtam, mikor hirtelen megint észrevettem Almát. A kutya odament egy padhoz, amelyen ruhák voltak, szaglászni kezdte az ingeket, kalapokat, szandálokat. Valamit vagy valakit keresett...

Nincs rosszabb, mint fürdekről hazatérni. A nap még magasan állt, a hajócska zsúfolásig megtelt, az autóbuszban fülledtség volt.

Kinyitottam a kiskaput, besiettem a házba. Fájt a bőröm, leégett a hátamon. Kimentem az udvarra, és

megeresztettem a vizet a fejemre. Ebben a pillanatban ismét felbukkant Alma a szomszéd udvar felől. A kőkerítés tetején lépdelt, és mélyen lehajtotta a fejét. Olyan szomorúnak látszott, hogy szívből megsajnáltam. Alma leugrott egy rakás rözsére, melyet már rég el akartam égetni, és hamarosan hallatszott Szibirjak ugatása. A két házőrző nem élt békében egymással. „Meg kellene láncolni téged, lelkem — gondoltam. — Akkor dühösebb lennél, és nem ilyen okos, de legalább több

19

hasznodat látnám. így az egyik házőrző alszik, ha kedve tartja, a másik meg tekereg.”

Estefelé Alma ismét eltűnt, és néhány napig semmit sem tudtam róla.

Egy nap a kertjében dolgozó szomszédom átszólt hozzám. Odamentem a kerítéshez.

— Láttam az új kutyáját — mondta, és a kötényébe törülte kezét. — A városban tekereg.

— Hol?

— A kerületi kórház körül, a terecskén. Menjen oda, talán elhozhatja.

— De hiszen az nem fog ott ülni .. .

— Én meg azt mondom, hogy ott ül, ahogy már a kutyák szokták. A gazdája biztosan ott van a kórházban, ugye? Ezért nem mozdul onnan.

Csakugyan megtaláltam Almát a kórház mellett. Rám ismert, és közömbösen, szomorúan követett. Az utolsó napokban semmit sem evett. Horpasa beesett, lapockája kiállott.

A kapunál utolért a postás, és pecséttel lezárt, lila borítékot adott át nekem. Aláírtam az elismervényt.

„Biztosan távirat” — gondoltam, és felbontottam a kétrét hajtott és összeragasztott lapot.

Az esti homályban csak egy kurta szót tudtam kiolvasni: „Idézés” .. .

Odabent a lámpafénynél elolvastam. Másnap este hét órára hívtak. Klimenko vizsgálóbírónál kell jelentkezni. Mit akarhat tőlem? Nos jó, láttam azt az embert. Alma gazdáját...

20

5

Nem kellett elmennem Klimenkóhoz. Ő maga jött el hozzám. Ugyanaz a magas rendőr hadnagy volt, ezúttal civilben, akivel az országúti balesetnél ismerkedtem meg.

Bevezettem a vendéget a dolgozószobámba.

Hosszasan hallgatott, aztán lehangoltan mondta:

— Az áldozat meghalt.

— Meghalt?!

— Meg, tegnap. Magához se tért... Fontos tehát, hogy a legkisebb részletekig emlékezetébe idézzen mindent, amit tud róla.

— Hát a kocsis rendszáma? Hiszen volt rajta valami furcsa rendszám.

— A kocsis idegen rendszám alatt futott. Német, a Szövetségi Köztársaságból. Katonai rendszám, a megszálló csapatoké... Hogyan került hozzánk? Igen, nyilván ennek a kábító gáznak a segítségével. Az autó erős, jól bírja a terepet. A határőrök azt mesélik, hogy a határ felől lövések hallatszottak — és akkor az őrszáz előtt megjelent a kocsis. Aztán a határállomás egész személyzeténél beállt az az állapot, amit mi mind jól ismerünk: az ember többé nem látja a láthatót, hanem helyette tudja az ördög, mit! Egyszerűen ördögösség ... Csupán a városon kívül érték utol az autót, de már késő volt, bekövetkezett a baleset... Alaposan átvizsgáltuk a karosszériát. A kocsira löttek, nem is egyszer. Szép számban árulkodnak róla a legkülönbözőbb nyomok. Érdekes, hogy a golyónyomok különböző kaliberű fegyverekre vallanak. Egy helyen valami gránát robbanása is otthagya jegyeit. Igen jellegzetes karcolások, tudja, sugarakra emlékeztetnek. Találtunk egy nagyon különös szilánkot is ... Természetesen minderről senkinek sem szabad beszélnie! Mindenesetre írja alá, itt ni. .. A forma kedvéért. ..

21

Szóval azt mondta, hogy látta a kutyát, amely a kocsiban együtt volt az áldozattal?

— Nálam van.

— Magánál?! — Klimenko felugrott, és halkán mondta : — Azonnal le kell löni!.. .

— Miért? Jó kutya. Nagyon szomorkodik a gazdája miatt.

— Hol van?

Az ablakhoz vezettem. Alma szomorúan és magába mélyedve állt az udvar közepén. Körülötte Szibirjak szaladgált. Szibirjak ugatott, vicsorgott, fáradhatatlanul futkosott Alma körül. Nehéz volt eldönteni, hogy támadni akarja-e Almát, vagy fel akarja rázni közömbösségéből.

— Úgy gondolja, hogy meg van veszve? — kérdeztem.

— Nem, eszem ágában sincs. A veszett kutya nem él tovább hét napnál, most pedig már a harmadik hét kezdődik ... Issza a vizet?

— Issza ... De nézze csak!

Úgy látszik, Alma megelégette Szibirjak alkalmatlan-kodását. Hozzá ugrott, tarkón ragadta, hirtelen

feldobta hátára, és elindult terhével.

— Mégis meg van veszve! — kiáltott fel Klimenko, és hátsó zsebéhez kapott, melyen kirajzolódtak egy pisztoly körvonalai.

— Gyerünk! — mondtam. Lementünk a kertbe.

Volt ott egy nagy, kibetonozott gödör, melyet a ház előző gazdái ástak. Sosem száradt ki belőle a sötét esővíz. Alma föléje lógatta az elsendesült, megrémült Szibirjakot. Aztán letette a földre. A megszégyenült és megjuhászodott Szibirjak elsomfordált.

— Hogy megleckéztette!... — kacagott Klimenko. — Megvallom, mikor a maga másik kutyájára . . . hogy is hívják azt?... Szibirjakra vetette magát, megesküd-

22

tem volna, hogy megveszett. De hiszen magunk sem tennénk egyebet az ő helyében, ha így zaklatna holmi hitvány ebecske, szavamra, mi sem állnók meg! És mégis sok minden homályos még ... Hívja csak ide!

— Alma! — kiáltottam. — Alma, ide!

— Gyere ide, gyere — mondta Klimenko, és combját veregette. — Gyere, na!

Alma ránézett, de nem ment hozzá.

— És milyen nyakörve van! Ilyet még sose láttam! — Klimenko lehajolt Almához, és megtapogatta a nyakörvet.

Mintha kicserélték volna Almát. Szőre felborzolódott, fenyegetően vicsorgott, lehajtotta fejét, és Klimenko felé nyomult.

— Nono, csitt!... Csakis a nyakörvben lehet a dolog nyitja. Talán el van benne rejtve valami?

— Próbáljuk meg levenni — egyeztem bele. De alig értem a nyakörvhöz, a nyugodt, nyájas Almát ismét mintha kicserélték volna.

Újra felborzolódott a szőre, fenyegetően vicsorgott, aztán hason csúszott a földön, és hol nekem, hol Kli-menkónak a szemébe nézett. Egész lényével kért bennünket valamire.

— Figyelje csak meg ... — mondta Klimenko a nyakörvet nézegetve —, figyelje csak meg ezeket a rézlapokat. Ezek házi készítésűek, nem gyáriak. A nyakörvben talán valami titkos rekesz van.

— Nem hinném. Vékony műanyagból készült. Nem elég vastag ahhoz, hogy kettős falú legyen. De azért mégis próbáljuk meg.

Sikerült gyors mozdulattal kikapcsolnom a nyakörvet. De Alma kitépte magát a kezemből, és a szőnyegre roskadt. Kibíratatlan fájdalmat okozhattam neki. Klimenko megérintette a kinyitott nyakörvet, mely Alma nyakán lógott. Egyenesen a bőrhöz volt erősítve, mintha hozzá lenne ragasztva ... Kíméletesen visszakapcsoltam.

23

Alma magához tért, tántorogva a sarokba ment, elfordult tőlünk, és lefeküdt a szőnyegre.

— Maga ért ebből valamit? — kérdeztem Klimenkót.

— Nem. Az az érzésem, hogy a nyakörvnek valami titka van. És miért kellett ilyen szorosan hozzáerősíteni egyenesen a bőréhez? És vajon miért csinálták ezt és hogyan? Rettenetes! Hiszen le akartam rántani róla...

— Megöltük volna Almát!

— Lehetséges, minden lehetséges... Azok után, ahogy az udvaron viselkedett..., Hogy tisztességre tanította ezt a kis ebet, a maga Szibirjakját! Nagyon leleményesen, túlságosan is nagy ez az ötletesség ... egy kutyához! És most már teljesen más fényben látok egy tény... — Klimenko kinyitotta mappáját, és kivett egy fényképet. — Nézze csak ...

A fényképen férfikéz volt. Keskeny, izmos kéz, amely fehér anyagon feküdt, élettelenül. Mély sebek borították.

— Ez mind üvegtől van — mutatott a vágásokra Klimenko. — A kocsni első ablaka összetört, de nem ez a földolog. Látja ezt itt, a nagyujj mellett és itt, a másik oldalon? Ezek fogak nyomai. A kéz a kormányt fogta, a kezét pedig teljesen átfogta éppen Almának a szája*. Eleinte azt gondoltam: vajon nem a kutya okozta-e a balesetet? Lehet, hogy megijedt egy lökéstől, és rémületében gazdája kezéhez kapott. De most...

— Azt mondta, hogy a kocsni német? — kérdeztem. — Tudja-e, hogy Alma nem ért semmiféle szokásos parancsszót, amit kutyáknak mondanak? Talán megpróbálhatjuk németül. Csakhogy én gyengén beszélek. Csupán olvasni, fordítani tudok egy kicsit...

— Én se tudok a legjobban ... De megpróbálhatjuk — helyeselte Klimenko. — Ügy látom, a kutya magához tért... Alma, hozd ide a könyvet! — mondta Klimenko oroszul. (Alma meg se mozdult.) — Das Buch! — ismételte németül.

Alma abban a pillanatban felugrott, megragadta fo-

24

gával az első könyvet, mely az íróasztalon elébe került, és óvatosan Klimenko térdére fektette.

Klimenko szerénykedett — egészen jól beszélt németül. És a kutya minden parancsát végrehajtotta! Felugrott az asztalra, aztán kiszaladt a folyosóra, és behozta Klimenko ellenzős sapkáját; hátsó lábára állott, majd váratlanul leült a padlóra, és többet nem engedelmeskedett. Mintha azt mondaná a szeme: „Mit akartok? Többet nem végzek haszontalan feladatokat.”

— De hát mi vagy te? — kérdezte Klimenko nyájasan, németül. — Ember vagy állat? Mensch oder Tier? Mi vagy?

Alma figyelmesen nézett Klimenkóra, majd az asztal-

25

hoz ment, lábával felborította a poharat, amelyben toll-szárazak és ceruzák voltak, szájába vett egy ceruzát, és hozzánk jött. Gondosan figyelve a szájából kiálló véget, pontosan felébe harapta a ceruzát, és egyik felét Kli-menko tenyerébe hullatta.

— Ért ebből valamit? — kérdezte tőlem Klimenko. — Mit akar ezzel mondani? Miért harapta a ceruzát pontosan felébe? Talán azt, hogy ő se nem állat, se nem ember, hogy ő ...

— ... félemler! — futott ki a számon.

— Halbmensch ... Félemler ... — mondta Klimenko. És ekkor teljesen valószínűtlen dolog történt: Alma

bólintott. Mindketten világosan láttuk! Alma gyorsan rábólintott. Szinte félelmetesnek éreztük a dolgot.

— Kérdezze meg, mi van a termoszzal — mondtam. (Alma felfigyelt.) — Hol a termosz? A gazdájának volt egy termosza.

Gyorsan kimentem a konyhába, behoztam egy termoszt, és ujjal rámutattam, aztán meg Almára. A bámulatos kutya újra bólintott, és kiszaladt a szobából. Utána siettünk.

A háta felbukkant a lombok között, láttuk, hogy könnyedén felugrik a kökerítésre, végigfut rajta, és eltűnik.

— Vajon elhozza? Igazán megértette? — ámuldozott Klimenko.

— Majd meglátjuk ...

Alma körülbelül két óra múlva tért vissza. Klimenko mintha szunyókált volna a karosszékekben, én pedig olvastam, mikor beszaladt a szobába. Szájában volt a termosz.

Klimenko hozzá rohant, de Alma nekem nyújtotta. A termosz üres volt, hiányzott belőle az üvegbeté.

— És hol a többi része? — kérdezte Klimenko Almától.

26

— Várjon csak — mondtam én —, itt van valami.

A termoszban sok összegöngyölt papírlap volt. Óvatosan, egyenként kezdtem kihúzigálni. Tele voltak írva, határozott, szögletes írással és részben írógéppel. Az egészet szoros tekerccsű csavarták.

Egyik lapot a másik után húztuk ki. A számozás nem volt mindenütt következetes. Az egész naplófélének tűnt. Néhány lap jelekkel és kémiai képletekkel volt teletűzdelve. Látszott, hogy amit kezünkben tartunk, csak része valami feljegyzésnek.

— Nincs minden itt — mondta Klimenko. — Okos vagy, Alma!

Megsimogatta Alma kemény szőrét, aztán gyorsan megnézte a kezét: véres volt. Szemügyre vettük Almát. Kiderült, hogy kegyetlenül megverték.

Alma állhatatosan túrt minden orvosi eljárást, melyet alkalmazni tudtunk. Kimostuk sebeit hipermangannal, és bejódítottuk. Klimenko telefonon elhívott egy nagyon tapasztalt állatorvost, aki bekötözte a kutyát.

Alma bepólyázott sebekkel és jóllakottan elaludt a díványon. Mi az egész éjszakát a termoszban talált feljegyzésekkel töltöttük. Eleinte azt hittük, hogy ezek a feljegyzések nincsenek összefüggésben az országúton történetekkel, és csak a későbbi események mutatták meg, hogy tévedtünk. Most közreadom a feljegyzéseket, egészen jelentéktelen kihagyásokkal. Általában azokon a helyeken rövidítettem, melyek közvetlenül a kémia részleteibe bocsátkoznak. A tudományos világ majd megismerkedhetik velük, mikor a szaksajtóban megjelennek.

27

MÁSODIK FEJEZET *Az ősi Mechanicus nemzetség titka*

1

Mindig boldogan emlékszem vissza gyermekkoromra. De vajon érdemes-e írni róla? ... — így kezdődtek a feljegyzések. — Bármilyen színesen írnám le zsenge gyermekkorom eseményeit és kalandjait, alig hiszem, hogy mások megérthetik azokat az érzéseket, melyeket lelkemben felidéznek. Tele volt gyöngédséggel, kacagással, napfényvel, csodálatos sétákkal és elbűvölő játékokkal. 1914 augusztusában véget ért az a boldog idő. Azokban a

napokban, melyek oly emlékezetesek Belgiumnak és az egész világnak, Vilmos császár óriási hadserege betört csöndes kis hazám határára, és megkezdődött az első világháború véres színjátéka. Anyám szerencsére éppen Franciaországban vendégeskedett fivérénel, és nem kellett átélnie mindazt a szörnyűséget, mely az otthon maradtaknak jutott osztályrészül.

A menekültek végtelen áradata ömlött Namurtól Liége-ig és onnan Antwerpen felé. Köztük én és az apám. Apám sietett belépni a bátor Albert király hadseregébe. Engem a háború idejére Franciaországba akart küldeni, anyámhoz. Éjjel-nappal mentünk. Egyre tovább. Éjjel-nappal. A mezőn háltunk, mikor megjelent a német lovasság. Csillogó, csúcsos sisakjaikban elvágattak mellettünk az úton. Utánuk gyors menetben dobogott az egérszürke egyenruhás gyalogság. Aztán újra lovasok, vonatosztagok, géppuskák, lovakkal vontatott ágyúk. A katonák ügyet sem vetettek ránk, mi pedig ré-

28

mülettel néztük a véget nem érő áradatot: állig felfegyverzett durva „boche”-ok, hatalmas, fénylő szőrű lovakon, a lovak farkába fonva a letiport Belgium zászlajának háromszínű csatái; kékre futtatott ágyúcsövek hőmpölygő lavinája — Krupp-ágyúk, a világ legkülönb lövegei.

— Antwerpen felé mennek — mondta apám —, megelőztek minket... — A menekülők között kitört a pánik.

Egyesek azt ajánlották, hogy forduljunk északnyugatnak, Ostende felé. Egy idősebb ember csontgombos sétabotját rázva biztatott minket, hogy várjunk; Albert király hamarosan szétveri a német hadsereget Antwerpen alatt.

Elöl, amerre a csapatok elvonultak, történt valami. Zűrzavar támadt a sorokban. Apám letért az útról.

Felkapaszkodtunk egy magas halomra, amelyen terebélyes tölgyfa állt. Segítettek, hogy felkapaszkodjam a fára. Bámulatos kép tárult a szemem elé: a távolban, a szemhatár egyik végétől a másikig, ameddig csak el tudtam látni, villogó félhold terült el. Víz csillogott a napfényben.

— Vízet látok, sok-sok vizet! — kiáltottam le.

— Honnan kerülne ide víz? A gyerekek káprázik a szeme... Hiszen itt még csatornák sincsenek ... — mondták útitársaink.

Apám felkapaszkodott hozzám, félrehajtotta a gallyakat, és felkiáltott:

— Albert király felrobbantotta a gátakat! Közeledik a víz! Hívjátok vissza azokat, akik előreindultak!

Igen, népem hőstettét láttuk. Vilmos Antwerpen felé törő előcsapatára vízáradat zúdult. A belgák inkább elárasztották földjüket, semhogy a hódító lábbal tiporja.

Hamarosan azon vettük észre magunkat, hogy szigetecskén vagyunk, elvágva az egész világtól. A távolban az ár elől menekülő ellenséges lovasok és gyalogosok csillogó hegyű sisakjai látszottak. Mellig érő vízben bo-

29

torkáltak. A mi magaslatunkra kievickélt egy fogat. A német tüzérek a szó szoros értelmében kézben hozták ki a vízből a löveget. Körös-körül kövér televényföld volt a víz alatt, és most híg sárrá változott. Egy magas tiszt ráordított a fa körül szorongó menekültekre:

— Segítsetek! Mind a vízbe! Indulj! In-dulj!

Diadalmas mosolyunk és kaján nevetésünk volt a válasz. Ebben a percben mindnyájan úgy éreztük, hogy Belgium hozzáférhetetlen a német hordák számára. Később megtudtuk, hogy a víz elöntött több száz négyzetkilométert, elsodorta a német hadsereg néhány ezredét, de mégsem tartóztatta fel az ellenséget. Az antwerpeni események nem váltak fordulóponttá a véres háborúban, mely az országok és népek tucatjait ragadta magával.

— Segíteni! A vízbe! — őrvongott a tiszt. Szorosan apám mellé lépett, leverte fejéről a kalapot, és ráordított: — Le a kalappal, mocskos belga! Nem hallod a parancsot?! Ti bűdös szénkaparók, vigyázz! Az én bátor és büszke apám egy pillantással búcsút vett tőlem, és úgy mellbe vágta a tisztet, hogy az leesett a lábáról, egyenesen a vízbe. Tántorogva, csatakosan felállt, megcsúszott, és újra elesett. Apám cselekedete mintha jeladás lett volna. A menekültek körülvették a meghökkent német katonákat, elvették puskáikat, és egyiket a másik után belekergették a süppedő sárba. Valaki kifogta a lovakat, más a lőszerládát hajította a vízbe. A német katonák már övig álltak benne, kézen fogták egymást, és reszkettek a hidegtől. A víz meg egyre nőtt. Miután eleget szapultuk őket, végre megengedtük, hogy kikecmeregjenek a magaslatra, amelyen hamarosan fényes tábornok lobbant fel.

— Ön bátor ember — mondta apámnak a német tiszt. — Mindennek Albert, az önök átkozott szénkaparója az oka, meg a felesége, az az összeszáradt doktorné... — A tiszt lehúzta a csizmáját, és nagy igyekezettel öntötte ki belőle a vizet. — A mi császárnk kérte őt, udvariasan

30

kérte: „Testvér, engedd át a csapataimat akadálytalanul! Franciaország ellen megyünk!” Az önök Albert királyocskája pedig gorombasággal felelt! Ha nem lenne ő, önök mostan otthon ülnének, innák a kávéjukat, és nem bolyonganának ezekben a fertelmes pocsolyákban! Hát ezért fog Belgium elpusztulni!

— Tiszt úr — jegyezte meg apám —, ön elfelejtette már a fürdést... flamand módra!

— Ó, nem, dehogyl!... — legyintett a tiszt.

Éjszaka mentünk tovább, mikor már apadni kezdett a víz. Távoli ágyúdörgés, egy égő falu fényének tükröződése a sötét, olajosan csillogó vízen, egy-egy felkiáltás — valaki váratlanul gödörbe lépett —, így vésődött belém az az éjszaka. Sok kaland árán vergődünk el a holland határig. Onnan átszállítottak Franciaországba. Apám hamarosan bevonult. Magunkra maradtunk anyámmal.

2

Teltek-múltak az évek, és elérkezett a hazatérés boldog napja. Visszatértünk ódon házukba, a Maas partjára. Az ablakok kitörve, a bútor összezúzva ... Eleinte németek szállása volt a házuk, aztán üresen maradt, és három álló évig senki sem lakott benne. Nedves és hideg volt, mintha egész idő alatt búsult volna utánunk.

A dolgozószoba padlóján halomban heverték a könyvek. Az én szobámban rostává lötték a mennyezetet. Figyelmesen néztem a lyukakat: úgy helyezkedtek el, mint a csillagképek az éggömbön, mely a szobában hányódott. Úgy látszik, az a tiszt, aki nálunk lakott, sajátos porosz módon érdeklődött a csillagászat iránt.

Apám munkába állt, és minden reggel kiutazott a város közelében épülő vegyi gyárhoz. Engem a gimnázium-

31

ba írtattak. Sokat dolgoztam a kertben, ahol segítettem Frangois-nak, a szolgánknak, egy magányos és dolgozó embernek, aki családjánál talált otthonra.

Egyszer emlékezetes beszélgetésem volt apámmal.

— Édesapám — kérdeztem —, miért vagyunk mi Mechanicusok? Miért van ilyen fura vezetéknevünk? Nem vagyunk flamandok? Mikor Franciaországban éltem, megkérdeztem minden rokonunkat. Nagybácsim azt felelte, hogy ez többé-kevésbé titok, és csak te tudsz nekem felelni. Frangois szintén nem tud semmit. Hát igazán titok?

— Ha úgy tetszik, az ...

— Titok?!

— Látod, mindenki meg van győződve róla, hogy a Mechanicusok évszázadokon át tisztas kereskedők voltak. Ma már nem léteznek a rendi előítéletek és a szigorú korlátok. De mégsem szeretném, hogy a szomszédaim vagy a gyáros, akinél dolgozom, megtudják, honnan is. ered valójában a mi nemzetségünk... A Mechanicusok a középkorban bukkantak fel. Kereskedtek, előbb gyapjúval, aztán gyarmatáruval. Mindez nagyon szolid, tisztas dolog, senkinek sem csal gúnyos mosolyt az ajkára, senki sem csodálkozik rajta. Nincs miért szégyenkezniük ..., a mi vezetéknevünk múltja szerény, becsületes múlt, de mi visszavezetjük nemzetségünket... — Apám elhallgatott, és figyelmesen nézett rám.

— A lovagokra! Ugye, édesapám? — suttogtam.

— Nem, Kari, nem a lovagokra.

— Mi Mechanicusok vagyunk! Talán a mi őseink voltak azok, akik kieszelték és felépítették az első gátakat, ugye?

— Nem, Kari. A mi őseink nem építettek gátakat. Már sajnálom, hogy belefogtunk ebbe a beszélgetésbe, csalódás vár rád. A mi őseink ... alkimisták voltak ... Igen, csak ne neved. Itt, ebben a házban, a pincében évszázadokon át dolgozott türelmesen ükapám is, dédapám is,

32

nagyapám is, azután pedig az apám. Jómagam is egy kicsit... Titokban dolgoztunk. Csak ritkán érkeztek nagyapámhoz Veszffáliából ismerős alkimisták, és olyankor vitákat rendeztek a házban. Lehet, hogy sose lett volna belőlem vegyész-mérnök, ha nem hallottam volna gyerekkoromban annyi legendát és elbeszélést a régi alkimistákról, és nem segítettem volna néha nagyapámnak aprólékos, titokzatos munkájában.

Apám odament a könyvekhez, amelyek már szép rendben sorakoztak a padlón. Ezeket a dolgozószobában találtuk.

— Szerencsénkre a császár katonái elég gyengén értettek a könyvekhez. A legbecesebbek megmaradtak. Segíts, szedjük elő azt a vastag kötetet... Látod-e a feliratot? A könyv ükapádé volt. Ez Hollandiai János Izsák híres műve, minden alkimista kézikönyve.

Felemeltem a testes, porlepte könyvet. Vastag lapjairól bonyolult jelek, csudálatos ábrák, szimbólumok tekintettek rám. Néhány közülük ismerősnek tűnt.

— Ezeket már láttam valahol — mondtam.

— Láttad? Persze, valószínűleg a vegytankönyvben.

— Nem, a tankönyvben csak egy alkímista képe van: torzonborz öregember, rongyos, de méltóságteljes, mellette lombikok. » De mi van ebben a könyvben? Itt latin szavak is akadnak.

— Igen, ebben a könyvben egyet s mászt szavakkal írtak meg. Ez annak idején a szerző szegénységi bizonyítványa volt. A mi házunkban valamikor megvolt a híres „Liber mutus”. Abban egyetlen szó sincsen, csupán jelek és jelképek. Űgy is nevezték: „néma könyv”, latinul: „Liber mutus”.

— Igazán meg lehet érteni ezeket a kacskaringókat és ábrákat? Apám, olvass el legalább egy mondatot!

— Nem tudom, sikerül-e. Hiszen régen, nagyon régen nem foglalkoztam már ezzel a színpadiasan méltóságteljes és meglepően szánalmas „tudománnyal” ... Lám,

33

ide van rajzolva Hermész Trismegisztosz* egyik „smaragdtablázata”. Benne az aranykészítés ismertetése ... Apám gyors, de figyelmes pillantása végigfutott az oldalon, és én megéreztem, hogy nagyon sok szál fűzi őt ehhez a könyvhöz, minden szavához, minden jelecs-kéjéhez.

— Látod ezt, Kari — kérdezte —, ezt a kis kört a ponttal közepén? ... Ez az arany jele, de ugyanez jelenti a Napot is.

— Mellette pedig a Hold!

— A Hold az ezüstöt jelenti.

— Ezt pedig magam is ismerem. Ez a Mars bolygó. A kis kör a hadisten pajzsa, a kis nyíl pedig a dárdája.

— Mivel pedig mindkettőt a legjobb vasból készíteni, Mars jele az alkímista titkosírásban a vasat jelenti.

— De hogy olvassák mindezt?

Apám hátradólt, távolabb tartotta magától a könyvet, és hozzáfogott. Meghökkenem, magam se tudom, mitől. Olyan különös érzéssel, különös hangon olvasta.

— „Ez megbízható, hamisság nélkül való, igazmondó, helyes beszéd. Az ő atyja a Nap, anyja a Hold ... A Szél hordozta őt méhében, a Föld volt táplálója. Válaszd el a Földet a tüztől, a finomat a durvától, óvatosan, nagy művészettel, és tiéd leszen a világ dicsősége, és távozni fog tőled minden sötétség .. .”

Ismeretlenek, váratlanok voltak a fordulatok, szokatlan a hanglejtés, mégis az lepett meg a legjobban, hogy apám behunyt szemmel, emlékezetből mondta a szöveget.

Lassan lapozgattam a könyvben.

— Te az egészet betéve tudod? Véges-végig?

— Magam is meglepődtem rajta — felelte. — Hiszen sok év telt el már azóta. Eszembe jut gyermekkorom, ifjúságom ... De minek is szaporítsam a szót: még hat-

* A jegyzeteket lásd a kötet végén.

34

éves sem voltam, mikor apám tanítani kezdett a Nagy Műveletre ... A Nagy Művelet! Milyen keserű és nevetséges, haszontalan és csodálatos tévedés!... Igen, a Mechanikusok évszázadokig szívósan keresték a mesterséges aranycsinálás módját. Mi híresek voltunk az alkímisták között. Voltak olyan kísérletek, amelyek nemzedékről nemzedékre folytatódtak — nagyapától unokáig, apától fiáig... Érted-e, Kari? Száz évig tartó kísérlet! A Mechanikusok között voltak patikusok, kereskedők, de elődeid minden szabad idejüket lent töltötték a pincében. Igen, igen, ugyanabban a pincében, ahová néha lemegy álmodozni és ábrándozni. De tudod, én semmit sem bántam meg. Nagyon korai ismeretségem az alkímista eljárásokkal igen komoly iskolaként szolgált a korszerű kémiai kísérlethez és elemzéshez. Bámulatba ejtettem tanárait, akik képzett, igazi vegyészek voltak, s nem alkímisták. „Micsoda kezéd van, Justus Mechani-cus, micsoda szemed!” — mondogatták. Nem tudhatták, hogy az én kezem tucatnyi alkímista kezének örököse, hogy az én vegyész megfigyelőképességem olyan életkorban alakult ki, mikor más gyermekek nem tudják egyedül befűzni a cipőjüket, és megtörölni orrukat. ..

Apám keze mellé fektettem az enyémet, és összenéztünk. Egyforma volt mindkettőnké, ugyanolyan volt az alakja. Nem hasonlított másokéra. Erős csontú, mégis hosszú ujjú. Franciaországban nem is egyszer mondták nekem: „Micsoda mancsok! Nosza, Kari, szorítsd csak ökölbe!” És csakugyan, tizenöt éves koromban olyan öklöm volt, amilyen jó néhány felnőtt férfinak sincsen.

— Vegyész lesz belőled! — mondta hirtelen apám. — Hidd el, a kémia nem érdektelen tudomány, ha annyi Mechanicus szolgált egész életén át. Nem foglak erőltetni, de ...

Apám újra kinyitotta a könyvet, és lassan lapozgatta.

— Édesapám — mondtam —, édesapám, ezeket a jeleket láttam odalent a pincénkben .. .

35

— Nincsen benne semmi meglepő.

— A falra vannak írva. Egyenesen a téglára.

— De hiszen a háború előtt ki volt vakolva!

— Lehullott a vakolat, levált...

Apám lámpát fogott, és lementünk. Boroshordók és üvegballonok mellett vezettem el a félig beomlott kemencéhez, melybe üvegcsövek voltak tapasztva.

— Ez az atanor, a régi alkímisták kemencéje... De hol láttad a feliratot?

Megmutattam neki azt a helyet, ahol lehullott a vakolat. Keskeny fénynyaláb esett oda az udvarra néző ablakból. A téglákon jelek és betűk látszottak. Apám arca elkomolyodott.

— Hozd csak ide a kalapácsot — kérte.

Szélvészékként rohantam föl a pincéből. Mire visszatértem, apám már óvatosan, sietség nélkül veregette le a vakolatot egy feszítővassal, melyet a lomok között lelt. Aztán gondosan lerajzolta a jeleket.

Visszamentünk a dolgozószobába.

— Csakugyan, felirat van ott, és úgy látszik, van értelme, így a Z betű ... a mellette levőkkel együtt azt jelenti, hogy „átfestés”. De nem látom a Nagy Művelet jelét. Talán a feliratnak nincs is köze az alkímiához.

Majdnem minden osztálytársam Franciaországba, Svédországba vagy Angliába menekült a háború idején. Ismeretlen játékokat, külföldi szokásokat hoztak magukkal. De egyiknek sem meséltem a felfedezésemről, örültem, hogy nekem is megvan a magam titka.

Egyik este apám magához hívott.

— Kari — mondta —, elolvastam a feliratot, melyet a téglákon találtál. Ügy kell olvasni, mint a rejtvényeket. A Z betű csakugyan annyit jelentett, hogy „átfestés”. Állandóan kerestem az utalást valamilyen vegyi folyamatra, ezért nem tudtam sehogy sem megfejteni. Íme, mit jelent a felirat. .

36

Jelekkel teleírt papírlapot nyújtott felém, alján a következő szavakat olvastam :

A Koldusok közé állok, Mindent elrejtettem a kő alá.

Mechanicus Adeptus

— Adeptus.

— Igen, a családi hagyomány szerint a Mechanicusok adeptusok voltak, vagyis a bölcsek kövének² boldog birtokosai.

— De hátha csakugyan birtokukban volt az a bölcsek köve?

— Nem, nem, a bölcsek köve természetesen nem volt birtokukban, de volt egyéb, ami gazdaggá tette őket. Jól tudom, hogy éppen a Koldusok³ idején vagy nem sokkal előbb a Mechanicusok nagy sikerrel kezdtek kereskedni. Hogyan váltak ágrólszakadt alkímistákból Namur egyik jómódú kereskedő családjává, azt nem tudom. Ennek valami titka volt.

— A Koldusok? ... Azok, akik felkeltek a spanyol iga ellen? Akik harcba vitték Flandria népét? .. Till Ulen-spiegel... Hány év telt el azóta?

— Ez a felirat közel négyszáz esztendő. Igen, Kari, a kőfal nagyon régi. Holnap keljünk fel minél korábban, hogy alaposan szemügyre vehessük a rejtkehelyet.

3

Alig pirkadt, már kiugrottam az ágyból. Szobám az emeleten volt, éppen apám dolgozószobája felett. Félig felöltözve rohantam le. Francois nagy, széles reszelővel élesített egy rozsdás csákányt, amely hosszú, hegyes ma-

37

dárcsörre emlékeztetett. Apám hosszú villanyvezetéket készített elő.

— öltözz fel — mondta. — Reggeli után munkához látunk.

Sebtiben megreggeliztünk. Megégettem az ujjamat a sült krumplival, kiöntöttem a kávé, és elsőnek keltem fel az asztaltól. Apám is sietett, és megértő mosollyal nézett rám. Francois már a pincében tett-vett. Nagy igyekezettel rakta egymásra a ládákat és a hordókat. Néha üveg csörömpölt: lábunk alatt teli volt a padló a hajdani retorták, lombikok és üvegcsövek darabjaival.

Apám bevezette a pincébe a villanydrótot. Mikor kigyúlt a fény, és megvilágította a bolthajtásos pince falait, élénkvoros foltként ötlött szemünkbe a csupasz téglá.

Kiderült, hogy munkánk nem éppen könnyű. A téglá szokatlanul kemény volt. Francois sófőr-védőszemüveget hozott, mert minden ütésre éles szilánkok röpködtek szerteszét.

Apám időnként az órájára nézett, aztán átadta a csákányt Francois-nak, és sajnálkozva ott hagyott minket. A gyárba kellett mennie.

Kettesben maradtam Francois-val. Kértem, engedje, hadd dolgozzam én a csákánnyal. Francois, aki szemmel láthatóan bolond ötletnek tartotta a falbontást, ott hagyott. Én tovább vertem a téglákat. Hamarosan olyanok lettek, mint az egérrágta sajt darabok. Nagyon kifáradtam. Itt-ott melléütöttem, és az egyik csapásnál a csákány hegye egészen máshová csapott, mint ahova akartam. Nagy darab vakolat vált le a falról. Alatta szürkéssárga

volt a fal; nyoma sem volt a vörös téglának. Sietve kezdtem leverni a vakolatot. Kiderült, hogy a vörös téglafal négyzet alakú, és ezt a falrészt sárga, puha kő veszi körül. A csákány hamarosan eltűnt a vörös és sárga fal közötti résben. Valami üregbe hatolt. Szívem kalapálni kezdett. Francois lejött a pincébe. Megmutat-

38

tam neki a nyílást, amit csináltam, és ő öt-hat erős ütéssel tovább mélyítette. Francois nagyon erős ember volt. Ifjúkorában holland és norvég hajókon szolgált, és rakodómunkásként dolgozott Antwerpenben. Felébredt benne a világlátott ember kalandvágya. Minden csapásra csak úgy röpködtek szerteszéjjel a szilánkok. Aztán már ritkábban ütött, és közben valamire figyelt.

— Gyere ide! — hívott engem. — Hallod?

Még egyet ütött a vörös négyszög fölötti részbe, és ekkor valami csengést hallottam. Megint ütött, és a téglafal mögül, valahonnan a mélyből ismét halk csengés hallatszott.

— Várjuk meg a gazdát — mondta Francois. — Ez a hang ismerős nekem . . .

— Nagyon ismerős! Mintha valaki homokot dobna üvegre. Zizegés és pengés . . . Francois, mi lehet ez?

— Várjunk — felelte Francois, és kicsavarta a körtét. Vaksötétben botorkáltunk ki a pincéből. Kezünket dörzsölgetve, egymásra kacsingatva találgattuk, mi lehet odalent.

Nem mentem iskolába. A könyvek nem vonzottak. Végre apám hazajött. Francois a kertben dolgozgatott. Csak a háta látszott az ablakon át. Kitányérozott egy almafát. Apám behívta, asztalhoz ültünk. Szótlatlan ebédeltünk.

Végül is apám nem bírta tovább:

— Nos, mit találtatok?

— Azt bizony neked hagytuk. A legérdekesebbet neked hagytuk!

— Derék fickók vagytok! Hogy is tudtat megállni? Biztosan Francois sugallta neked.

Apám eltolta magától a tányért, hívta Francois-t, és lementünk a pincébe.

— Szóval csengést hallottatok? Nagyon érdekes . . . Francois néhányat ütött a csákánnyal a falra, és újra gyönyörködtünk a rejtelmes hangokban.

39

— Tudjátok mit? — mondta apám. — A legszívesebben egyáltalán nem nyitnám fel. Ez olyan érdekes, hogy szinte félek a csalódástól. Így meg, ha az ember csak hallgatja — mi mindent el nem képzel!

Jót nevtünk. Francois nagy feszítővasat vett elő, óvatosan bedugta a részbe, és lazítani kezdte a téglanégyszöget. A téglák együtt inogtak, mint egyetlen egész. Évszázadok teltek el azóta, hogy Mechanicus ősem befalazta az üreget, és elment a Koldusok felkelői közé. A mész, amely a téglákat összekötötte, azóta kővé szilárdult, és keményebb lett a téglánál is.

Még néhány mozdulat — és a téglafal egy darabban zuhant a padlóra.

A vakolat pora mindent elhomályosított. Mikor végre eloszlott, sötét fülke ásított előttünk. A villanykörte fényében tompán csillogott benne valami. Apám óvatosan megtapogatta az ismeretlen tárgyat, aztán fogta, és a lámpa elé tartotta. Homályos, sötétzöld üvegből készült, tojásdad palackot tartott a kezében. Francois a fölkéhez ment, és még egyszer jól szemügyre vette, de semmi egyéb nem volt benne.

Apám óvatosan vitte ki a rejtélyes palackot. Lemostuk a csap alatt. Apám lassan forgatta: a szó szoros értelmében évszázados pizok és por folyt le róla. Azután szárazra törülte, és bementünk a dolgozószobába. Most már alaposan szemügyre vehettük.

A palack félig elkorhadt fadugóval volt bedugaszolva. Az üvegen át látszott, hogy valami fekszik benne. Francois odanyújtotta apámnak a reszelőt. Apám régi újságba csavarta a palackot, és rácsapott a reszelővel. Az üveg széttört, és kigöngyölytette az újságot. A zöld szilánkok között megsárgult papírtekercs feküdt. Sötétvörös rongyba volt becsavarva. Apám óvatosan kibontotta a rongyot. Réges-régi kézirat lapjai szóródtak szét az asztalon. Egy része pergamen volt, a másik papiros.

40

Egyes lapokon latin szöveg volt, másokon ófrancia. Különösen szépen megmaradt egy kemény pergamentekercs, melyet arab írásjegyek tiszta vonalú csipkéi borítottak.

4

Attól fogva megrövidültek az estéink. Amint apám hazajött a gyárból, hosszasan megmosta kezét, amelyen a napi munkában sárga és zöld foltokat hagyott a vegyszer. Aztán körülültük az asztalt, és osztályozni kezdtük a megtalált kézirat egyes lapjait. Világos volt már, hogy egy vagy több Mechanicus története jutott a kezünkbe. Egy régi üzleti könyv is volt ott. Apám azon csodálkozott a leginkább.

— Különös, nagyon különös! — mondta. — Gyermekkoromban láttam egy régi üzleti könyvet, méghozzá éppen ezekből az évekből. Távoli rokonaink, a genti Mechanicusok hozták el édesapámnak

mint családi ereklyét ... Minek is kellett egy ugyanolyat elfalazni? És egyáltalán, mire kellett a második könyv? . .

— Engem ez egy csöppet sem lep meg, mérnök úr — mosolyodott el Frangois. — Minden nagykereskedő két könyvet vezetett. Ha az egyikbe egyet írnak, a másikba ...

— Azt gyanítja, hogy ...

— Nem, dehogy ... — felelte nyugodtan Frangois —, így van az mindannyiunknál, ez már szabály ...

Sok minden történhet... Megesik, hogy a segéd némi jutalomért elárulja más cégnek gazdája titkait, márpedig titok nélkül a kereskedelemben sehogy sem lehet boldogulni ...

A gimnáziumban különösen a természettudományokban tűntem ki szorgalmammal. Egyszer némi dicsekvés-

41

sel kijelentettem, hogy én csak vegyész lehetek, akarva se tudnék más pályára menni. Mi, Mechanicusok, Flandria alkímistáitól származunk.

Kijelentésemnek óriási hatása volt. Ez arra indította Wolfgang Maternt, hogy másnap gúnyos kiabálással fogadjon:

— Fiúk, Namur nagy mágusa, szemfényvesztője és varázslója közeleg!

Nekimentem Mátéznak, és elláttam a baját, pedig, őszintén szólva, szavai nem érintettek kellemetlenül.

Apámmal együtt azon a vastag kötegen kezdtük a kézirat tanulmányozását, melyben az első Mechanicus mesélt el életét és kalandjait.

Jelenleg nincs előttem ez az irat, de annyiszor elolvastam, hogy emlékezetből is nagyobb hibák nélkül felidézhetem. Igen, a Mechanicusok nemzetsége valóban nem lovagoktól eredt...

Nem akadt a mi nemzetségünkben se gazdag nagyúr, se egyházi méltóság; mi több, az első Mechanicus, aki a meglelt kézirat oldalairól lépett elénk, szinte bántóan homályos származású, piszkos, agyafúrt kópé volt. Becsületére válik feljegyzéseinek őszintesége, cselekedeteinek leleményessége és merészsége.

HARMADIK FEJEZET

Odo, az első Mechanicus kalandjainak, viszontagságainak és sikereinek története

1

Én, Odo, a liége-i püspök alkímistája — így kezdte (ha emlékezetem nem csal) elbeszélését az első Mechanicus —, aki becsületes szülőtől születtem, nem tudom már, az Úr hányadik esztendejében, s nem emlékszem, milyen nevű faluban, azért kezdem ezt a történetet, hogy épülésül szolgáljon utódaimnak, dicsőséges és hatalmas örökösöimnek; hadd gyarapítsák ők a tapasztalatot és az ismereteket, hadd folytassák e feljegyzéseket. És Isten legyen az ő segedelműkre, miképpen nekem is segített munkálkodásomban és számos megpróbáltatásaimban. Mindmáig is csudálkozásomra szolgál, hogy életben maradtam, szakadatlan viszontagságaim ellenére. Láttam ínséget és dögvészt, túléltem háborúkat és fogságot. Testem őrzi a háborúban kapott sebek és a rettenetes kínszerszámok nyomait. Megismertem magas rangú lovagok haragját és büszke püspökök mohóságát; láttam ragyogó lovagi tornákat és a nép lázadásainak véres letörését. Az én koromban pusztult el és éledt újjá sok-sok grófság. Az én koromban típorta lovával népek tucatja Brabant és Namur ősi földjét⁴. Láttam harcias papokat, kik soha meg nem válnak a pallostól, és ájtatos hűbérurakat, kiknek minden álma az, hogy kolostorok apáturaivá lehessenek, azt remélvén, hogy a szent név megálljt parancsol a szomszéd nagyurak véres szándékainak. Mire is emlékezem? Egy vályogfalú, szalmatető viskóra; apámra, ki magas termetű, erős parasztember volt;

43

anyámra, kit sivítózó kicsinyek serege vett körül. Nem vagyok biztos benne, hogy csakugyan édesszüleim voltak: nekem mindig több verés jutott, mint testvéreimnek. Ámbár mostam hajlott koromban már úgy vélekedem, akármelyik testvérem jobban fájlalta a neki jutó rúgásokat és nyakleveseket, mint amelyeket a többi testvére kapott.

önálló életem talán az 1250. esztendőben kezdődött. Hat-hét éves lehettem, amikor a nagyvásárról hazafelé tartottunk, és rajtunk ütött valamelyik várúr lovascsapata. Az első zajra leugrottam a szekérről, és elbújtam a bokrok közt. Az útról lovak nyerítése és kiáltozás hallatszott. Zörgő kerekekkel hajtottak el az úton a szekerek, és minden elcsendesült. Én csak ültem a cserjésben, és moccanni sem mertem.

Pirkadatkor óvatosan kimásztam az útra. Apám arccal a földre bukva feküdt. Hideg volt, mint a hajnali föld. Hozzá simultam, ráztam a vállát, mindhiába. A mocsarak felől sűrű köd hömpölygött elő. A nap egyre feljebb hágott, a köd sűrűbb, a levegő hidegebb lett. Nem sírtam. Nevelésem is durvább volt annál, meg aztán akkor nagyon kegyetlen korban éltünk. Ez a megjegyzés csodálkozást kelthet, hiszen nemrég mindnyájan tanúi voltunk annak a hatalmas ütközetnek, melyben a takácsok és ványolók, a gyapjútilolók és kovácsok szétverték a hamispénzverő francia királynak, IV. Fülöpnek⁶ fennhéjázó és kegyetlen lovagi seregét. Sokan megrójják városaink dicső polgárait, azt állítván, hogy ebben a csatában igen kegyetlenek voltak. Az igaz, hogy nem ejtettük foglyul a lovagokat, e cifra vérszopókat,

de leszaggattuk róluk vértjeiket. Mindenki emlékszik még reá, mekkora halomban tornyoztuk fel a város piacán az arany-sarkantyúkat.

Kegyetlenek azért voltunk, mert rákényszerített Róbert Artois lovagjainak kegyetlensége, aki maga is érdeme szerint harapott a fűbe egy waregemi gyapjúgereg-

44

benező dárdájától. Ha a francia lovagok győztek volna, a város piacán sarkantyúk helyett egész biztosan a mi bátor flandriai polgáraink fejéből raktak volna tornyot.

Ám jómagam, aki annyi bajt értem meg, világosan látom, hogy a kegyetlenkedésnek közeleg a vége, és nincs már messze az a nap, mikor Isten akaratából béke lesz végre szeretett Flandriánk földjén.

Miután egyedül maradtam, azt tettem, amit minden elhagyott gyermek tett volna a helyemben: elindultam az úton. Nem volt kire várnom, senki sem keresett volna. Nem is próbáltam hazatalálni, hiszen olyan messziről szekereztünk; csak arra emlékeztem, hogy két vagy három vár mellett is elhaladtunk, s hogy nagy hidakon, sebes folyók felett mentünk át...

Minden ismeretlen volt körülöttem. Előttem erdő feketéllett, jobbra az Ardennek magas, kopár hegyei meredtek az égnek. Egész álló nap mentem. Estefelé belopóztam egy vár nyitott kapuján, és megkerestem a szerzetesek ebédlőtermének ajtaját. Az egyik megsajnálta, és már enni adott volna, amikor az ebédlőben megjelent egy gögös lovas, elvezetett egy másik szobába, és kifaggatott. Elismételtem történetemet, megmondtam, hogy szegény apám még mindig ott fekszik a kastély felé vezető úton. .. Elbeszélésem nem volt ínyére a lovasnak. Megparancsolta cselédjeinek, hogy vezessenek ki az útra, és megtiltotta a szerzetesnek, hogy elkísérjen.

Újra az országutakat róttam. Most, amikor már annyi sok krónika és évkönyv elolvasása után bölcs lettem, tudom, hogy azokat a köveket tapostam kegyelet nélkül, meztelen lábbal, melyeken egykor Caesar római légiói vonultak. Jöttek, hogy eltöröljék a föld színéről a dicső törzseket, melyek Brabant és Hennegau, Flandria és Artois ősi földjeit lakták.⁶ Ezeken az utakon érkezett Szent Servatius, első püspökünk, hogy elhozza a szegény pogányoknak a keresztet és Jézus Krisztus nevét. Igaz ugyan, hogy amennyire én a püspököket ismerem, ritkán

45

szoktak gyalog járni. Jobb szeretik a fedett hintókat, melyek nagy, vasalt kerekeken gördülnek, nyomukban pedig a szekerek egész sora hozza a kenyeret és a bort, a mézet, és a mindenféle finom fűszerszámmal elkészített húst, előttük és körülöttük pedig hűbéres lovagjaik ügetnek. De lehet, hogy azokban a messzi időkben minden másképpen volt.

2

Bolyongásaim közben hol koldusokhoz csatlakoztam, hol meg zarándokokhoz, akik a Szentföldről vagy Rómából tartottak hazafelé. Csodálatosnál csodálatosabb történeteket hallottak háborúkról és rablókról, keresztény királyok és keleti kalifák szokásairól. Igyekeztem a zarándokok kedvében járni, amivel csak tudtam, de rendszerint pofon volt a fizetség.

Végre egy koldushoz kerültem. Kiszolgált katona volt, sebhelyek borították. Bal kezén egyetlen ujja maradt. Sok-sok évig verekedett a Szentföldön a szaracénokkal, mígnem a keresztiesek istenfélő hada a hűbéri függés kötelékébe lépett a perzsákkal, akik pedig gonosz erkölcsű pogányok, ő nem tudott megbékülni ezzel az istenkáromlással, odahagyta Palesztinát, és hazatért.

Míg távol volt, őseinek kicsiny birtokát adósságok fejében elfoglalta az apátság. A szerzetesek még a küszöbre se bocsátották a jogos birtokost. A megbántott és elkeseredett ember koldulásra adta magát, és ahol csak tehetett, tolvajkodott is.

Bármilyen különösnek is tűnik, a lopott élelmet íze-sebber és édesebber találta, mint a könyörületesség adományait. Mert szerencsétlenségének ellenére sem tudott megválni a hősi harcok emlékeitől. Mindig észé-

46

be jutottak a várostromok, napokig tartó utak a víztelen sivatagokban, ahol a dicső keresztény vitézek hőségétől és szomszúságtól holtan rogytak a földre, nemes testükkel borítván a hitetlenek várai felé vezető utakat.

Ha betértünk egy-egy út menti fogadóba, néha mesélt bolyongásairól. De nem volt sikere hallgatónál, mert abban az időben sokan arcátlanul, nyíltan gúnyolták a dicső keresztiesek hőstetteit — különösen pedig balsikereit.

Ezt a csavargót Gottfriednek hívták. Néha kegyetlenül elpáholt. Azt kell hinnem, ostromlott városban képzelte magát olyankor, mert ha ki nem tépem magam a kezéből, biztosan elpatkoltam volna/ Utolérni nem tudott, és amikor kissé lecsillapodott, mindig kérlett, hogy bocsássak meg neki, vén katonának, és folytassam az utat vele együtt. Meg kell mondanom, hogy akkorra már — az Úristen bocsássa meg vétkemet! — tapasztalt és fürge tolvaj lett belőlem. Azt ugyan még nem tudtam

világosan megítélni, hogy mit lehet ellopni. Ez a gazdám dolga volt. De egyedül én tudtam bemászni a paraszt udvarába, vagy odaosonni a bámész vásárlóhoz, és elemelni az erszényét, amelyben néhány pénzdarab csörgött.

Egyszer csúnyán becsaptam a gazdám. Egész nap próbált megfogni, hogy eldöngessen. Végül dühösen kiáltotta felém:

— Átkozott légy, te csavargó, hitvány csavargó faty-tya! Nem arra való vagy, hogy szegény, de nagyérdemű vitéz szolgálja légy, akinél minden garas az utolsó is! Püspöknél kellene szolgálnod, kinek zsákjai dagadnak a dénároktól és dukátoktól, vagy alkímistánál, aki annyi aranyat készít magának, amennyit akar, és még fizetnek is neki érte!...

E haragos szavak után gazdám hirtelen megnyugodott és elgondolkozott. Még soha nem láttam őt ilyen

47

mélyen eltűnődni. Egészen közel merészkedtem hozzá. Szokása szerint fülön fogott, de nem kezdte csavarni a fületem, mint máskor, hanem magához vont, és azt suttogetta:

— Odo, fiacskám, azt hiszem, adtál nekem egy jó ötletet. Ha a dolog sikerül, nem leszünk szükében sem húsnak, sem kenyérnek, sőt telik majd egy-egy korsó moseli borra is, melynek — őszintén megvallom neked — igen nagy kedvelője vagyok.

Attól fogva teljes békében és egyetértésben éltünk. Gazdám szüntelenül törte a fejét valamin, mindenféle ószerekek limlomjában turkált, és olykor-olykor teljesen váratlan vásárlásokkal ejtett bámulatba. Rézserpenyőket, lombikokat szerzett... Mikor nem volt pénzünk, koldulásra adtuk magunkat, és olyan buzgón kéregettünk, hogy e vásárlások nélkül semmiben sem láttunk volna szükségét. Hamarosan papiros is került és tinta, rézkalamárisban. Ifjúkorában gazdám egy kicsit beleszagolt az *írás-olvasás tudományába*. Most *néha* nekiült, bőrtarisznyájára tette a papírt, és elképzelhetetlen szarkalábakat rótt rá lúdtollával, melyek sokkal inkább emlékeztettek bogarakra és pókokra, semmint betűkre.

Egyszer földig érő, csuklyás fekete köpenyt hozott valahonnan, magára öltötte, és lelkemre kötötte, hogy attól a naptól fogva csakis „Compiégne-i Gottfried”-nak szólítsam, és bárki kérdezné, mivel foglalkozik a gazdám, válaszoljam azt, hogy alkímista és varázsló, és hogy ez mélységes mély titok. Közben az én nevelésem is előrehaladt. Gazdám úgy vélte, tanítványra van szüksége, és kezdett engem írásra és olvasásra oktatni. Én már akkor felismertem, hogy az írástudók sokkal jobban élnek az írástudatlan parasztoknál, és megszakításokkal ugyan, de igen szorgalmasan tanultam.

Gazdám keleti bolyongásaiban egy kissé megismerte a latin meg az arab írásjeleket. Kölcsönvett néhány régi

48

kéziratot, órák hosszat böngészte őket, közben mozgatta ajkát, és különös szavakat ejtett ki.

Hamarosan megértettem, hogy teljesen felkészült új szerepére, és hogy vándorlásunk ezentúl egészen megváltozik.

3

Sikerült megismerkednünk egy dúsgazdag kereskedővel. Gazdám inkább harcias külsejével és nyers beszédével nyerte meg, mint tudományával, de lehet, hogy mind a kettővel.

A kereskedő átengedett nekünk egy kis csürt, melyben valamikor gabonát tartott. Minden szabad idejét velünk töltötte, és figyelte, mi folyik nálunk. Gazdám ugyanis olyan kemencét rakatott, amelyet azon a vidéken még sose láttak. Gottfried úr érthetetlen szavakat mormolva gyújtott benne tüzet. Mozsárban köveket zúzott, és ősz-szekeverte tyúkpiszokkal meg békacsontokkal, melyeket nekem kellett előteremtenem a munkához. Téltre másik, széles füstjártú, hatalmas kemencét állítottak fel. Évek óta először ülhattunk melegben. Nemsokára az egyik szolga eladott nekünk egy megölt baglyot, amelyet kitömve feltettünk a falra. Ezután mindenki, aki benézett hozzánk, tisztelettel és érdeklődéssel figyelte ténykedésünket.

Gazdám, úgy látszik, olvasott vagy hallott valamit a Nagy Műveletről: az alkímiáról, melynek célja a közönséges fémeket vagy anyagokat átalakítani nemes arany-nyá. De ő, ahogy mostanság mondani szokás, tűzfúvógató alkímista volt, vagyis olyan, aki nem Hermész Triszme-gisztosz vagy Zozimosz régi kéziratai szerint dolgozik, vagy más ugyanilyen szavahihető és értelemmel teli munkák alapján, hanem saját terve és szándéka szerint.

49

Új receptet akart találni az ólom arannyá változtatására. Legalábbis ezt hittem eleinte. Valójában gazdámnak

csupán az járt az eszében, hogy az aranyat tegye hasonlóvá valamilyen közönséges fémhez. Amikor sikerült egy higannyal teli kis üveget vásárolnia, kísérletei már sikeresebben folytak.

A kereskedő ugyanis türelmetlenkedni kezdett.

Gazdám, Compiégne-i Gottfried csak nevetett rajta, de azért nagyon buzgón dolgoztunk. Végre makulátlan fehérségű ezüstpénzt mutatott nekem, mely csillogó sugarakat lövellt, ha rásütött a nap. Azt mondtam, hogy inkább ólompénznek tűnik, mint ezüstnek, mert igen nehéz. Gazdám elkeseredett ettől a megjegyzéstől, de igazat adott nekem. Üzent a kereskedőért, meghívta, hogy legyen jelen az első, talán sikertelen kísérletnél, melyben Isten segedelmével megpróbáljuk arannyá alakítani az ólmot. A kereskedő nem egymaga jött: vele voltak barátai, szolgálói és segédei. Gazdámmal együtt forrón és hosszasan könyörögtünk, hogy az *Úr* adjon nekünk szerencsét a Nagy Művelethez. Egyre többen gyűltek a szobába. Volt a vendégek között egy idős lovag is, aki igen figyelmesen nézegette tégelyeinket és különböző anyagokat tartalmazó üvegcséinket.

Az udvaron hideg volt, nagy pelyhekben hullott a hó, a vendégek a forró kemencének támaszkodtak, de gazdám azt mondta, hogy álljanak félre a falhoz, különben kockáztatják a kísérlet sikerét. A lovag összereszt, és kezébe temette arcát. Így maradt egész este; hogy miért, arról alább fogok beszámolni.

Gazdám kézről kézre adott egy ólompénzt, melyen II. Frigyesnek, a német-római császárnak a képe volt. A szobában mindenki egyhangúan elismerte, hogy a pénz ólomból van, hamisítványról szó sem lehet. A pénz viszszerült gazdámhoz, de ő nem vette el, hanem nyájas szavakkal arra kérte kereskedőnket, hogy minden gyanú elkerülése végett tartsa egy darabig a kezében. Aztán

50

parancsot adott, hogy dobjak még szenet a kemencébe, és tegyek egy kis vastégelyt a tűz fölé.

Alighogy mindez megtörtént, és a tégely izzani kezdett, gazdám valami port hintett bele egy kis üvegből, arra meg néhány csepp olajat öntött. Mikor füst és bűz töltötte meg a szobánkat, hogy mindnyájan fújni kezdték orrukat, és dörzsölni szemüket, arra kérte a kereskedőt, hogy tegye a tégelybe az ólompénzt. A kereskedő úgy is tett, mire gazdám oldalba bökött, jelezve, hogy utánozzam, és menten titokzatos varázsigéket kezdett mormolni. Kisvártatva kijelentette, hogy a Nagy Művelet lezajlott.

51

Mindnyájan égtek a türelmetlenségtől, hogy kezükbe vegyék a pénzt, én pedig gazdám parancsára egy kis vizet öntöttem a tégelybe.

Meg kell mondanom, hogy részben be voltam avatva a kísérlet titkába, mégis én izgultam legjobban az összes jelenlevő közül. Könnyen el tudtam képzelni, mit művelnek velünk a kereskedő és a vendégei, ha a művelet nem sikerül. Végre gazdám azt mondta, belepillanhatnak a tégelybe. Elsőnek a kereskedő lépett oda, és izgalomtól remegő hangon mondta:

— Ott... ott ragyog ...

Odanyúlt, és csillogó aranypénzt húzott ki. A pénz kézről kézre járt. Elég forró volt még, egyik tenyerükből a másikba dobták, fújták, jobbra-balra forgatták.

— Arany, valódi arany! — hallatszott körös-körül. Legjobban a kereskedő örült.

Tüstént kibontotta erszényét, és két marék ezüstpénzt öntött az asztalra.

— Kegyelmed könnyen aranyat csinál belőle — mondta a gazdámnak.

Gazdám azt válaszolta, hogy kísérletei még csak a kezdetén vannak. Egy csomó nélkülözhetetlen port és elixírt elhasznált az előkészítő kutatásokhoz, és szüksége lesz valódi aranyra is. A kereskedő megígérte, hogy továbbra is segítségére lesz, majd lassacskán kiszállingóztak a műhelyünkből. Türelmesen vártunk, míg valamennyien eltávoznak. Egyszerre csak észrevettük, hogy a szoba sarkában még mindig ott ül az idős lovag, és kezébe temeti arcát.

— Uram — szóltam, s meghajoltam előtte —, gazdám, Compiégne-i Gottfried elfáradt, és pihenni vágyik.

— Compiégne-i... — ismételte halkán a lovag, és az volt az érzésem, hogy gúny csendül a hangjában.

— Compiégne-i. ..

Gazdám közelebb lépett. Izgatottan vizsgálgatta a lovagot.

52

A lovag felemelte arcát. Gazdám hátrahőkölt, és így suttogott:

— Hartmann von Eschenbach!

— Gottfried — mondta halkán a lovag —, azonnal rád ismertem, kedves barátom! És eszembe jutottak barátaink és társaink. És Hérakleion ostroma... Te becsületes keresztény és jó katona vagy! Neked továbbra is közöttünk van a helyed. Díszére válnál bármilyen lovagvárnak. Ezt a szemetet pedig ..

Azzal kirántotta kardját, hogy felnyársalja kitömött baglyunkat, de a gazdám megragadta karját. Le

kellett engednie fegyverét.

— Hartmann von Eschenbach! — mondta gazdám. — Többé nem lehetek katona! Nézd! — és megmutatta megcsonkított bal kezét. — No meg aztán kinek is van szüksége egy öreg, becsületos vitézre? A külvilág dolgai erősebbek kettőnkénél, Hartmann von Eschenbach! El sem mondhatnám, mennyi megaláztatást kellett túrnöm. És hidd meg, most sokkal jobb dolgom van. Végre fedélhez és meleghez jutottam, hűséges szolgám van, aki éppolyan magányos, mint én.

— A kéz semmit sem tesz! — makacskodott a lovag. — Ismerem a te rettenthetetlen vitézi szívedet... — Az éhség, fagyoskodás, a véget nem érő utak viasznál is lágyabbá tették azt, Hartmann ... Bárhol is ajánlottam fel kardomat és szolgálatomat, legjobb esetben egy darab kenyeret kaptam . . . Odo, fiacskám — fordult hozzám —, ugorj csak, hozz egy kis bort...

Mire visszatértem, a két öreg egymás szavába vágva idézte fel a szaracénokkal és törökökkel vívott csatákat; mindkettő felvidult, szinte megfiatalodott. A vendég rágyújtott egy duhaj nótára, gazdám pedig érdes hangon kísérté. Az első pohár bor után a lovag így szólt:

— Nem ítélek el, Gottfried. Aki annyi mindent élt, mint jómagunk, sokkal többet lát, mint a jóllakott barmok, akik százával élőködnek Franciaország és Német-

53

ország magas rangú hűbérurain, és csak tévedésből viselnek lovagi címet. Miféle háborúzásra képesek még ezek⁷ Kifosztják a kereskedőt, és elhajtják a szomszéd marháját, ennyi az egész. De azért mégis nagy baj, hogy csaláshoz kell folyamodnod . . .

— Hát te ... mit nem beszélsz? Észrevettél valamit? — kérdezte gazdám.

— Hogy is ne vettem volna észre? Mikor a forró pénzdarabot kézről kézre adták, csak hozzá kellett érnem, és rögtön megéreztem, hogy valódi arany. Hogy miért volt fehér? ... Nos, azt ettől a kisfiútól kell kérdezni, mivel ő biztosan bedörzsölte mercuriummal vagy más néven higannyal, e bámulatos folyékony fémmel. Ha megmelegítitek, a higany elillan az aranyról... Ilyen szemfényvesztésről már Bizáncban is hallottam ... De ha már csal az ember, csaljon igazából¹ Miért apránként kopaszod ezt a kereskedőt? Én a te helyedben nagyobb kockázatot vállalnék, egyszerre nagy összeget szereznék, és faképnél hagynám ezt az ocsmány és eretnek mesterséget. Hiszen nem tudhatod, milyen szemmel nézi a püspök ... Ugyanis éppen ő küldött engem hozzád. És ha nem lennék véletlenül a barátod, tömlöcbe kerülnél. Am a püspök udvarában van egy igen öntelt és gazdag gróf. Ha ügyesen forgatjuk a dolgot, akkor szép summát lehet kicsalni tőle, mert gyakran mondogatta irigykedve, hogy mindenkinek megvan az alkímistája, még a szerzeteseknek is, csak neki nincsen. Megpróbálok elejteni előtte egy célzást... És ha érdeklődik irántad, tedd lóvá, Gott-fried!

— Sokkal egyszerűbb lenne a dolog — mondta tanítóm —, ha birtokomban volna valamely régi okiratnak akár egy kis darabkája is. Mert senki sem hiszi, hogy az ismeretlen Compiégne-i Gottfried felfedezhette az aranycsinálás titkát. Könnyebben elhiszik, hogy elolvashattam vagy ellophattam a már feltárt titkot.

— Szerencsédre van nekem ilyen iratom. Elküldöm

54

neked. Egyszer rajtaütöttünk egy szaracén karavánon. Gazdája, egy előkelő szaracén arra kért, hogy vegyük el minden portékáját, csak ezt a papírt hagyjuk meg neki. Térden állva kért, nagy váltságdíjat ajánlott fel érte, és folyton csak azt hajtogatta: „Dzsáfár, Dzsáfár!”

— Dzsáfár? Ez a nagy Geber muzulmán neve!⁷

— Akkor hát mindent elrendezek, Gottfried ...

Az öregek felhajtottak még egy pohárral, aztán vendégünk eltávozott.

Az udvaron öt katonája várta. A katonák mintha kísértetek volnának: a tapadós, nedves hó tetőtől talpig úgy befedte vértjüket.

4

Nemsokára követ érkezett hozzánk Jülichi Adalbaron gróftól.

— Bújj el, Odo — mondta nekem gazdám, mikor házunk mellett lárma hallatszott —, téged senkinek sem szabad itt látnia ...

A követ igen udvariasan meghívta gazdámat magas rangú urához, Jülich grófjához, aki kezébe kíván adni egy Keletről hozott nagybecsű okiratot, melyben az alkímia legrejtettebb titkai találhatóak. A követ azt is hozzátette, hogy a gróf igazságszerető, és gyorsan büntet. Mostanság nagyon elszaporodtak a csalók, akik érthetetlen szavak mormolásával leplezik vásári szemfényvesztésüket, és azt állítják, hogy ők a régi hermetikus filozófusok⁸ művészetének örökösei. Ha gazdám is ilyenfajta, jobb lesz otthon maradnia.

Gazdám úgy tett, mintha nagyon érdekelné a grófnál levő okirat. Biztosította a követet, hogy művészete igazi, nincs abban semmi csalás, és vele ment.

Csak másnap tért haza, és megmutatta nekem a pergament, melyről Hartmann von Eschenbach beszélt.

— Lehet, hogy csakugyan e sorokban rejtőzik az alkímia nagy titka, de én nem ismerem annyira az arab nyelvet, hogy megértsem — mondta a gazdám.

Néhány nap múlva újra megjelent a követ. Gazdám arra kérte, mondja el a grófnak, hogy az arab okiratban csakugyan megtalálható az aranykészítés rejtélye. Ha a vicomte méltóztatik ellátogatni szerény műhelyébe, gazdám vezetésével saját maga beteljesítheti a Nagy Művelet minden titkát, és készíthet alkímiai aranyat.

Gazdám félt ugyan a gróftól, de nagyon elégedetten gondolt közeli vállalkozásunkra ...

Három aranypénzből három rudacskát öntöttünk. Mikor készen voltunk, gazdám felemelte a csapóajtót, és lemásztunk a pincébe.

— Odo — szólt a gazdám —, benned van minden reményem. Ide rejtelek téged. Bőségesen lesz kenyered és vized. Azt fogom mondani a grófnak, hogy a kísérlet csak úgy sikerül, ha pontosan huszonnégy órát várunk. Éjszaka felosonsz a pincéből, beleteszed a tégelybe az egyik aranydarabot, aztán újra elrejtőzöl. De nagyon csendesen mozogj, nehogy az ör megneszelje. Így is cselekedtünk.

Nem láthattam a gróf érkezését, de a padló meggörbült a súlya alatt. Szava harsány volt és parancsoló. Hallottam, hogyan beszélget a gazdammal, hogyan csörömpöl a tűzhelyünkönél, míg összeállítja az elixírt, melynek a higanyt arannyá kell változtatnia. Aztán megparancsolta katonáinak, hogy szigorúan őrizzék a házat, és elhajatott. Csönd lett. Vártam egy darabig, majd óvatosan előbújtam a pincéből, tapogatózva odamentem a kemencéhez, kiöntöttem a higanyt a padlóra, és beletettem a még meleg tégelybe az egyik aranypénzből öntött rudacskát. Aztán újra lesurrantam a pincébe. Füleltem, füleltem, és nem emlékszem, hogyan aludtam el. Mikor

56

fölebredtem, a padló résein már nappali fény szűrődött be, és lépések dübörögtek fölöttem.

A gróf el volt ragadtatva. Részletesen elmondotta az összesereglett lovagoknak és katonáknak a csudálatos kísérletet, melyben „nem volt semmi csalás”. Hiszen saját kezével helyezte a tégelybe mindazokat a keverékeket és elixíreket, melyek a higanyt megszilárdították, és ezzel arannyá is alakították.

— Most már van saját alkímistám! — hallatszott felülről. — Most már elég, ha ... felköttem, és akkor semmiben sem fogok különbözni a szomszédomtól!

A gróf emberei nyers röhejjel fogadták ezt a durva tréfát. Nyilván jól tudták, milyen irigység rágja a nagyúr máját.

— Még egyszer ellenőriznem kell az egészet — mondta kisvártatva. — És titkodért, hogy is hívják, azért az elixírért ezer színaranyat fizetek. Még egy próbát!

Bajos leírni, hogy gyötörtem a következő éjszakán. Meggondolatlanul kiittam az egész vizet, kínzott a hideg és a kibírhatatlan szomjúság.

Alig vártam, hogy fönt minden elcsendesüljön, sietve kimásztam a pincéből, gyorsan a tégelyhez lopóztam, kiloccsantottam belőle a higanyt, és beletettem a második aranyrudacskát.

Próbáltam valami harapnivalót keresni, de az ajtó előtt megszólaltak a gróf őrszemei. Rémülten igyekeztem a pincébe. Rettegve gondoltam arra, hogy itt pusztulok éhen-szomjan, ha a vicomte-nak harmadszor is kedve kerekedik, hogy kipróbálja az „elixír” hatását.

57

5

Másnap a lehallatszó hangok ébresztettek fel Mindenki izgatottan beszélt. Ügy látszik, az aranyrudacska kézzel járt.

Ujjongtam magamban, felhasználtam a lármát, és igyekeztem gyors mozdulatokkal megmelegíteni zsibbadt, elgémberedett tagjaimat. Ámde hirtelen csönd lett, és meghallottam vendegünk dörgő hangját.

— Compiégne-i Gottfne*d** — mondta ünnepélyesen a gróf. — Megmutattad, hogy magas művészettel változtatod a higanyt arannyá. Megszerezted nekem a ritka örömet, hogy saját alkímistám van ... De oromom nem lenne teljes, Compiégne-i Gottfne*d*, vagy milyen névvel is tiszteljelek, ha nem köttethetnék fel ..

Mindenki azt mondaná Adalbaron gróf együgyű fickó Lépre ment az első szélhámos koldusnak . Így beszélne nekem, de nem fogják ezt mondani Nem fogják pedig azért, mert én sokkal nagyobb mágus és varázsló vagyok, mmt te, Compiégne-i Gottfne*d*! Első alkalommal csakugyan beleöntöttem a tégelybe azt a buzos főzetet, amelyről azt állítottad, te csavargó, hogy csodatevő elixír De másodszer ... másodszer mindent úgy hagytam,

ahogy volt Egy szót se ejtettem ki abból az ördögös ráolvasásból, amely ezen a lapon található Egy cseppet sem öntöttem ki az „ehxír”-ből Egyszerűen megérintettem a tégelyt, őrt állítottam és elmentem... És a higany átalakult arannyá... Bizony, te Ördög-Tudja-Kicsoda Gottfned, rászolgáltál az aranyra ármányos szemfényvesztéssel! De meg is kapod i Jouhaux, Róbert, fogjatok tíz aranyat, aranyoztassátok be az akasztófát, és húzzátok fel ezt a semmirekellőt meg napnyugta előtt!... Arany bitófán fogsz függni, Compiégne-i Gottfned i

Hallottam gazdám jajveszékelését s a kirántott kardok csörgését...

58

Hamarosan dörömbölés hallatszott a fejem fölött. Valaki összezúzta nehezen szerzett üvegedényeinket. Aztán fejszék csattogtak, összeomlottak menedékünk falai, melyek között annyi szép percet töltöttünk munkában és elmélkedésben, s ami fő, melegben és jóllakottan. Leírhatatlan félelemben és izgalomban füleltem, mi történik odafent. A beszélgetés töredékeiből megértettem, hogy a házat lerombolják, és porig égetik, mert valaki éjjelenként aranyat lopott a tégelybe. Ez a „valaki” pedig én magam voltam... Így hát kettő között választhattam: az aranyozott bitófára kerülök, vagy megvárom, míg a vicomte szolgálai rám gyűjtják a csúrt, és ott égek. Éjszaka égett le a ház. Fejem fölött a réseken lángnyelvek ugrottak át. Meg kell vallanom, eleinte kellemesen éreztem magamat a melegben, és a meleggel együtt a reménység is felébredt bennem. A gróf emberei meggyőződtek róla, hogy a ház ég, és sorsára hagyták. Hallottam a lovak távolodó dobogását.

Új baj lesett rám. Nem birtam kinyitni a csapóajtót. Nyilván gerendák zuhantak rá. összeszedtem minden erőmet, kínlódtam, hogy legalább egy kicsit megemeljem, de hiába. Végre sok kínlódás után lecsúszott a csapóajtóról egy gerenda, és én kimászhattam. Az összerombolt ház parázslott még. Az üszkökre sűrűn hullt a hó, és sziszegve oltotta a tüzet. Meg-megégettek az izzó gerendák, de végül sikerült kijutnom a házból. Közben a ruhám tüzet fogott. Eloltottam, és az erdő felé baktattam. Reszketve néztem körül újra meg újra, így ballagtam az erdő szélén. Reggelre kírtem az útra, melyen lovak és gyalogosok taposták le a havat. A felhőtlen égen ragyogott a nap, a hó olvadozni kezdett. Nem messze egy halmon hirtelen megvillant valami. Körös-körül egy lélek sem volt. Mikor közelebb mentem, szörnyű kép fogadott: gazdám függött egy csillogó, aranyozott bitófán. Ész nélkül rohantam oda, és átöleltem a hideg oszlo-

59

pot. Könnyeimen át egy táblácskát pillantottam meg a fejem fölött. Valami felirat volt odaerősítve. Csak lassan fogtam fel az értelmét:

Valamikor én ragadtam meg a higyant, most pedig engem ragadtak meg.

Lépések hallatszottak. Megfordultam, és egy lovagot pillantottam meg, teljes fegyverzetben.

Ráismertem: ugyanaz a keresztes lovag volt, aki gazdámval együtt borozott és dalolt. Lent a halom alatt lovasok álltak teljes fegyverzetben, mozdulatlanul.

A lovag lassan kihúzta kardját, és elvágta a kötelet. Néhány szolga a segítségére sietett. Óvatosan felemelték gazdám tetemét, és elvitték. A lovag letépte a feliratot, és átnyújtotta nekem. Ugyanarra az arab pergamenre írták, melyet Jülich grófja küldött nekünk. Gondosan keblembbe rejtettem.

60

NEGYEDIK FEJEZET *amelyben folytatódik Odo Mechanicus bolyongása*

1

Újra kezdődött bolyongásom. Nyáron elhagytam a vidéket, átmentem a Champagne-on és Burgundián. Bujdo-sásban teltek éveim. Nagy hasznát vettem mindennek, amire felejtethetlen gazdám megtanított. Ha találkoztam a fogadóknál egy-egy utassal, akinek könyv volt a tarsolyában, ajánlkoztam, hogy felolvasok belőle. Mindig akadtak hálás és bőkezű hallgatóim. Senkinek sem mondtam el, ki vagyok, s honnan jövök. Meg aztán törődtek is velem! Egyszer azonban Bourget-ban szóba ereszkedett velem egy úr, aki öltözetéről és viselkedéséről ítélve igen gazdag lehetett. Én pedig jobban elmerültem a beszélgetésben, mint szoktam. Viszontagságaim felkeltették érdeklődését. Váratlanul kijelentette, nincs szolgája, és én megfelelnek neki. Segítségére voltam az úton. Éppen eléggé megismertem a magányos csavargó balsorsát, ezért hát minden erőmből igyekeztem a kedvében járni. Új uramnak volt egy bámulatos tulajdonsága, melyen sokszor csodálkoztam: szívélyes volt és fennhéjázó egyszerre. Órák hosszat faggatott, mit művelt a gazdám, derült balsikereinken, és igen tájékozottnak mutatkozott az alkimisták dolgaiban. Gyanítani kezdtem, hogy ő maga is az. Mindenki mással dölyfös és büszke volt. Rövid, egyenes penge függött övében, attól soha meg nem vált. Ha valaki összerúgta vele a patkót, tapasztalhatta, hogy az a tör korántsem dísz csupán. Sok kaland és megpróbáltatás árán eljutottunk

nába. Sehogy sem tudtam hozzászokni a végtelen mélységű kék éghez. Hiszen a mi vidékünkön ebben az évszakban kusza fehér felhők borítják az eget. Minden más volt abban a csodálatos országban. Hiába kerestem volna az apró házacskákkal körülvevett magányos kastélyokat. Fapapucsos parasztok sem voltak, akik a barmot behajtják a kastélyba, a ministerialnak — a gróf vagy a püspök fő jobbagyszolgájának — a felügyeletével. Olyan városokon mentünk át, amilyeneket még soha életemben nem láttam. Megjelent előttem Firenze, mint valami mesebeli csoda. Virágok, mindenütt virágok, s nők zöld és piros öltözetben!.. Hát még a paloták és templomok!.. Bámulatba ejtettek magasságukkal. Hazámban gondosabban díszítették a templomokat. Olaszországban nem voltak faragott tornyocskák, szentek vagy lovagok szobrocskáival, mint Flandriában, de ilyen magas épületeket otthon nem építettek . ..

Új gazdám, Stíriai Péter úr ólomfésűvel megfésülte vöröses szakállát, és kettesben járni kezdtük a város patikáit. Apró csomagocskákban uzufur nevű titokzatos orvosságot árult. Firenze felé utaztunkban mindenütt ajánlgattuk, de híre még nem előzött meg minket. Az uzufurport vonakodva és kis mennyiségben vásárolták.

Gazdám ügyei nemsokára rosszra fordultak. Engem ideiglenesen átengedett egy gyapjúkészítő és festőműhely tulajdonosának. A festékek összeállításának sok csínja-bínja ismerős volt nekem, jól tudtam mindenféle anyagot porrá dörzsölni, és oldatokat készíteni. A szomszédos helyiségekben örökké éhes, meggörnyedt ciompók tartózkodtak, ahogy itten a gyapjúgeregbenezőket hívták. Hajnaltól éjszakáig ültek a hosszú asztaloknál, és juh-gyapjút fésültek. Soványak, betegesek voltak, nem úgy, mint Flandria gyapjúgeregbenezői és -tilolói.

Nagyon gyorsan megtanultam a toscan nyelvjárást. Társaim búzakenyérnek nevezték anyanyelvüket. De én bizony nem cserélném el az illatos árpalepényt a búza-

62

cipóval, pedig azt a legnagyobb hercegek asztalára adják ! Az árpakenyér illata — hazám lehelete! Ámbár társaim büszkeségét is meg tudtam érteni: Toscana nyelve zengő és lágy. Most is, mikor e sorokat rovom, és visszaemlékezem ifjúságomra, fülemben ott sírnak és nevetnek Firenze dalai.

Egyszer elmondtam inas és mesterlegény barátaimnak nagy álmomat: mester szeretnék lenni. De ők kinevettek. Egyikük megmagyarázta, hogy a régi jó időkben ez lehetséges volt. De manapság a mesterlegénynek meg kell nyernie a céh vénjeinek különös bizalmát, meg kell mutatnia, hogy pénzceskéje van, saját anyagából mintaszerűen szép munkát, „remek”-et kell készítenie, meg kell nősiülnie, otthont alapítania, és ráadásul meg kell vendégelnie az egész céhet egytől egyig.

Egy ízben óvatosan megkérdeztem az egyik ciompót, nem szoktak-e az ő vidékükön magas karókra erősített szurkos hordókat meggyújtani. Az én hazámban ez a felkelés messzire látszó jele. A ciompo nem értett meg, vagy úgy tett, mintha nem értene, másnap pedig a mester kegyetlenül megkorbácsolt.

— Ebadta kölyke — kiáltotta —, a firenzei ciompók nem flandriai naplopók, akik mindig örömezt készen állnak a lázadásra! Elég bajunk van nekünk a te ostoba hordóid nélkül is!

2

Gazdám, Stíriai Péter úr hamarosan kiváltott engem a műhelyből. Uzufurpora egy csapásra rendkívüli hírnévre tett szert.

— Mennyi munkámba került, míg megalkottam ezt az uzufurt, minden betegségek csodálatos panaceáját⁹ —

63

mondta gazdám. — Hidd el, Odo, hogy ez az orvosság hűsíti az ember száját, gyógyítja a náthát és a bélpoklosságot, a fogfájást és a hideglelést. ..

Az uzufur mindenki számára ismerős anyagokból állott: porrá tört árpa- és kölesszemekből, menta és zsálya porrá tört száraz leveléből. Miután elkészítettem és pontosan lemértem a porokat, gazdám magához vette őket, és nélkülem dolgozott velük tovább. Csupán ezek után a titokzatos műveletek után alakult át a liszt és a száraz levél uzufurrá, melyet szétküldöttünk Toscana és Lombardia minden városába. Az új orvosságról csodákat meséltek. És a hozzánk érkező kereskedők és patikusok újra meg újra nagy pénzüsszegeket kínáltak nekem, hogy áruljam el nekik a csodálatos szer készítésének titkát.

Egyszer már pirkadatkor fölkeltem, és gondosan szemügyre vettem az asztalt, melynél gazdám az uzufurt készítette. Az egyetlen figyelemre méltó dolog valami finom, kemény szemcséjű sárga por volt, amely véletlenül hullhatott az asztal lábához. Akkor már jól ismertem annak a barna savnak a tulajdonságait, melynek felfedezője a nagy Geber, India császára volt. ő írta le, hogyan lehet előállítani timsó, salétrom és vasgálic együttes lepárlásával. Próbáltam feloldani benne a szemcséket, melyeket találtam, de nem oldódtak. Vagyis gazdám aranyat tett az uzufurba! Úgy éreztem, hogy megértem őt. Csakugyan, melyik fém egészségét lehet az aranyéhoz hasonlítani? A vasnak vagy réznek elég, ha csak egy évig is van a földben, máris megbetegszik, rozsdá lepi. Az

arany viszont évezredekig is heverhet elásva, akkor is fényes és ragyogó marad, mint a nap.

Ez hát az uzufur titka: arannyal gyógyítani. A legegészségesebb fémmel!

Később kiderült, hogy gazdám egyáltalán nem a betegek egészségére gondolt, mikor csodálatos orvosságát készítette.

64

Hamarosan kezdte részletekben Franciaországba küldeni vagyónát. Segítettem becsomagolni a különleges készítésű ládába, melyeket megbízható emberek őrzésével szállítottak el. Miután mindent elszállítottak, gazdám néhány nap múlva fölkereste egy magas rangú toscanai főúr udvarát. Elkísértem őt, és tátott szájjal bámultam a főúr kíséretét, a fényes lovagokat és előkelő hölgyeket. A főúr külön szobában fogadott minket. Figyelmesen végighallgatta gazdámot. Milyen nagy volt csodálkozásom, mikor gazdám Transzjordániai Dániel néven, alkímistaként mutatkozott be neki, és kijelentette, hogy birtokában van a titok, amelynek segítségével aranyat lehet készíteni, tetszés szerinti mennyiségben.

— Újra egy alkímista? — kiáltott fel a nagyúr. — Ez már kezd mulatságossá válni!

— Ó, lovagi rend nagyszerű ékessége! — mondta gazdám, meghajolva a herceg előtt. — Ereszkedj le hozzám, a nagy tudomány szerény szolgájához. Egyiptomból jöttem, ama bámulatos porcelán edények országából¹⁰, melyekkel csodálatra méltó udvarodat feldíszítetted, a jó illatú szappan és a méznél is édesebb cukor hazájából. Ámde Egyiptom, mint ez kétségkívül ismeretes kegyelmesség előtt, egyúttal a kémia rejtelmes és hatalmas tudományának is hazája. Az arabok, nyelvük szokása szerint, a szó elé biggyesztették az „al” szócskát, és így lett belőle „alkímia”. Hogy milyen nagyszerű tudomány, azt abból is megítélheted, hogy maguk az egyiptomiak „Khemii”-nek nevezték államukat. .. Ő, tündöklő csillag, melyet csupán a ragyogó naphoz hasonlíthatok, engedd meg nekünk, hogy bemutassuk művészetünket! Ha pedig csalást látsz, hadd vesszen méltatlan fejem!

— Ajánlatod tetszik nekem — mondta elgondolkozva a herceg.

— Ez nagyon jól jönne! — nevette el magát egy vörös köpenyes és vörös posztósapkás lovag. Rendkívül hasonlított a hercegre, csak kócos volt a haja, és erősen ki-

65

állott az alsó ajka. — Meg kell hallgatnunk a két alkímistát. Ha pedig igazuk van, nem szabad fukarkodnunk a pénzzel. Hiszen az arany manapság minden!... A legbüszkébb földesurak kénytelenek eladni vagy adósság fejében átengedni birtokaikat a városi polgároknak ... Firenze városáé minden egymérföldnyire a falak körül, és a város egyre gyarapítja birtokait: összevásárolja az üresfejű várúr lovagok földjeit, akik többre tartják az útonállási kegyelmed udvarának kifinomult kedvteléseinél. Arany! Ha lesz arany, Firenze urai lehetünk! Elkergetjük a kereskedőket és a pénzváltókat, akik kezükbe kaparintották a hatalmat! Ha lesz arany — maga a pápa tesz meg Toscana nagyhercegévé... — A lovag hahotára fakadt, és kilátszottak nagy, sárga fogai. (Csodálkoztam okos beszédén és visszataszító külsején.) — Ha pedig Transzjordániai Dániel csaló, mindig módunkban lesz azt tenni vele, amire rászolgált...

— Hagyjatok magunkra — szölt a herceg kíséretéhez. Valamennyien kivonultak. A szobában csupán a vörös sapkás lovag maradt a herceg mellett. Nyilvánvalóan testvérek voltak.

— Nos — fordult a herceg gazdámhoz —, mondj el mindent, titkolózás nélkül!

— Ó, pompás század dicsősége! — szölt a gazdám. — Én alkímista, filozófus és orvos vagyok. Sok-sok bolyongásom idején egy csodálatos kézirat jutott birtokomba, mely magától Gebertől származott... Az a vitéz, aki eladta nekem, Spanyolországból hozta. Elmondta, hogy a pogány, akitől elvette, leborult előtte, és könyörgött, hogy inkább életétől fossa meg ... A mór egyre csak azt hajtogatta: „Dzsáfár! Dzsáfár!” Mi, tudós emberek pedig tisztában vagyunk vele, hogy ez a nagy Geber-nek muzulmán neve. A hatalmas egyiptomi alkímisták örököse sok titkot irt le, amely azóta szinte mind veszendőbe ment. Odo, a szelencét!

Gazdámhoz léptem, és felnyitottam a szelencét. Dá-

66

niel úr átnyújtotta a hercegnek ugyanazt az arab írásjelekkel telerótt pergamendarabot, mely szerencsétlenséget hozott első gazdámra, a vitéz Compiégne-i Gottfriedra. Dániel úr már Bourget-ban elvette tőlem, és most figyelmesen megnéztem a tekereszt. A rettenetes felirat, amelyben Adalbaron gróf csúfot üzött áldozatából, le volt törölve a pergamen hátlapjáról.

Dániel úr merőn nézte a hercegnek és fivérének arcát. Azok érdeklődéssel vették szemügyre az okiratot, csakhogy — fordítva tartották.

— Ez csak egy része a felbecsülhetetlen értékű iratnak, mégpedig a második fele ... — mondta Dániel úr. — Arról van benne szó, hogyan készül arany egy anyagból, melyet mindnyájan ismerünk. A módja olyan egyszerű, hogy fényességed meg fog lepődni rajta. Csupán arra van szükség, hogy rakasson a palotájában egy akkora kemencét, melyen meg lehet olvasztani az aranyat, és egy időre olyan mozgékonyá lehet tenni, amilyen a higany. Akkor majd feltárom a nagy Geber titkát.

— De mi az ára ennek a titoknak? — kérdezte a herceg.

— Kétezer dukát! — mondta határozottan Transzjor-dániai Dániel úr.

— És akkor készíthetek önállóan aranyat?

— Igen, uram, magad fogod véghezvinni a Nagy Műveletet.

— A te anyagaiból? Űgy hallottam, hogy az alkímisták a legjobban attól húzódoznak, hogy a kiinduló anyagok titkát feltárják.

— Amint már mondtam, uram, mindenki ismeri azt az anyagot, melyből saját magad fogod készíteni az aranyat. És csekély fizetségért meg lehet majd szerezni mindenütt. Fenséged mindent meg fog tudni! Adjon parancsot, hogy rakjanak olyan kemencét, melynek heve képes megolvasztani az aranyat...

3*

67,

Már indulni készültünk. Ekkor a herceg, aki mélyen gondolataiba merült, visszatartott.

— Dániel uram — mondta tünődve —, Dániel uram, ha birtokodban van az alkímia titka, tetszésed szerint juthatsz magad is aranyhoz . . . Akkor mi szükséged van a pénzre? Ha saját magad nem tudod felhasználni azt az aranyat, amit készítesz, akkor miféle arany az?

— Annyi aranyam lehet, amennyit csak akarok! — felelte gazdám. — És ha a Ligur-tenger, mely Génua kövein habzik, higanyból volna..., arannyá változtatnám az egész tengert.. .

— Miért nem kezdenéd például a mi Arno folyónkon?

— Harminc éve sikerült volna, de most...

— Most?... — A herceg a legnagyobb érdeklődéssel figyelt.

— Ma az arany — hatalom!... Az arany elragadja a jogos tulajdonostól ősei földjét, az arany bármilyen jöttment zászlaja alá normann és frank, szaracén és lombard zsoldosok seregeit gyűjti, az arany írástudatlan szerzetesekből szent püspököket csinál, a nap fényéből pedig sötétséget. És ha rászántam volna magamat, hogy Firenzében készítsék alkímiai aranyat, akkor már a város nagyhercege volnék, noha méltatlan vagyok rá, és porszem a te nagyságod előtt, fenséges hercegem!

— Talán bizony nincs ínyedre, hogy herceg légy? — kérdezte gúnyosan a nagyúr.

— Nem vagyok méltó rá . . . — mondta halkán Dániel úr, és mélyen meghajolt.

68

3

Másnapra minden készen állt. Már vártak ránk. A herceg türelmetlenül járkált a forró kemence előtt az egyik sarokból a másikba. Külön asztalkán egy arannyal teli kis zacskó hevert.

— Fenséges uram — mondta Dániel úr —, az egész titok nyitja az uzufur nevű orvosság. Egy ismeretlen alkímista készítette nagy mennyiségben, annak az arab okiratnak az első fele szerint, melyet tegnap megmutattam. Bizonyára hallani méltóztattál, hogy az uzufur nevű orvosságnak nagy a híre, és a keresztény világ sok ismert nevű és tiszteletben álló polgárának életét mentette meg. (A herceg helyeslőn bólintott.) Az okirat második része elmondja, hogy erős hevítéskor az uzufurból tetemes mennyiségű arany keletkezik. Ennyi az egész titok ...

— Ilyen egyszerű?! — kiáltott fel a herceg, és ráütött a falon függő bronztányérra. A szobába szolgák szaladtak be. — Menjetez a város összes patikusaihoz, és vegyetez harminc adag uzufurport.

A herceg magas karosszékébe ült, és le nem vette rólunk a szemét. Rövidesen megjelentek a szolgák. Kezükben a csomagocskák, melyeket olyan jól ismertem.

A herceg saját kezűleg öntötte tartalmukat a tégelybe. Bódító illat töltötte meg a szobát...

Nemsokára arany jelent meg a tégely fenekén. Az ékszerész, akit a herceg hívatott, hosszasan piszmogott vele, megkarcolta a darabkákat, aztán megmérte, és közben valamiért vízbe merítette. Gazdámra pillantottam. Derűs nyugalom sugárzott róla.

— Ez valódi arany! — kiáltott fel az ékszerész.

— Fogd a pénzt! — mondta gazdámnak kelleetlenül a toscanai herceg, és az aranypénzzel teli zacskóra mutatott. — De megtiltjuk neked, hogy Firenzét elhagyj! — tette hozzá.

Hiába állítottak őrséget házunkhoz. Egyszerű ciom-póknak öltöztünk, és még azon az éjjelen kilopóztunk a város kapuján. Tarisznyámban búzacipó hevert, közepében a súlyos zacskó a kétezer dukáttal.

Hamarosan Franciaországba érkeztünk. Gazdám sokáig járt fel-alá a szobában, és gondolkodott, milyen levelet írjon a lóvá tett hercegnek. Aztán az asztalhoz ültetett, és a következő sorokat mondta nekem tollba:

Annak, akiből sohasem lesz Toscana nagyhercege: Az aranyat tartalmazó uzufur hamarosan eltűnik minden patikából, mivel saját magam készítettem. Transzjordániai Dániel

Eszembe jutott az aranypor, melyet gazdám asztala mellett fedeztem fel, és elcsudálkoztam Dániel úr merészségén és előrelátásán.

De a nagy hatalmú herceg nem tűrhette, hogy büntetlen maradjon, aki őt ilyen vakmerően rászedte.

És hamarosan olyan szörnyűségek következtek, hogy még most is borzongok, ha eszembe jutnak.

Egyszer gazdám a nagy vásáron, óriási sokaság előtt bemutatta, hogyan változtatja a vasat arannyá. Utasítására egy aranszőget enyibe kevert rozsdával kentem be. Dániel úr megmutatta a szöget a népnek, aztán egy barna savval teli edénybe merítette, érthetetlen szavakat mormolt, majd nemsokára felmutatta. A legelőkelőbb hűbérurak és lovagok tolongtak a dobogó lépcsőin, és ez még inkább megerősítette a nézők bizalmát.

Derűs őszi nap nézett az Aude folyó fölé emelkedő Carcassonne¹¹ város hófehér falaira. A fal tövében emelvény

állt, rajta gazdám. Már kétszer megmutatta a vasszög átalakítását arannyá, de a kíváncsi nép szoros gyűrűje nem hagyott bennünket elmenni. Sapkámmal a

70

kezemben leszálltam a dobogóról, hogy összegyűjtsem a pénzt, melyet bőkezűen dobáltak a messzi földtől érkezett kereskedők Mindenki örült a soha nem látott szórakozásnak. Régebben az ilyesmiben csak előkelő urak gyönyörködhetek, akiknek saját alkímistáik voltak, most pedig az egész nép nézhet. Nyüzsögtek a carcassonne-i nagyvásáron az idegen kereskedők: angolok, akik ólmot és vasat hoztak, szülőhazám, Flandria fiai posztóval és gyapjúval, csehek bőrrel és acéláruval, csatabárdokkal és páncélingekkel. Mindnyájan előre élveztek, hogyan mesélnek majd otthon a hihetetlen csodáról, melyet Transzjordániai Dániel mutatott nekik. Felmentem a dobogóra, hogy átadjam a pénzt gazdámnak. Egyszerre csak megpillantottam egy előkelő urat, aki külö-

71

nösen ismerősnek tűnt nekem. Magas, sárga lovon törtetett keresztül a tömegen. Rövid, piros kabátja finom gyapjúból készült, keskeny karimájú, magas, flamand kalapját mélyen a homlokába húzta. Valahol láttam őt, de hol? Nem emlékeztem ...

Mennyire haragudtam később magamra, hogy nem ismertem föl azonnal. Hogy is hallgathattam abban a percben, amikor felénk közeledett a szörnyű és elkerülhetetlen végzet, mely azon nyomban elsöpörte jólétünket? De a nagyúr már fenn is volt a dobogón, ahol gazdám mutogatta a sokaságnak a vasszeget. Az emberek nem tudták, de megérezték, hogy előkelő nemessel van dolguk, és utat nyitottak neki.

Gazdám leeresztette kezét, és a szeget a hímzett terítővel borított faállványra tette, melyen a „bűvös elixír” állott. Ebben a percben a piros kabátos, előkelő úr hátrtolta kalapját, és előrelépett. Gazdám rémülten hőkölt hátra. Ekkor ismertem fel a jövevényt kiálló alsó ajkáról: a nemrég lóvá tett toscanai herceg öccse volt.

Kirántotta görbe, villogó kardját, és magasra emelte. Gazdám hátrált...

A kard villant és lecsapott. Behunytam szememet, azt hittem, hogy gazdám már nem él. De a főúr az állványra sújtott, melyen a szeg feküdt. Lám, már magasra is emelte a szétvágott szeg két felét. A dobogó körül tolongó tömeg jól láthatta, hogy a szeg teljes egészében arany, csupán a felszíne van rozsdával bevonva... Futásnak eredtem, de egy mesterember galléron ragadt.

A herceg öccse követelte, hogy adják ki neki a gazdámot.

- Meg fogjuk vitatni kérését, Lorenzo uram — válaszolta neki egy méltóságteljes városi polgár. Lehet, hogy maga Carcassonne polgármestere volt.

De a messziről érkezett főnemes ragaszkodott követeléséhez, és támogatta őt a feldühödött tömeg, zajosan köve Lelve gazdám halálát.

72

— Ti nem ismeritek ezt az alávaló csalót! — kiáltotta Lorenzo úr. — Amit ma itt láttatok, az csak tréfa ahhoz képest, ami tőle kitelik.

— Hát ez meg miféle kölyök? — kérdezte a polgármester, és hirtelen rám mutatott. — Ki vagy te?

— Odo ... — válaszoltam olyan halkán, ahogycsak tudtam.

De a tömeg zúgni kezdett:

— Odo?! Akkor rokona a mi gyönyörű folyónknak! Fojtsuk bele, fojtsuk bele!...

Röhögve, tréfálkozva vonszoltak a folyóhoz, melyet szerencsétlenségemre Aude-nak neveznek. Egy természetes kereskedő lábamnál megragadt, és nagy lendülettel a vízbe hajított. Egészen a fenéig merültem, de ahogy felbuktam, hallottam a partra gyűlt tömeg vad ordítását. Alá-alábukva kifelé úsztam, s mind közelebb jutottam a túlsó parthoz. Szerencsémre a víz túlságosan hideg volt, és a sokaság dühe egy kissé lecsillapodott. Így senki sem vetette magát utánam. Hamarosan partot értem. Rohantam a fogadóhoz, ahol cókómókunkat hagytuk.

Gyorsan beszaladtam, megragadtam az első, kezem ügyébe eső tarisznyánkat, és iszkoltam kifelé. A folyón át nagy bárkákban tértek haza a nagyvásárról a mesteremberek és a kereskedők. Egy pillanatig sem maradhattam. Sietve vittem el irhámát a városból.

Csak akkor ültem le a magas, sárga fűbe, és nyitottam ki a tarisznyát, mikor a fehér városfalak eltűntek a szemem elől. Gazdám pénze és ékszerei voltak benne.

73

4

Nem messze Narbonne-tól utolértem egy nyitott szekeret, melyen gazdám ült. Hat-hét lovas vette körül, elől pedig, vidám nótát énekelve, a toscanai Lorenzo ügetett. Az út homokbuckák és cserjések között kanyargott. Toronyirányban elindultam egy közeli kastély felé.

A vár kicsiny mása volt Carcassonne-nak: a sarokbástyák hegyes tetőit, a lőréseket, még a kapukat is szakasztott úgy építették. Úgy hasonlított a városra, mint a borjú a tehénre. A kapu tárva-nyitva, a várárok kiszáradt. Az alkony leple alatt akadálytalanul surrantam a vár belsejébe. A kapunál alvó vitéz meg se moccant. Fülükétítő hortyogásától szinte reszketett a levegő.

Hangok hallatszottak, és sárga csődörén belovagolt a vár udvarára Lorenzo. A csődór nagyot nyerített, és az istállóból egy másik ló válaszolt neki. Lorenzo meglökte az őrt. Az nagy nehezen felébredt, sokáig

nyújtózkodott, aztán hirtelen megmerevedett, mintha megigézték volna. Lorenzo lovára bámult. Én egy rakás fenyőgerenda mögé bújtam.

A kastélyból kifutott valaki, és hangosan kiabálta:

- Fáklyát, fáklyát!

Egy alacsony házikó tapadt a falhoz, amelyből katonák ugráltak elő, fáklyákkal kezükben. Rettenetesen megrémültén, de ügyet sem vetettek rám. A szolgák és a katonák Lorenzo sárga csődöre körül tolongtak. A vár zömök ura, az, aki fáklyáért kiáltott, nem is törődött Lorenzóval, úgy tapogatta a ló lábait. Az állat topogott, és ijedten pislogott rá. Az összegyűlt sokaság zaja világosan mutatta, hogy a szolgák ízlése teljesen megegyezik az úréval.

Aztán összefüggéstelen ordítás hallatszott, és a báró visszarahant a kastélyba. Lorenzo leugrott a nyeregből, rövid parancsot adott katonáinak, és azok is leszálltak.

74

A szekérből nyögés hallatszott. Gazdám nyilván magára akarta vonni a figyelmet. De a várbeli szolgák körülfogták a sárga csődört, tapogatták, nyakát veregették, és szokatlan tiszteletadással vezették az istállóba. A katonák leültek a szekér mellett, melyben gazdám feküdt, és enni kezdtek. Lorenzo vállat vont, és hatalmas, széles vállán megcsörrent a köpeny alá rejtett pánccéling. Aztán a kastélyhoz ballagott, melynek ablakaiban apró fények gyúltak.

Óvatosan követtem, és dobogó szívvel besurrantam a félig nyitott ajtón. Egy nagy terem mélyén ült Lorenzo. Két-három mécses alig világított meg egy kis kört. Minden egyéb sötétségbe merült. Egy szolga gőzölgő húsos tésztával teli nagytányért tett eléje. Lorenzo kortyintott egy magas üveg pohárból, és enni kezdett. Csudálkoztam rajta, hogy a kastély ura nem üdvözlö a vendégét.

A kőlépcső tetején fény villant, összeszedtem minden bátorságomat, és óvatosan elindultam a kicsorbult fokokon. Belestem az ajtó részén, és egy tökéletesen kerek szobát láttam. Benne fel-alá szaladgált a várúr. A szobát sok-sok gyertya fénye világította meg.

A báró hirtelen mozdulattal leült egy zsámolyra, és hallhatóan suttopta:

— Micsoda ló! Esküszöm a mennyköre, hogy ilyet még nem láttam! ..

Az udvarról felhallatszott a sárga csődör nyerítése. A várúr fejéhez kapott.

Óvatosan odamentem hozzá, és térdre borultam előtte.

— Ó, dicsőség a lovagi rend nagyszerű ékességének! ... — mondtam, és igyekeztem éppen úgy beszélni, ahogy gazdám, Transzjordániai Dániel úr a toscanai herceggel beszélt.

A várúr rám nézett, de gondolatai messze jártak.

— Kegyelmes uram — mondtam —, szabadítsd ki gazdám!... Az a lovag viszi őt szekéren . . .

75

— Az a lovag? ... Akié a sárga csődör? Az ördögbe is!...

— A gazdám ártatlan.

— Egy lovnak mindig igaza van! — ordított rám a vár ura. — Mindig! Egy lovat merészelsz vádolni?

Levágom a füledet!... És mit követett el a gazdád?

— Nem követett el semmit. Alkimista!

— Alkimista? Szóval csaló?

— Dániel úr nagy varázsló, kegyelmes uram. Ő igazi alkimista. Mi hosszú évekig készítettünk alkímiai aranyat egy magas rangú toscanai úr pincéjében, és Firenze kincseinek híre messzire szállt az egész világon . . . Micsoda palotákat és templomokat emelt Toscana az aranyból, melyet gazdám, Transzjordániai Dániel úr készített! És micsoda lovakat hajtottak Firenzébe Arábiából és a Maas partjairól! . .

— Lovakat?! — kiáltott fel a vár ura. — Lovakat! Holmi jöttment merészeli tiporni földemet, hogy az ördög vigye el!... Törvények? Az ördögbe minden törvényt, pokolra vele! Esküszöm a villámszóró Jupiterre — ej, ördög vigye el a rossz szokásomat! —, esküszöm az oltalmazó Szent Szűz ereklyéire ..., vagy hogy az ördögbe is hívják? . . ., de hogy az én földemet tiportassa sárga lovával?! Ez már mégiscsak sok!... De te hazudsz, csirkefogó! Hazugság minden! Az arany is, az alkimista is! Engem nem csapsz be! Egy jelentéktelen szemfényvesztőt visznek, aki lóvá leszi a jámbor népet! Bizony, bizony!

— Nem! — válaszoltam hangosan, és kiöntöttem a tölgyfa asztalra, egyenesen a csontokra és az ételmaradékokra gazdám tarisznyájának egész tartalmát.

Kétezer dukát gurult szét a szoba padlóján. Néhány kigurult az ajtón, és halk, finom csengéssel töltötte meg a kastély boltíveit.

A vár ura eszelősen meredt az asztalra, felvett egy marék aranypénzt, és a szeme elé tartotta.

76

— Igen, igen. a firenzei köztársaság pénze! . . . Igazat beszélsz, fiú... Süllyedjek el, ha nem igazat szóltál!

Megboldogult feleségem mindig azt mondta, hogy együgyű és határozatlan ember vagyok, hogy nem is vagyok lovag — így mondta, Vulcanusra esküszöm!... ördög vigye, azokra az ereklyékre esküszöm, vagy hogy a csudába is hívják ... Én határozatlan?! — kiáltott fel, az ablakhoz szaladt, és hívta embereit: — René, Jacques! Vasgyúró! Mind ide, mind hozzám! . .

A vár ura sietve lement a lépcsőn. Ott várták már fegyveres katonái. A terem magas ajtajához lapultam. A báró beosont a terembe. Léptei egyre gyorsabbak lettek. Odafutott a borospohár mellett ülő Lorenzóhoz, és hirtelen megtorpant előtte. Lorenzo látszólag nyugodt volt.

— Kit viszel? — kérdezte gorombán a báró.

— Egy szélhámost... . Tolvajt... — felelte nyugodtan Lorenzo, és kortyintott a borból.

— Elveszem tőled. Szükségem van rá! — mondta a báró.

— El kell vinnem a toscanai herceg udvarába. És el is viszem!... — Ezekkel a szavakkal Lorenzo megragadta görbe kardját. A markolat drágakövei zöld szemek gyanánt villogtak.

— A toscanai hercegnek van már elég aranya, csinált neki eleget! Nálam marad az alkimista!... . Vagy ti... — elhallgatott és fülelt. (A csődör harsányan felnyerített.) — Micsoda ló, az ördög vigye el! — kiáltott fel a báró, és kirántotta kardját.

Lorenzo felugrott, és felrúgta a székét.

— Nem fogok a vendégszeretet törvényeiről beszélni az ilyen felkapaszkodottnak, az ilyen koldusbárónak, mint te! — mondta gúnyosan Lorenzo, és kivédte a csapást.

— Az ördögbe is, de sötét van itt! — morogta rekedten a feldühödött báró.

77

— Legyen világosság! — kiáltotta Lorenzo, és kardjának hegyével felfordította a mécses.

Az olaj nagy fénnel lobbant lángra. A pengék ismét összezsaptak. Utoljára azt láttam, hogy a tomboló Lorenzo földre döntötte a bárót, és egyik csapást a másik után mérte rá. A katonák berontottak a szobába, én pedig hanyatt-homlok lerohantam a lépcsőn. Lorenzo szolgálai a vár fala mellett verekedtek. A kastély ablakaiból már lángnyelvek törtek elő.

— Gazdám! — szólítottam meg halkán.

Nyögés volt a válasz. Fölugrottam a szekérré, gyorsan szétvagdosztam a béklyókat Dániel úr kezén-lábán. Egy darabig moccanni sem tudott.

A szekérhez szaladt egy katona, és harsányan ránk kiáltott:

— Hová?!

De odafent hangok hallatszottak:

— Arany! Arany van itt!... .

Erre az udvarról mindenki a kastélyba rohant, mint a szélvész.

A szekéren hagytam gazdámot, és az istállóba futottam. Amint az első lóhoz értem, tapogatózva megkerestem a kantárát. Kivezettem az udvarra. Lorenzo sárga csődőre volt. Gazdám nyájasan megveregette nyakát, egyenesen a szekérről lassan átvette elszibbadt lábát a ló nyeregtelen hátán, majd engem is fölsegített rá. Aztán kurjantott egyet, és a csődör száguldani kezdett. Sokáig vágattunk, míg a máglyaként égő vár el nem tűnt szemünk elől... Később lépésben haladtunk a tengerparton. Hátunk mögött egyre terjedt a tűzvész visszfénye. És mintha még mindig láttam volna a sötétségben, hogyan vagdalkozik villogó kard jávai a lángnyelvek között a gögös, szilaj Lorenzo.

Reggel gazdám pihentette a lovat. Mi is kinyújtózkodtunk mellette a nedves homokon. A szél meg-megrázta a kusza bokrokat. Tenyeremről alig érezhető, lágy suga-

78

racskákban pergett homok. Előttünk zúgott a világoszöld, aranycsillámokkal villogó víz ... A magas hullámok kiszaladtak a partra, majd sziszegve húzódtak vissza.

— Nem követlek tovább, gazdám — mondtam.

— Igen, elegend van belőle, igazad van ... Pedig te jó alkimista lennél, Odo. Ügyes kezed van, sok mindent el tud már végezni, értesz a betűvetéshez, és kitarító vagy. Nem szívesen válok meg tőled ...

— Én is alkimista leszek. Feltétlenül. Keresni fogom a bölcsök követét. Az olyan érdekes! Csak nem szabad csalni ...

— Nem hiszem, hogy az a kő létezik.

— Én keresni fogom. Szeretem nézni, hogyan olvad meg a réz, hogyan szakad apró cseppekre, és ömlik egybe a higany, mintha hidegen olvasztott ólom lenne. Szeretek télen az atanorkemencénél tenni-venni, és figyelni, hogyan illan el cseppenként a füvek párlata a retortá-ból... Alkimista leszek, gazdám!

Dániel úr kinyitotta tarisznyáját.

— Az ördögbe, hiszen te az egész aranyat kiszórtad!

— Az életed megért annyit!

— De mégsem, itt maradt néhány pénzdarab. Vedd el, Odo! Vedd el tarisznyástdul... Nekem nincs szükségem pénzre. Elmegyek Montpellier-be. Ott még tart a vásár. Eladom ezt a sárga világszépét. Jó pénzért. Megér ez a ló jó néhány száz dukátot.

— De uram, a tarisznyában van a pergamen! — És kivettem ugyanazt az arab írást, melyet a gazdám mutatott meg a hercegnek. — Abban van az uzufur leírása.

— Uzufur? Nem tudom én olvasni ezeket a szarkalábakat . . . Vedd csak, hiszen a tied. Lehet, hogy benne van az alkimia Vörös Kövének titka ... Ha alkimista leszel, egész életedben szívni fogod az izzó ezüst és a forró higany

láthatatlan, de mérges kigőzölgéseit. Nos, Odo, ha csakugyan ez a szándékom, levelet adok neked egy régi

79

ismerősömhöz . . . Valamikor Angliában tanultam, Oxfordban. Ragyogó jövőt jósltak nekem, de mint látod, más utat választottam . . . Volt egy professzorom, aki nagyon szeretett. Otthagyta a katedráját, és jelenleg Lincoln püspökének magas méltóságát viseli. Írok neki néhány szót, ő majd pártfogásába vesz. De kérlek, ne mondd el, hogy mivé lettem. Biztosan bánkódna miattam.

A legközelebbi fogadóban, egy dűlőút mellett gazdám rövid levelet írt az arab pergamen hátlapjára. Aztán elváltunk egymástól. A sárga csödör rugalmas, fáradhatatlan ügetéssel futott a napfényes úton. A kanyarulatnál gazdám hátrafordult, integetett nekem, majd örökre eltűnt a szemem elől.

80

ÖTÖDIK FEJEZET *Az oxfordi mágiszter*

1

Két évig tartott, míg elérkeztem Angliába, Lincoln grófságba. Nehéz út volt. Gyakran meg kellett feledkeznem célomról, csak hogy pusztá életemről gondoskodjam. Különben mulandó fonalát elmetszette volna a hideg és az éhség . . .

Mi mindent meg kellett próbálnom, mígnem találkoztam egy öreg bűvésszel, aki megtanított engem bonyolult mesterségére, melyet annyira kedvel a nép. A piactereken nagy csatákról és hatalmas hősookról énekeltem, akik óriásokat és varázslókat győztek le; villogó késeket és rézkarikákat dobáltam, az öreg pedig tányérozott. Egy kis gebe húzta a kordét cókómókunkkal. Művészetem híre gyorsabban járt nála. Néha még a kastélyokba is meghívtak minket, gazdag és előkelő hűbérurak szórakoztatására.

— Délre! — mondta útítársam. — Délre, ahol zúg a tenger. Ott nem kell nehéz, meleg öltözék.

— Északra! — feleltem. — Mindig északra! El kell jutnom Lincoln grófságba . . .

Egy csónakos Boulogne-ból drága pénzért átvitt minket bárkáján Anglia krétapartjaira. Ott még jobban szerették a bűvészeteket, mint Burgundiában vagy Cham-pagne-ban. Az én öreg barátomat útközben levette lábáról a láz. Minden pénzemet neki adtam, és egy parasztnál helyeztem el. Én pedig egyre csak észak felé tartottam.

Ragyogott már a május, mikor Lincoln gróf-

81

ság viruló rétjein haladtam. Kegyetlen csalódás várt rám: a lincolni püspök szolgáitól megtudtam, hogy az a püspök, akit keresek, már régen meghalt.

— Eredj Oxfordba — tanácsolták. — El ott egy csodálatosan nagy tudományú szerzetes, jó barátja a mi elhunyt püspökünknek.

Nem nagyon bíztam a sikerben, de mégis útra keltem. Legalább látni akarom azt a szerzetest, akit Mirabilis-nek, vagyis Csodálatosnak neveztek el. Régóta hallottam nagy tudományáról. De vajon szóba áll-e velem? Mindennapos bűvészmunkámra nagyon ráuntam már. Ámde ha összegyűlt a nép, kiabálással meg a sapkámba hulló szükös adományokkal buzdított, feléledtem, és szívvelélekkel dolgoztam. Esténként azonban eszembe jutott, hogyan duruzsol a tűz az atanorkemencében, hogyan olvad meg az arany, és egyesül a higannyal, hogyan terjeszt szúrós szagot az égő kén. Olyankor újra elfogott a csüggedés. Vajon sohasem jutok hozzá, hogy a különböző fémek csodálatos sajátságait és titokzatos átalakulásait tanulmányozhassam? Vajon nem szentelhetem életemet az alkímia tudományának, mely mélyebb és csodálatosabb, mint a skolasztika és az asztrológia?

Kiderült, hogy sokkal könnyebb Oxfordba jutni, mint hittem volna. Az utakon mindenfelé gyalogos és lovas katonák haladtak hosszú sorokban. Minél közelebb jutottam Oxfordhoz, annál többen lettek.

Szívesen felvettek egy-egy, boroshordókkal vagy nehéz harci pajzsokkal megrakott szekérré.

Mellettünk lovagok és bárók ügettek könnyű öltözetben. Furcsa zárandoklat volt.

Egy forró júniusi délben álltam a rázós szekéren. Négy éles kést és néhány karikát dobáltam és fogtam el. Harsány kiáltásokkal üdvözölték a mutatványt. A távolban városfalak bukkantak fel.

Elsőnek vettem észre, és elkiáltottam magamat:

— Ni, egy város!

82

Egy gögös báró felkapaszkodott a szekérré, lelökött róla, és figyelmesen nézte Oxford tetőit és házait.

A város zsúfolva volt lovasokkal, lovagokkal és szolgákkal. Óriási kísérettel megjelent a király, III. Henrik. A bárók, akik vele voltak, inkább úgy kísérték, mint örök a foglyukat, nem mint alattvalók a királyukat.

Másnap felkerestem az oxfordi egyetem magas épületét. Félhomályos folyosón szük ajtóhoz vezettek. Sokáig vártam. Az ajtó mögül égő kén ismerős szaga érzett, mozsártörő csörgött egyenletesen, nyilván port készítettek.

Uvegsörömpölés is hallatszott. Végre megnyílt az ajtó. A szoba világos volt, akaratlanul is hunyorogtam.

Magas, testes szerzetes állt előttem mezítláb, a ferencesek durva csuhájában. Régen nyírhatták utoljára a tonzúráját a feje búbján, mert dúsán göndörödő haja a homlokába hullott. A szerzetes figyelmesen nézett a folyosó sötétiségébe.

— Ki vár rám? — kérdezte.

— Odo, egy flandriai ifjú — mondtam, és egyet léptem az ajtó felé. — Sokáig kerestem a lincolni püspököt, de ő már meghalt. Így hát hozzád jöttem.

— Feledhetetlen tanítóm neve szent előttem — szólt a szerzetes.

Láttam, hogy ez az a magiszter, akiről a püspök szolgái beszéltek.

Bebocsátott a műhelyébe. Nagyszerű szoba tárult eléem, tele olyan bámulatos edényekkel, amelyeket sohase láttam. Igazi alkimista laboratórium volt ez, melyben tanítványok és segédek dolgoztak a nagy asztaloknál. Hogy is lehetett volna összehasonlítani azzal a nyomorúságos csűrrel, melyben jólelkű és szerencsétlen gazdám, Compiégne-i Gottfried dolgozott? Vagy akár Transzjordániai Dániel úr ládikójával? Abban nem hevert több két tucát anyagnál, és ő mégsem átallotta laboratóriumának nevezni.

Elfogott a féltékenység.

83

Odanyújtottam a magiszternek a pergament, melyre Dániel úr levelet írt a lincolni püspöknek. Aztán félreálltam, és figyeltem a tanítványok gyors mozdulatait. Ketten is igyekeztek tüzet gyújtani egy hatalmas kemencében. Ügyetlenkedtek, én pedig felhasználtam azt, hogy a nagy tudós elmélyedt a levél olvasásában, és óvatosan felajánlottam segítségemet.

— Bámulatos! — kiáltott fel a magiszter. — Ez valódi irat! .. Gyermekeim — fordult tanítványaihoz —, ez az ifjú csodálatos pergament hozott! Évszázadokig hányódott ez az okirat, míg kezembe nem került. És én a sors ujját látom abban, hogy barátomhoz és tanítómhoz, Róbert Grosseteste-hez indultak velem, és hozzám érkeztek. Csodálatos tanítóm üdvözl engem hideg sírjából... Fiaskám, megfizetünk neked érte ...

— Nem kell nekem pénz — mondtam. — Gazdám, Transzjordániai Dániel úr levelet írt ennek a lapnak a hátára. A magiszter gyorsan megfordította a pergament, és elnevette magát.

— Erről van hát szó? Egyszerűen nem volt papírja, és ezt a nagyszerű írást használta fel levélnek! Úgy tett, mint a toulouse-i scriptorium* tudatlan szerzetese. Az letörülte- Arisztotelész felbecsülhetetlen értékű kézírását, hogy feljegyezhesse a pergamenre, hány hordó bor érkezik, és jegyzéket készíthessen az apátság földjeiről...

Transzjordániai Dániel azt írja az én igen tisztelt barátomnak, hogy te, fiam, hosszú éveken át dolgoztál különböző alkimistáknál, szereted a Nagy Művelet művészetét, az az álmod, hogy magad is alkimista légy, ügyes és leleményes vagy . . . Két éve, hogy ezt írta. Rendületlenül kitartasz elhatározásod mellett? Mert a tudomány nem magasröptű beszédek és bizonyítékok nélküli okosko-

* Olyan helyiség, melyet a kolostorokban külön arra a célra használtak, hogy kéziratokat írjanak vagy másoljanak bennük (A ford.)

84

dásokat követel, hanem nagy munkát és figyelmet minden iránt, ami a lombikban, a kemence fölött, a levegőben és az égbolton történik.

— Alkimista akarok lenni! — mondtam határozottan. — Én már semmitől sem félek. Túrtem már hideget is, éhséget is, menekültem a feldühödött tömeg elől... De a két utolsó évben én . . . bűvész voltam ...

Eddig a tanítványok irigy pillantásokat vetettek rám, mert mesterük annyi figyelemre méltatta csekély személyemet. Ekkor harsány nevetésben törtek ki.

— Utcai bűvész fogja a bölcsek követet keresni! — kiáltott fel megvetően egyikük.

— A kéz, mely ügyességet tanult, a szív, mely megpróbáltatásokon ment át, a test, mely hozzászokott a nélkülözéshez — kincse az alkimistának!... — szólt halkán a magiszter, és mind elhallgattak. — Ted — folytatta, és egyik tanítványához fordult —, vidd Odót, és mutasd meg neki a cellákat. Adj ennie. Társatok lesz.

2

Csodálatos szép élet kezdődött, amilyenről sohasem álmodtam. Mi, a mester tanítványai, reggelenként összegyűltünk a tölgyasztalnál a nagy szobában. Előadást hallgattunk az ásványok bámulatos tulajdonságairól, mesterünk elmondta, mi mindent fedezett fel a régi szerzők rejtelmes és homályos kézírataiban. Beszélt nekünk Kelet nagy tudósairól: Avicennáról és Avenzoár-ról. Razesről, kit az arabok ar-Razinak hívnak, Dzsáfár ibn Hajanról és munkáiról.¹²

Társaim hamar megszerettek. A sok viszontagság al-kalmazkodóvá és jóindulatúvá tett. Könnyen megbékültem, noha külsőmet vagy kiejtésemet gúnyolták.

85

Szabad időnk nemigen volt. A csodálatos kísérletek egész sorát hajtottuk végre mesterünk vezetésével, soha nem ismert anyagokat fedeztünk fel, vagy az ismert testek szokatlan tulajdonságaira bukkantunk.

Most már senki sem kételkedett abban, hogy nincs messze a nap. Akkor majd kerek üvegedényben (mesterünk filozófiai tojásnak nevezte) egyesülni fog a higany, minden fémek anyja, a kénnel, minden fémek atyjával.

Egyesülnék, és létrehozzák a bölcsek követet, az alkimisták hön áhított Vörös Követ, mely képes az ólmot vagy rezet arannyá változtatni.

Abban az időben mesterem már kegyvesztett volt. Néha elvitték valami kolostorba, Párizs közelébe. De többnyire Oxfordban élt, mert IV. Kelemen pápa reményeket fűzött hozzá.

Gyakran érkeztek minorita szerzetesek¹³ mesteremhez. Rongyosak és földönfutók voltak, parázslott a szemük. Híreket hoztak a laboratóriumunkba Anglia királyságának minden szögletéből. Bámulatos, hallatlan dolgok

történtek ebben az országban. A bárók gyűlöltek a királyt, aki dölyfös külföldiekkel vette körül magát. Ezek közül sokan még csak beszélni sem tudtak az egyszerű nép nyelvén. A lovagok gyűlölettel szóltak az adókról, melyeket a királyi kincstár — a „Sakktábla palotája” — hajtott be rajtuk. Azt beszéltek, hogy ott hosszú, csíkos asztalok állnak. Az asztalokon ezüstpénzek halmai hevernek, a kegyetlen király alattvalóinak vére tapad hozzájuk, annak szaga terjeng a levegőben.

A mi laboratóriumunkban örökké ott ült egy apró szemű, gyors pillantású ferences barát. Tudtuk, hogy mesterünket figyelni, kihallgatja beszélgetéseinket, számon tartja, hogy ki jár hozzánk. Ezért hát igyekeztünk annyi borsot törni az orra alá, amennyit csak tudtunk. Hej, ha sejtettük volna, mi vár a mi szeretett mesterünkre, egy pillanatnyi habozás nélkül darabokra szaggattuk volna az ocsmány barátot! De olyan butának

86

látszott, hogy akkor még egyikünk sem gyanította a veszélyt.

Abban az időben mesterünk arab könyvek olvasásába mélyedt. A gyorsan égő porokkal kezdett foglalkozni, melyek salétromból, szénből és kénből álltak. Nagyon sokáig kereste ezeknek az anyagoknak a helyes arányát. Végre olyan keverékekhez jutott, melyek nagy fénnel, sziszegéssel és pattogással gyorsan égtek. Minden anyagot külön-külön törtem porrá nagy bronzmozsárban. Vadlúd szárnyával, lapos kővön kevertük őket össze, aztán égő forgácsot tartottunk hozzá. Számunkra az ilyen kísérlet remek szórakozás volt. De mesterünk igen komolyan nézte, és haragudott, ha nevettünk, és tréfákkal kísértük.

— Sejtelmetek sincs róla, milyen szörnyű vadállatot eresztettünk ki a ketrecéből! — mondogatta gyakran.

3

Az egyetem falain túl belháború tombolt. Világosan láttuk, hogy mesterünk szívvel-lélekkel híve Simon de Montfort leicesteri grófnak¹⁴, aki bátran fegyvert fogott III. Henrik király ellen. Ugyancsak érdeklődött minden esemény iránt Bonifacius testvér, a düllelt szemű barát. Éberén figyelt mindnyájunkra. Különösen ragaszkodott ahhoz, hogy mindennap imádkozzunk istenhez: segítse győzelemre uralkodónkat gonosz ellensége ellen. Végre 1264 májusában megjött Oxfordba a nagy hír. Nem messze a tengerszorostól, mely elválasztja az angol királyságot franciaországi birtokaitól, kegyetlen ütközet zajlott; Simon de Montfort gróf a polgárok és a lovagok segítségével tönkrevverte a király seregeit.

Egy szerzetes azt a hírt hozta, hogy a király is fogság-

87

ba esett, a trónörökösrel együtt. Mindnyájan nyíltan ujjongtunk. Bonifacius testvér többé nem szerencsételtett minket látogatásaival, sőt az egyik társamnak azt mondta, hogy el akar utazni az aquitaniai királyságba¹⁵, mivel Anglia éghajlata nincsen ínyére.

Ebben a pillanatban bölcs mesterünk hibát követett el. Akkor jelentéktelennek látszott, de mindnyájunk nyakába nagy bajt zúdított. Bonifacius barát jelenlétében végrehajtotta a Nagy Művelet egyik szakaszát. A vaspálcát, mellyel a fővő elegyet kavarta, egy pillanat alatt ragyogó fém vonta be vékony rétegben.

Mesterünk felkiáltott:

— Gyermekeim, helyes nyomon járok! Mindnyájan kíváncsian és elragadtatással néztük az aranyként csillogó rudacskát.

- Drága testvérem! — fordult Bonifacius a mesterünkhöz. — Jól hallották-e bűnös füleim? ... — Bonifacius hozzáért a két ráncos, mocskos lepénydarabhoz, melyet fülének nevezett.

- Én semmi határozottat nem állítottam ... Minden bizonytalán tévedtem — felelte a mester. Szívem elszorult a szájalomtól. Ennek a hatalmas embernek, ennek a mindent átfogó elmének meg kell alázkodnia e piszkos szerzetes előtt... — Gyermekeim, ez csak tévedés lehet. Persze hogy tévedés, hiszen ez nem arany! — A tűzbe tartotta a vasrudat, és az aranyló réteg azonnal elsötétedett. — Ez réz, persze hogy réz, gyermekeim!

De már késő volt. Alacsony növésű, gyors lovacsán még azon az éjjelen útra kelt Oxfordból egy ragyás ferences, akit gyakran láttunk suttogni Bonifaciusszal. Követni akartam, de egyik barátom lebeszélte róla.

— Tudom, mit visz a szerzetes — mondta. — Éjjel belopóztam Bonifacius testvér cellájába. Asztalán levél feküdt. Ő javában aludt, és a szobában terjengő szagról *ítélve jócskán* beborozhattak. Bonifacius értesíthette ebben a levélben Kelemen pápát, hogy mesterünk „helyes

88

nyomon jár”. Szerencsére semmi egyebet nem tett hozzá. Nem hiszem, hogy ennek a levélnek jelentősége lenne. Bizony, manapság még a szerzetesek is félnek nyíltan fellépni Anglia uralkodóinak akarata ellen.

Egy forró júliusi vasárnapon történt. Szereztünk egy hordócska sört. Az utóbbi hónapokban nagyon sokat dolgoztunk, most hát leráztuk magunkról a folytonos feszültséget, és szívvel-lélekkel vigadtunk. Engem megkértek, „idézsem fel ifjúságomat”. Felugrottam az asztalra, és bűvészkedtem, zsonglőrködtem kerek kavicsokkal és egyéb tárgyakkal, melyeket nézőim dobtak fel hozzám. Köztük voltak rézgolyóim is, melyekkel Oxfordba érkeztem. Azóta a lágy ásványok porrá dörzsölésére használtuk őket. Az asztalról, melyen művészkedtem, előbb mindent leszedtek, és belerakták az ablaknál álló nagy bronzmozsárba.

Hangosan fújtam egy tréfás dalocskát, mely arról szólt, hogy egy kapzsi gróf a mezőn futkosó disznóit számolgatja, és folyton elvétí. A nóta ütemére dobáltam és kaptam el a késeket, kavicsokat és golyókat. Hirtelen csend lett, éreztem, hogy valami történt. Hátranéztem, megláttam a magiszter szigorú arcát.

Gyorsan elkaptam a tárgyakat, és odadobáltam nézőimnek. Végül egy rézgolyó maradt a kezemben. A mozsárba hajítottam. Ekkor rettenetes dolog történt. Soha nem hallottam még akkora durranást és zajt. Nem is találok rá szavakat. Tavasz mennydörgésre emlékeztetett vagy az Alpokban lezúduló sziklák robajára. Százszorta hangosabb volt, mint egy ezerfőnyi sokaság ordítása. Kék füst tódult ki a mozsárból. Leestem az asztról. Éppen jókor, mert felülről kötőrmelék hullott, és por borította el a szobát.

„Ezzel a golyóval jöttem ide, és ezzel is fogom elhagyni a laboratóriumot” — gondoltam.

Lassacskán szétoszlott a füst. Mesterünk figyelmesen nézegette a mozsarat:

89

— Megmaradt... — suttogta. — Ép, ép!

Felemelte a fejét. Mi is a mennyezetre néztünk és elámultunk: a bolthajtásban nyílás keletkezett, jó tenyérszerű mélységű. Engedelmeskedtem a mester intésének, az ablakhoz toltam az asztalt, felmáztam rá, és bedugtam kezemet a nyílásba.

Mekkora volt a csodálkozásom, amikor valami kerek tárgyat tapintottam meg benne. A mester ezüsttükört nyújtott felém. Bevetítettem vele a napfényt a részbe, és világosan láttam, hogy az én golyóm van ott. Olyan erővel repült fel a mozsárból, hogy mély lyukat ütött a mennyezetbe, és megrekedt benne.

Csákányt kerítettünk. Szétbontottuk a mennyezet egy részét, és lehullt a golyó. A mester hosszasan nézegette, aztán megkérdezte, mi volt a mozsárban.

Kezdtük emlékezetünkbe idézni aznapi feladatainkat. De semmi se jutott eszünkbe, ami olyan durranást és dörgést okozhatott volna. Végre az egyik tanítvány homlokára csapott:

— Bocsáss meg, mester, én vagyok a hibás! Az asztalon elszóródott egy kevés abból a porból, melyet kénből, szénből és salétromból készítünk. Mi tüzes pornak hívjuk. Lesöpörtem az asztról a mozsárba. Bocsáss meg nekünk!..

— Derék gyerekek vagytok! — mondta némi hallgatás után a mester. — Nem is sejtétek, hogy mire bukkantatok. A tüzes por az araboktól jutott hozzánk. Úgy hírlik, hogy ismerik a rejtélyes Kínában is, ahonnan a festett porcelánt és azokat a csodálatos pengéjű kardokat hozzák, melyeket a régi rómaiak is nagy becsben tartottak. Régen gondoltam rá, hogy ezt a port alkalmazni lehet a háború véres tudományában. De úgy tűnt nekem, hogy csak az ostromlott várak falának lerombolására lehet felhasználni. Tévedtem. Hiszen csupán bronzmozsarat kell készíteni, nagyobb és hosszabbat ennél. Az kihajíthat magából nagy kő- vagy rézgolyókat, melyek mindent el-

90

söpörnek útjukban! Új korszak közeledtét látom. A tüzes por füstjébe burkolózva születik, míg dörögnek a repülő golyók, melyek ellen nem véd se pajzs, se páncél, se várfal. Kár, milyen kár!... Csupán azt sajnálom, hogy te, Odo, ma dobtad a golyódat, nem korábban .. . Gyermekeim! — folytatta mesterünk. — Sötét fellegek gyülekeznek az angol királyság fölé. A parasztok meggyújtják az úri kastélyokat. Dühvel kiáltják: „Montfort! Mont-fort!” A gyáva bárók tucatszám állnak át a fogságból megszökött király és Edward trónörökös oldalára. Ujabb csata jön ... Van egy szerzetes, aki egyáltalán nem hasonlít a fényűzést és gazdagságot bálványozó püspökökre és bíborosokra: egész élete csupa böjt, imádság és önzet-

91

len cselekedet volt. Ez a nagy tudományú férfiú tegnap azt mondta nekem, hogy a királyi hadak és a leicesteri gróf csapatai egyaránt az Avon folyó felé tartanak. Ott fog eldőlni országunk sorsa ... Rettegek, ha hazánk jövőjére gondolok. Ha győz a király, akkor a kapzsi, vérszomjas római pápának korlátlan hatalma lesz Anglia minden rendje fölött...

A mester kiment. Követtem őt.

— Odo — szólított meg —, hálás vagyok neked, mert tudtod nélkül fellebbentted a függönyt a jövődőről. Nagyon jó helyre dobtad a golyódat, nagyon ügyes vagy, Odo!... Én a Mechanicus nevet adom neked. És ezentúl mindig így fognak hívni.

Mesterünk lehajolt, és faágya mögül előhúzott egy nyírfatörzsből készült hosszú tokot. Kinyitotta, és kelmébe göngyölt kardot vett elő.

— Eredj, Odo! Te fiatal vagy és ügyes. Írok néhány szót Montfort grófnak ... Lehet, hogy ismereteim hasznára válnak. Nem békét hozok, hanem kardot!... Várlak, Odo Mechanicus ...

— Mester — mondtam —, amíg eljutok ...

— Időben odaérsz — vágott szavamba a mester. — A hadak az Avon folyónál találkoznak, de nem annál, amelyik a tenger öblébe viszi vizét, hanem amely Gloucester közelében ömlik össze a Severn folyóval. Egy nap alatt odaérkezel.

4

Egész nap és egész éjszaka mentem. Erdők állták utamat. Patakokon gázoltam át. Estefelé egy zöld tisztáson nyergelt lóra bukkantam. Tajték borította, marjából nyíl állt ki. Kihúztam belőle, és

vágtattam tovább. Mikor Eves-ham városához közeledtem, láttam: mindennek vége ...

92

A király lovagjai vágtattak el mellettem az úton, aztán lassan haladt tova egy csapat fogoly. Egy halálosan sebesült londoni nyögve, halkan mondta nekem:

— Montfort elesett, a király szétvert minket...

Hazafelé vágtattam. A ló tétovázás nélkül haladt egy sebes patak mentén, alig látható ösvényen. De nemsokára összerogyott.

Reggelre értem vissza Oxfordba. Senki sem fogadott. Bementem mesterünk cellájába. Várt engem. Arca beesett, szeme vörös volt az álmatlanságtól.

Odanyújtottam neki a kardot. Minden erejével odavágta a sarokba, és kezébe temette arcát.

A király országszerte hajszát indított Montfort gróf hívei ellen. Nap nap után jöttek a hírek, hogyan számolnak le velük, hogyan végzik ki őket. Mesterünk köztünk töltötte minden idejét. Órák hosszat csak a jövőről beszélt.

És mi hittünk neki, mert sugárzott belőle a meggyőződés.

Mutatott nekünk egy kerek, csiszolt szíriai üveget. Azt magyarázta, hogy néhány ilyen üveg segítségével az emberek megláthatják az apró testek titkait, melyek rejtve vannak a szem elől, sőt rájönnek arra is, hogyan kell olyan tisztán látni a távoli tárgyakat, mintha mellettünk volnának. Arról beszélt, hogy az emberek egykor gépeket fognak készíteni, és azok emberi kéz vagy befogott lovak fáradozása nélkül, óriási gyorsasággal haladnak majd a földön. Hogy eljön az idő, mikor az ember madárként száll majd a hegyek és völgyek, folyók és tengerek fölött.

Azóta sok esztendő eltelt, és semmi sem teljesült be abból, amit mesterünk mondott. De én mégis változatlanul hiszek az ő nagy igazában.

Az új pápának, X. Gergelynek parancsára katonai kísérettel mindnyájunkat Párizsba szállítottak. Mesteremet hamarosan új cellába zárták. Az ablakokon vastag

93

rács volt. Búcsúzáskor még szerét ejtette, hogy szokása szerint mindegyikünknek feladatot adjon. Nekem visszaadta azt az arab kéziratot, mellyel annak idején hozzá érkeztem.

— Odo Mechanicus — mondta —, én lefordítottam ezt a kéziratot. Mély értelme van. Próbáld meg elvégezni azt, amit felírtam ennek a pergamennek a hátára ...

Napokig álldogálltunk a kolostor falai előtt, ahol mesterünket fogva tartották. Bizonygattuk a szerzeteseknek: a kiváló tudósok laboratóriumra van szüksége ahhoz, hogy beteljesítse a Nagy Műveletet. De meg sem akartak hallgatni bennünket.

— Mi szavahihető forrásokból tudjuk, hogy mesteretek egyszer már kapott nemes aranyat — felelték nekünk.

— Ami pedig a kísérleteiteket illeti, mocskos retortáitokkal és lombikjaitokkal együtt, az igazság megismerésének útja az istenfélő elmélkedés. Nincs annak szüksége sem kemencéitek ocsmány pokoltüzére, sem dögletesen bűzölgő kénegőzökre!

Mi, a nagy mester tanítványai, régóta egyetértő családdá forrtunk össze. Mind elhagytuk Párizst. A többség Oxfordba utazott, én hazatértem szülőföldemre, Na-murba. Egy kereskedő indult oda, és vállalta, hogy magával visz. Álltam a komlóillatú szekéren, és sokáig néztem a kolostor távolodó körvonalait. Ott raboskodott szeretett mesterem. Szinte láttam, amint fel-alá jár szűk cellájában, gondolatban köveket vés, önti az olvadt ólmot, egyesíti az anyagokat és elemeket, melyeket annyira szeretett kezében érezni. De ez a kéz immár csak papírhoz és tollhoz nyúlhatott, meg azokhoz a régi kéziratokhoz, melyek véletlenül fennmaradtak a kolostor irattáraiban... Itt megszakadt Odo Mechanicusnak, a nemzetség első képviselőjének kézírata.

94

HATODIK FEJEZET

melyben az olvasó átugrik a XIX. századba. — A korszerű vegytan lerombolja a légvárakat. — Mister Eminens megmutatja, hogyan kell az ezüstdollárt arannyá változtatni

1

Apám letette a kéziratot, és sokáig hallgatott. Közben az időtől megsárgult lapokat forgatta. Kikereste közülük az arab pergament.

— Vajon ez éppen az, melyről itt szó van? — kérdezte, és eltűnődve nézegette.

— Ha az, akkor a hátán ott kell lennie Transzjordániai Dániel levelének — feleltem.

Valósággal elfogott a félelem: hátha semmi sincs ott! De amikor apám megfordította a lapot, kiderült, hogy a másik oldala tele van latin mondatokkal és alkímiai jelekkel, melyeket már ismertem. A pergamen sarkában aláírást láttunk.

Apám gyorsan felállt, kikereste az Angol Enciklopédia első kötetét, és kinyitotta az „autograph” szónál. A hatalmas betétlapokat a világ leghíresebb embereinek aláírásai borították. A Franklin Benjámint egyenlően, kusza vonásai és a nagy Shakespeare szaggatott betűi között egy aláírás bámulatosan emlékeztetett arra, mely a mi pergamenlapunkon állt.

— Sejtettem — mondta apám, a két aláírást összehasonlítva. — Ez Roger Bacon. Odo Mechanicus csodálatos mesterének neve — Roger Bacon. Ez az az ember, akivel a természettudomány fejlődésének új, kísérleti

szakasza kezdődött. Lángész, kinek megsejtései napjainkban valóra váltak, zseniális tévedései pedig a hibás elképzelések örvényébe taszították a középkori tudományt... Meg-
95

fosztották tanítványaitól és a lehetőségtől, hogy kísérletekkel ellenőrizhesse feltevéseit. Így töltött tizennégy hosszú évet magánzárkában. Bizony, Bacon így helytelen tanokat, téves elméleteket alkotott. De mindvégig meg volt győződve hetyességükről. Meg volt győződve róla, hogy csak végre kell hajtani a kísérletet az ő receptje szerint, és a mágikus filozófiai tojásban a higany és a kén arannyá egyesül. Ezzel a nagy tudóssal és vértanúval kezdődött meg a modern természettudomány, a modern vegytan fejlődése . . .

Az arab pergamen hátán sietve odavetett kis levél állt még Dániel úr aláírásával. Részben sikerült kibetűznünk:

Róbert Grosseteste-nek,

Lincoln püspökének^{1*}

Fogadd magadhoz, ó, nagy tekintélyű barátom, ezt a fiút. Ő elég bátor ahhoz, hogy tudós legyen ..., elég ügyes ahhoz, hogy hasznos legyen.

Dániel

Lejebb, Bacon kézírásával, az arab okirat „fordítása” következett. Az akkori idők alkímistáinak szokása szerint Bacon nem szó szerint fordította le a szöveget, mint inkább rejtjelezte, egyezményes jelekkel és ábrákkal, melyeket csupán ő és tanítványai ismertek.

Apám elmesélte, hogy mikor Roger Bacon küldeni kezdte IV. Kelemen pápának a Nagy Művelet leírásait, az La Martinieri „tudós” szerzetesre bízta átvizsgálásukat. A szerzetes betű szerint vette Bacon összes jelképeit. Bacon megemlítette az ember váladékait, hogy homályosabbá tegye a lényegét. La Martinierinek ez elég volt. Élt a hatalommal, mellyel a pápa felruházta, és órákig imádkoztatta kolostorának mezítlábas szerzeteseit a templom hideg kőpadlóján. Aztán elrendelte, hogy kü-

96

lön edénybe köpködjének, és fűjják az orrukat. „De hiába próbálkoztam kivonni mindebből a kvintesszenciáit” — írta a tudatlan szerzetes.

Sok hosszú estén próbáltunk behatolni Bacon feljegyzéseinek titkos értelmébe. De a feladat még apám erejét is meghaladta.

— Van Párizsban egy régi barátom. Kitűnő történész, különösen érdeklik az arabok. Elküldjük neki a leletünket. Biztos vagyok benne, hogy eligazodik rajta . . .

Apám levélben megállapodott barátjával, Rudel úrral, és elküldtük neki az okiratokat. De hiába vártunk a válaszra. Teltek a napok, és végre, körülbelül egy hónap múlva, apám írt egy másik ismerősének, Levól úrnak. Kérte, tudakolja meg, eljutott-e a levele Rudel kezébe.

„Nagyon nehezen szántam rá magam, hogy alkalmatlankodjak önnek — írta apám —, de nem tudom megérteni Rudel hallgatását...”

Levól azonnal válaszolt.

„Rudel ügyvéd nincs Párizsban — írta. — A portása azt mondta, hogy Rudel úr az utóbbi időben nagyon feldúlt lelkiállapotban volt. Úgy érezte, figyelik. Nem mozdult ki a házból, míg egy ajtó résén át ki nem kémlt az utcára. Rudel bízott a portásban, és levelet hagyott neki: ^Vigyázzon a házra.

Hosszú időre elutazom. Csak így juthatok nyugalomhoz . . .«

»Egész levelezését, mint mindig, a fiókjába teszem — mondta a portás. — És amíg élek, egyedül Rudel úr fogja azt kinyitni . . .«”

Apámat meghatotta a levél.

— Levól! Milyen készséges ember!... Nagyon öreg lehet már, és mégis volt kedve és ideje, hogy mindent részletesen megtudakoljon.

— De mi történhetett Rudellel? — kérdeztem. — És vajon a pergamen?

— Bár készítettünk volna fényképet vagy legalább egyszerű másolatot róla!.. Reméljük, hogy Rudel visz-

97

szatér, és részletesen ír. Az az érzésem, hogy semmi komoly baja nem eshetett. Egyébként azok a kéziratok csak nekünk jelentenek értéket, senki másnak ...

— De ősiünk nagy becsben tartotta, ki tudja, miért. Biztosan van valami bennük . . .

— Emlékszem rá — mondta elgondolkozva apám —, nagyapád gyakran mondogatta nekem, hogy a Mechanicusok adeptusok voltak, vagyis ismerték a fémek átalakításának titkát... Az a Mechanicus, aki családunkat gazdaggá tette, később háborúban pusztult el... Ezért nagyapád úgy vélekedett, hogy minden Mechanicus szentelje életét a Nagy Művelet titkainak. De ezeknek az okiratoknak, amelyeket megleltünk, és oly bután elveszítettünk, semmi közük sem volt az alkímiához. Bacon „fordításában” sem fordult elő az arany alkímiai jele. Nincs rajta a Nagy Művelet jelképe, mely elmaradhatatlan az

ilyen kéziratoknál, sem Szulejmán ötágú csillaga¹⁷.

— De hátha a mi őseink tényleg ismerték az alkímia titkát? — kérdeztem.

— Ó, dehogya, hiszen ez a titok egyáltalán nem létezik! Ez vagy a sötét középkor tévedése, vagy szándékos csalás. A modern tudomány ...

— De hátha a tudomány téved? Vajon mindent ismernek már töviről hegyire, és nincs több titok a világon?

Több dolgok vannak földön és egén, Horatio, mintsem bölcselmetek Álmodni képes ...*

— És talán bizony nincs igaza Shakespeare-nek?

— Van is meg nincs is. Vannak dolgok a tudományban, melyek olyan nagy munkába, annyi vérbe kerülnek,

* Shakespeare: Hamlet, I. felvonás, 5. szín. Arany János fordítása.

98

hogy bennük kikristályosodott, összpontosult, testté vált az igazság. Vannak végleges, örök érvényű felfedezések. És a lángeszű tudósok felfedezései nélkül a Mechani-cusok máig is keresnék a Vörös Követ vagy a „pana-ceát”. Te pedig segítenél nekem dolgozni az ostoba, régi, kedves kemence mellett, melytől örökké teli volt a kezem égési sebekkel...

— Apám, te is kerested a Vörös Követ? Hiszen te mérnök vagy, mai tudós, és mi a XX. században élünk!

— De én nem születtem mérnöknek. Képzeld el, Kari, voltam én is kisfiú, aztán fiatalember lett belőlem ... Látod, Kari, a te nagyapád még a családi hagyományok és legendák világában élt. Elvászthatatlan volt a régi könyvektől, huszonnégy órát is ült egyhuzamban a lombikok és retorták mellett. Ő küldött engem, hogy kitanuljam a mai kémiát. „Eredj, tanulj, értsd meg, miért olyan hatalmasak az új vegytan eljárásai — mondta. — Ez a tudomány a középkori alkímiából született, és most számtalan ragyogó, kézzelfogható felfedezéssel ejti bámulatba az emberiséget. Szentül hiszem, hogy ha elsajátítjuk ezt az új tudományt, akkor mi ketten végrehajtjuk a Nagy Műveletet, mely az alkímia célja és feladata.” Én, fiacskám, úgy mentem az egyetem falai közé, mint kém az ellenséges városba. Azt hittem, hogy az újat és a fontosat a példabeszédek és találós kérdések megszokott formájában fogom hallani, ismeretlen ábrákkal rejtjelezve, ködös filozófiai elmefuttatásokba burkolva. Megértő és fölényes mosollyal jegyeztem az előadó szavait, rajzoltam le a készülékeket, és éjszakákon át igyekeztem kitalálni rejtett értelmüket. Apám siettetett. „Megtudtad-e?” — így kezdődött minden levele. — „Megtudom!” — feleltem. De telt az idő, szaporodtak a rejtélyek. Órák hosszat üldögéltem a Sorbonne könyvtárában a régi szerzők kéziratai előtt. Ám az új kémiát egészen más jelzőrendszerrel rögzítették. És akkor elszántam magamat. Elmentem az egyetem laboratóriumába, és enge-

99

délyt kértem, hogy elvégezzem a kísérleteket, melyekről az előadásokon hallottam.

Még most is magam előtt látom a retortát a kősóval, izgalomtól remegő kezemben. Figyelmesen átolvastam jegyzeteimet, és talán akaratom ellenére is kezdtem mindent pontosan úgy végezni, ahogy az előadásokon mondták. Néhány szemcse káliumbikromátot hullattam a re-tortába, és sokáig tartottam a kénsavas üveget. „Ha kénsavat öntünk rá — olvastam —, barna kromilklorid-gőzök keletkeznek, melyek a brómgőzökre hasonlítanak ...” Számomra mindent, ami kapcsolatban volt a klórral, a rejtély leple fedett. Apám a klórt titokzatos alkímiai elem, a murium oxidjának tartotta. Végre ösz-szeszedtem bátorságomat. És amikor az edény aljáról szállni kezdtek a szúrós szagú gőzök, elejtettem ... Ez volt az első és utolsó retorta, melyet véletlenül eltörtem. „Szóval nem kell semmiféle kulcs! Szóval a vegytan merészen feltárja titkait az egész világ előtt! Milyen ostoba is voltam!” Elpirultam, mikor eszembe jutottak a titokzatoskodó és gúnyos megjegyzések, melyekkel diáktársaimat rendszerint zavarba hoztam. Hiszen én nem hittem, nem hihettem a kémiai tudás rendkívüli egyszerűségében és hozzáférhetőségében. Ezután fejest ugrottam a tanulásba. És nem ismertem akadályt!

A Nagy Műveletnek nem volt se vége, se hossza, ködös volt a célja, gondolkodás nélkül dolgozott rajta az ember. Egyedül az alkímisták csűrő-csavaró elmefuttatásaira támaszkodhatott, akik „hermetikus filozófusoknak” nevezték magukat, a mitológiai Hermész Triszmegisztoz tiszteletére. Mindennek a helyébe most egyszerűség és világosság lépett. Az alkímia a távoli, homályos jövőtől várta a fémek átalakítását. A kémia technikai feladatokat tűzött ki, melyek megoldását iparosok és mérnökök, művészek és takácsok, szappanfőzők és tímárok sürgették ... Milyen boldog voltam, mikor újra és újra meggyőződhettem a modern kémia hatalmáról! Ettől a

100

perctől a szó szoros értelmében el se hagytam a laboratóriumot. Egyszer apám Párizsba érkezett. Elmondtam neki mindent, könyörögtem, hogy bocsássa meg hitetlen-ségemet, bocsássa meg, hogy elárultam az ősök hagyatékát. Gyötrelmes beszélgetés volt. Hiszen egész életről volt szó, apám elvesztegetett életéről. De volt hozzá ereje, hogy megértessen.

„Legyen hát így — mondta —, én hiszek benned . . . Te tudós lehetsz. Gyermekkorod laboratóriumban töltötted, olyan kísérletekkel, melyeket most már nevetségesnek találsz. De ne feledkezz meg azokról, akik munkájukkal utat törtek az új tudományoknak . . . Mennyi emberi erőt áldoztak fel, milyen sokan váltak meg vagyonuktól, és tették tönkre egészségüket a tudás szeretetében . . .”

Nem volt nálam szorgalmasabb diák. Mindig elsőnek érkeztem, és utolsónak távoztam. Emlékszem, hogy egyszer karácsonyi mulatságra hívtak meg. Tél volt már, de még nem hullott le az első hó. Mentem Párizs hideg utcáin, kémiakönyvvél hónom alatt. Társaim nagy hahotával fogadtak, és egyikük, aki már végzett, kirántotta kezemből a könyvet, és kidobta az ablakon. „Justus — mondta —, én szeretlek téged, de ne légy holdkóros tökfilkó! Az igazságot nemcsak a retortában lehet megtalálni, hanem egy pohár finom bor fenekén is, nem csupán a tankönyvekben, hanem jó barátok társaságában is! Mára feledd el, ha tudod, az összes atomokat, molekulákat, reakciókat és minden egyéb bölcsességet, amit a fejünkbe gyömöszölnek.”

Miután végeztem, néhány évig még ott maradtam, hogy a professzori pályára készüljek. Közben egy esemény végképp meggyőzött, hogy a Nagy Művelet képtelenség. Hiszen meg kell vallanom, hogy néha-néha — gúnyolva önmagamat — mégiscsak lefordítottam a tudományos képletek szabatos nyelvét az alkímia jelképeire. Am gyakrabban fordítottam le a korszerű vegytan

101

nyelvére az alkímiai műveletek egyes szakaszait, ha eszembe jutottak. Ez néha meglepő eredményekre vezetett. Kiderült, hogy a mai kémia egyes reakcióit a középkori alkímisták réges-régen ismerték már, csak teljesen hamisan értelmezték. Legfőbb céljuknak megfelelően úgy magyarázták, hogy lépcsőfokai a fémek átalakulásának. De egy dologért mindig hálás voltam apámnak, aki gyermekkoromtól hozzászoktatott a megfigyeléshez és a kísérletezéshez, és amiért mindig tiszteltem az alkímisták eredményeit: bőven voltak nagyon finom és helyes észrevételeik az egyszerű anyagok sajátosságairól.

2

Egy este már hazafelé készülődtem a laboratóriumból. Éppen elmostam a napi munkában bepiszkolódott edényt. Csoportunk néhány kényes kémiai művelettel foglalkozott. Ezek célja a nemesfémek tisztaságának megállapítása és a hamisítások meghatározása volt. Egyszerre csak kinyílt az ajtó, és belépett a barátom, aki bizonyos fokig tanítóm is volt, mert ő vezette csoportunkat. Levolnak hívták. Akkor a pénzverdénél dolgozott vegyészszakértőként.

— Justus Amadeo Mechanicus — mondta, és megszorította még nedves kezemet —, mi a véleményed az alkímistákról?

Zavarba jöttem. Párizsban senki sem tudott arról, hogy én alkímista családból származom, én pedig senkinek egy szót sem szóltam róla.

— Miért kérdezed ezt tőlem?

— Ki mástól kérdezném? Le kell fülelnünk egy szélhámost, aki új alkímistának hirdeti magát.

Gyalázat! Küszöbön a XX. század, nekünk pedig középkori sötét-

102

séget tálalnak fel korszerű csomagolásban! Nos, megcsináljuk? Benne vagy a dologban?

Elmosolyodtam. Arra gondoltam, mi lett volna a sorsom, ha Dinant-ban maradok, és a régi atanorral vesződöm, mint őseim. És hirtelen eszembe jutott, amit a napokban olvastam; Európában újra kitört az alkímista hóbot.

— És mikor akarsz hozzákezdeni?

— Szóval kapható vagy, Justus? . . . Nagyszerű! Holnap este hatkor várlak. Házi laboratóriumban találkozunk, a Trocaderónál. Egyébként voltál már ott...

Reggel betértem egy könyvkereskedésbe. Azon törtem a fejemet, hol is láthattam azt az érdekes, leleplező cikket az alkímiáról. Lapozgattam a folyóiratok utolsó néhány évfolyamát, és hirtelen eszembe jutott: idén jelent meg oroszul. Megkerestem, és megvettem a folyóiratot. Nem egykönnyen, de lefordítottam a cikket. Bámulatba ejtett logikájával és mélységével.

Csendes, meleg este volt. Konflikt fogadtam. A Jénai-hídnál kiszálltam, és gyalog mentem tovább a Trocade-róhoz. Egymásnak ellentmondó gondolatok kergetőztek a fejemben. Akarva, nem akarva, együttéreztem a becsületes tévedéssel, hiszen túlságosan is kipróbáltam a saját bőrömmön. De nem tudtam elhessegetni magamtól a hamis tanítás siralmas bukásának képét. Bárhogy is forgattam magamban a dolgot, lelkesedés nélkül mentem Levolhoz. Levol nagyon szívélyesen fogadott. Késtem egy kicsit, de házi laboratóriumban még senki sem volt.

— Justus — mondta Levól —, haditervet kell készítenünk. Mindjárt megérkeznek az alkimistáim. Azért hívtam meg őket, hogy kedvező hangulatot teremtsék ...

— Alkimisták? — álmélkodtam. — Honnan csöppennek ide?

— Hej, aranyos Justusom, igazán gyermeteg vagy! Hiszen mi az aranykorszakban élünk! Igen, igen, nem nyelvbotlás volt, nem a gőz vagy az elektromosság kor-

103
szakában, hanem igenis, az aranyéban. Most ne bukkanjanak föl alkimisták? Hát van-e valami manapság, amit ne adnának-vennének?! Az újságoknak, a lelkiismeretnek, a minisztereknek, a lovaknak, sőt még nekünk, tudósoknak is — mindennek megvan a maga ára az ocsmány világtőzsdén. Hogy is ne akadnának szegény ördögök, akiknek megzavarodott az ítélete, és be akarnak hatolni a fémek átalakításának titkába!

— De honnan ismered őket?

— Nekem tetszik egyik-másik ... Vannak bizony közöttük vakhitűek, akik csak rögeszméjüknek élnek, aszkéták módjára. Néha emberi szánalmat érek irántuk. Ők meg igen egyszerű okból közelednek felém: elvégre is hitelesítő vagyok, a pénzverde szakértője. Orruk érzékeny a nemesfémekre, megszimatolják bennem azt az embert, aki jól ért a valódi aranyhoz. De majd meglátod őket ma ... Csak meg ne ijedj, Justus. Megértem, hogy manapság, 1898-ban egy alkimistára, eleven alkimistára úgy néznek, mint Cuvier ásatag szörnyeire. Nézd meg őket jobban, és mindnyájukról kiderül, hogy csupán szegény, eszelős megszállottak ... Kilenc órára viszont előkelő madár röppen ide. Ó, dehogy, nem hinném, hogy nagy tudós! Inkább nagyszabású, nemzetközi szélhámos. Kihaszználja azt, hogy a mi politikusaink és pénzembereink órák hosszat képesek társalogni a legújabb színházi eseményekről, a lovakról és a nőkről, de konkrét ismereteik az anyag tulajdonságairól csak annyiból állnak, hogy meg tudják ítélni, melyik bor édesebb, és kinek a zsokéja nehezebb... őszintén megmondom neked, Justus, hogy a dolog állásomat érinti, különben eszem ágában sem lett volna összehívni a mai ülést. Sehonnan se várok örökséget, és ha elvesztem az állásomat, kénytelen leszek ... Nos, érted? Ez az amerikai ...

— Hát igazán Párizsban van Stephan Emmens¹⁸?

— Honnan tudod?

— Kár is folytatni! Itt a kezem, Levól! Minden tőlem

304

telhetőt elkövetek, hogy ezt az undorító férget visszakeressük búvóhelyére ...

Segítettem Levólnak a szoba közepére vinni a nehéz laboratóriumi asztalt, ellenőriztem a gázégőket, elrendeztem az egyszerű kémiai felszerelést, és összevettem a listával, melyen Emmens aláírása állt. Gyorsan befejeztük az előkészületeket. Aztán félrehúzódtam egy távoli sarokba, ahol átlátszatlan zöld anyaggal bevont széles spanyolfal takarta el a Levól lakószobáiba nyíló ajtót, és leültem egy alacsony kerevetre.

Amikor kilencet ütött az óra, öt-hat különös lény lépett a szobába. Én hozzászóltam a tisztes flamand alkimisták külsejéhez, akik nappal patikusok, kereskedők vagy földbirtokosok, és csupán éjjel megszállott kutatók, és egészen meg voltam döbbenve.

— Levól — kérdeztem halkán a házigazdáinkat —, Levól, miért hívtad meg őket?

— Nem volt más mód, Justus. Előttünk Emmens nem mondja meg, mi van a begyében. Rólunk, tudósokról, lerí a kétkedés és hitetlenség, tíz kilométerről is megszimatolják. Vendégeimmel esetleg kiugratjuk a nyulat a bokorból.

Emmens késett. Levól mellém ült.

— Tudod, Justus, nekem nagyon kényes a helyzetem. Csütörtökön hívatott a pénzverde igazgatója, és szakvéleményt követelt néhány aranyrudacskárol.

„Mesterségesen állították elő, mexikói ezüsből — mondta az igazgató. — Franciaországnak lépést kell tartania a korszerű tudománnyal...”

Megállapítottam, hogy az arany valódi, nincsen különösebben szennyezve, és ragyogásáról ítélve kaliforniai lelőhelyről származik.

„Szóval az arany mégis valódi — élénkült fel az igazgatóm. — Ez egy kissé váratlan ...”

„De a korszerű kémia tagadja a fémek átalakításának lehetőségét” — válaszoltam az igazgatónak.

105

„A korszerű vegytan! — mondta gúnyosan az igazgató.

— A rudak meg valódiak! Engem nem érdekel az elmélet, nem érdekel a kémia mint tudomány. Elöttem valódi

aranyrudak fekszenek, ön saját maga állítja ezt. önnek tehát foglalkoznia kell eredetükkel, helyesebben előállításuk módjával. És ha a továbbiakban kiderül, hogy az amerikaiak ebben a kérdésben is megelőzték az óvilág tudományát, akkor a mi kémianknak lesz mit dolgoznia.”

Határozottan kijelentettem az igazgatónak, hogy az egész história szemenszedett szélhámosság. Egy minden hájjal megkent csirkefogó pénzt akar kiszipolyozni, egy-ügyűekre halászik aranyhoroggal.

„Nos, tudja mit? Nem érdemes így vitatkozni — mondta szemmel látható elégtelenséggel az igazgató. — Számomra az jelzi az igazságot, hogyan állnak a dolgok a tőzsdén. Az arany árfolyama pedig bizony ingadozásokon ment át, amint megjöttek Amerikából a legelső jelentések az Argentaurum szindikátus megszervezéséről. Ezért hajlamos vagyok azt hinni... Ha pedig így állnak a dolgok, akkor önnek kötelessége gondolkodnia, fejét törnie ...”

— Mit volt tennem, Justus? — fejezte be Levol. — Én próbáltam célozni az igazgató úrnak arra, hogy a tőzsdét nem lehet érzékeny eszköznek tekinteni a valóság megismerésében, hogy ez az amerikai Mr. Emmens minden jel szerint közönséges szélhámós. De láttad volna, hogy felfortyant a főnököm!

„Micsoda?! — kiáltotta. — Hát nem tudja ön, uram, hogy Stephan Emmens miniszterek szemében is minden gyanú fölött áll, ön pedig merészeli...”

De vajon miért késik ez a „lángeszű” Emmens?

Ebben a percben alacsony ember lépett a szobába. Hosszú, sima haja hátra volt fésülve, kifejezéstelen arcán nagy, szarukeretes szemüveg. Gyér kecskeszakálla kihívóan meg-megrándult. Bandzsított. Képzeltben le-

vettem fejről a hosszú haját, szakállat, szemüveget... Jelentéktelen csaló szánalmas arca maradt. Ügy volt öltözve, mint egy valóságos gentleman, csupán mellényzsebéből fityegett ki villogva egy túlságosan vastag aranylánc. Vállveregetően üdvözölte Levolt.

— Justus barátom — mutatott be engem Levol. Mőgülem, onnan, ahol a zöld spanyolfal állt, valami suhogás hallatszott, de Levol elhúzott onnan az asztalhoz.

— Justus ügyes vegyész, és segédkezni fog önnek — szólt Emmenshez.

Az kegyesen bólintott.

A sarokból árnyként jöttek elő Levol alkimista vendégei. Le nem vették szemüket Emmensről, és félénken közeledtek az asztalhoz. Közelebről szemügyre vettem őket. Volt köztük magas és alacsony, galambösz és kopasz; leírhatatlan fekete köpenyeket és zakókat viseltek, melyeket nyilván ez alkalomra kölcsönöztek. Megfoghatatlan módon hasonlítottak egymásra. Egyesek talán poros könyvtárakban töltötték napjaikat, régi kéziratok tanulmányozásával; mások álmatlan éjszakákon át tanulmányozták a bolygók helyzetét; kutatták annak a kapcsolatnak a titkát, mely az alkimisták szerint az égitestek mozgása és a fémek tulajdonságai között fennáll. Arcukon megrekedt a kemencék korma, foltokat martak rá a fröccsenő savak, ráncok mély hálóját veste rá a megbántott önérzet és a sok megaláztatás.

Levolnak igaza volt. Emmens felélénkült, mikor meglátta alkimistáinkat, és megérezte, hogy ennek a hallgatóságnak ő szívesen látott vendége. Sietve keverte az oldatokat, miközben egy-egy utasítást vetett felém tört franciasággal.

— Uraim — fordult hozzánk —, uraim! A hivatalos vegytan osztatlan uralmának kora befejeződött.

Az alkímia, melyet porba sújtottak, kinevettek, a materializ-

106

mus keresztjére feszítettek, feltámadt¹ Néhány szóban elmondom kutatásaimat, bemutatok egypár kísérletet, és eltávozom, bízván benne, hogy elvettem az igazság magvait. Nem vezet engem semmiféle érdek, nincs szükségem se követőkre, se tanítványokra. A nagy munka el van végezve, uraim! A szindikátus, melynek tagja vagyok, független és hatalmas. Neve Argentaurum. Le se kell fordítanom. Argentum latinul ezüstöt jelent, aurum aranyat. Nem akarok és nem tudok becsapni senkit sem. Bizony, ma még nem beszélhetünk a réznek arannyá vagy az ólomnak ezüstté való átalakításáról. Addig még nem jutott el a szindikátus. De a félnemes ezüst átalakítása nemes arannyá, teljesen megoldott feladat! Amerika, uraim, az Újvilág!... Áradatban jönnek önökhöz évenként ezrével a legcsodálatosabb találmányok. Olyan neveket, mint Thomas Alva Edison¹⁹ vagy barátom, Carry Lee²⁰, említenem se kell. Az amerikai szárazföld tudományos erői, melyek a legifjabbak a világon, és nem hajbókolnak hamis tekintélyek előtt, gondosan elemezték mindent, ami Európából jött, és teljesen gyakorlati módon nyúltak az alkímia feltevéseihez. Én, Stephan Emmens, teljesen tisztán láttam, hogy a föld egyik legsúlyosabb elemét, az aranyat könnyen lehet kapni az összenyomás és — előre látom csodálkozásukat, uraim

— a nagyon alacsony hőmérséklet együttes hatására. Könnyen elvégezhetik a következő kísérletet: vegyenek egy mexikói dollárt, helyezték olyan készülékbe, mely nem engedi tágulni, és huzamosan

vessék alá gyors és erős ütéseknél, gyors és erős ... — Emmens megmutatta, milyen ütéseknél is kell alávetni a mexikói dollárt.

— De úgy — figyelem, uraim! —, úgy, hogy miközben ütjük, ne emelkedhesek a hőmérséklet, még pillanatnyilag sem! Ebben áll az egész titok, figyelmeztetem önöket. .. Folytassák huzamosan a műveletet, és némi idő múlva több mint nyilvánvaló nyomait találják az aranyak, több mint nyilvánvalóakat! Áttérek most a

108

mexikói ezüst arannyá alakításának ipari eljárására. Kérem, ismerkedjenek meg a következő okirattal... — Emmens zsebébe nyúlt, kihúzott egy testes krokodilbőr pénztárcát, és négyrészt hajtott lapot vett ki belőle. — Mister Levol, kérem önt, tanúsítsa ennek az okmányoknak az eredetiségét, ön, amennyire tudom, a Francia Köztársaság pénzvédelmének alkalmazottja, és valószínűleg nemegyszer látta ezeket az aláírásokat más okmányokon.

— Az okmány eredeti — mondta Levol, és alig hallhatóan fel is sóhajtott. — Ismerem a New York-i pénzverde hivatalnokainak aláírásait.

— Ebben nem is kételkedtem — jelentette ki Em-

109

mens mosolyogva —, nem is kételkedtem, uraim! Az okmány tanúsítja, hogy 1897 márciusában én, Stephan Emmens, mexikói ezüstdollárokat kaptam a New York-i banktól, és már áprilisban beadtam a bankba három aranyrudat, melyet ezekből az ezüstpénzekből készítettem. Súlyuk a következő volt: az első rúd 7,04 uncia, a második 9,61 uncia, a harmadik 10,96 uncia, összértékük 257 dollár és 61 cent.

— Adeptus! — mondta rekedten az egyik alkimista. — ő adeptus ...

Elragadtatott suttogás futott át vendégeink csoportján. Mindegyik kezét szorította Stephan Emmenssel, szemük égett. Az egyik alkimista abba a karosszékre vetette magát, amelyben én ültem Emmens érkezéséig, és sovány kezébe rejtette arcát.

Emmens nagyon meg volt elégedve a hatással.

— Igen, uraim, figyelmet kérek — folytatta. — Most szemük láttára fogom végrehajtani az ezüst átalakítását arannyá.

A titokzatos művelet néhány óráig tartott. Én Emmens keze ügyébe adogattam az oldatokat, szűrtem, mértem. Mondhatom, hogy jól megdolgoztattam! A legkellemetlenebb pedig az volt, hogy a kísérletnek valamennyi szakasza teljesen szokásos és korszerű kémiai műveletekből állt. Néha úgy végzett el egyet-egyét, hogy elfordult a vendégektől. De az alkimisták arcán látszott, hogy helyeslik a Nagy Művelet titkának ilyen bemutatását. Hiszen valamennyien ismerték Nicolas Flamel²¹ középkori alkimista végrendeletét, aki megtiltotta az alkimistáknak, hogy nyíltan leírják a Nagy Műveletet. „Isten büntetésétől szörnyethal az az alkimista, aki mindent feltár ...” Végre befejeződött a kísérlet. A kémcső aljára vörössárga pelyhek gyűltek, melyek külsőre csakugyan emlékeztettek az aranyra. A folyadék elpárolgott, és Emmens mindenkinek megmutatta az aranyie csapadékot. Leírhatatlan volt a hatás.

Levol várt, hogy a lelke-

110

sedés elüljön, aztán kivette Emmens kezéből a lombikot az alkímiai arannyal. Az kelletlenül engedte el, és nekem nyújtotta. Egy kis salétromsavat öntöttem a lombikba. A kémiai reakció azonnal megtörtént.

— Ezüst! — mondtam határozottan.

— Igen — hagyta rám készségesen Emmens —, de olyan, amelyik jelentős mértékben átalakult arannyá. *Most még néhány biztos ütésre van szükség abban a készülékben, melyről önöknek beszéltem.* Természetesen nem hozhattam magammal — a cég titkát képezi, uraim!... Szóval néhány ütés ...

— Olyan ütés, melytől az ezüst nem melegszik meg? — kérdeztem én.

— Pontosan!

— De ilyen ütés nem létezhetik! Nincs ilyen ütés, uram! — Levol nem tudta megállni. — Az ütés energiája feltétlenül átalakul hővé!

— Engedelmet kérek!... — Stephan Emmens levette szemüvegét, és gondosan megtisztította. Ebben a pillanatban arca pimasz volt — de nem tévedtem: tekintete nyugtalanul ugrált. — Engedelmet kérek, de én ...

— Nem, nem, Mister Emmens, mi figyelmesen követtünk mindent, amit szíveskedett bemutatni — mondtam én. — De aligha volt jogos megemlíteni az ezüst tulajdonságainak olyan kiváló kutatóját,

mint Carry Lee. Hiszen az, amit nekünk bemutatott, a leghamisítatlanabb ezüst...

— De aranyszínű! — vetette közbe Emmens.

— Igen, aranyszínű, de *vegyi összetételére nézve* a Carry Lee-féle eljárással előállított tiszta ezüst. Csakhogy Carry Lee sohasem próbálta aranyként bemutatni. Ez érdekes kísérlet, nagyon érdekes, de tudunk róla. Az ezüstnek is vannak allotrop módosulatai, mint a foszfornak vagy a kénnek. A romboéderekben kristályosodó kén és a monoklin kén egyaránt kén. Szinte minden elemnek lehetnek különböző formái, különböző állapo-

111

tai, és mégis ugyanaz az elem marad, Mister Emmens. Ugyanúgy, ahogy a víz jég vagy gőz alakjában is csak víz marad ...

— ... akárhogy is püföljék gyors és erős ütésekkkel! — vetette közbe ismét Levol.

Felemelte a lombikot Emmens „aranyával”, és megmutatta az összes jelenlevőnek: a csapadék eltűnt, feloldódott a salétromsavban.

— Csaló! — mondta hangosan az egyik alkímista. — Az ilyenek miatt, mint ez itt, csalóknak tartanak minket, becsületes hermetikus filozófusokat és alkímistákat!

Emmens hátat fordított nekünk, mozdulatai újra magabiztosak és frissek lettek. Füttyörészve mosott kezét a kagylónál.

— Uraim — fordult hozzánk, miközben kezét törülgette —, mindaz, ami ma történt, semmi esetre sem fenyegeti a szindikátus életképességét. A mi oldalunkon nagyszerű tudósok állnak, a legeslegnagyobb tekintélyek.

Természetes, hogy én — aki csupán csak egy vagyok a szindikátus tagjai közül — nem rendelkezem a megfelelő teljhatalommal, hogy feltárjam a mi titkunkat: az ezüst átalakítását arannyá. Az lenne a csoda, ha fellebbenténém a fátylat a titkok titkáról, ami előttem még soha senkinek sem sikerült, ön, Levol úr, hozzáértőbbnek bizonyult, mint hittem volna. No és? Ettől az önök Francia Bankja még gyönyörűen tönkre fog menni azon a napon, melyen az Argentaurum szindikátus olcsó, pengő aranya, Stephan Emmens aranya hozzáférhetőbb lesz az útszéli kavicsnál! ön hisz Röntgen arcátlan koholmányainak, aki állítólag felfedezett holmi mindenén áthatoló, láthatatlan sugarakat, vagy Lord Rayleigh tudatlan agyszüleményeinek, aki Ramsayvel együtt felfedezett volna valami argont a közönséges levegőben, nekem pedig .. P

— Önnek pedig nem! — mondta Levol.

— Úgy! Hát tudja meg, hogy maga Mengyelejev —

112

gondolom, hogy az ő tekintélye vitán felül áll ön előtt is az elemek periódusos rendszerének felfedezése után —, maga Mengyelejev a fémek egymással alakításának tudományától várja a megoldást arra a kérdésre, miért van a periódusos törvényszerűség az elemeknél!

— Azt hiszem, nem jó szolgálatot tesz saját érdekeinek, ha a nagy tudós nevét említi — szóltam közbe. — Dmitrij Mengyelejev kineveti az ön próbálkozását, mely-lyel úgy akarja bebizonyítani az elemek átalakíthatóságát, hogy homályos eredetű aranyrudakat adogat el. Íme, mit ír ő! Hallgasson ide, Mister Emmens! Kinyitottam a folyóiratot, és felolvastam, lassan fordítva oroszról: — „... annak, amit Emmens közölt, négy gyengéje van: megismétli a régi bizonytalanságot, titkolózik, nyilvánvaló az üzleti célja, kísérleti oldala gyatra... Az értelmezések belefulladnak a régi zagyvaságok tömegébe, a bizonyítékok nem meggyőzőek, a titok és az üzlet pedig szemmel látható ...”

Csend lett.

— Ezt maga Mengyelejev írta? — kérdezte Emmens óvatosan.

— Meggyőződhetik róla. — Odanyújtottam Eminensnek a folyóiratot.

— Ó, hiszen ez oroszul van! — kiáltott fel megköny-nyebbülten. — Ezt a nyelvet pedig senki sem ismeri!

— Mióta Mengyelejev felismerte a periódusok törvényét, az orosz nyelv a vegyészek nyelve — feleltem.

— De én egyáltalán nem vagyok meggyőződve róla, hogy akár ön is ismeri az orosz nyelvet — vágott vissza Emmens. — Uraim, ez engem az ismeretes középkori helyzetre emlékeztet, mikor egyes alkímisták saját kutatásaikat fordításokként közölték: a tudatlan kiadónak mutattak valami régi héber vagy görög kéziratot... Ez csalás! Isten önökkel, kollégáim, isten önökkel! — szólt oda menet közben az alkímistáknak.

Emmens magára kapta zakóját, és sietve kiment. A

113

mi szegény alkímistáink teljesen váratlanul rám és Le-volra támadtak. Mindaz, ami végbement, sokkal mélyebb hatást tett rájuk, mint Levol hitte.

— Szóval az a véleményük, hogy ez a csaló, aki adep-tusként lépett fel, gyalázatot hoz a

tudományunkra?

— A Nagy Művelet lehetséges!

— Ő, régiek veszendőbe ment kéziratai, ha meg tudnátok szólalni!...

— Igen, igen, mindennek kulcsa az elveszett kéziratokban van!... Uraim, én hiszem, hogy Izisz levelében, melyet fiához, Horuszhoz intézett..²³

— Tökéletesen helyes! Planiscampi is, Filalet is említi!

— Hány évszázad nevet ki minket!...

— Nyugalom! — fordult Levól a háborgó alkimistákhoz. — Az én Justus barátom, amennyire ma észrevettem, sokkal jobban ismeri az alkímiát, mint általában a kémikusok, ő majd felel önöknek, uraim. Hadd diadalmaskodjék ma a kémia, holnap meg, ha a sors úgy akarja, az alkímia ... Nem kell annyira háborogni!

— Ugyan, mit tud az a tejfölösszájú! — kiáltott fel rekedten az egyik alkimista. — Ez a növendék¹ Hiszen ő még maga sem tud olvasni!

— Én olvastam Izisz levelét... — mondtam és őszintén szólva elszomorodtam, hogy szét kell zúznom ezeknek a vakhitű öregeknek az utolsó reményét is.

— Olvasta Izisz levelét fiához, Horuszhoz! — kiáltottak fel az alkimisták. — Halljátok, halljátok?

— Igen, Izisz levelét! — ismételtem. Váratlan és mély csend lett.

— Ez a levél egy egyházi férfiú könyvtárában volt — jegyezte meg halkán az egyik alkimista.

— Igen — erősítettem meg —, Maurice Le Tollier reimsi érsek könyvtárában ...

— Míg a spanyol katonák ki nem fosztották a könyvtárat, és el nem rabolták a kéziratot...

114

— És én mégis olvastam azt a kéziratot — ismételtem.

— Akkor hát miről van szó benne? Fel van tárva benne a Nagy Művelet?

— Fel is, *nem* is!

— Beszéljen! Gyorsan! Ez az utolsó reménységünk!

— Nos, szó van benne róla, hogyan kell aranyat csinálni ...

— Aranyat... — hallatszott a suttogás.

— Igen, aranyat. De a titok csak az egyiptomi istennőnek felelhet meg, nem pedig nekünk, egyszerű halandóknak. Izisz istennő elmondja fiának, Horusznak, hogyan követelte Amnailtól, az első mennyország lakójától, tárná fel neki a titkot, miként lehet az ezüsből arany ... Mielőtt feltárta volna a titkot, Amnail rettenetes esküt vett Izisztől, hogy szeretett fián kívül senkinek sem árulja el, aztán kijelentette: ahogy az ember embertől születik, az *oroszlán az oroszlántól, az eb az ebtől*, úgy az arany

...

— Nos?! — futott ki egyszerre az alkimisták száján.

— ... úgy az arany az aranytól születik! Ennyi Izisz istennő titka!

— Nem hiszem! — mondta hangosan az egyik alkimista, és karját keresztbe fonva mellén, előrelépett. — Honnan ismeri az alkímia titkos okiratait? Honnan jön? Kicsoda ön?

— Justus Amadeo Mechanicus — mondtam kissé félénken.

— Mechanicus? — hallatszottak a hangok. — A nagy adeptusok unokája?

— Te a mi fajtánkból vagy! És elárulsz minket?

— ő maga a bizonyosság rá, hogy Izisz levele hamis! — mondta rekedten az egyik alkimista. —

Nézzetek rá, a dicső alkimisták, adeptusok, a Vörös Kő birtokosainak utódára, ő azt mondta nekünk, hogy az oroszlán oroszlántól születik, az eb meg az ebtől, ő maga pedig eb,

115

mely oroszlánok nemzedékeinek lép nyomába!... Gyerünk innen!

Az alkimisták rongyos köpenyeikbe burkolóztak és elsiettek.

— Nem tudtam — mondtam nekem Levól —, hogy közöd van az alkímiához... De miféle folyóirat volt az, amelyik annyi erőt adott neked?

— Az? A Folyóiratok Folyóírata.

— A Folyóiratok Folyóírata? Ugyan, ne tréfálg! Ilyen cím nincsen.

— Nem tréfálok. Ez orosz folyóirat. Valóban ez a címe: Folyóiratok Folyóírata és Enciklopédikus Szemle. Abban találtam az Emmensről szóló cikket.

— Engedd, hogy egy kicsit átnézzem! Visszaadom ... Levól odalépett a zöld spanyolfalhoz, és félretolta. A mélyedésben, melyet a spanyolfal takart, egy írnok ült hivatalnoki egyenruhában. Éppen sietve szedte össze gyorsírásos jegyzeteit.

— Mindent fel tudott jegyezni? — kérdezte Levól a gyorsírótól.

— Igen, mindent — felelte a hivatalnok.

— Csatolja az Emmens-féle ügycsomóhoz ezt a folyóiratot, és intézkedjék, hogy fordítsák le Mengyelejev úr cikkét...

A hivatalnok meghajolt, és kilépett azon az ajtón, melyet a spanyolfal eltakart.

Többé nem volt dolgom az alkímiával...

— Apám, miért kellett Emmensnek csalnia? Hiszen nem tudott aranyat csinálni ezüsből.

— A tőzsde érdekei... — mondta édesapám. — Az üzlet... Emmens báb volt egy tapasztalt üzleti róka kezében. Nagy pénzembereknek fontos, hogy ideiglenesen lenyomják az arany árát, pánikot idézzenek elő a tőzsdén, és aztán olcsón vásárolják össze az aranyat. Ezt el is érték ...

116

Ezzel végződtek a lapok, melyeket a termoszból vettünk ki. Könnyű elképzelni, milyen türelmetlenül vártuk Kli-menkóval együtt Alma gyógyulását. Hamarosan felépült, lassacskán járni kezdett a szobában. Végül is Klimenko nem bírta türelemmel. Előre felírta egy papírlapra a „kihallgatást”, és kérdéseket tett fel Almának. Ezeket úgy állította össze, hogy Alma fejmozdulattal igent vagy nemet felelhessen. De Klimenko már az első kérdéssel zátonyra futott. Azt akarta megtudni, hogy kinél volt a termosz. Hány nevet és foglalkozást említett! Alma türelmesen intett a fejével: „nem”, „nem”, „nem” ... Végre Klimenko azt mondta, hogy a papírlapokban, melyeket a termoszban hozott, hiány van, nincs minden itt. Erre Alma, mintha azonnal megértette volna, miről van szó, a kerítéshez rohant. Klimenko utolérte, és „rábeszélte”, hogy várjon egy-két napot.

Egy reggel, nagy bosszúságára, közönséges nyakörvet csatoltunk Almára. Klimenko hosszú pórázon vezette. Én igyekeztem lépést tartani velük.

Alma a város szélére vitt minket. Csak akkor értettem meg, hová megyünk, mikor elmaradtak mögöttünk az állomás vágányai. A távolból felbukkant a tuskésdróttal átfont sövény, mögötte a sintér fehér házikója.

— Most már érthető, miért nem tudta jelezni annak a foglalkozását, aki megverte őt — bólintott Klimenko. — Itt biztosan az a sintér lakik, akitől kiváltotta, ugye?

Nem értem rá válaszolni. A házikó ajtaján magas férfi lépett ki, vadászfegyverrel a kezében. Régi ismerősöm volt a sintér. Alma váratlanul olyat rántott a pórázán, hogy Klimenko szinte elesett. Szerencsére nem engedte ki a kezéből.

Ez mentette meg Almát. Pontosan előttünk fúródott a földbe a golyó.

— Egy lépést se! — hallatszott a sintér hangja. — Lelövöm! A közelemben se jöjjenek ezzel a kutyával!

117

Klimenko magához húzta Almát, lekapcsolta a szíjat, és azt mondta:

— Fuss haza, Alma! Egyenesen haza!

Alma lassan ügetett a város felé. Időnként megállt, és a sintér felé vicsorgott, de Klimenko rákiáltott:

— Haza, Alma, haza!

Erre Alma a város felé fordult. Hamarosan eltűnt szemünk elől. Odamentünk a sintérhez. Nem eresztette le a fegyverét.

— Szóval maga uszította rám a kutyát? — kérdezte tőlem. — Mit gondol, én nem vagyok ember? Ez a dög összevissza harapta a kezemet. Miféle törvény engedi meg, hogy kutyákat uszítsanak a dolgozó emberre?

— Rendőrnnyomozó vagyok! — Klimenko megmutatta igazolványát. — Menjünk be!

Beléptünk a kunyhóba.

— Kérem, mondjon el a legrészletesebben mindent, amit erről a kutyáról tud — kezdte Klimenko.

— Ugyan mit mondhatok? Én csak ismerem a kutyákat, szakember vagyok. De nyomozó elvtárs, bántottam én valaha is valakit, csináltam valamit? Itt van ez a polgártárs — a sintér rám mutatott —, ő megmondhatja. Soha meg nem történt, hogy én kutyát vissza ne adtam volna a gazdájának! Lám, emlékezzék, a maga ebét is elengedtem ...

— És hol fogta meg, nem emlékszik rá? — kérdezte Klimenko.

— Hol? ... Nem, nem emlékszem. Akad olyan nap, nyomozó elvtárs, hogy húsz darabot is fogok. Hogy is tarthatnám mind eszemben!... Reggel bukkantam rá, ez biztos, éppen azon a napon, mikor az elvtárs érte jött. Futott az utcán, és valamit vitt a szájában, az én farkasfogó kutyám pedig ... Van nekem egy betanított kutyám, Marsnak hívják. De milyen okos állat ez, nyomozó elvtárs, milyen értelmes és nyugodt! Megfogja a kóbor kutyát, és a földhöz szorítja. Én pedig a szerszámommal

118

— gyerünk, és már benn is van a ketrecben! Mikor az enyém meglátta ezt a kutyát, azonnal leugrott a székéről, és neki! Az össze akart marakodni az enyémmel, de észrevett engem — és kerekelt oldott. Közben valamit a földre ejtett. Én utána, Mars előrefutott, én ...

— És mit vitt ez a kutya?

— Valami bőrből készült palackot...

— Ezt? — Klimenko kinyitotta táskáját, és elővette belőle a termoszt.

— Ezt! — bólintott a sintér. — Éppen emiatt van máig is összemarva a kezem ... Szóval hajtok az Állomás utcán, és egyszerre csak az én Marsom morogni kezd. Odanézek, hát a kórház előtt ottan áll éppen az a maga kutya. Bocsánatot kérek, elvtársak, de mint szakember megmondhatom, hogy a kutyák nagyon különbözőek. És amikor ránéztem a magukéra, nem akaródzott elfogni. Le nem vette szemét a kórház kapujáról. Rám pillantott — és meg se moccant. Pedig engem minden kutya ismer! Csak egy-egy ostoba, amelyik véletlenül csöppent a városba, csak az kerül az utamba. De különben mind ismernek ..., elbújnak előlem ... Vagy az elfogott kutyák adnak nekik valami jelt, vagy valami ösztönük van ... A maguk kutyájának pedig már volt velem dolga. Emlékeznie kellett volna rám! Rám pillantott — és ismét elfordult. „Fogd meg! Fogd meg, ne sajnáld!”

— gondoltam, de sehogy sem tudtam rászánni magamat. Mondhatom, először életemben történt meg velem, hogy nem csíptem el egy kutyát. Láttam, hogy bánata van: valaki miatt úgy búsul, hogy még tölem sem fél. Bánatában semmivel sem törődik már! Futni hagytam ... S az volt a hála, hogy tíz napja beszaladt hozzám, egyenesen a házba! Ebéd után lepihentem. Egyenesen az asztalhoz rohant. Kapta a maga palackjának a szíját! Én meg neki a piszkavassal! Döntöttünk, borítottunk mindent, olyan birkózás lett belőle. Vagy kétszer a kezembe kapott. Én megfogtam a termosz tetejét, ő meg egyet

119

rántott rajta — és ki a házból! Rögtön be kellett volna zárnom az ajtót, de késő bánat... Elszaladt. Azóta se láttam.

— Beszéljen részletesebben a termoszról.

— Nos, amikor szétment, akkor a betétje a kezemben maradt. A termoszburokból meg kihullt egy csomó fehér papiros. A maga kutyája fogta a szíját, és uzsgyi!...

— És hol vannak a papirosok?

— A papirosok? ... Hát azokon valami idegen írás volt, nyomozó elvtárs. Idegen volt az, akárhogy is forgattam. Még a betűk is idegenek voltak. Biztosan azért dugták a papírokat a termoszba, hogy tartsa a melegét..

— És maga kidobta azokat a lapokat?

— Ki hát. Na — gondoltam —, kerülj csak még egyszer elélem! Reméltem, hogy legalább egy hónapocskát járka a veszteséginjekciók nélkül, és tessék ...

— És hová hajította ki azokat a lapokat?

— Hát a ház mögé, a gödörbe ...

Nem, nem minden lap volt „a ház mögött, a gödörben”! Egy részét széthordta a szél a mezőn. Sokáig járka a szeddegettük.

Igen, csakugyan a feljegyzések folytatása volt rajtuk. És az, amit már tudtunk, és aminek látszólag semmi köze sem volt a balesethez, váratlan és meglepő értelmet nyert.

Íme, Kari Mechanicus feljegyzéseinek folytatása.

120

HETEDIK FEJEZET *Az invázió. — A régi atánorban újra lobog a tűz*

1

1939. szeptember elsejének reggelén a rádió hírt adott arról, hogy a német parancsnokság főerői megkezdtek a támadást Lengyelország ellen. Izgalom és félelem fogta el Belgiumot. Az „abszolút semlegesség”, melyet Lipót király meghirdetett, nem nyújtott megbízható védelmet népének. Napóleon Európa csataterének nevezte Belgiumot. Mi tudtuk, hogy a térképek fölött megvénült porosz tábornokok és az új hitlerista felkapaszkodottak is újra készek „menet közben benézni” hozzánk. A hitleri Wehrmacht páncélszekerényeiben pecsétekkel borított csomagok hevertek. „Felnyitandó az X- napon” — e-z volt felírva mindegyikre. És az X-nap elkövetkezett ...

Május tizedikén apám, Justus halálának hatodik évfordulóján Hitler repülőgépeinek berregése ébresztett fel. Fiam, Jan rengeteg új hírrel szaladt be hozzám. A valóság felfújt mendemondának tűnt, a rémhírből egy óra leforgása alatt valóság lett. A németek okultak az első világháború gyászos tapasztalatain, mikor Albert király a gátak felrobbantásával feltartóztatta Vilmos seregét. Ezúttal zuhanóbombázó kötelékeket vetettek be a robbantóállomások ellen, ahonnan a vezetékek hálózata a gátak és hidak alá rejtett robbantóöltetekhez futott. A belga hadsereg támaszpontját, Eben Emael-erődöt a német ejtőernyősök a levegőből leszállva foglalták el. A nagy számbeli fölényben levő, állig felfegyverzett fasisz-

121

ta hadseregek előzölötték Belgiumot. Az egész művelet csupán cselnek bizonyult, mely leplezte a náci vezérkar valódi szándékait. Míg Brocke hadserege Liége-t és Brüsszelt, Antwerpent és a hollandiai Amszterdamot foglalta el, Von Rundstedt seregei, miután áttörtek az Ardennekbe, sebesen gördültek nyugat felé Franciaország dűlőútjain, és maguk mögött hagyták a betonerődökben a fejvesztett, szétzúllott francia őrséget. A mi védelmünkre jött brit expedíciós hadtest Dunkerque felé futott. A fehér körbe foglalt horogkereszt elfedte országom körvonalait a hitleri vezérkar térképein ... A háború előtt az ország végzetes „benemavatkozási” politikát folytatott. A belső fasisztákkal nem törődtek. A hadsereg felkészületlen volt. A gyáva III. Lipót még csak arra sem volt képes, hogy harcolva vonuljon visz-sza, mint annak idején Albert király. Mindez Belgium nagy nemzeti megaláztatásához vezetett. Május 28-án az ország letette a fegyvert.

Az utakat, mint a tavaszi áradás, előzölötték a menekültek. De bárhová is mentek, megelőzték őket a német előőrsök fekete motorkerékpárjai. Minden családba, minden házba beköszöntött a csontvendég — az éhség. Ismét kopogni kezdtek Belgium utcáin az éhes munkások fa-cipőjei, mint valamikor a császári megszállás idején. Mellettük pedig hosszú sorban vonultak a teherautóoszlopok, megrakva Franciaország és Belgium összerabolt javaival. Brüsszel a hitlerista tisztok és katonák szórakozóhelyévé vált. A dermedt, riadtan figyelő város kávéházai és vendéglői zsúfolásig megteltek velük.

Egy forró júniusi napon hatalmas vezérkari gépkocsi hajtattott a házamhoz, egyenesen a járdán.

Jan fiam kihajolt az ablakon, és azt mondta:

— Egy Mercedes Benz. Hozzánk jönnek, apu!

Meg se moccantam, mikor a szoba megtelt hitlerista tisztekkel.

— Itt van, ni! — szólalt meg hangosan az egyi-

122

kük. — Kari, drága Kari! Hát igazán nem emlékszel rám?

Figyelmesen néztem a jól táplált német kapitányt. Kövér arca ismerősnek tűnt.

— Na, te mágikus és alkimista, igazán nem ismersz rám?

— Wolfgang? Matern! — kiáltottam fel. Megismertem iskolatársamat.

— Uraim — fordult Matern a jelenlevőkhöz —, hadd mutassam be önöknek régi barátomat és pajtásomat, Kari Mechanicust!... (A tisztok tisztelettel meghajoltak előttem.) Most távozhatnak, én két óra múlva a törzsnél leszek.

A tisztok elmentek. Az utcáról motorzúgás hallatszott. Négyszemközt maradtunk Wolfganggal.

— Nos, hogy vagy, Kari? — kérdezte Wolfgang, és élelmiszeres csomagokat rakott az asztalra. (Egy tagbaszakadt katona, nyilván a tisztiszolgája, borospalackokkal teli ládát hozott be.) Mintha nem nagyon örülnél... Kari, Kari, milyen szerencséd van, hogy a Dinant-t elfoglaló csapatokkal jöttem!

Micsoda szerencséd! Semmiben sem fogsz szükségét látni...

— Itt a fiam! — mondtam Wolfgangnak, és rámutattam a szobába lépő Janra.

— Remek fickó! — kiáltott fel Matern, és családiasán megölelte Jant. — Pompás! Igazi szőke vadember! Egyáltalán nem hasonlít rád, Kari, sem apádra. Nincs benne semmi „alkimista” vonás ... ő, persze, flamengán²⁴, mi? Ebben nem kételkedem!... Szegény Kari — folytatta Matern, és felnyitott egy borospalackot —, szegény Kari, mennyit kellett szenvedned flamand származásod miatt, neked, a valódi németnek! De most már minden a múlté ... Mi Németországban hihetetlenül fel voltunk háborodva, amikor hallottuk, milyen nehézségek árán kaptad meg a tanszéket a liége-i egyetemen. De most megmutatjuk ezeknek a vallon korcsoknak kinek a

123

földjén élnek! Felidézzük a brüggei reggeli istentisztelet kiáltását, mely olyan ősi, mint ez a föld: „Pajzsunk és barátunk! Pajzsunk és barátunk!”

Matern felállt, és elharsogta azt a kiáltást, mellyel a vallási háborúk idején Brügge iparosai a város összes franciául beszélő lakosait lemészárolták. Jan az asztalra tette poharát, és az ajtóhoz indult.

— Munkába siet — mondtam, hogy elhárítsam Janról a gyanút. — Az állomáson dolgozik, hiszen nincs miből élnünk.

De Jan mindent elrontott.

— Nekem sok vallon barátom van! — mondta az ajtóhoz fordulva. — És a középkor elmúlt már, kapitány úr!

— Rossz nevelés! — dörmögte Matern. — De Kari, hidd el, felébred még a faji öntudata, és ez az ördögfióka meg fogja mutatni, hogy igazi katonája a német hadseregnek ...

— Hogy, tán csak nem? ... Talán bizony belgákat is behívtok?

— Nem valamennyit, dehogyan, csupán a teljes értékűeket, kedves barátom! Mostantól fogva a flamandok a

német fegyverek különös oltalma alatt állnak. Visszaadjuk előjogaikat. És semmiféle korcs franciácskának nem engedjük meg, hogy német vérű embereket vezényeljen! De te sehogy sem tudsz felvidulni, Kari! Aha, értem, értem! Nincs pénzed ... Edwin! — kiáltott tisztiszolgájának. — Edwin, hozz egy kis pénzt a bőröndből. Vagy ötvenezret, százat... Indulj!

És Edwin hozta a pénzt zubbonyának szárnyában, ahogy a háziasszonyok a friss tojást. Több tucat köteg ezres sorakozott az asztalon, a konzervdobozok és a borospalackok között. Wolfgang el volt ragadtatva.

— Itt van, ni, itt van, ni! — mondta, és kezében ropogott egy köteg, amint feltépte. — Ez mind a tiéd, Kari! Természetesen ez kellemesebb formája az együttérés-

124

nek, mint a szavak. Igen, a barát ismertetői: „amore, more, ore, re . . .” Csak ennyire emlékszem a gimnáziumi latinból, Kari. A barát ismertetője a szeretet, az erkölcs, a szó és a tett. Mennyire igaz ez! Kezembe vettem egy bankjegyet, és csodálkozva nézegettem.

— De Wolfgang — mondtam —, ez *nem* a mi pénzünk!

— Ugyan, Kari, talán bizony be foglak csapni? Megbántasz.

— Ilyen pénzt sosem láttam még!

— Tehát egyáltalán nem láttál még pénzt. Ez megszállási márka, Kari. És minden márkáért tíz Lipót királyféle belga frankot kapsz!

Meg kell vallanom, hogy aznap Wolfgang társaságában töltöttem az estét. Visszaemlékeztünk régi barátainkra és iskolai csínyeinkre. Én gyorsan becsíptem, és kacagtam Wolfgang katonatréfáin. De ideges jókedv volt ez. Az utóbbi hetek szörnyű eseményei, a bizonytalanság, a szüntelen félelem . . . Féltünk Göring fejünk fölött röpködő bombázóitól, az utcákon menetelő katonáktól, a német parancsnokok képtelen rendelkezéseitől és parancsaitól . . . És egyszerre csak előttem ül egy hitlerista tiszt, akinek pusztá látásától már rettegés fogja el szomszédaimat, és ez egyáltalán nem tiszt, hanem az én Wolf-gangom, pajtásom, iskolatársam. Mit is mesél? Hiszen ez csakugyan mulatságos!...

Dinant-ig az út egy részét Wolfgang teherautón tette meg. Azon működött a megszállási márkákat nyomtató gép. Éjjel-nappal nyomták a pénzt, és folyton jöttek hozzájuk az összekötő tiszték, hogy elvigyék a friss kötegeket katonáiknak. Ez csakugyan mulatságos! Az embereknek dolgozniuk kell, arcuk verítékével kell megkeresniük mindennapi kenyerüket, a professzorok közgazdaságtanról adnak elő, a miniszterek az országgyűlésen a költségvetésről szónokolnak, most pedig ...

125

zsupsz! — és kezeden száz márka, zsupsz, zsupsz! — és ezer . . . Igen, Wolfgangnak abban is igaza van, ami a flamandokat illeti. Mi nehezebben kaptunk munkát, mint a vallonok²⁵. Hogyisne, hiszen a vallonokat Franciaország támogatta, a múlt világháború győztese, nekünk pedig itt van most Németország. És Németország erősebb Franciaországnál, erősebb! Németország mindenek fölött! Hogy is mondta Matern? Deutschland, Deutschland über alles!

Reggel felébredtem, és eltartott egy darabig, míg megértettem, hogy mi történt.

Erővel felemeltem fejemet az asztról. Arcom valami ragadós lében feküdt. Igen, igen, ez a bor... A palackok remegtek az asztalon az utcán elhaladó tankok dübörgésétől. Igen, megjött Wolfgang, pénzt hozott... Milyen sokat!

— Jan! — kiáltottam. — Jan, gyere ide!

Senki se válaszolt. Bementem fiam szobájába. Ágya be volt vetve. Az óra reggeli hatot mutatott. Szóval haza se jött. Nyilván, mert fogadtam Wolfgangot... De hiszen nem mutathattam neki ajtót! Barátom, iskolatársam . . . Ámbár most nem mint barátom jött... Hát Jan nem érti? Nos, megengedtem neki, hogy ajándékkal lepjen meg. Hiszen ő szintén nem érezheti magát kellemesen nálunk, ámbár sohasem tűnt ki túlzott lelkiismeretességgel . . . De hol lehet Jan? Megsértődött a fiam, nem várta tőlem, hogy leülök egy német tiszttel inni. De hiszen valahogy csak kell alkalmazkodni — én kisember vagyok . . . Valaki becsapta az ajtót? Ez Jan, persze hogy Jan!

— Jan! — kiáltottam, és lementem a lépcsőn.

A nyitott ajtóban fekete szvetteres, ismeretlen ember állt.

— Maga Kari Mechanicus? — kérdezte az ember.

— Igen, én vagyok az.

— Jan apja?

126

— Igen. Hol van ő? Valami történt vele?

— A boche-ok letartóztatták Jant!

— Miért? Nem lehet igaz!

— A hitleristák letartóztatták Jant, mert tönkretett egy kábelt.
— Ezt ő nem tehetette, ő mindig megbeszélte velem a dolgait! Honnan tudja?
— Jannal dolgoztam egy állomáson. Mikor ez történt, mindenkit elfogtak, aki a vágányokon dolgozott. Hatvanan voltunk. A hitleristák azt mondták, hogy mindenkit agyonlőnek, ha nem lép elő az, aki elvágta a híradások kábelét. Jan előlépett. Elvitték ...
— De hiszen ő ártatlan! Ezt nem tudom elhinni!...
— Nem ő vágta el a kábelt! A kábel az én dolgom ... Azért lépett elő, hogy megmentse a többieket... Eddig nem nagyon bíztunk benne — hiszen jó módú mérnök fia. De ő, ő ... derék fiú, a maga Janja ...
— Úgy? Szóval maga? Értem, értem ... Hogy hívják? ...
— Jacques Frézéres.
— Vallon? Úgy, úgy ... Az én fiam semmit sem tudott, még az újságok se érdekelték . . . Maguk beszéltek tele a fejét, maguk!... De mit csináljunk? Hova forduljunk? ... Meg kell őt menteni, sürgősen meg kell menteni, magával pedig még számolok!
— Az életem a magáé, elvtárs . . .
— Elvtárs? Nem vagyok elvtársa! Maga térítette le a fiamat az egyenes útról! Tanult volna, tudós lett volna belőle! Kitűnő, éles esze van! Most pedig mit tegyek? ... Elmegyek ... Elmegyek Maternhoz. Megkeresem, és kiszabadítom Jant! Van egy barátom, jó barátom, az tiszt, majd segít nekem ... Egykettőre megtaláltam Matern kapitányt. Mindenki ismerte.
— Mi történt, Kari? - kérdezte. — Olyan izgatott vagy”

127

— Letartóztatták a fiamat! ő ártatlan! .. Wolfgang, mentsd meg!
— Letartóztatták? Nem szívesen foglalkozom ilyen ügyekkel, én frontkatona vagyok. És hol fogták el, az állomáson?
Matern telefonált. Úgy bámultam a táborig telefon szürke dobozára, mintha megbabonáztak volna. Kígyódarabként tekeredett ki belőle egy piros, fényes gumizsinór. Egy ilyen vezetékdarab miatt szenved az én Janóm. Micsoda örültség!
— Matern kapitány beszél. Igen, igen ... Mondd csak, a te legényeid letartóztattak tegnap egy bizonyos Jan Mechanicust? Ez a fia az én... ó, úgy? So, so, so, úgy ..., úgy ...
Elszorult a szívem, Matern pedig nem nézett a szemembe, és egyre mondogatta: „So, so, so...” Aztán lecsapta a kagylót, aláírta a belépőmet, még mindig nem nézett rám, és azt mondta:
— Rosszul neveltetted a fiadat! Ez szörnyű!
— Mi történt, Wolfgang?
— Rosszul viselkedett, kihívóan viselkedett.. . Fél órája, hogy végrehajtották rajta az ítéletet...
— ítéletet?! Wolfgang, szánj meg, kérd meg őket! Hiszen te mindnyájukat ismered!
— Agyonlőtték, Kari! Nagyon sajnálom . . .
Még aznap este elhozták a fiamat... kormos kezeslábasokba öltözött munkások ... Az udvaron temették el, a fal mellett.
— Igazi hazafi volt! — mondta Frézéres. (És szavai úgy hulltak agyamba, mint izzó fémcseppek.) — Bátor volt és becsületes! Meg akarta menteni azokat, akik már harcba szálltak a fasiszmus ellen . . .

128

2

Számomra az életnek nem volt többé semmi értelme ... Ültem az ablaknál, és bámultam a Maas ólmos vizére. Motoros bárkák úsztak rajta. A taton, a kormányos mellett német katona. Most vontató következett. Tetején német katona ült, és lelógatta széles, csizmás lábát. A rakparton belga rexista²⁶ áruelők csoportja vonul át. Fel vannak fegyverezve, de hitlerista katonák őrzik őket... Milyen súlyos a hódítók lépte! Mintha minden léptükre nyögne a föld.
Megint hajók. Visznek valamit? Persze! Gabona a katonáknak. Az új rendnek jó az étvágya. Minden kell a hitleri „Reich”-nak. Nekem valami négyszögletes papírost hoztak. „Kenyérjegy” — mondta a szomszédasszony. A háborúig levelezőlapot és bélyeget árult, emlékszem rá ... Kiderült, hogy fáradságos utánjárással szerezte meg nekem azt a jegyet.
Olyan emberek jártak hozzám, akiket sohasem ismertem. Az ajtó, melyen Jan fiamat behozták, mindig nyitva volt. Kivették kezemből a jegyet, és az asztal szélére tették a csipetnyi kenyéradagot... Az emberek mindig sandítottak valamire. Igen, igen, biztosan a pénzre. Az ott hevert a padlón és az asztalon, a borospalackok és konzervdobozok közt. Én hozzá sem értem, mocskos, véres pénz!... Ha ajtót mutattam volna Mátémnak, akkor az én Janóm nem lépett volna elő a csoportból? És most

élne? Nem, ő nemes lelkű fiú volt — mindenképpen előlépett volna, hogy megmentse a küzdőket! És küzdenek-e azok, vagy így ülnek az ablaknál, mint én, és számolják, hány uszály gabonát rabol el Németország a népemtől?... Nem, ez nem lehet! Harcolnak! És ha eljön Frézéres, megkérdem tőle, mit művelnek,

129

mit tegyek, hogy bosszút álljak Janért, a letartóztatottak és meggyilkoltak ezreiért és ezreiért... De Frézéres csak nem jelenik meg. Már hét napja nem jött! Hét teljes napja... De most valaki feljön a lépcsőn, fogja a seprűt, seper. Ez Márta néni. Ma rajta a sor, hogy elhozza nekem a kenyeret. Nem kell az nekem, az német kenyér, nem kell! Nem akarom ingyen enni! Dolgozni akarok. Hiszen nagyon erős vagyok. A Mecha-nicusok mind erősek, Jan is nagyon erős volt. Ha felnőhetett volna, ha teljesen felnőhetett volna ... Nem, nem akarom ingyen enni a kenyeret, nem akarom, nem akarom! ... De mit tehetek én ... egyedül?

Egészen sötét volt már, mikor Frézéres bejött a szobába. Megállt mögöttem, és szintén a Maast nézte. Az ablakommal átellenes kikötőhely ellenzőkkel fedett vörös fényecskéje szilánkokra tört a csendes folyó hullámain. A szemhatáron tüzfény keskeny bíborcsíkja emelkedett. A templom kupolájának öntöttvas díszei mintha életre keltek volna.

— A kőolaj-finomító ég... — mondta halkán Frézéres. — Tegnap Antwerpenben a fasiszták elrendelték, hogy minden zsidó viseljen különleges karszalagot. Az egész város ilyen karszalagot vett fel...

— Hát a parasztok? Mit csinálnak a flamand parasztok?

— Eleinte baj volt...

— Hittek a németeknek?

— Amikor a fasiszta propagandisták csürhéje után jöttek az adófelügyelők, amikor megkezdődött az állat-és gabonarekvirálás, gyorsan kinyílt a szemük ...

— Kinyílt a szemük?

— És most a német katonák nem mernek egymagukban végigmenni a flamand falvak utcáin.

Saventhemben tűzvész tört ki... Ismeri azt a gyárat, Mechanicus úr?

— Az autógumigyárat? Ismerem.

— Belgium ég!

130

Hosszasan néztük a folyót, aztán Frézéres megindult a kijárat felé.

— Jacques — mondtam —, várjon egy kicsit. Magával megyek!

Frézéres élénken megfordult, és azt mondta:

— Holnap eljövök ...

Másnap Frézéres kihozott a dolgozószobámból egy régi vadászfegyvert. Szétszedte az asztalon, és bíráló szemmel vizsgálta.

— Nem — mondta —, ez semmire sem használható. Mit is tudna tenni?

— Jól célzok. Díjakat is kaptam. Nem hiszi, Frézéres?

— Na és?

— Nos..., én harcolni akarok, magukkal együtt!

— Mihez ért még?

— Tudós vagyok. Érti, Frézéres, vegyészmérnök...

— Maga vegyész? Hát miért hallgatott eddig?

— Hát kellene most gyárak? Hát. ..

— De itthon, a házában nem tudna-e, mondjuk . . . tudományos munkát folytatni?

— Dehogynem! De nem értem ...

— Ugyan, dehogynem érti! — mondta élesen Frézéres.

Én örültem váratlan gorombaságának: „Szükségük van rám, igen, igen, használhatnak engem az ellenállók. Belgium népének szüksége van rám.”

— Megmutathatom magának a laboratóriumomat... — ajánlottam.

— Mutassa meg.

Bementünk a laboratóriumba. A laboratórium nem volt nagy, hiszen komoly kísérleteket a gyári laboratóriumokban végeztem. De megvolt benne minden, ami kellett, hogy az ember gondolkodhassék, kutathasson ...

Frézéres elképedt.

— De hiszen magának... És még hallgatott! Nos, figyeljen ide. Hozza rendbe az egészséget, foglalkozzék benne

5*

131

tudománnyal, csináljon benne valami olyasfélét, amivel a háború előtt foglalkozott. A látszat kedvéért..., ha szimatolnának. De a legjobb, ha egyáltalán észre sem vesznek semmit. Az ablakokat elfüggönyözzük... Laboránsra van-e szüksége? ... Küldök.

— Jan segített nekem ...

— Küldök egy fiút. Kiszemeltem már valakit. Nekünk pedig nagy szükségünk van ... olyan anyagra, érti?

— Értem — feleltem. — Ez elemi dolog.

— De nekünk sok kell — mondta Frézéres.

— Van pincém.

— És lehet benne dolgozni?

— Dolgoztak benne, igaz, hogy nem nagy sikerrel, de századokon át...

Sohasem láttam még olyan megbízható gépezetet, mint amilyenek egyik alkatrésze lettem. A pincében csöveket hegesztettek. Frézéres egy kábelhez kapcsolta a hegesztőkészüléket, mely járdánk alatt húzódott. Nagyon jó villanszerelő volt. Néhány előzetes kísérletet végeztem, kítűztem a feladatot: a nyersanyag megszerzését. És meg kell mondanom, hogy soha semmi anyagban nem volt hiányom. Néha senki sem jött hozzám, és aludtam. Ilyenkor egy kis pokolgépet tartottam az ágyam mellett, arra az esetre, ha a Gestapo tiszteletét tenné nálam. Szokatlan nyugalom költözött a lelkembe. És mikor messziről robbanások hallatszottak, mikor házunk előtt német sebesültszállító kocsik robogtak el, olyankor különösen jól aludtam éjszaka. Bosszút álltam magamért, fiamért, országunkért...

Frézéres néha különböző robbanószerkezetek rajzait hozta el. Szakvéleményt kellett mondanom a szükséges robbanóanyagok összetételéről. Ezek igen bonyolult, többnyire időzített aknák voltak, mágneses lemezekkel, melyek hangszórókból voltak kifűrészelve. Fent pedig, elhagyott laboratóriumomban, semmiségekkel foglalkoztam, látszatra kísérleteket végeztem, csupán azért, hogy

132

letöröljem a port a készülékekről. Néha cikkeket küldtem német szakfolyóiratoknak. Cikkeimet rögtön vissza is küldték, de megőriztem a vevényeket házkutatás esetére.

Házunknak nagyon szerencsés fekvése volt. Senki sem érdeklődött iránta. De az is lehet, hogy azért, mert belőlem olyan nyugalom áradt, hogy senkinek sem jutott eszébe gyanakodni... Flamand származásom is közrejátszott. A nemzeti előjog ebből a szempontból éppen kapóra jött nekem.

3

Teltek az évek. 1944 egy szeptemberi napján Frézéres közölte velem, hogy a laboratóriumot áthelyezik. Éjjel eljöttek hozzám az ellenállási mozgalom emberei, és kezdtek óvatosan szétszedni a robbanóanyag-készítő berendezést. Szinte nesztelenül dolgoztak szerszámaikkal, de én mégis megkértem Frézéres-t, álljon az ajtónál, és füleljen, nem csapunk-e túl nagy lármát a pincében. Frézéres hamarosan visszatért, és suttogva mondta, hogy az utcáról német szó hallatszik, és valaki rugdossa az ajtót. Felmentem az ajtóhoz, és füleltem. Csakugyan beszéltek odakint. Aztán megszólt egy hang, mely nagyon ismerős volt nekem:

— Ti menjetek csak tovább, én itt töltöm az éjszakát. Jelt adtam Frézéres-nek, hogy rejtőzzék el, és ajtót

nyitottam. Wolfgang Matern állt előttem borostásan, lesoványodva.

— Szervusz, öreg! — mondta nekem. — Szervusz! Üdv! — Belépett a házba, becsukta az ajtót. — Nos, miért állunk? Tessékelj beljebb!... Tudom, haragszol rám. De hát tehetek én róla? . . ,

133

Felmentünk. Benézett a szalonba, amelyet azóta sem takarítottam ki, és zseblámpájával az asztalra világított.

— Te iszol, Kari? — kérdezte Wolfgang, és figyelmesen nézett a pénzkötegekre. — Hozzájuk se nyúltál? — csodálkozott. — Annál jobb! — Zsebébe dugott két-három köteget. — Nos, mivel foglalkozol? Még egyre szo-morkodol? Ej, Kari, ez nem helyes!... Könnyedebben kell venni az ilyen bajokat. Ez nem német vonás.

Bevittem Wolfgangot a laboratóriumba. A sok égéstől kormos márványlapon egy darab frissen

készített trotil hevert. Wolfgang kezében fellobbant az öngyújtó. A cigarettacsikkhez emelte. Előbukkant a sötétségből püffedt, megöregedett arca. A sarokban német lövedék hüvelye állt, abból kivettem egy kis nyaláb vékony vesszőt, és a lánghoz tartottam. Wolfgang szolgálatkészen kattintottá az öngyújtót. A fa lángra lobbant.

— Szóval mivel foglalkozol, Kari? — kérdezte Ma-tern.

— Mindjárt meglátod... — feleltem neki, és meggyújtottam a trotilt.

A robbanóanyag fényesen fellobbant, megvilágította a dolgozószobát és Wolfgang megdöbbszent arcát.

— Ez... ez robbanóanyag!

— Amint látod!

— De hiszen ez tilos, Kari!

— Mit csináljak?... Kénytelen voltam megszegni a ti parancsnokok rendelkezéseit! — nevettem el magam.

— Le vagy tartóztatva, Kari Mechanicus!... — Ma-tern pisztolyához kapott, de én megragadtam a kezét, és ő felnyögött fájdalomában. — Rosszul számítottál, Kari! Rosszul számítottál! — folytatta. — Azt remélted, hogy idejönnek az amerikaiak! Haha!... Én most törtem ki a katlanból, melybe Von Kluge hadserege került... És kijelentem neked, hogy megnyerjük a háborút, megnyerjük, bármi is legyen!

134

Kitéptem Wolfgang kezéből a pisztolyt, és a karosszékbe löttem ezt a csirkefogót.

— Békét fogunk kötni, érted, különbékét! — folytatta sietve. — Churchill és Rooseveltnem engedi a bolsevista seregeket Berlinbe! Érted? Győzni fogunk!... Neked még bocsánatot kell majd kérned tőlem, Kari, bocsánatot kell kérned!... A szövetségesek bármelyik pillanatban hajba kaphatnak!

Bradley, az a szőrös amerikai gorilla ki nem állhatja Montgomery angol parancsnokot, és szárított sáskának nevezi!..²⁷ Mindent tudunk! ... Az amerikaiak az angolokat okolják minden sikertelenségért. És míg ők egymással veszekedtek, Von Kluge Franciaországban kivezette a falaise-i katlanból

135

a legjobb hadosztályokat... Te semmit sem értesz, Kari!... Nem olyan könnyű legyőzni minket. — Matern úgy beszélt, mint valami gép. Teljesen elvesztette minden valóságérzékét. — Megmutatjuk mi még nektek valamennyinek! Te pedig? Véletlenségből valakit agyonlöttek — hát aztán?... Áruló vagy! Csak meg kellene állítanunk a keleti arcvonalat, ha csak egy hónapra is ... Matern megpróbált felállni, de visszalöttem a karosszékbe. Bejött a szobába Frézéres, szorosán bezárta az ablaktáblákat, fényt gyújtott.

— Vidd el! — mondtam Frézéres-nek. — Zavar engem ...

Csak akkor fogta fel Matern a történeteket. Arca kezdett értelmes kifejezést ölteni. Mondani akart valamit, de Frézéres jól irányított ütéssel elnémította. A pincéből feljöttek társaim az ellenállási osztagból, és kivitték Maternt.

— Hasznát vehetjük még ... — mondta Frézéres. — Most pedig, Kari, jöjjön velünk. Nincs miért itt maradnia.

A következő napokban szakadatlanul vonultak Di-nant-on keresztül a hátráló német seregek. Az ellenállás erői előjöttek a föld alól. És a szövetségesek hadseregeit az a Belgium várta, melyet mi már lényegében felszabadítottunk.

Újra fegyvert kellett fognunk 1944 decemberében, mikor a nácik tankhadosztályai az Ardenneken át Dinant felé törtek. A tankok Dinant-tól tíz kilométerre megrekedtek a hóban. Ezzel végződött Hitler utolsó nagy kalandja: fő erőit akkor már szétverték vagy lekötötték a hősi szovjet seregek.

136

NYOLCADIK FEJEZET

A Mechanicusok nemzetségének „bűnei”. — *A vörös rongy titka*

1

És lám, megjött a rég várt győzelem! Az élet lassacskán rendes kerékvágásba lendült. Dolgozni kezdtem egy vegyi kombinátban Liége mellett. Dinant-i házam elhagyott maradt, hónapokig feléje sem néztem.

Néha meglátogatott Frézéres. Állandóan a politikai harc tüzeiben élt. A Pierlot-kormány²⁸ megparancsolta az ellenállás erőinek, melyek bátran küzdöttek a fasizmus ellen, hogy szolgáltassák be fegyvereiket. A katolikusok követelték, hogy az áruló király térjen vissza a trónra ... Forrt az ország, újra felütötték fejüket a fla-mengánok és a rexisták.

Frézéres égő szemmel mesélt mindenről. Szerettem ezt az embert, de nem osztottam kommunista nézeteit. Azt gondoltam, akármilyen béke jó, ha egyszer béke van, és előbb-utóbb úgyis rendbe jön minden.

Néha kettesben lementünk a pincébe, ahol a háború napjaiban robbanóanyag-laboratóriumunk működött. Megrohantak bennünket a közelmúlt emlékei. Meg kell vallanom, hogy abban a pincében Frézéres szavai nem tűntek annyira furcsának, mint fenn a napfényben fürdő szobákban, melyek megteltek az ébredező békés élet hangjaival, a Maason úszó gőzhajók dudálásával.

Hamarosan néhány napi szabadságot kértem. Elmentem Frézéres-rel az Ardennekbe. Bolyongtunk a dülő-utakon, láttuk a német tankhordák nyomait. Frézéres mutatta a harcok emlékezetes helyeit; osztagával részt

137

vett a menetelésben, melynek célja az ardenni „kiszögellés” felszámolása volt.

Mikor pedig visszatértünk Dinant-ba, olyasmi történt, ami a legmélyebb hatással volt egész életemre. Május első napjaiban levelet kaptam. Az állt benne, hogy beszélni akarnak velem olyan ügyben, amely apámmal, Justus Mechanicusszal van kapcsolatban. Elmentem a megadott címre. Egy kis liége-i fogadóban nagyon öreg ember várt rám, aki azonban látszólag megőrizte fiatalos fürgeségét. Bemutatkozott. Neve ismerősen csengett, csak hirtelenében nem jutott eszembe, hol és mikor hallottam.

— Sok-sok éve — mondta nekem Henri Rudel, aki azzal mutatkozott be, hogy ügyvéd, és „egy kissé történész” — ismertem édesapját, Justus Amadeo Mechanicust. Ön akkor még, bocsásson meg, sehoh sem volt... Ezerkilencszáztizennyolcban váratlanul el kellett hagynom Párizst... Ha egy ügyvéd érdeklődik — vagy pontosabban, ha túlságosan érdeklődik —, hogyan keletkezett egyes befolyásos családok gazdagsága, az nem veszélytelen számára ... Igen, igen, barátocskám! Egyre Justusnak nevezném, annyira hasonlít rá ... Franciaország története jó néhány esetet ismer, mikor a legrettenetesebb módon számoltak le kíváncsi ügyvédekkel. A kömmün idején, a tömegkivégzések legszörnyűbb napjaiban mindenkit megdöbbenett az a rendkívüli aljasság és kegyetlenség, mellyel Milliére-rel²⁹ végeztek. Igen, Milliére rokonszenvezett a kömmünel. De elsősorban azért pusztult el, mert merészen leleplezte a tőzsdei zugpolitikusoknak, Thiers miniszterelnök barátainak és fegyvertársainak szélhámos üzelmeit. Nekem azonban sikerült kicsúsznom üldözőim karmai közül... Igen, ne csudálkozzék. Ez ugyan a XX. század húszas éveiben volt, de én eléggé világos figyelmeztetéseket kaptam, és el kellett hagynom Párizst és Franciaországot. Nem tudom, miért, de élni akartam ... — Rudel elnevette ma-

138

gát. — Mint ahogy, drága Kari barátom, most is akarok, pedig a nyolcvanon is túl vagyok már, a nyolcvanon is túl, barátocskám ... Csak mostan térhettem vissza Franciaországba, bizony, csak most!... Portásom családja minden holmimat megőrizte, ő maga, szegény, rég meghalt. Mindent épségben találtam, bedobálva az egyik szobába, de épségben. Még a leveleket is megőrizték, azokat is, melyeket negyven éve kaptam. Olyanok leveleit, akik már elhagyták ezt a világot. Köztük volt a maga édesapjájé. Tulajdonképpen nem is levél volt az, hanem csomag, tele a legérdekfeszítőbb iratokkal. Rudel kinyitotta aktatáskáját, és nagy borítékot vett ki belőle. A címzés tintája elfakult az időtől.

— Ha jól értettem — mondta Rudel —, arról volt szó, hogy meg kell állapítani a Mechanicus család néhány okiratának eredetiségét, és le kell fordítani arab nyelvről. Valamikor az arab Kelet történetével foglalkoztam, régi kéziratokkal pepecseltem, szenvedéllyel fejtettem meg őket, és szakértői szemléket is végeztem, összeismerkedtem Párizs büntetőjogászaival, de kíváncsiságom ... Igen, szóval édesapja halálának híre Dél-Amerikában ért. A levélről semmit se tudtam. Aztán visszatértem Párizsba.

Nézegettem a régi leveleket, bánkódtam azokért, akiket elvesztettem, és örültem az emlékeknek, de ezek a papírok különösen felkeltették figyelmemet. Egészen rendkívüli módon! Átolvastam ezeket az okiratokat, követtem bámulatos sorsukat, különösen az-egyikét, és közben az ön édesapjára emlékeztem. Nem tudom elfelejteni fejét, átható tekintetét és bozontos szemöldökét ... De bocsásson meg!... Szóval mindezek az okiratok kétségkívül eredetiek, és vitathatatlanul megfelelnek a rajtuk álló dátumoknak. Roger Bacon aláírása... De azt hiszem, ön elfelejtette, vagy egyszerűen nem is tudja, miről van szó.

— Nagyon is jól emlékszem rá! — mondtam sietve. — Kérem, folytassa.

139

— Említettem Bacon nevét. Ez az okirat természetesen a legnagyobb mértékben érdekelt engem ...

Rudel kivette a borítékból a régi pergament. Rögtön ráismertem.

— A véletlen akarataból ez elkísérte őset, Odo Mechanicust bolyongásain, és az ő életének főbb mozzanatai leolvashatók a pergamen hátoldaláról. Különleges eljárásokkal láthatóvá tettem mindent, amit valaha is ráírtak. Nézze csak, Roger Bacon feljegyzése minden további nélkül világosan látszik, de nézze csak meg itt jobban...

— Itt valami keresztbe van írva a lapon latinul... Ki tudom venni a „Constantis” szót...

— Tökéletesen helyes! — erősítette meg Rudel. — Ez a nagybetűs felirat nem egyéb, mint az öreg Com-piégné-i Gottfriednak, Odo első tanítójának aljas kigúnyolása.

— Ez az a felirat, amit a becsapott gróf készíttetett?

— Helyes! Ennek a feliratnak a felfedezése rendkívül fontos volt. Ha Odo Mechanicus feljegyzései valódiak, márpedig minden — papír, tinta, írásmód, stílus — e mellett szól, egy kérdés marad: igazat mond-e? Megérti-e, hogy a távoli múltban írt feljegyzések *nem* mindig igazmondók? Az a pompás fiúcska, Odo Mechanicus leírta, hogy ezt a pergament az akasztófáról vette le, emlékszik-e rá? Akkor miért nem volt az okmány hátoldalán az a felirat? Érthetetlen... Eszembe jutott, hogy talán nem tintával írták, hanem olyasmivel, amit az idő könnyen letöröl, például szénnel... Sikerült megállapítanom, hogy így is történt. Eszembe jutott *egy közismert* eset az első világháború idejéből: minden büntetőjogász tudott róla. Akkor váratlanul kiderült, hogy a német kémiszolgálatnak van valami különleges eljárása. Mindent láthatóvá tud tenni, amit tollal írtak, ha nem is használtak tintát... Hallott erről? Nem? A részletekre most már én sem emlékszem. A lényeg az volt, hogy egy

140

német kém nagy összeget kínált fel valami hadititokért egy francia államférfinak. Azt ajánlotta, hogy írja meg ezt a titkot levélben, bármilyen papírra, mégpedig nem titkos tintával, hanem egyszerűen hideg vízzel. Az ajánlat kitudódott, és megkezdődött a kutatás. Kiderült, hogy akármilyen finoman is ér a toll a papírhoz, a hegye tépi, roncsolja a felső réteg rostjait. Ezek a szemnek láthatatlan roncsolások megjelennek, ha fém jód gőze éri a papírt.

Rudel csengetett, és a belépő szobaasszonynál vacsorát rendelt a szobájába.

— Így hát — folytatta Rudel — szereztem egy darabka fémjódot, tönkretettem néhány tucat papírlapot, azután a jódgőzbe tartottam a maga okiratát. Az eljárás egész fortélyos abban áll, hogy a jódgőzöknek ferdén kell érniük a lapot. Minden olyan hely, melyet toll szántott fel, visszatart némi barna jódgőzt, és a betűk láthatóvá válnak. „Valamikor én ragadtam meg a higanyt...” — olvastam. Ez Jülich-i Adalbaron gróf felirata volt. Odo Mechanicus nem hazudott.

Csak ezután láttam az arab szöveghez. Rendkívül érdekesnek bizonyult. Íme, a teljes szöveg és a rövid tartalmi kivonat. Biztosra veszem, hogy jó néhányszor el fogja olvasni... Az okiratot Dzsáfár ibn Haján, más néven Geber egyik tanítványa írta a X. század elején. Bámulatos kísérletről ad számot benne. Ezt a nagy tudós „Allah dicsőségére” olyan anyaggal végezte, amelyet az indiai gyantás fügefán élő hosszú lábú, szúnyog nagyságú rovarokból nyert. Néhányszor teljes sikerrel járt a kísérlet, és ritka, drága festékhez vezetett. Az akkori idők szokásai szerint a mester és tanítványai elrendezték egyszerű eszközeiket, tüzet gyújtottak, és három napra elhagyták műhelyüket. A negyedik kísérletnél azonban érdekes eset történt. Azt meséli el a szöveg szerzője. Haján egyik tanítványa bement a helyiségbe a három nap letelte előtt, és nem tudott kijönni. Mikor rátaláltak,

141

semmit se látott, és nem tudott beszélni... Csak hónapok múlva tért magához. Akkor elmesélte mesterének és társainak, hogy amint odament az edényhez, melyben a festék készült — „mindent elfelejtett”, és hirtelen megvakult. A szerző azt is megírta, hogy hiába gyógyult meg ez a tanítvány, többé nem tudott a tudománnyal foglalkozni, és elhagyta mesterét.

Én nemigen ismerem az alkímia jelképrendszerét — vallotta meg Rudel, és az asztalhoz tessékelt, a feltálatlalt vacsorához. — Kereken megmondom, hogy nem ismerem. De Bacon fordítása arra vall, hogy ő ismerte az arab nyelvet, és általában helyesen tolmácsolta az irat lényegét. Természetes, hogy Odo Mechanicus, aki hosszú évekig érintkezett Roger Baconnel, jobban el tudott igazodni rajta, mint én. Miután elolvastam az arab szöveget, már be akartam csomagolni e lapokat, hogy elküld-jem magának. Ekkor valami szöveget ütött a fejembe... Túlságosan is különös volt az önk titkos rekeszének a tartalma, hogy így mondjam: összességében volt különös... Nem érti? Először: az arab pergamen. Másodsor: Odo Mechanicus feljegyzései. Harmadsor: a Mechanicus ház üzleti könyve a XVI. század elejétől 1572-ig vezetett feljegyzésekkel. Miért éppen ezt a három okmányt rejtették el olyan gondosan? Mi köze volt az üzleti könyvnek Odo Mechanicushoz? Úgy határoztam, hogy nem sietem el a dolgot, annál inkább, mert negyven év után ön úgysem várt engem... — Rudel elnevette magát. — A véletlen jött segítségemre. Asztalomon virágok álltak. Házvezetőnőmet Brazíliából hoztam — nem szokott hozzá, hogy ilyen apró cserepekben levő virágokat öntözzön, asztalomon tehát jókora tócsa

keletkezett... Talán emlékszik rá, hogy édesapja egy rongyba csavarva küldte el az összes papírokat. A rongyot az önök titkos rekeszében találták. A rongy, ez a szövetdarab, ott hevert az asztalon. Megvallom, néha port törültem vele. Ráfolyt a víz, átázott. Kicsavartam, megszáritottam, és megtetszett

142

nekem a színe — tudja, egészen szokatlan színe volt. — Rudel ravaszkásan hunyorított. — Olyan a színe, hogy azt gondoltam: vajon ennek az anyagnak a rostjai nem attól a festéktől kaptak ilyen fényt és színt, amelyet Haján tanítványa leírt? Kezdem figyelmesebben olvasni az üzleti könyvben levő feljegyzéseket, és elszomorodtam. Nem tudom, beszélhetek-e, Mechanicus úr, nekem valami átkozott leleplezőtehetségem van ...

— Beszéljen csak, Rudel úr. Őseim dolgai olyan távoliak, és oly gyermetegek a mi tűzben égő korunkhoz képest, hogy semmi sem tud engem elszomorítani.

— Nagyszerű! Önben nincsen gőg. Ez megkönnyíti a feladatot. Az ön ősei egy büntettnek köszönhetik meggazdagodásukat. Igen, az akkori idők törvényei szerint nagy kereskedelmi büntettet követtek el. Sőt tulajdonképpen kettőt, ha úgy vesszük. De mivel most a XX. században élünk, és a XVI. század közepéről van szó, nyugodtan alhatnak... Nekem is valamelyik őszám vidám nótácskák faragásával vált híressé. Az inkvizíció kis híján máglyán égette meg értük, és ettől én még jó katolikus vagyok... De egészen másról van szó. Maga, ugye, vegyész?

— A Mechanicusok mind vegyészek — feleltem.

— Akkor jól figyeljen. Itt van valami a vegyész számára. Lássuk hát a Mechanicusok bűnét, ősei indigófestékekkel kereskedtek. Az antwerpeni kikötőben vásárolták, aztán felszállították a Scheldén és a csatornákon a Maas-ra. Az üzleti könyvben fel vannak jegyezve az átrakodások költségei. Párhuzamosan folytak a feljegyzések egyéb árukról is, és jellemző, hogy az indigó minden átrakása képtelenül drága volt. Fel van jegyezve minden összeg, melyet a városok és vámok hivatalos személyeinek megvesztegetésére fordítottak ... Nem látja még a büntényt? De hiszen abban az időben ismertek már egy európai cserjét, amelyből elő tudtak állítani kék festéket. Az ültetvények tulajdonosai rávették a kormányt,

143

hogy tiltsa meg az indigó behozatalát Indiából. Ez őseinek első bűne . . .

— Nem látok benne semmi szörnyűséget.

— Én sem. Ezért térjünk át a másodikra. Az ön elődei, kedves Mechanicus, valami szokatlanul drága festékekkel kereskedtek. Valódi bíborként adták el, mely abban az időben már a legnagyobb ritkasággá vált! Mesés árat adtak érte, főleg a kolostorokban. A bíborosok, püspökök és egyéb magas egyházi méltóságok öltözetét festették vele. Ugyanakkor — ez olyan tény, mely soha elő nem fordult a középkor egész történetében — ősei Keletre is adtak el ebből a festékből, igaz, hogy jelentéktelen mennyiségben. Így hát a festék, melyet ők bíborként árultak, nem volt az. Ez a lényege ősei második, ugyancsak ártatlan bűnének.

— Ennyi az egész?

— Ó, dehogya, csak most fogok hozzá! A maga ősapja háborúba indult Álba herceg ellen. Derék dolog! Fogd a kopját, nyomd fejedbe a sisakot, és verekedj! De nem, a maga derék örege ráadásul befalaz valami papírokat. Amennyire tudom, a rejtkehelyen még csak pénz se volt. Márpedig a maga családjának volt pénze. Érthető, hogy az üzleti könyveket elrejtették. Titkok voltak bennük. Na de miért vigyáztak annyira Odo Mechanicus kéziratára? Mert családi ereklye? Kétkedem benne, hiszen korántsem tanúskodik nemzetségük előkelő eredetéről. Úgy bizony, barátom! A festéket, amelyen a Mechanicu-sok kereskedőháza meggazdagodott, a maga ősapja annak a fordításnak az alapján állította elő, melyet Roger Bacon írt az arab pergamen hátlapjára. Felfedeztem rajta két szót: „Ez igaz.” Ugyanaz a kéz írta, mint a Mechanicusok üzleti könyvének feljegyzéseit...

— De ezzel még mindig nem magyarázta meg, miért rejtették el Odo Mechanicus kéziratát.

— Ellenkezőleg, megmagyaráztam ... őse azért rejtette el ezt a kéziratot, mert eredeti bizonyítványnak te-

144

kintette, mely tanúsítja, hogy a szóban forgó bíbor készítésének titka az ő jogos tulajdona. Hiszen abban az időben nem létezett sem szabadalmi hivatal, sem a feltaláló jogvédelmének rendszere ... Nekem mint történésznek ez az okmány különösen érdekes. Azt bizonyítja, hogy már azokban a távoli időkben szükségét érezték a szerzői jogok valamilyen védelmének... — Rudel elhallgatott, aztán

nagyon szárazon mondta: — Az okmányoknak a megfejtése, amelyeket édesapja juttatott el hozzám, ritka élvezetet szerzett nekem. De én gyakorlati ember vagyok, Mechanicus úr, és nem állítom, hogy a történelemmel vagy akár a büntetőjoggal való foglalkozás jól jövedelmez a becsületes embernek ...

— Szorult helyzetben vagyok — mondtam.

— Tudom, mindent tudok — felelte Rudel. — ön aláír egy kis kötelezvényt. Abban megígéri, hogy amennyiben a festék, melyet az én fordításom szerint fog előállítani, némi hasznot hoz, annak tíz százaléka *engem* illet...

— Megígérem! — mondtam nevetve.

— Nos, kérem is, hogy írja alá ezt a kis kötelezvényt. Ezer bocsánatot kérek, de benne is van minden kikötés: „Csupán siker esetén” és így tovább...

Aláírtam a kötelezvényt, és e szavakkal adtam vissza Rudelnek:

— Drága Rudel, manapság foglalkozunk középkori festékekkel, amikor hatalmas vegyipar létezik, és évente tucatjával szabadalmaztatják az új festőanyagokat? ...

— És ha az a festék a mesterséges bíbor? — kérdezte Rudel, és hunyorított. Arca furfangos kifejezést öltött.

— Még hogyha bíbor is! Egyébként a mai kémia elő tudja állítani a bíbort, mégpedig nem csupán tengeri kagylócskából, mint a régi föníciaiak, hanem szintetikusán is...

Rudel eltette a kötelezvényt, bőröndjéhez lépett, kinyitotta, és kivett belőle egy papírba csavart csomagot.

145

Lassan lefejtette a papirost, és egy rántással csodálatos színű kelmedarabot göngyöltett szét. Nem is álmodtam ilyen szín létezéséről.

Tüzesebb volt a legélénkebb pirosnál. Soha ilyet még nem láttam. A ráncoknál különös árnyalatokban játszott. Az ember le sem tudta róla venni a szemét.

— Látja, ebbe voltak becsavarva az önök okmányai! — mondta Rudel. — Nem vagyok a kelmfestés szakembere, de biztos vagyok benne, hogy ez a szín ámulatba ejti majd a nőket, és a legmeglepőbb változatokban fogják felhasználni...

Felírtam Rudel címét, és kikísértem az éjjeli vonathoz.

2

Első szabad estémen belemélyedtem Rudel fordításába. így talált rám a brit hadsereg ezredkáplánja, akinek átengedtem két szobát a földszinten. A káplán belga pap volt. Emigrált, az angol inváziós hadseregbe került, részt vett Belgium felszabadításában, és várta leszerelését, hogy hazatérhessen szülővárosába, valahová Brügge mellé.

Estéknként René Godard — így hívták a káplánt — sakkozott velem. Meg kell adnom, minden játszma nagy szívesség volt tőle, mert soha erősebb játékos nem ismertem. Különösen bámulatba ejtett olyankor, amikor „vakon” játszott: elfordult a táblától, és a parazsat kotorta a kandallóban. Én, aki láttam a táblát a felállított figurákkal, hiába próbáltam elodázni az elkerülhetetlen vereséget. A legfájóbb az volt, ha csapdába csalt, márpedig a káplán nagy mestere volt a csapdáknak.

— Monsieur Godard — mondtam a káplánnak —, az

146

ön feje hadseregparancsnoknak való, nem pedig lelkesnek.

A káplán nevetett, és egyik játékot a másik után nyerte meg. Játék közben elmeséltem René Godard-nak a régi kéziratok történetét, melyeket Rudel adott át nekem. Váratlanul széles látókörű, lelkes emberre bukkantam Godard-ban.

— Ha vegyész volnék, foglalkoznék ezzel a kérdéssel — mondta.

A bíbor alapanyaga nem volt számára kétséges.

— Csakis a pajzstetűről lehet szó — bizonygatta nekem Godard. — A becses piros festék, a kármin a kicsi, szárnyatlan nőtény rovarokból készül...

— Vajon ismerték az arabok a kármin? Godard szemrehányóan nézett rám:

— De hiszen maga a szó, hogy „kármin”, az arab „kirmiz” latin torzítása! És Dzsáfár ibn Haján csakugyan végezhetett kísérleteket kárminnal, melyet Indiából vagy Algériából kapott.

— Dzsáfár ibn Haján ... Egész tudományos tevékenységére éppen a gyakorlati irány volt a jellemző. Az alkímisták Nagy Műveleténél fontosabbnak találta a savak előállításának leírását.

— És a szublimátét — tette hozzá Godard — meg a szalmiákét. Ezeket szintén ő írta le először.

Nekiálltunk, hogy kikutassuk, mit sikerült előállítania Dzsáfárnak több mint ezer évvel ezelőtt. Godard tevékenyen részt vett a rejtély megfejtésében. Rudel fordítása és Bacon jelei arra vallottak, hogy valami szerepet

játszott a kísérletben a tengeri só. Hamarosan sikerült megállapítanunk, hogy Dzsáfár anélkül, hogy tudta volna, a kármín brómozását hajtotta végre a tengeri sóból kiválasztott brómmal. Elemeztem a festéket a rongydarabon, melyet Rudel elhozott, és csakugyan találtam brómot. Ebben nem volt semmi meglepő. Hiszen maga a bíbor, a régi világ csodálatos, páratlan becsű festéke

147

a korszerű kémia nyelvén a prózai „dibrómindigó” elnevezést kapta. A régiek két nagyszerű festékéről, az indigóról és a bíborról kiderült, hogy kémiai szerkezetük nagyon közel áll egymáshoz. De mi a magyarázata annak a titokzatos esetnek, mely Dzsáfár tanítványával történt? Godard-t éppen ez a história érdekelte a legjobban. Én nem tulajdonítottam neki különösebb jelentőséget.

— Bajos megmondani, miért ájult el a fiatalember ezer éve ...

Godard megfenyegetett az ujjával.

— Igen, igen, lehet, hogy részeg volt vagy szerelmes, vagy napszúrást kapott... — folytattam.

— De hátha valamelyik közbeeső termék erős méreg? — kérdezte.

— Vegyfülkében fogom végezni a kísérletet, ellenőrzöm majd az egész rendszer légmentes záródását — feleltem.

Elvégeztem néhány kísérletet. Nem mind sikerült, de kaptam festékeket. És hamarosan sikerült kiválasztanom egy szokatlanul hatásos, világos málnaszínű festéket. Szabadalmaztattam, és néhány szabadalmi hivatal elfogadta. Pár nap múlva pedig megjelent nálam egy gyapjú- és műszálfestékeket gyártó cég megbízottja. Megvásárolta tőlem az engedélyt, hogy különleges dibrómkármín-gyártó osztályt állítson fel. Így nevezték el ugyanis az újonnan felfedezett festéket. Egyébként ez az elnevezés nem fedte egészen pontosan a szerkezetét.

Anyagilag rendbe jöttem. Levelet írtam Rudelnek, melyben értesíttem a sikerről, és pénzt küldtem folyószámlájára. Rudel válaszolt. El volt ragadtatva attól, hogy jobban látta előre a dolgokat, mint én, a hivatásos vegyész. Levelében hosszan korholta mindazokat, akik semmibe veszik a letűnt századok eredményeit.

Az én káplánom útra készült. Nem siettettem, mert amióta Frézéres teljesen elmerült a politikai munkában,

148

csak vele tudtam meghittem elbeszélgetni. Nagyon szabatosan fejezte ki meglepően demokratikus véleményét. Beszélgetésünkből senki se találta volna ki, hogy egyikünk lelkesz.

Most már jelentősen kibővítettem házi laboratóriumomat. Ámde hamarosan meglepő események vetettek véget életünk békés folyásának.

Tudtam, hogy a szerves brómvegyületeknek erős hatásuk van az idegrendszerre és a szem nyálkahártyájára.

Közismert a bróm használata idegbetegség gyógyításánál, vagy a brómbenzol mérgező hatása. Ezért figyelmeztettem a cég képviselőjét, hogy feltétlenül ügyelni kell a folyamat minden készülékének leg gondosabb szigetelésére.

Az osztály üzembe helyezése után váratlanul táviratot kaptam: „Azonnal jöjjön, gyártás leállítva, munkások tömeges mérgezése. Üzemvezető.”

149

KILENCEDIK FEJEZET

Különös sztrájk. — Godard imádságot javasol, Frézéres kutatást

1

Frézéres-rel együtt utaztam a telepre. Megmagyarázhatatlan látvány fogadott. A dibrómkármín-osztályt alacsony, mellig érő kökerítés vette körül. Körös-körül emberek álltak: a bent levők feleségei, gyermekei és barátai. Odabent folytatódott a vegyi folyamat, mert csupán a műhely területén lehetett volna megállítani. Bejutni pedig lehetetlen volt.

De hát mi történt odabent?

A reggeli váltás munkásai a legkülönbözőbb helyzetekben álltak vagy feküdtek a festék előállítására szolgáló berendezések és készülékek között. Egyik-másik néha felállt, és tapogatózva megindult, de beléütközött a még működő készülékek forró csöveibe, feljajdult, és csúszva-mászva hátrahúzódott. Különös látvány volt, nekem váratlan, mindenki másnak pedig rémítő és érthetetlen. A mérnökök körülöttem tolongtak. Ők sem értettek semmit.

— A mentőket! Miért nem hívták ki az üzemi mentőket?

— Ott vannak — mondta egy mérnök. — Ott vannak, de amint beléptek a műhelybe, ők sem tudtak többé mozogni, hiába volt álarcuk.

— Az a gyanúm, hogy ez sztrájk — mondta a gyár üzemvezetője, egy sovány ember. Óriásira tátotta

a száját, és kilátszottak a sok dohányzástól sárga fogai. — Ez sztrájk!

150

— Ostobaság — ellenkezett egy mérnök —, képtelen ostobaság! Majdnem három órája vannak ott. És ezenkívül ott van az orvos is. Látja azt a fehér köpenyes embert, aki ott, egy készülék mellett fekszik? A tömegből sírás, felháborodott kiáltások hallatszottak. Nem messze tőlem magas, fiatal legény állt. Hirtelen nekiiramodott, átugrott a kerítésen, és orrát-száját befogva berohant a műhelybe egy csoport idősebb munkáshoz, akik félig fekvő helyzetben ültek egy készülék körül. Azt lehetett volna hinni róluk, hogy pihennek. A fiatal munkás néhány ugrással mellettük termett, de hirtelen leereszkedett melléjük, megpróbált felállni, majd erőtlenül roskadt a földre.

A tömeg zúgott. Valaki felállt egy régi, rozsdás kazánra, és egy lánccal vezényelve kiabálni kezdett:

— Keljetek fel! Keljetek fel!... — és vele ismételte a sokaság.

A műhelybeliek megmozdultak, feltápászkodtak, egyesek megpróbáltak távolabb kúszni a készülékektől, de egykettőre ismét lerogytak.

Erős őszi szélroham fújt az arcunkba. Éreztem, hogy megszédülök, forog a világ körülöttem, fájás áll a halántékomba. A kiabáló tömeg inogni kezdett előttem, az emberi alakok elhomályosultak, vékony, kísérteties körvonalakká váltak. De a szél irányt változtatott, és magamhoz tértem ... Nyilvánvaló volt, hogy ugyanaz történt mindenkivel, aki körülöttem állt.

— Persze, ez valami gáz — mondta az egyik mérnök.

— Azonnal hívjuk a mentőket Charleroi-ból! Talán bizony a költségektől félnek? Ott a bányáknál vannak oxigénpalackokkal felszerelt mentők. A közönséges álarcok itt hajítófát sem érnek! — jelentette ki hangosan Frézéres.

Az üzemvezető dühösen nézett rá, de kiadta a rendelkezést, és néhány óra múlva berobogtak a gyárba a teherautók a mentőkkel.

151

Egymás után támogatták ki a baleset áldozatait. Aztán az egyik mérnök felvett egy oxigénes készüléket, és elzárta a csöveket. Én is gázálcot vettem magamra, és csatlakoztam hozzá. Néhány szelep csillogása ötlött a szemembe a brómozókészülék alján. Hiszen magam is részt vettem a berendezés szerelésében. Nem emlékszem rá, hogy rézszelepeket tettünk volna ...

— Mikor cserélték ki a szelepeket? — kérdeztem a mérnököt, amint kiértünk a műhelyből.

— Tegnap — felelte, miután levette álcát. — De mi köze lehet ennek a történetekhez? Jaj, arra gondol, hogy nem zárnak eléggé! De hiszen magas hőmérsékleten egyik-másik csap föltétlenül ereszt egy kicsit. Csak úsznánk meg haláleset nélkül! Szakszervezeteink sürgősen fel fogják használni az eseményeket új követelésekre.

— Réz, réz... — ismételtem én. — Hátha ez a réz okozta az egészet?

Odaléptünk a szerencsétlenül járt munkásokhoz. Néhányan magukhoz tértek. Körülöttük serénykedett az orvos, aki a charleroi-i mentőcsapattal érkezett.

— Van valami komoly baj? — kérdeztem.

— Egyelőre nincs — felelte. — De hiszen senki se tudja, hogy tulajdonképpen mi történt.

A fiatalember, aki átugrott a kerítésen, átölelte édesapja vállát, úgy vezette. Le nem vettem róluk a szememet. Az idős munkás mohón ivott egy nagy, zománcos vödörből. A víz lecsurgott az arcán. A szeme félig le volt hunyva.

— Elég volt! — mondta, és piros kendővel törölte meg ajkát. (Ráismertem festékem csodálatos színére: a munkások felhasználták a hulladékot, és mind megfestették nyakra való kendőiket az én dibrómkárminomban.) — Elég volt! Kész! Ebbe a műhelybe se tesszük többé a lábunkat. Hadd menjen a vegyészmérnök, a hogy is hívják...

152

— Mechanicus — hallatszott a sokaságból.

— Hadd dolgozzék csak Mechanicus doktor egymaga! Kértem, hogy vegyenek nekem néhány gázpróbát az

osztály különböző helyeiről. És a következő napokon én, Godard és Frézéres szüntelenül a gáz tulajdonságainak elemzésével foglalkoztunk.

A gáz kitűnően oldódott vízben, színtelen és szagtalan volt. Ámbár az utóbbiban *nem* lehettünk biztosak, mert bármilyen csekély mennyiségben is szívta fel az ember, rögtön különös állapotot idézett elő.

De honnan jöhetett a gáz? Miért jelent meg a dibróm-kármin-műhelyben, miért nem lehetett észlelni

előbb, amikor üzembe helyeztük a berendezést?

Megpróbáltam otthon laboratóriumi méretekben di-brómkármint előállítani. Elemeztem a közbeeső termékeket, de semmi gyanúsat nem észleltünk. Mi történhetett? Frézéres újra elutazott a gyárba. Figyelmesen átvizsgálta az összes feljegyzéseket, melyeket a műhelyben végzett karbantartási munkákról vezettek a különös baleset előtti napokban. Az üzemvezető továbbra is valami „ravasz sztrájkfélének” tartotta az egészet. Egyébként a háború utáni Belgiumban a sztrájktól való félelem teljesen természetes lelkiállapota bármelyik üzemvezetőnek.

— Csupán a szelepeket cserélték ki — mondta Frézéres, mikor belépett a laboratóriumba. — Acélból voltak, ők pedig kicserélték német sárgaréz szelepekre.

Gyorsan előkerestem Odo Mechanicus arab szövegét, és figyelmesen átolvastam a fordítást. De hiszen Dzsáfár tanítványa figyelmeztetett!... Éppen erről a különös jelenségről volt szó.

Ezt jelentette hát a három nap és három éjszaka jele, amely háromszor is megismétlődik Bacon fordításában. Három napig nem szabad belépni a laboratóriumba. És az első, aki e kísérlet miatt pórul járt, Dzsáfár egyik ta-

153

nítványa volt. Mi lehet a réz jelentősége? Igen, igen, az előállítási eljárás arab leírása határozottan megmondja, hogy a kiindulási elegyet rézedénybe teszik.

Nyomozásunk teljesen új irányt vett.

A dibrómkármint előállító kísérleti berendezés különböző helyeire rézlemezeket tettünk, melyeket Frézéres kapcsolókból vágott ki. A kísérlet azonnal igazolta: a szintézis folyamán a réz veszélyes. A festéket így is meg lehet kapni, de a rézcsík mellékreakciót idéz elő, mely illanó mérges gáz keletkezéséhez vezet.

2

Frézéres kitárta az ablakokat. Nedves, ködös szél tört a szobába. Frézéres leültetett egy karosszékbe az ablakhoz, ő maga a szoba közepére húzott egy széket, és a padlóra ejtett egy ampullát a gáz mintájával...

Az óra este nyolcat mutatott, amikor magunkhoz tértünk. Kerek négy óra hosszat voltunk bódult állapotban. Egész idő alatt semmit sem láttunk vagy hallottunk. Nagyon homályosan emlékeztünk rá, hogy először eltűntek a bútorok, majd a szoba falai. Egy darabig világosan láttam Frézéres kezét abban a pillanatban, mikor kiesett belőle az ampulla, aztán körös-körül minden csupán a dolgok alig-alig látható „csontvázaként” rémlett.

Észrevettem, hogy mikor az ember gyorsan megfordítja a fejét, a szeme elé kerülő új képnek csupán néhány szembeötlő részletét látja, aztán minden eltűnik. Érdekes, hogy egy evezős csónak, mely lassan haladt fölfelé a Maason, egész idő alatt látszott az ablakban, éles, könnyű körvonalként. A folyami gőzhaj ócskák állomása viszont, mely fehérre volt festve, egész idő alatt láthatatlan maradt.

154

Ezek a kis megfigyelések elvezettek a méreg hatásának felderítéséhez. „A réz, a mellékreakció katalizátora okozta a balesetet

— sürgönyöztem a gyárigazgatóságnak. — *Azonnal távolítsák el a berendezésből az összes réz alkatrészeket, elsősorban a szelepeket.*”

Akkor érkeztem Liége-be, mikor javában folyt a munka.

— A gyár és a cég jelentős veszteségeket szenvedett

— mondta az üzemvezető. — Bepereljük önt.

— Ugyan, kérem — feleltem —, semmire se mennek! A baleset akkor történt, mikor a műhely már termelt. Nem lett volna szabad kicserélniük a szelepeket!

— De ön nem figyelmeztetett minket az ilyen csere veszélyességére — érvelt az üzemvezető.

— Nem lehet mindent előre látni. Ki tudhatja azt, mivel és hogyan cserélik ki a berendezés alkatrészeit? Megeshetik, hogy ...

— Mechanicus úr — vágott szavamba az üzemvezető —, ismerkedjék meg ezzel a szomorú irattal, és vessünk véget a kellemetlen beszélgetésnek.

Az irat orvosi szakvélemény volt a szerencsétlenül járt munkások egészségi állapotáról. Aláírták a szakszervezet képviselői és Liége legtekintélyesebb szakorvosai. A mérgezés, melyet az ismeretlen gáznemű termék idézett elő, huszonnyolc áldozatnál nyomtalanul elmúlt, hétnél viszont az elmezavar tartós formáit idézte elő. Különösen súlyos következmények mutatkoztak azoknál, akik három óránál többet töltöttek a gázban. Az emlékezet teljes vagy részleges elvesztése, a mozdulatok

összehangolásának zavarai, látási és hallási zavarok.

Ártatlan emberek bánata nézett rám a hivatalos jegyzőkönyv lapjairól.

155

3

Este értem haza. Frézéres sakkozott a káplánnal, és valamiről vitatkoztak. Mikor megláttak, nyugtalanul jöttek elélem. Pedig én nem kívántam senkit sem látni!

— Kari, te ártatlan vagy, és a bíróság fel fog menteni

— mondta Frézéres.

— Igen, ártatlan vagyok ... De értsétek meg! Ha a bíróság ártatlannak is ítélt, mivel nem akartam előidézni a munkások megmérgezését — nevetséges lenne ezzel gyanúsítani engem —, mégis bűnös vagyok! Hiszen nélkülem ..

— ... nem lett volna festék? — kérdezte gúnyosan Frézéres.

— Igen, legalább így lenne — feleltem. — Nézzétek! Itt van ez a régi pergamen, ez volt mindennek a kezdete ...

Levettem a falról az arab pergament. A gyár egyik mestere két nagy plexiüveg lap közé zárta. -

— A hátán világosan ott áll Roger Bacon jele a háromnapos várakozási időről... És az arab szöveg fordításában, melyet Rudel készített, szintén szó van arról, hogy Dzsáfár tanítványa, aki bement a laboratóriumba, elvesztette emlékezetét... Lám, mit jelentenek ezek a szavak: „Ő elfelejtette Istent és saját nevét és minden dolgok neveit!” Bizony, bűnös vagyok ...

— Máson kell most gondolkoznunk — mondta Jacques —, azon, hogyan segítsünk az áldozatokon.

— Természetesen, Jacques, hogy is tételezheted fel? ... Mától fogva semmi sem az enyém abból, amim van. Mindenemet odaadom az áldozatok családjának kártalanítására, a betegek gyógyítására ...

— Nem, barátom, nem jótékonykodásra van szükség

— mondta Frézéres —, nem alamizsnára!... Az semmit sem használ...

156

— Imádkoznunk kell... — mondta halkán Godard, akit teljesen lesújtott a hír.

— Ezzel foglalkozzék maga, Godard! — mondta keményen Frézéres. — Nekünk dolgoznunk kell!

— Ügy gondolod, Jacques, hogy lehet ellenmérget találni? — kérdeztem Frézéres-től.

— Igen, ellenméregre van szükség. Ha egyszer ez a gáz gyengíti az emlékezetet...

— Akkor az ellenméreg — folytattam gondolatát — közel állhat hozzá összetételben, és helyreállítja az emlékezetet?

— Ez lehetséges — mondta Godard —, teljesen lehetséges!

— Ugyan honnan tudja ezt? — csodálkozott Frézéres.

— Talán a teológián tanulták?

— Dehogyan a teológián — felelte René. — Engem érdekelt a fiziológia, van néhány szerény munkám is.

— Maga ért a fiziológiához? — Frézéres örült is, és csodálkozott is. — Tudna-e nekünk segíteni?

— Tudnék, csak engedélyt kell kénnem ... ön, Frézéres úr, nagyon szereti csúfolni lelkészi hivatásomat és az egyházat. Teljesen megfélemedezik róla ...

— Ej, csak ne fenyegetsen engem Isten büntetésével!

— kiáltott fel Frézéres. — A megszállás idején éppen eleget láttunk ahhoz, hogy számunkra a pokol csak karácsonyi levelezőlapnak tűnjék, csokolózó galambocs-kákkal.

— Nem, erről nem feledkezhetünk meg soha, Frézéres úr. De ön elfelejti, hogy sokan azok közül, akik a kultúrát építették, sőt a materialista tudomány alapjait lerakták, mégiscsak a mi embereink voltak, nem az önökéi.

— Hogyhogy az „önökéi”?

— Mi volt Kopernikusz, a tudós, aki felfedezte a bolygók mozgásának törvényeit, az az ember, akivel a tudo-

157

mány reneszánsza kezdődött? Szerzetes volt, sőt kanonok, aki egész egyházkerületeket vezetett!

— És évtizedekig habozott, míg közzétette művét... Hogyisne! Könnyű elképzelni, mit művelt volna az egyház a tan szerzőjével, ha követőivel olyan kegyetlenül bánt el.

— Például? — kérdezte René.

— Giordano Bruno ...

— Tudtam, hogy Bruno nevét fogja említeni, tudtam ! De hiszen Giordano Bruno, a filozófus és

csillagász, szintén az egyház embere volt, szerzetes. Filippo — ez volt a keresztnéve, tizenöt éves korától pedig Giordano —, a Szent Domonkos-kolostor szerzetese.

— Akit a „szent” inkvizíció égetett meg a Virágok terén!

— Igen, az inkvizíció, igen, a „tudatlan papok”! De mi köze ennek Istenhez, a valláshoz? Szívből unom már a szüntelen támadásokat a vallás ellen!.. Igen, nem titok előttem, hogy önt átítták a kommunista eszmék. De tudja meg, barátom, hogy Tommaso Campanella³⁰, aki álmodt szőtt egy jobb és szebb társadalomról, domonkos rendi szerzetes volt, és felavatása előtt, valójában Giovanni Domenicónak hívták! Tudja meg hát, Frézéres úr, hogy Francois Rabelais³¹ is, aki elsőnek hirdette, hogy a jövő országában nem lesznek pereskedők és pénzváltók, zsugoriak és talpnyalók, rendőrök és irigykedők ...

— ... és elsősorban szenteskedők és képmutatók, Go-dard úr, elsősorban szenteskedők és képmutatók!

— vágott vissza Frézéres. — Így volt valamikor felírva a thélème-i apátság kapujára!*

— Helyes — hagyta rá Godard —, helyes: elsősorban nem lesznek szenteskedők és képmutatók!

Ezeket a cso-

* Rabelais „Gargantua és Pantagruel” című regényében a thélème-i apátságban testesül meg az eszményi társadalom.

158

dálatos sorokat szerzetes írta! Francois Rabelais-nak is egyházi tisztsége volt,

— Szerzetes írta, akinek el kellett bujdosnia a katolikus egyház bosszúja elől! — vetette ellen

Frézéres. — Akit a papok halálra ítélték!

— De nem Isten ítélte el, Frézére úr, nem Isten ítélte el ezeket a nagy tudósokat és ragyogó elméket, hanem esztelen vakbuzgóságukban a fanatikusok!

— Maga azt akarja bebizonyítani, Godard, hogy az egyház embereiből kerültek ki a legnagyobb tudósok, azok, akik lerombolták a vallásos elméleteket, akik az agyszülemények helyett sokkal különbet hoztak az emberiségnek: a tudományt!... De ugyan honnan is kerülhettek volna ki?! A kolostorokban volt bőven szabad idejük, és össze voltak gyűjtve a könyvek, gondolkozhattak, összehasonlításokat tehettek, kutathattak. Részletesen megvizsgálhatták a vallás dogmáit, és összehasonlíthatták az egyház szavait és cselekedeteit... És rájöhetnek az igazságra, amely szöges ellentétben áll az egyház tanításával. Talán bizony a maga szavai, Godard, jóvá-tehetik az egyház borzalmas cselekedeteit?

Így végződött ez a váratlanul kirobbant, viharos vita. De azért megvolt a hatása. Barátaim végre békét kötöttek. Frézéres többé nem nevezte Godard-t távollétében „a mi papunk”-nak. Godard nem sandított félénken Fré-zéres-re ...

Gondolhattam-e akkor, hogy ez a vita, mely látszólag annyira távol állt az élettől, hamarosan új és rettenetes értelmet nyer?

És mennyire szükségünk volt barátságokra és összetartásra! Mennyire hálás voltam barátaimnak, akik félretették a kölcsönös ellenszenvet, és példáját mutatták a türelemnek ... Ezzel a nappal kezdődtek kísérleteink. Egy feladat foglalta el szívünket és eszünket: meg kell találnunk az ellenmérget, segítenünk kell a szerencsétlenül járt munkásokon.

159

Kis közösségünk kutatni kezdett. Első alkalommal sok mindent meg kellett vitatnunk. Észre sem vettük, hogy már hajnalodik. Dolgozószobámban vágni lehetett volna Frézéres cigarettáinak füstjét. Hajnal felé Godard is rágyújtott, összefoglaltam megbeszélésünket, és ki-ki a szobájába ment. Néhány óra múlva újra találkoztunk. És Frézéres, akinek nem jött álom a szemére, elmondta nekünk a gondolatait:

— Sehogy se megy ki a fejemből a munkások különös viselkedése... Meghallották, ha kiáltottak nekik, fel is tápáskodtak néhányan, aztán elfelejtették, mit kell tenniük. Elfelejtették, és nem láttak ... Emlékezz csak a mi kísérletünkre, Kari, mikor ebben a szobában eltörtem az ampullát. Csak most látom, mennyire kockázatos volt. Emlékezel, hogyan állt be a különös félvakság? Semmit se láttál, semmire se emlékeztél.

— Nem egészen úgy volt — gondoltam vissza akkori állapotomra. — Nem egészen .. Mert semmire se emlékeztem, és szinte semmit se láttam! Szinte!

— Úgy van, úgy van!... — Frézéres izgalomba jött. Nyilván megerősítettem valami sejtelmét. — Igen, igen, nagyon helyes! Az utóbbi időben nagyon érdekelt engem a kibernetika szakirodalma, és egy gondolat fúrja folyton az oldalamat. Miért van az, hogy a televíziós jelek közvetítésére igen magas, óriási frekvenciák szükségesek, az emberi szemnek viszont alacsony, nagyon alacsony

frekvenciák is megfelelnek?

— Nem látom, mi köze ennek . . .

— A legszorosabb, a legközvetlenebb! — bizonygatta izgatottan Frézéres. — Érdekel engem a kibernetika, ez a vadonatúj tudomány, mely a matematika és fiziológia, az elektronika és lélektan összeötöződéséből született. A napokban kíváncsiságból kibernetikai cikkeket nézegettem. Magára vonta figyelmemet az a kapcsolat, mely az emlékezet és ... a televíziós képközvetítés között áll fenn. Kiderült, hogy felesleges minden alkalommal köz-

160

vetíteni a nézőnek a kép mozdulatlanul maradó, változatlan részeit. Például én beszélek, maga pedig türelmetlenül néz rám. Szinte az egész arcom mozdulatlan, csupán az ajkam mozog. Tehát ha összekötjük a televíziós készüléket az emlékezőberendezéssel, csupán az ajkak mozgását kell közvetíteni...

— Értem! — vágott a szavába Godard. — Nyilván hasonló folyamat megy végbe, mikor a kép átvettődik a szemből az agyba. A képnek csupán azok az elemei teszik meg ezt az utat, melyek változnak, az összes többit őrzi az emlékezet.

— Halljátok, barátaim, hiszen ezzel részben meg is oldódott a kérdés! Mindenesetre most sok minden világos !... — kiáltottam.

Godard és Frézéres is kiabálni kezdett, hihetetlen volt az izgalom.

— Jacques! René! Várjatok csak! — mondtam, mikor lecsillapodtunk egy kissé. — Hiszen ha ez áll, akkor mi most nyilván nagyon sok ténnyel meg tudunk magyarázni. Számomra most világos, hogy ez a vészt hozó gáz a látási emlékezetre hatott és meggyengítette. Éppen azért állt be a részleges vakság. Én például láttam, hogyan haladt lassan felfelé a folyón egy evezős csónak. Egész idő alatt láttam ...

— Azért, mert mozgott! — kiáltott fel Frézéres.

— De a Maas hullámait is láttam ...

— Azért, mert szél volt, és a hullámokon táncoló fényfoltok szüntelenül változtatták körvonalait!

— így hát — vonta le a következtetést Godard — olyan idegméreggel van dolgunk, mely az emberi agy „emlékezőberendezésének” valamelyik részét gyengíti...

Azonnal láttuk a feladatot: létre kell hoznunk a folyamat modelljét. Vajon mi, helyesebben ki legyen, akin a mérgek új fajtáját kipróbáljuk? Világosan láttam, örülség volna ismételtetni az olyan kísérletet, amelyet Frézéres-rel kettesben, önmagunkon végrehajtottunk.

161

Másrészt a kísérletekhez föltétlenül szükségünk volt olyan élő szervezetre, mely elég bonyolult, és a fejlettségnek elég magas fokán áll.

— Én kutyát választanék — javasolta Godard. — Reflexeinek rendellenességéből objektív képet kaphatnánk a vizsgált anyag természetéről.

Őszintén szólva ez a többes szám, mely Godard száján kiszaladt, nagyon a szívem szerint való volt. Godard hamarosan olyan nagy tudású és fáradhatatlan kísérletezőnek bizonyult, hogy én és Jacques őszintén megszerettük.

Néhány nap múlva a ház tíz kutya barátságos ugatásától volt hangos. Frézéres és Godard saját kezűleg készített furfangos ketrecekkel az udvaron, és bonyolult rekeszeket szerkesztettek, melyekbe a kutyákat a kísérlet idejére bekötöttük.

Frézéres tüzes lelkesedéssel vett részt a munkában. Olyan rádiószerelő, mint ő, nem akadt minden bokorban. Nemhiába szerelte össze, és javította éppen ő a rádió-leadókat az ellenállás partizánalakulatainak. Most naphosszat elválaszthatatlan volt a forrasztópákától és a rádióalkatrészeketől. A szoba, melyben Jacques dolgozott, tele volt a hegedűgyanta és sellak gyantás-édességek illatával. A szó szoros értelmében naponta készült egy-egy generátor, mely a hangszóróban hol kibírhatatlan visí-tást, hol vészes morgást idézett elő. Godard bizonygatta, hogy föltétlenül szüksége van rájuk a különböző reflexek kidolgozásában.

Én sem ültem karba tett kézzel. Háromszor is Brüsszelbe utaztam, hogy edényeket és reagenseket vásároljak. Kidolgoztam a kutatás tervét.

Esténként összeültünk, és megvitattuk a nap eseményeit. Elhatároztuk, hogy az idegmérgek egész skáláját fogjuk előállítani, aztán kipróbáljuk hatásukat az állatokon. Az én régi fülkém nem győzte már, és újabb szel-öltetőberendezéssel kellett felszerelnünk.

162

TIZEDIK FEJEZET

Liège-ből nem éppen szívderítő híreket kaptunk. Igaz, hogy a klinikán csupán négyen maradtak, hárman már hazaértek. De az orvosok a távozók gyógyulásában sem voltak teljesen biztosak. Mikor a betegek újra beszélni tudtak, részletesen leírták élményeiket. Ez annál könnyebb volt, mert abban az állapotban gyérek voltak a benyomásaik, és emlékezetük nem működött. Azon a szerencsétlen napon csupán a mozgó tárgyak finom körvonalait látták, akárcsak én meg Frézéres, mikor az ampullával kísérleteztünk.

Tucatszámra hoztuk létre az anyagokat. Némelyik egyáltalán nem hatott az idegrendszerre, mások azonnal megölték a tengeri malacokat, melyeken az előzetes kísérleteket végeztük. Dolgozószobám teli volt átlátszó, kocka alakú ketrecekkel, melyek akváriumokra emlékeztettek. Csöveken vezettük beléjük a gázt, a kísérlet után pedig a tiszta levegőt.

A szemléletesség kedvéért óriási táblázatot készítettem a kipróbált vegyületekről, és felakasztottam dolgozószobámban. Ez a táblázat egyre jobban megtelt. Színes műanyagból, ebonitból és szerves üvegből kifaragták nekem azoknak az atomoknak a modelljeit, melyek részt vettek anyagaink molekuláinak összetételében: a szén- és a hidrogén-, az oxigén- és a brómatomokét. Minden ilyen „atom” összelapított golyóra hasonlított, melyet rudacs-kával vagy lyukkal láttak el, hogy össze

lehesse illesz-

183
teni másokkal. Órák hosszat fűztem egymáshoz „atomjaimat”. Az avatatlan szemlélő azt hihette volna, hogy újra gyermek lettem, és türelem játékkal játszom.

Fokozatosan rájöttem, hogy milyen kapcsolat van az előállított gáz egyik-másik sajátosága és a molekula bizonyos atomcsoportjai között. Kutatásaink céltudatosabbakká váltak. Ha egy-egy újabb gázt állítottunk elő, mely ebbe a csoportba tartozott, most már szinte teljes biztonsággal előre meg tudtam mondani tulajdonságait. Végre eleve ki tudtuk zárni az erősen ható mérgeket; kiderült, hogy nagyon jellegzetes atomcsoportjuk van. Éreztem, hogy a megoldás valahol a közelben van, az orrunk előtt... Föltétlen szükség lett volna elmélyült elméleti kutatásokra, de sehogy sem akarózt elmerülni az elméletben. Sietni kellett, sietni! Hiszen az emberek még mindig betegek voltak.

Egyszer azt az anyagot szintetizáltam, melytől a számunkra szükséges hatást lehetett várni. És lám, hirtelen valami különös lökést éreztem a tudatomban... Különös állapotba kerültem.

Végre világosan elképzelttem, milyennek kell lennie a mi ellenmérgeünk molekulájának, melyet előre elneveztünk „mnemonal”-nak. Íme, itt van ő, a mnemonal molekulája! De mi van velem, hiszen látom a molekulát! Gondolatban végigfutok a két benzolgyűrűn, itt a csatlakozó négytagú gyűrű a brómozott szénhidrogénlánc „farkincájával”. Harmincöt atomból áll a molekula, és valamennyit látom ... Hát persze, csak ilyen vegyület ellensúlyozhatja annak az idegmérgenek a hatását, mely a munkások megbetegedését előidézte!

Álltam a berendezésem előtt. Főtt benne a színes folyadék, csillogott az átlátszó csatlakozásokban ... És hirtelen nem láttam többé — berendezésem eltűnt! Ez egyáltalán nem vakság volt; egyre azt a molekulát láttam, de most úgy tűnt, hogy óriásira nőtt láncai közt lebegek, hogy megtapogathatom minden atom csillogó felüle-

164

tét... Csupán átfutott a fejemben az a gondolat, hogy minden atom külső térfogatát elektronburka határozza meg — és abban a pillanatban a molekula valamennyi atomja szikrázni kezdett. Csak akkor gyúlt bennem világosság. Megvan a gáz, melyet keresünk!

— Frézéres! Godard! — ordítottam. — Nyissatok ajtót, ablakot, fussatok a házból!... A villany! Oltsátok el a villanyt a főkapcsolóval! Ott lent, Frézéres, tudod, hol van? A dolgozószobába be ne jöjjetek!

Igyekeztem nem mozdulni. A gyorsfűző, mely a kiinduló anyag lombikját melegítette, hamarosan hűlni kezdett. A folyamat befejeződött. Lám, megjelent az alkony tüzes csíkja. Ott az ablak! Tapogatózva odabotorkáltam és kitértam. A belső látomás egy pillanat alatt eltűnt. A valódi világ ötlött a szemembe.

Késő éjszakáig vitakoztunk a törtéteken. Megkerestem és tömítettem a parányi rést a berendezésben, melyen a felfedezett gáz kiszivárgott.

Másnap elutaztam Liège-be. A klinikán bizalmatlanul fogadták javaslatunkat, de megígérték, hogy kipróbálják az új gázt. Néhány napig maradtam, hogy segítsék a mnemonal adagolásában, mert az

orvosok úgy határoztak, hogy eléggé hosszan tartó kezelést fognak alkalmazni. Csak rajta!
Nyilvánvalóan igazuk volt.

2

Dinant-ban pezsgett a munka. Godard felfedezett anyagunk legkülönbözőbb alkalmazásait zúdította rám.

— Ez legalábbis az érzéstelenítés új fajtája — mondta René. — A tudat másfelé irányul, annyira, hogy a fájdalom alig érezhető ...

Folytattam a mnemonal tanulmányozását, és amikor

165

meggyőződtem róla, hogy vízben jól oldódik, megtréfáltam Godard-t.

Egy szódavizes üvegbe kevés mnemonalt tettem, és elindultam Godard-hoz. ő már türelmetlenül állígtatta a figurákat a sakktablán, és javában készült, hogy megverjen. René annyira hozzászokott a gyors és könnyű győzelmekhez, hogy tíz lépés után, mikor csakugyan nehéz helyzetbe kerültem, le akarta seperni a figurákat. Megállítottam.

— De hiszen reménytelen a helyzet! — jelentette ki Godard.

— Más véleményen vagyok... — ellenkeztem, azzal óvatosan a pohárba öntöttem egy kis szódavizet, és ittam egy kortyot. — Szerintem nem is olyan rossz a helyzet...

Godard gúnyosan rám nézett, és a táblát kopogtatta királynómmal, melyet épp az imént ütött le.

Szemem előtt pedig megjelent... a játszma, és körös-körül mindent elfedett. Csak így határozhatom meg azt a csodálatos látványt: óriási polc tornyosult elém, melynek minden rekesze sakktablákból állott. Minden táblán világos, élesen körvonalazott figurák voltak felállítva. A polc első rekeszében úgy álltak, hogy még nem érintette őket a játékos keze. A másodikon ott volt Godard első lépése és az én ellenlépésem... Egyik tábla a másik fölött — egyik lépés a másik után. Könnyen eligazodtam a lépések szövevényében, és amint a játék folytatására gondoltam, óriási, magasba nyúló polcok jelentek meg előttem. Egyik változatot a másik után vettem el. Csak annyit kellett gondolnom: „Nem, nem ezt”... — és az egész építmény eltűnt. Láttam a remihez vezető utat, és lépésemre a szinte láthatatlan Godard elégedetten nevetett. De lám, már nem nevet, már észrevette, hogy most nem gondolhat győzelemre, hanem a döntetlenre kellett törnie a fejét. Alig láttam a táblát, de milyen jól láttam az utat a győzelemhez!...

166

Tíz lépés után Godard megadta magát.

— Világos, hogy Kari Mechanicus mnemonalt szippantott! — jelentette ki. — De hol s hogyan? A játék elején teljesen normálisan viselkedtél, vagyis a szokásos sebességgel haladtál a vereség felé.

Godard elé toltam a mnemonálos szódavizet, és mindent megértett.

Töltött a vízből a pohárba, ivott egy kortyot, hallgatott egy darabig, aztán váratlanul azt mondta:

— Kari, nekem nagy kellemetlenségeim lesznek, ezt most már világosan látom. Hiszen én a leszerelés után elutasítottam egy plébániát. Ezt nem bocsátják meg nekem ...

Elnevettem magamat, azt ajánlottam neki, hogy küzdjek meg velem egyenlő feltételekkel, és jegyezzük fel a játékot.

— Ez mesterjáték lesz! — mondtam.

167

— Várj csak, Kari! Világosan elképzelem Belgium hercegprímását, íme, a dolgozóasztala... Aha, persze, az én levelem van a kezében!...

— Csudabogár vagy, René, egészen meghibbansz! A gáz nem ruházhat fel a jövőbe látás adományával, hidd el nekem — csupán szokatlanul megélesíti az emlékezetet. Tisztán látunk mindent, amire gondolunk.

— Ellenőrizhetjük ezt! — ajánlotta Godard. — Kari, te kimész a szomszéd szobába, én pedig megmondom, mit művelsz. Megpróbálok elképzelni...

Godard möhön ivott néhány korty vizet, és bódultan meredt egy pontra. Én sietve kimentem a szobából.

A folyosón elgondolkozva megálltam. Valóban, mit is tegyek, amit Godard ne találhasson ki?

— Most a kabátodat tisztítod ..., kefével tisztítod, Kari! - kiáltott fel Godard. - Tisztán látom!

— Semmit se látsz, ez csak képzelődés!

— Akkor te... te leültél a padlóra! Ugye, Kari?

— Nem, még nem sütöttem ki, mit csináljak. Godard megnyugodott. És mégis mennyire igaza volt!

Az egyház nem szeret megválni az olyan szolgáitól, akikben a tehetségnek akár egy szikrája is van.

3

Godard éjjel-nappal dolgozott. Rejtett és mély érdeklődése a természettudományok iránt szokatlan erővel

jelentkezett, valóságos szenvedélyévé vált. Az egyházi szervezetek bélyegzőit viselő levelek felbontatlanul heverték asztalán. Frézéres is csupa lelkesedés volt. Egyedül én nem leltem helyemet. Egész lelkem, minden gondolatom hozzáfórt a liége-i kórházhoz, melyben a munkások feküdtek.

168

— Holnap — mondta egyszer Godard —, holnap mutatunk neked valamit... Ugye, Jacques?

Másnap pedig a mnemonalnak egészen elképesztő hatását mutatták be. Godard és Frézéres a kutyakísérletek sorozatát hajtotta végre.

— Az együttes hatásban bízom: abban, hogy összekapcsoljuk a mnemonalt a reflexek kialakításának olyan rendszerével, melyet Frézéres-rel dolgoztunk ki.

— De mi a cél? Talán bizony gondolkodó lényt akartok csinálni a kutyából? Minek? És lehetséges-e egyáltalán?

— Ez fontos és érdekes, Kari!

— Ez tiszta haszontalanság, René! Csak nem akarod bohócok rongyruhájával felcserélni a reverendádat? Hiszen az ilyen kutyának egyedül a cirkuszban volna a helye!

— Ne gúnyolódj, Kari! Ha meglátom a kutyánál az értelem felvillanását, akkor . .

— Úgy, szóval erről van szó! Hogy úgy mondjam, a vallási dogmák kísérleti cáfolata ... De ma még nem tudunk olyan hatalmas hatást előidézni a kutya agyában, mely enyhén szólva, igen kevésbé alkalmas ...

— Tudunk, tudunk már! — felelte gyorsan Godard. — Alig tudom elhinni, hogy én, saját kezemmel kezdem ilyen varázslatos feladat megoldásához . .

Behozták a szobába Almát, az erős, fiatal farkaskutyát.

— Parancsolj neki! — mondta Godard. — Sok dolognak tudja a nevét. Nos, kérj tőle valamit, vegye el, hozza el...

— A kalapodat! — mondtam nevetve.

Hogy is képzelhettem volna, hogy a kutya megért? De Alma megértett. Nagyot ugrott, lelökte a fogasról Godard fekete keménykalapját, utána szaladt, megfogta, és elém hozta.

Alma figyelmesen hallgatta a szavakat, és csakugyan megértett. Csupán néha hajtotta végre habozva és bizonytalanul a parancsot.

169

— Még nem szokott hozzá a hangodhoz — mondta nekem Godard.

— Az ördögbe is! — futott ki Frézéres száján. — Állandóan az az érzésem, hogy megszólal! Néha olyan mozdulatot tesz, mintha valami megjegyzést nyelne le.

— Az is lehet, hogy még megszólal — mondta sokat sejtően Godard.

Az Almával való munkát el kellett halasztanunk. Táviratilag Liége-be hívtak.

— Mit jelenthet ez a sürgöny? — kérdezte Godard. — Mégiscsak pert indított volna a cég?

A sürgöny a klinikáról jött. Mind a hárman elutaztunk.

Lelkesen fogadtak. Az a kis mennyiségű mnemonal, melyet a legutóbb ott hagytam, elég volt az összes szerencsétlenül járt teljes meggyógyításához. A klinika vezetői hosszasan beszélgettek velünk. Nagy jövőt jósoltak az idegbetegségek új gyógyszerének . . Madarat lehetett volna fogatni velem. Hiszen egy perc nyugtom se volt, gyötört a lelkifurdalás a munkások, gyermekeik és hozzátartozóik miatt.

Találkoztam a munkásokkal. Visszanyerték látásukat, ráismertek egymásra és hozzátartozóikra, és nagyon elcsodálóztak, mikor megmondták nekik, milyen soká voltak a klinikán. Az épület előtt összegyűltek a betegek társai. Az egyik munkás úgy megszorította René kezét, hogy feljajdult: csiszolt üveg olvasófüzért tartott éppen a kezén, és az be vágódott a tenyerébe.

— René — mondta Frézéres, és kivette a kezéből az olvasót —, hiszen rövidesen úgyis meg fogsz válni tőle...

Igen, igen, ne nézz olyan csodálkozva! Rég figyellek !. . Igazi természettudós, igazi kutató vagy. Hogy is lettél pap?!

Frézéres olyan csípősen mondta a „pap” szót, ahogy

170

csak tudta, de Godard most az egyszer nem bántódott meg.

— Igen — felelte —, igazad van, de nem tehettem másképp. A családom akarata volt!

Reggel felkeresett minket a szállodában egy gyógyszerárugyár képviselője, és egész sor szerződést ajánlott fel nekünk. Csekket állított ki a nevemre. Soha jobbkor, mert éppen kifizettem a szerencsétlenül járt munkások kezelését.

Visszaérkeztünk Dinant-ba. Godard ismét hozzálátott kutyakísérleteinkhez.

— Mintha Seherezáde meséit olvasnám — mondtam egy ízben. — A varázsló érti az állatok beszédét.. .

— Mi pedig megtanítjuk Almát beszélni — felelte szerényen Godard. — Ez a kitűzött célunk . .

Godard egy kis papírlapot nyújtott felém. Rádiótechnikai berendezés vázlata volt rajta.

— Elektródát ültetek Almába műtéttel, ide vezetem, ni.. . — Godard gyorsan felvázolta a lapon egy kutya fejét, egyetlen biztos vonással meghúzta a körvonalait, és fel se véve a papírról, megmutatta a géjét. — Ide, ni, a hangszalagokhoz. Ezüstelektróda lesz, szigeteljük, és kivezetjük egy különleges nyakörvre. Itt, a nyakörvön állandó kontaktus lesz, ahhoz kapcsoljuk a különleges berendezést.

— Szóval így. Na, de mégis, ki fog megszólalni? — kérdeztem én. — Ez a különleges berendezés vagy a kutya?
— Nem lehet veled beszélni, Kari, folyton csúfolódsz! Beszélni... ez a berendezés fog!
— Akkor fölösleges a kutya!
— Kari, nem tréfálok! A kutya nem fog beszélni, nem fog hangokat adni, de működteti majd ezt a berendezést. Érted? Ez afféle mesterséges beszédszerv, melyet a bio-áramok működtetnek. Úgy határoztunk Frézéres-rel, hogy a mi Almánk tenor hangon fog beszélni...

171

— Hadd énekeljen inkább egy áriát a Bajazzókból!
— Figyelembe se veszem a kirohanásaidat, Kari... Mi csak próbálkozunk, de a sikerben hinni kell! Nekem mindenestre kell, különben bajos lenne dolgozni... Ebbe a dobozkába Frézéres egy hangfrekvenciás gerjesztőt szerel, és egy hangszóróból állandó hang fog szólni, melynek magasságát Alma irányítja majd. Tulajdonképpen az „irányítás” nem helyes kifejezés, mert eleinte nem is fogja tudni, hogy a hangszóróban keletkező hangok tőle függenek, alá vannak rendelve neki...
— De hogyan jön rá? Igen, a dolog kezd érdekessé válni!
— Na látod, Kari, te pedig egyre csak neveltél rajtam! — Godard boldog volt. — Hogyan ébresszük rá arra, hogy beszélőképességhez jutott? Ez nagyon bonyolult és érdekes feladat. .. Most máson törjük a fejünket. Frézéres úgy vélekedik, hogy fel tudja erősíteni a bioáramokat, melyek a kutya hangszalagjai felé folynak.

— De hiszen ezek a bioáramok a közönséges kutyaugatásnak fognak megfelelni!

— Éppen arról van szó, hogy nem! Sohasem vetted észre, Kari, hogy a kutya néha valósággal szenved, amiért nem képes „megnevezni” valamilyen tárgyat? Egyik-másik pontosan érti sok szó jelentését. Úgy látszik, a mai kutyák őseinek sok ezer éves együttélése az emberrel nem múlt el nyomtalanul. Lehet, hogy csupán a beszédszerv hiánya miatt nem képes a kutya megszólalni, ha nagyon kezdetlegesen, egytagú szavakkal is. Milyen gyakran visítzik Alma, ugrál, rángatja reverendám szárnyát, és barátságosan néz! Az az érzésem, nem sok híja, hogy megszólaljon ... Nos, ha van inger, kívánság, csak fel kell használni az áramlökéseket, melyek a hangszalagok felé futnak. Fel kell erősíteni, akár két-hárommilliószorosan. És hadd szóljon a hangszóróban beszédhang, nem pedig ugatás!

— És mit szól ehhez Jacques? — kérdeztem — Hi-

172

szén, amennyire tudom, ő a beszédet hosszas közösségi erőfeszítés eredményének tartja. Mintha így fogalmazta volna meg Engels: a beszéd a közösségi munka eredménye, a beszéd a munka gyermeke. Nem?

— Jacques feltétlenül meg van győződve a sikerről — felelte gyorsan Godard. — Engelsnek sok finom és találó megjegyzése van erről a kérdésről... Ne mosolyogj, Kari! Frézéres megismertetett velük. Valóban, ha egy állat eredeti természeti környezetében marad, nincs semmi kellemetlen érzése amiatt, hogy nem tud beszélni. De a megszelídített állatok már évezredek óta együtt élnek az emberrel. A kutyának és a lónak most már sokkal alakíthatóbb és érzékenyebb az idegrendszere. Az emberrel való érintkezés, az ember munkájában való részvétel új érzéseket és szükségleteket idéz elő náluk. Jelenleg a kutya és a ló nem csupán a hanglejtést érzi, hanem fel tudja ismerni a szó hangállományát, fonetikai összetételét is. Biztosra lehet venni, hogy létrejött náluk a tagolt beszéd szükséglete is, legalább az egészen kezdetleges beszédé. Csupán egy az akadály: nincs beszédszervük. De elég, ha csak valamennyire is alkalmassá válnak a hangképző szervek, és az állat beszélni kezd: részben utánozza a szavakat, részben pedig — igen szűk korlátok között — meg is érti...

— A papagáj? ... De hiszen az nem tudatosan beszél ...

— Ez nem áll, ez tévedés! Bármilyen csekély is a papagáj szóképzete, ha felbosszantják, szitkokat szór, melyekre valami matróz tanította; ha pedig megéhezik, nyalánkságot kunyerál, és sohasem keveri össze a kettőt. És ez csupán a papagáj! A kutyának pedig hasonlíthatatlanul fejlettebb az agya. Neki igazán csak a beszédszerv hiányzik. És mi megteremtjük!

— Ugyan mit akartok? A mesterséges hangszalagokhoz majd valamilyen impulzusok érkeznek az agytól, ezt megengedem. De azok idegimpulzusok lesznek, idegiek,

173

nem pedig áramlökések. Hiszen az agy nem telefonközpont! .. Igaz, hogy nem foglalkoztam fiziológiával. ..

— Azt akarod mondani, a teológiai karon? — Godard megbántottan vetette föl a fejét. — Ebben a kérdésben egyedül magára Almára számított. Mi segítünk neki. Természetesen belehelyeztük vele a gázt, persze igen kicsi töménységben. Különböző feladatokat adunk neki, és ő hallani kezd hangokat, melyek tőle származnak ...

— És meg akarod neki magyarázni, hogy nicsak, gégejébe be van ültetve két vékony drótcoska, melyet elektródának neveznek . . .

— Ő, dehogy, ez persze nem ilyen egyszerű!.. Bajosan tudnám megmondani nektek, miben reménykedem ... Úgy gondolom, Alma észreveszi majd, hogy amint szeretne kérni valamit gazdájától, vagy „mondana” neki valamit, óháját mindig bizonyos hangok kísérik — nem szűkülés, nem ugatás, hanem egyéb hangok. Jusson eszedbe, hogyan viselkedik az okos kutya, ha gazdája azt parancsolja: „Kérj cukrot, mondd, hogy cukor!” Ilyenkor a kutya gyötrelmes igyekezettel próbál mondani valamit, gégejéből hangok törnek elő, nem ugatás vagy szűkülés, hanem éppen szaggatott, tagolatlan szó. A kutya megérti, a kutya igyekszik . . . Azt hiszem, hogy Alma első szavai a legegyszerűbbek lesznek a jól nevelt, okos kutya „szókészletéből”. Hiszen Alma nagyon okos. Néha úgy tűnik, hogy nem csupán érti sok szó jelentését, de kitűnően olvassa a gondolataimat is. Godard nem kísérletezett rögtön Almával. Körülbástyázta magát kézikönyvekkel, kutyaanatómiai atlaszokkal, és sikeresen megoperálta néhány kutyát. Egyelőre csak azt akarta, hogy jól viseljük el az elektródabeültetést. A kutyák tényleg meggyógyultak, de rendkívül érzékeny maradt az a hely, ahol a vékony drótcoska kivezetett. Sürgősen megfelelő ötvözetet kellett keresnünk, mely hajlékony is legyen, és ne is oxidálódjék, bármenny-

174
nyi ideig is van az élő szervezetben. Ennek a feladatnak a megoldásában sikerült segítenem Godard-nak.

Frézéres egyre ritkábban jelent meg. Charleroi-ban sztrájk tört ki, amiatt rengeteg dolga volt, nyakig elmerült bennük. Igaz, hogy nem is volt nagy szükségünk a segítségére; Frézéres készüléke — egy elemmel táplált kis doboz, melybe félvezető triódák voltak szerelve — kifogástalanul működött. Parányi hangszóró is volt benne. Működését az emberi kéz mozgásának élettani áramain próbáltuk ki.

Elég volt rátennünk kezünket a rézlemezre, melyhez a készülék kivezetése hozzá volt kötve, és máris igen bonyolult, mély bugás hallatszott. Ha ökölbe szorítottuk a kezünket, magasabb lett a hang. Ha kiegyenesítettük ujjunkat, a hang ismét megváltozott, különös, vibráló lett.

Néhány hét múlva Alma teljesen kiheverte a műtétet. Nyakörvén ezüstérintkezés volt, a beültetett elektróda kivezetése. Frézéres és Godard naphosszat dolgozott, hogy reflexeket alakítson ki benne különböző magasságú hangokra. Most már Alma nem futott a tálhoz magas hangra — tudta, hogy csak akkor lel ott húst, ha mély hangot hall. Kialakult benne a reagálás a hang magasságára és időtartamára.

Végre hozzákapcsoltuk Alma nyakörvéhez az egész készüléket, a hangszóróval együtt. A szobában a legkülönbözőbb hangok hallatszottak. Alma sokáig nem tudott rájönni, hogy ezek a hangok összefüggenek vele, hogy az ő különféle kívánságai idézik elő. „Megérteni” ezt nem tudta, de hamarosan megérezte, éspedig a következő módon.

Godard fémpadrót helyezett a ketrecébe. Ahhoz indukciós tekercset kapcsolt, amely erős, kellemetlen áramot adott, amint a szobában megszólalt bizonyos frekvenciájú hang. Alma eleinte nagyon nyugodtan viselkedett. A mellére erősített hangszóró bűgött és fűtyült. Egyszerre csak a rendszertelen zörejek között megszólalt az a hang,

175
mellyel együtt bekapcsolódott az indukciós tekercs. Alma összerezzent, és ide-oda vetette magát ketrecében.

Nagyon *megsajnálta*. Megkértem Godard-t, hogy a lehetőség szerint csökkentse az ingert okozó feszültséget, és kimentem a laboratóriumból.

Húsz óra múlva Alma teljesen megnyugodott. Godard felébresztett. Lementem a sEobájába, és egészen elképedtem: Alma teljesen nyugodtan szaladgált tágas ketrecében, vizet ivott, megette, amit adtunk. Hangszórója rendszertelenül bűgött, mint addig is, de nem szólalt meg az a hang, melyre bekapcsolódott az Almának olyan kellemetlen áram: Alma kizárta a veszélyes hangot mesterséges „hangkészletéből”: „megértette”! Ez a kísérlet igen nagy szerepet játszott Alma későbbi gyakorlataiban, mert felhívta a figyelmét a hangszóróból hallatszó zörejekre.

A következő lépés a táplálékkal kapcsolatos reflexek kialakítása volt. Egy autódudát erősítettünk a laboratóriumi asztalra. Frézéres vagy Godard bekapcsolta, és Alma csak azután kapott enni. Alma nagyon hamar megértette, hogy ez az elnyújtott dudaszó előzi meg a táplálék megjelenését. De a duda napról napra ritkábban szólalt meg. A táplálék is egyre ritkábban jelent meg. Mekkora volt örömünk, mikor Alma huszonnyolc óras éhezés után egyszerre csak „kitapintotta” mesterséges „hangjában” azt a bugást, mely hasonlított az ételt megelőző dudaszóra ... A tálhoz különleges szerkezetet kapcsoltunk, és az rögtön kidobott egy húsdarabkát, pontosan Alma orra elé. Alma sokszor hallatta ezt a csodatevő hangot, és mindannyiszor megjelent előtte a soron következő húsdarabka. — Gyomorrontást kap! — mondta Frézéres.

— Sebj! — legyintett Godard. — Most nem ingathatjuk meg a „meggyőződését”, mert összezavarodik, és többé nem ért meg bennünket.

Alma csakugyan elrontotta a gyomrát, mivel kényte-

176

lenek voltunk minden jel után enni adni. Frézéres konzerveket nyitott, Godard házkutatást rendezett a kamrában. Cukor, kolbász, sajtszeletek, tészta, virslik — minden az etetőtál tartályába hullott. Alma farkát csóválva falt és falt.. . Végre jóllakott és elaludt. Mi visszafojtott lélegzettel álltunk a ketrec előtt. Alma még álmában is szűkölt. Hamarosan sikerült egyezményes hangjelek átgondolt rendszerét összeállítanunk a legkülönbözőbb dolgok egész

sorára. Alma megtanulta külön kérni a vizet, az ételt, a sétát. Néha elkapsoltuk a nyakörvétől Frézéres készülékét. És Alma gyorsan felfogta, mennyire függ ettől a csatos szíjjakkal ellátott kis ládikótól, mely megnyitja számára a kielégített vágyak varázsos világát.

— Frézéres most egy tökéletesebb készüléken dolgozik, mely az élettani áramokat átalakítja — magyarázta Godard. — Azt akarja, hogy Alma beszéljen. És én azt gondolom, hogy ez sikerül is neki.

— Hogy emberi szavakkal beszéljen? És hogyan állunk az Úristennel? — kérdeztem Godard-t.

— Nincs isten a fiziológián kívül — felelte halkán —, és Charles Sherrington meg Iván Pavlov az ő prófétái!

— De a vallás, Godard úr, a vallás! Az „isteni lényeg”! Emlékszel-e, bizonygattad egyszer, hogy csupán az képes irányítani a természet titkainak titkát — az „eleven lelket”? És csupán a vallás tudja megzabolázni az emberi szenvedélyeket...

— Ó, Kari, hitetlenségbe estem, ez igaz! De hidd el, hogy ettől a szenvedélyek nem kaptak szabad utat. Semmi vágyat nem érzek lopni, ölni vagy a többi parancsolat megszegésével foglalkozni. Igaz, kissé üresnek, szokatlannak érzem a lelkemet... Mintha örökké szűk szobában éltem volna. Poros, de megszokott lom vett körül, ósdi bútorok. A szobában ártalmatlan, kiszáradt öreg szerzetesek tolongtak. Meg kell adnom, hogy egyik-másik bölcs volt. És én tanácskoztam velük... Most pedig

177

mintha egyelőre üres szobában volnék, de modern ház szabad és világos szobájában. És minden, ami szükséges, a kényelmes és ésszerű bútor, a falba van süllyesztve. Üres itt minden, de friss! Tárva nyitva áll az ajtó a megismerés világa, a jövő messzesége felé. Szabadon lélegzik az ember.

Gondolataim, érzéseim megifjodtak, mintha frissen mosdottak volna... — Godard körülnézett, és suttogva mondta: — Már nem imádkozom, Kari!

4

Nem írom le részletesen összes következő kísérleteinket. Voltak köztük nagyon bonyolultak is. Godard, „a kiugrott pap, aki eldobta reverendáját”, ahogy Jacques nevezte, beléjük adta egész háborgó lelkét, minden fiziológiai tudását, Frézéres pedig erélyét, találékonyságát, a rádiótechnika és akusztika biztos ismeretét.

Alma különleges rekeszben állt. Az érzékeny műszerek felrajzolták ágybéli impulzusainak elektrogramját, feljegyezték a legkisebb emelkedéseket és süllyedéseket.

Előbb különleges futószalagon, aztán meg vetítővászonon is órák hosszat bukkantak fel előtte és tűntek el a tárgyak és dolgok, emberek és állatok: a szoba zengett az erős és bonyolult hangoktól. Alma tanulta az emberi beszéd hangjainak utánzását. Alma „szavai” eleinte homályosak, de nagyon pontos hangmagasságúak voltak. Fokozatosan egyre tagoltabbakká váltak. Lehet, hogy mi is ugyanúgy megtanultuk az ő „beszédét”, mint ő a miénket...

A tárgyakat megnevezni még nem tudta. Nem tudta, bárhogya is küzdöttünk... És lám, egyszer zsebembe tettem „Alma hangját”, ahogy tréfából Frézéres készülékét neveztük, és sétálni indultam a kutyával. Alma

178

nagyon nyugodtan viselkedett, útközben rá se hederített a kutyákra, melyek kicsi kocsikon tejet és zöldséget húztak a piacra. Almában megjelent valami új vonás, mely élesen megkülönböztette kutyatársaitól. Nekem úgy tűnt, hogy még a járása is megváltozott. Sőt egy kissé még Godard sántikálását is utánozta, és bicegett hátsó lábával, pedig René kezeskedett róla, hogy Alma teljesen egészséges.

Elég messzire mentünk a háztól, és egy régi, elhanyagolt csatorna partjára értünk. Hozzákapcsoltam Alma nyakörvéhez Frézéres készülékét. A hangszóróból nyugodt bugás hallatszott. Odamentünk az ódon kölejárathoz, melynek cifra öntöttvas korlátja volt. Köd takarta el egy nagy uszály fedélzetét, és lassan lebegett tova a mozdulatlan víz sima tükreán. Alma leült a lépcső pihenőjén; a legelső fokon, közvetlenül a víz fölött nagy sárga macska tűnt fel. Alma felugrott, megrántotta a pórázt, és le nem véve szemét a macskáról, hangosan „mondta”; „Macs...” Igen, igen, így mondtál Egészen megdermedtem... Zsebemben volt egy darab cukor. Odaadtam Almának, ő szétrágta, és újra hangosan mondta- „Macs...”

Nagy bánatomra nem vehettem részt az újabb kísérletsorozatban, mert Brüsszelbe hívtak szakvéleményt adni. Mikor hazaértem, a ház teli volt gyermekekkel. Csivite-lésük Godard laboratóriumából hallatszott. A táskákból ítélve legalább egy teljes osztályra való lehetett belőlük. A táskák szép sorban össze voltak rakva az előszobában, és elég tekintélyes halmot képeztek azokkal a vadonatúj imakönyvekkel együtt, amelyeket iskolaév végén szoktak szétosztani. Óvatosan az ajtóhoz lopóztam és benéztem. A gyerekek körülültek Almát, aki az asztalon állt, és... beszélgettek vele! A

gyerekek is, Alma is a legeslegkomolyabban vették dolgukat. Jacques félre-
179

hívott egy sarokba, és azt mondta, hogy Alma bámulatosan halad. Magam is hallottam a hangját. Lassan beszélt, egy-egy kurta szót mondott, eltorzította a szavakat — de beszélt!

Boldog hónapok! Sokat dolgoztunk, együtt pihentünk és utazgattunk. Godard megnyerte szívünket álmodozó természetével, jóindulatával és munkaszeretetével, mély érdeklődésével minden iránt, aminek valami köze volt az élet törvényeihez, titkaihoz ..., De néha bezárkózott szobájába, és hosszú leveleket írt. Tudtuk, hogy kellemetlenségei vannak, de semmit se szóit nekünk.

180

TIZENEGYEDIK FEJEZET

melyben az olvasó csodálkozva találkozik a sötét középkor életre kelt árnyaival

I

Egy napon talpig feketébe öltözött ember kopogtatott be hozzánk. Minden kézmozdulata elárulta a papot. Szép ember volt, nagyon szép, és szemmel láthatóan nagyon okos is. Csak németül beszélt. Frézéres, aki a flamand nyelvhez szokott, eleinte nem értette. Godard-ról kérdezősködött, aki reggel elutazott valahová. Az egészségéről érdeklődött. Bizonygatta nekünk, hogy barátja, és tevékenységéről faggatott bennünket. Igyekeztünk kitérő válaszokat adni, sőt amikor Godard-ról mint kiváló kísérletezőről néhány megérdemelt dicséret szót akartam mondani, Frézéres az ajtóhoz ment, és közben úgy a lábamra taposott, hogy csillagokat láttam.

— Godard bármely percben betoppanhat — bizonygattam. — Szíveskedjék személyesen beszélni vele . . .

— Bármely percben? Sajnálom ... — mondta furcsa hangszíjjal látogatónk, és elmosolyodott.

Sokáig gondolkodtam azon a mosolyon, most is magam előtt látom.

Godard nem érkezett haza néhány perc múlva — de még egy nap múlva sem. Eltűnt René Godard — a tudós eszű, aszkétaarcú, gyermeklelkű ember ...

Szomorú és rettenetes események következtek, melyeknek szerencsés fordulatát nem látom. A végső megoldás rejtve van előttem.

181

Másnap, mikor Frézéres-rel fellármáztuk a rendőrséget, és megpróbáltuk előkeríteni Godard-t, rövidke értesítést kaptam Nyugat-Németországból. Körmönfont udvariassággal kértek fel, hogy vegyek részt egy kis fiziológiai kongresszuson Wuppertalban. A meghívást a Német Szövetségi Köztársaság legnevesebb fiziológusai írták alá. De Frézéres valamilyen okból nagy figyelemmel vizsgálta aláírásaikat, mintha valami fontos titkot rejtegetnének. A Godard utáni szakadatlan nyomozás teljesen elfoglalt minket. A meghívás hamarosan feledésbe ment. Brüsszelbe utaztam, és be akartam jutni a belügyminiszterhez, de nem fogadott. Viszont biztosítottak róla, hogy „mindent megtesznek”, és Godard felkutatását a legjobb detektívekre bízzák.

De mit is tesznek meg? Belemerültem a találgatásokba. Frére rendőrbíró eleinte nagy buzgalommal fogott a nyomozáshoz, de hirtelen lehűlt az érdeklődése.

Sikerült kiderítenie, hogy Godard autóbuszon utazott el Dinant-ból, és Liége-ben villamosra szállt. Egy liége-i rendőr ráismert a fényképére.

Nagyon határozottan követeltem a nyomozás erőteljesebb folytatását: hiszen Godard nem indulhatott útra minden holmi nélkül, pénz nélkül, anélkül, hogy szólt volna nekünk. Ismertem a szokásait, és egy cseppet sem kételkedtem benne, hogy haza akart térni, ha nem aznap, akkor másnap.

A vizsgálóbíró elgondolkozott, figyelmesen nézett rám, egészen közel hajolt a fülemhez, és halkán mondta:

— Barátja nincs Belgiumban . . .

Ebben a pillanatban kitérült az ajtó, és egy felfuvalkodott rendőrhivatalnok lépett a szobába.

— Frére bíró úr, telefonhoz hívják, fáradjon a szobámba ... — Bocsánat — fordult hozzám —, de igen fontos munkánk van. Ön tulajdonképpen milyen ügyben jött?

— René Godard barátomat keresem.

182

— Aha, azt a papot? Igen, igen, hallottam róla valamit. Sajnáljuk, nagyon sajnáljuk!.. . Azt beszélnek, hogy megingott a hitében? Igen, igen, fel kell kutatni az ösz-szes lebujokat. ..

— Szerintem Godard ...

— ... rendes ember? — A rendőrhivatalnok elnevette magát. — Higgyen a szavamnak: az olyan pap, aki megszimatozza a szabadságot, feltétlenül egy lebujban található, csakis lebujban! Maga pedig, Mechanicus úr (nem mutatkoztam be, de tudta, ki vagyok, és természetesen azt is, mi járatban vagyok), maga, ha jól emlékszem, nagy szolgálatot tett hazánknak a megszállás idején. Ez dicséretes, igen dicséretes . . .

Nyilvánvalóan ki akart hozni a sodromból, de én köszönés nélkül otthagytam.

Vajon mit akart még mondani a fiatal vizsgálóbíró? Csupán annyit, hogy Godard barátom nincs Belgiumban? De miért utazott el Godard búcsú nélkül, miért nem vitte magával a legszükségesebb holmiját? ... Nem, itt valami nincsen rendjén, amit a rendőr hivatalnok titkol... .

Frézéres magával vitte Almát, és elutazott vele Godard nyomába. Én sehogy sem leltem helyemet. Késő éjszaka

felébresztettek. Sürgönyt kaptam:

„Jöjjön Marburgba, René Godard-ral baleset történt. Várni fogják.”

Másnap sikerült elintéznem minden formáságot. Frézéres még nem tért haza. Levelet hagytam neki, és elutaztam.

Csakugyan vártak, de már útközben, mikor Frankfurtban átszálltam. Igen jól nevelt, korrekt, feszes tartású, katonás úriemberek fogadtak.

Felkapták kis bőröndömet, kijelentették, hogy Godard küldte őket, és egy nagy, világos színű kocsihoz vezettek, mely az állomás előtt állt. „Godard igen rosszul van — szóló egyikük —, sietnünk kell. ..” A kocsi nagy se-
183

bességgel haladt. Két békésen szundító fickó között ültem, egyikük rögtön kigombolta szoros gallérját, és most mellére ejtve sörgőzös fejét, békésen horkolt. Kinéztem a kocsiból: hátul és oldalt egy-egy kicsi, de igen nagy sebességű autó követett, mint két sárga szemű, fekete kandúr...

Az udvariasság és jólneveltség azonnal véget ért, amint a kocsik behajtottak egy szűk kis udvarra, amelyet magas betonfal vett körül. Ez régi, alacsony kolostorfal széles alapján emelkedett. Tetején éppen kőművesek dolgoztak. Kísérőim kiáltottak nekik valamit. A munkások tüstént leereszkedtek a fal túlsó oldalán, és eltűntek.

Az udvaron nagy, régimódi ház állt. Engem alacsony cellába kísértek. Megpróbáltam kérdezni, tiltakozni. De kísérőim jó modorát olyan udvariassággal és gorombasággal váltotta fel, hogy egyelőre letettem róla.

Így hát becsapódott mögöttem a vasalt ajtó. Vaságyra esett a pillantásom. Az ablak olyan magas volt, hogy amikor felálltam a keskeny asztalra, akkor sem tudtam elérni a vastag rácsot... Börtön ez? Szerzetesi cella? Az asztalon egy rakás papír hevert; könnyű műanyag tintatartó volt csavarokkal a fára erősítve. A mennyezeti lámpa fényénél keresztülnéztem a papírlapokon. Vízjelekkel voltak számozva.

Most már semmitől sem féltem. Legyőztem magamban a rémületet. A tehetetlenség érzésének helyébe a gyűlölet lépett. Ez hát a XX. század?! A középkori alkimista helyzetébe kerültem, akit az uralkodóherceg elraboltatott... Biztosan ismereteimet, tudásomat kívánják tőlem, különben mire kellene a papír? De igazán azt hiszik, hogy így kényszeríthetnek valamire? És ugyan kik lehetnek?

Még egyszer szemügyre vettem és megtapogattam minden holmit, tárgyat a szobában. Megnéztem a durva, kátrányfestékes bélyegzőt a lepedőn: „Luftwaffe” — „Légierő”; a párnán a Wehrmacht bélyegzője állt. A
184

szobát szemmel láthatóan a hitleri hadsereg hadikészleteinek maradványaiból rendezték be.

Az ágygal szemközti falon homályos folt tűnt a szemembe; odamentem. Kereszt alakú volt. Itt nemrég feszület függött — gondoltam. Ó, nem féltem én a veszélytől! Egész életemben folyton veszély lesett rám, komolyabb ennél — óránként, mindennap ... Hány félszemű vegyész van, hányak ment tönkre az egészsége! Nekem pedig a legveszélyesebb és legbonyolultabb anyagokkal kellett dolgoznom. Házilag készítettem a robbanóanyagok mázsáit. De a bizonytalanság mégis nyomasztott. Mire kellek nekik, miért? ... Hát Godard? Lehet, hogy őt is ugyanez a sors érte? őt is törbe csalták?

Le sem vetkőztem, úgy estem az ágyra. Reggel felé elszunnyadtam, és a nehéz ajtó csikorgására riadtam fel.

Gyorsan felkeltem, és kimentem az alacsony, boltozatos folyosóra. A fejem fölött függő, harang alakú hangszóró recsegni kezdett, aztán világosan hallatszott a bekapcsolás kattanása, majd harsány hang förmedt rám:

— Vorwärts! Előre!

Elindultam előre, arra, ahonnan a nyitott ajtón a betonfal szürke csíkja fölött kéklett az ég. Valahonnan pedig újra felharsant a hangszóró:

— Sétáljon! Húsz perc.

Elkezdtem „sétálni”. Sőt el is nevettem magam: olyan képtelenség volt, ami történt, hogy kitört belőlem a nevetés. Sejtelmem sem volt róla, miért és mi okból csöppentem ide. Mégis, ez a rideg börtönrendszer. Mintha főbenjáró bűnös volnék! Ettől a furcsa ellentétől eleinte halk, aztán mind hangosabb nevetésre fakadtam. Igen, álltam az udvar közepén, láttam a mozdíthatatlanul bezárt kapukat, hátravettem fejemet, felnéztem a hideg égre, melyen sebes felhők futottak, és nevettem ... A komor épület egyik ablakán rögtön megnyíltak egy kissé a táblák, és valaki rám nézett. Úgy tűnt nekem, hogy

185

világos hajáról és vörös képéről ráismertem egyik tegnapi útitársamra — de az ablaktáblák újra becsukódtak.

Az udvar! Hisz ez szinte szabadság! Oda lehet menni a falhoz, körbe lehet sétálni, le lehet ülni, fel lehet ugrani, és természetesen kereshetek szemmel valami jelet, bármilyen kicsit is, amely elárulja fogságom helyét, mielőtt valami játékba fognak velem. Márpedig ez a céljuk, különben nem kezdtek volna „megdolgozni” a magánzárkával, a bizonytalansággal, ezzel az udvarral, mely inkább kövéremre emlékeztet...

— Elég! — szólalt meg egy hang. — Elég volt a sétából, induljon a szobájába.

Úgy tettem, mintha nem érteném, és elindultam a kapuhoz, melynek reteszén soha nem látott nagyságú nikkelezett lakat függött.

— Menjen a szobájába!

— Megyek is a szobámba! — feleltem hangosan. És szavam visszhangja, melyet a csésze alakú udvar felerősített, behatolt — ebben biztos vagyok — ennek a süket épületnek minden zugába. — Megyek a szobámba,

Belgiumba! — kiáltottam fel újra.

És a ház meghallotta a szavamat. Emberek futottak ki az udvarra, nehéz bakancsuk dobogott. Állig begombolt fekete ruhájuk a teológiai akadémia papnövendékeinek vagy talán rendőriskolásoknak az öltözékére emlékeztetett. Magasak voltak, vörösek, kövér képűek. Rám vetették magukat. Kettő megragadta kezemet, de én ellöktem őket, és hanyatt vágódtak. Ellenállásom meglepte őket. Nyilván egyikük sem várt ellenkezést egy álmatlanságtól gyűrött arcú, idős embertől.

De én megmutattam nekik, milyen a Mechanicusok keze. Hiszen nem csupán a kémcsövet tudta tartani s az üveget nyújtani!... Élvezettel vertem vissza ezeket a jól táplált, bamba fickókat, de végül mégis megkötöztek, és betaszígtak a kamrába vagy cellába. Igazán

186

nem tudtam, minek is tiszteljem ... De mi ez? Az asztalra hófehér szalvétát terítettek, azon állt a reggeli. Enni vagy nem enni? Ez bizony fogas kérdés volt. Ha eszem, helyreáll az eröm. örültem, hogy ökölrel feleltem az erőszakra. Még a kezemen levő karcolások is jólestek. Az étel valószínűleg nincs megmérgezve, hiszen rég meg tudtak volna ölni másképp. Ha szükségük van rám, a tudásomra fáj a foguk, tehát elevenen kellek nekik. De talán belekeverték valamit az ételbe? ...

Gondolatban részekre bontottam a reggelit, agyam önkéntelenül végigfutott az elemzés menetén — de a leghatalmasabb kényszernek az éhség bizonyult. Gyorsan megettem mindent, ami a papírtányérokra volt, és arra készültem, hogy börtönörmre majd a kérdések záporát zúdítsam. Hiszen jönnie kell, hogy leszedjen. De telt az idő, és úgy látszott, hogy rólam megfeledeztek. Újra megpróbáltam kimenni a folyosóra, de valaki állt az ajtóban, az becsapódott az orrom előtt, és megcsikordult a retesz.

Este egyik helyiségből a másikba tereltek, ahogy a marhát szokás. A folyosó falainál széles képű fiatal papok álltak sorfalat. Most már semmi kétségem sem volt, hogy valamilyen katolikus kongregáció kezébe kerültem. Az új helyiségnek sárga, gyalult deszkapadlóját frissen festették. A nagy, világos szobából, melynek ablakain nehéz rácsok voltak, még nagyobbá értem. Laboratórium volt. Különös érzés fogott el, mikor végigpillantottam rajta. Hát persze, hiszen ez az én otthoni laboratóriumom! Mindent hihetetlen gonddal másoltak le: ugyanúgy volt elhelyezve a fülke, ugyanolyan alakú a magas szék, melyen titrálás közben szoktam ülni... Gyufát gyújtottam, és a Bunsen-égőhöz tartottam: rövid lobbanás, és máris egyenletes lánggal égett. Minden megvolt, ami a munkához kellett. A nagy szekrényben a legjobb német cégek kémszerei sorakoztak. Számozott papír hevert rakásokban a fiókokban, az ablakpárká-

187

nyon, mindenütt, ahol kedvem támadhatott volna feljegyezni gondolataimat...

Mégis, mi érdekelheti őket? — tűnődtem. Most már teljesen világos, hogy személyemben vegyészre van szükségük. Különben miért rendezték volna be dinánt-i laboratóriumom pontos mását?

Magas lombik ötlött szemembe. Pontosan ugyanilyen állt odahaza is. Elutazásom előtt valami oldattal dolgoztam benne ... Igen, igen, egy mons-i gyár kérésére végeztem a vizsgálatot. Azt hiszem, nikkelt mutattam ki... Hát persze, nikkelt kerestem... Szemem elé tartottam a lombikot, és kellemetlen érzés fogott el: a lombik fenekén ott volt a jellegzetes zöldes csapadék. Ez a lombik a dolgozószobámból került ide! Gyorsan körülnéztem dimentilgioximért — ott állt rendes helyén —, és elvégeztem a Csugajev-reakciót³². A pozitív reakció rózsaszínes-piros csapadéka megerősítette, hogy ez az én lombikom, az én laboratóriumom. Az égő, melyen a lombikot forraltam, még mindig zúgott, és nem hallottam meg a lépéseket. Elöttem Frézéres állt. A zavart és csodálkozó Jacques Frézéres értetlenül nézett arcomba, az ajtónál pedig illedelmesen ült Alma, és lábát váltogatva, halkán szűkölt.

— Kari — mondta Frézéres —, mit művelsz te itt? Hol van Godard?

— Ki hívott téged? Hogy kerülsz ide?

— Beleegyeztél abba, hogy új helyen dolgozz? De hol van Godard? Mi van vele?

— Godard? Ki tudja, hova rejtették el! Hogyan csöppentél ide?

— Sürgőnyt kaptam, Kari, tőled. Íme ... — és nyújtotta felém a papírlapot: „*Gyere sürgősen, megleltem Godard-t. Kari.*”

— No lám — mondtam —, törbe csaltak téged, akárcsak engem és talán Godard-t is. Ennyi az egész!...

Egyszeriben könnyebb lett a szívem: velem volt

188

Jacques, szinte a megszokott környezetben voltam. De továbbra is bizonytalanság vett körül minket. Mire kellett az egész? Miért nem mondanak nekem semmit? Hol van René?

2

Naponta egyszer kiengedtek bennünket az udvarra. De ez már nem az a szűk, kútszerű kis udvar volt. Régi, tágas park terült el a kolostor falai előtt. Igaz, hogy a kerítés egész hosszában mindenütt fegyveres őrök álltak, és a magas, tyúkólra emlékeztető emelvényen gépfegyveres őr posztolt. Teljesen

el voltunk szigetelve.

Egészen váratlanul Alma segített ki bennünket a bajból. Szerencsére a némettel rokon flamand nyelven kezdtük oktatását. Most Alma nagyon gyorsan elsajátított száz-kétszáz egyszerű német szót, melyet flamandul már ismert, és minden újságot elmondott nekünk. Szinte minden, amit Alma velünk közölt, neki magának érthetetlen volt. Természetesen nem látta át a tényleges helyzetet, és egyszer kis híján bajba kevert bennünket...

A tábor unatkozó őrsége, mely kapva kapott minden szórakozáson, képes volt órák hosszat bámulni Alma bűvészmutatványait. Egyszer, mikor a szabadnapos fickók hasukat fogták nevettükben, az egyik tréfásan felkiáltott:

— Hiszen ez valósággal ember! Biz¹ isten!

A dicséret módfelett hízelgett Almának. Széles jókedvében ugrándozni kezdett hátsó lábán, mire az egyik néző még rá is duplázott:

— Éppen csak hogy meg nem szólal...

Alma Frézéres-hez ugrott, és megragadta zsebét, melyben a beszédkészülék volt. Frézéres elsápadt.

189 — Nem lehet, Alma — mondta —, nem szabad, csillapodj le!

Alma megsértődött, annyira szerette volna bemutatni, hogy tud beszélni. Abban az időben már rendkívül pontosan tudta utánozni a beszédhangokat, s ami a legbámulatosabb, pontosan el tudta ismételni azt, amit egyszer hallott, még ha nem is értette teljesen.

Alma szabadon járhatott-kelhetett mindenütt. Egyszer sokáig nem mutatkozott. Nagyon izgatottan tért vissza, és alig vette ki Frézéres zsebéből a készüléket egy biztonságos zugban, alig kapcsolta érintkezéseit a nyak-örvhöz, Alma máris sietve kezdte mondani:

— Alma kerítés ... Csinált ajtó ... Sétálni menni messzire ...

Csakugyan sikerült neki lyukat ásni a tuskésdrót alatt. Frézéres sietve álcázta azt a helyet száraz levéllel.

Másnap beszéltünk először azokkal, akik foglyul ejtettek minket. Tágas dolgozószobájában idősebb ember fogadott udvariasan.

Egy kis szelídített mókust simogatott, mely reveren-dájának ujjába kapaszkodott. A pap halkán és nyugodtan így szólt:

— Talán bizony hiányt szenved valamiben? Megkapta a laboratóriumát, megérkezett a segédje. El van látva mindennel... Dolgozzék hát!

— Nekem a szabadság kell!

— Nekünk pedig az ön mnemonalja! — jelentette ki nyíltan és konokul a pap. — Bámulatos felfedezés — folytatta hízelgően —, bámulatos! Csodálatos, sőt egyenesen azt mondhatnám, isteni! Gazdag ember lesz önből, Mechanicus doktor, dúsgazdag! De senkinek sem szabad tudnia, min dolgozik. Mi az ön nevében előrelátóan visszaköveteltük és töröltettük az összes cikkeket, amelyeket meggondolatlanul küldözgetett szét a folyóiratoknak. Felbontottuk összes szerződéseit... Szabotálásra ne is gondoljon! Dolgoznia kell, önt az Isten is vegyésznek

190

teremtette, és ön fog is dolgozni, Mechanicus doktor!

— És hol van René Godard? — kérdeztem.

— Kicsoda? Hogyan mondta?... — felelt kérdéssel a pap. — René Godard? Először hallom ezt a nevet. ...

Beleegyeztem a dologba. Milyen szerencse, hogy a papok rendszerint nem sokat konyítanak a műszaki kérdésekhez. A mnemonal előállításához a legképtelenebb vegyszereket követeltem. Mindent megszereztek, a legjobb minőségben. Néhány nap múlva Frézéres már ösz-sze is állíthatta az első bombát.

Hogy félrevezessem őket, előállítottam egy kevés mnemonalt. Szinte egyszerre támadt az a gondolatunk, hogy felhasználhatjuk a szökésre.

191

— Jacques — mondtam —, elő fogjuk állítani ezt az átkozott gázt!

Frézéres bólintott:

— Feltétlenül! Mégpedig sokat...

Rögtön hozzáfogtam a félipari berendezés felszereléséhez. A szerzetesek el voltak ragadtatva... Mi szükségük lehet az én gázomra, azt nem tudtam, még csak el sem tudtam képzelni. De palackokat töltöttem meg vele. Ebből a célból elég nagy teljesítményű kompresszortelepelt szereltek fel a szabad ég alatt, és csövekkel kapcsolták laboratóriumunkhoz.

Hamarosan igen nagy fontosságú személy látogatott meg minket. Húsos orrú, testes ember volt, régimódi szarukeretes pápaszemet viselt, vastag üvegekkel. Szemmel láthatóan jó benyomást tettem rá, mindenfelől

végigmustrált, elégedetten szemlélgetett, és harsányan szuszogott. Nagyon világosan éreztem, hogy megszerzett, helyesebben ellopott holmi vagyok. Amennyire értettem, ő volt az egész papi társaság feje.

— Szóval ön az a Kari Mechanicus? — kérdezte. — ön a legvegyészbibb vegyész, akivel valaha is találkoztam !.

..

Némán figyeltem.

Fiatal kispap lépett a szobába, mélyen meghajolt, és így szólt:

— Várják önt, főtisztelendő ...

A kispap majdnem kibökött valami címet vagy megszólítást, mely felfedhette volna előttünk, mi a helye ennek a fontos személyiségnek az egyházi hierarchiában. De a testes úriember úgy ránézett a fiatalemberre, hogy annak megroggyant a térde.

— Dolgozzék, dolgozzék, Kari Mechanicus úr .. . Nem fogom zavarni — mondta vendégünk, helyesebben szólva: urunk. — És ez a segéde? Frézéres úr? — Pillantása összetalálkozott Frézéres-ével, és a pap hirtelen felkiál-

192

tott: — Átkutatni őket! Azonnal és a leggondosabban átkutatni !...

Húsz perc múlva a bombák, melyeket készítettünk, a laboratóriumi asztalon feküdtek. És a mi vendégünk fejét csóválva magasztalta szellemes szerkezetüket...

Az elkobzott holmik között volt „Alma hangja” is. A szerzetesek nem értették rendeltetését. De megijedtek attól, hogy ennek az alumínium dobozának közvetlen köze van a rádiótechnikához.

— Vevőkészülék! Adókészülék! Szörnyű!... — kiáltottak a szerzetesek, egymásnak mutogatva a dobozát.

Egyikük már éppen el akarta sülyeszteni kámzsája bő ujjába. Ekkor Alma, aki nyugtalanul figyelte, hogyan adják kézről kézre a „hangját”, hirtelen fenyegetően felmordult. Még egy pillanat, és a szerzetes megjárta volna. Ismét Frézéres mentette meg a helyzetet.

— Csinálunk másikat! — mondta hangosan. Alma szemébe nézett, és egy kézmozdulattal megállította.

Valamennyien azt hitték, hogy vevő- vagy adókészülékről van szó. Elvették tőlünk, és sokáig méltatlankodtak „szemtelenységünkön”. Egyedül Alma értette meg Frézéres szavait.

Szegény Alma!... Mikor a szerzetesek elmentek zsákmányukkal, fel-alá szaladgált a laboratóriumban, lassan ingatta lehajtott fejét. Ebben a percben nagyon hasonlított egy töprengő, szomorú emberre.

Helyzetünk sokkal kényesebb lett. Most már állandóan vigyázott ránk valaki. Frézéres kezéből igen gyakran előbb az őr vette át a kémcsövet, és csak némi gondolkodás után adta nekem. A mellénk beosztott szerzetesek szemmel láthatóan bemagolták azoknak a „veszélyes anyagoknak” a jegyzékét, melyekből robbanóanyagokat lehet készíteni. Ha csak kezembe is vettem egy lombikot, melyben toluol volt, azonnal három-négy szempár követte éberem, mit művelek, és hova teszem a kapott anyagot.

193

De a főkolomposok érezték, hogy lehetetlenség munkánkat a kívánt gáz előállítására korlátozni. Bele kellett törödniük abba, hogy megőrizzük önállóságunk maradványait. Mi viszont rájöttünk arra, hogy legfőbb reményünk mégiscsak a mnemonal. Titokban azt kezdtem tanulmányozni, hogyan abszorbeálják⁸³ a különböző anyagok a mnemonalt. Váratlanul kiderült, hogy a gázálcokban alkalmazott megszokott anyagok gyakorlatilag nem nyelik el. Az aktív szén visszatartotta ugyan a mnemonalt, de elégtelenül. Meg aztán nem is volt lehetőségem rá, hogy teljesen végrehajtsam aktivizálását, mivel nem volt kemencém, melyben légmentesen izzíthattam volna. A szilikagel könnyebben visszatartotta a gázt, de szintén nem teljesen. Mi mindent ki nem próbáltunk! ... Végre egyes fémek oxidjai között megtaláltuk azokat az anyagokat, melyek biztosan elnyelik. Most már gondolhatunk a gázálcra is.

3

Alma, akit megfosztottak „hangjától”, ugyancsak szomorkodott. Még sétálni sem járt ki velünk.

Mennyire sajnáltuk, hogy nem küldtük ki a beszédkészülékkel felszerelve, mikor még tehettük volna! Frézéres rámutatott a megfeketült falevelekkel takart lyukra, melyet Alma vájt.

— Próbáljuk megnagyobbítani — ajánlottam.

— Húszpernyi sétaidő alatt? — hitetlenkedett Frézéres. — Méghozzá az örök szeme előtt? Éjszaka nem engednek minket ki. ..

— Bizony, ezzel nem megyünk sokra ... De mi lenne, ha elküldenők Almát?

— Hová?

194

— Küldjük el egy levéllel — úgy, ahogy a hajótöröttek a tengerbe dobnak egy palackot koordinátáikkal.

— De vajon kinek a kezébe kerül?

— Kockázatos dolog, belátom ... De bízom Almában. Meg lehet magyarázni neki, milyen külseje van a rendőrnek, és csak ennek engedi meg, hogy levegye nyakör-véről a levelet.

Frézéres gyorsan befutott a házba, kihozott néhány papiroost. Hallotta az egyik ör kérdését:

— Minek a papír? Felhangzott Frézéres válasza:

— Mechanicus doktornak zseniális ötlete támadt!

— Ó, nagyon örülök! Gratulálok a doktornak — mondta az ör tisztelettel.

Meg kell jegyeznem valamit: a vezetőség ráijesztett az örökre azzal, hogy nagyon fontos munkát végzünk, így azt érte el, hogy ezek a faragatlan és együgyű szerzetesek tisztelettel néztek ránk. Számukra olyasfélék voltunk, mint a gyermekmesék titokzatos varázslói.

Frézéres előtt futott Alma. Leültem egy tuskóra. A tüskésdróton át idelátszottak a szomszéd falvak mezői és ligetei.

Frézéres rövid levélkét írt. Körülbelül így hangzott:

Uraim!

Kari Mechanicus és Jacques Frézéres belga állampolgárok fordulnak önökhöz. Egy titkos vallási szervezet törvénytelenül és csalárd úton fogva tart bennünket. Egész bűnünk abból áll, hogy nagy erejű idegmérget fedeztünk fel. Ez ideiglenes vaktságot idéz elő, és hatására olyan képek jelennek meg a szem előtt, melyek az illető képszerű gondolkodásából erednek. Felfedezésünket orvosi célokra alkalmazták. Kötelességünknek tartjuk, hogy megmagyarázzuk, milyen jellegű a felfedezett anyag hatása. Kötelességünknek tartjuk, mivel nem világosak

195
előttünk e vallási szervezet céljai, Gyanítjuk, hogy kutatótársunk, René Godard volt lelkész, aki szintén a Maas folyó partján fekvő Dinant városba való, ugyanezekben a kezekben van.

Mentsenek meg!

A kutya elvezeti önöket a kolostorhoz, melyben fogva tartanak minket. A választ el lehet küldeni a kutyával. A nyakörvet nem szabad levenni!

Kari Mechanicus Jacques Frézéres

Jacques papírra vetette börtönünk vázlatos tervrajzát, feltüntette rajta a laboratórium főbb épületeinek és az öroronynak az elhelyezését. Megmagyarázta Almának, milyen legyen annak az embernek a külseje és öltözete, akinek átadja a levelet. Ráerősítettük a nyakörv-re az írást, és útnak indítottuk Almát.

— Bár bukkanna egy rendőrré! — mondta Frézéres. — Bízom benne, hogy Alma csak olyan emberhez fordul, aki kardszíjat és pisztolytáskát visel. Azt hiszem, hogy megértett engem.

Alma néhány napig távol volt. Frézéres-rel kettesben egy autókerék belső gumijából darabokat szabtuk ki, és összeragasztottunk két álarcot, mely fedte orrunkat és szájunkat. Ez nehéz munka volt, mert az ellenőrzés egyre szigorúbb lett. A laboratóriumiban most állandóan öt-hat reverendás fickó ült. Alma eltűnése megriasztotta a szerzeteseket, de igyekeztek leplezni, mennyire izgatottak.

Alma eltávozása után harmadnap este a zuhanyozóba vezettek minket.

Kis szobácskában vetköztünk le, melynek fehérre festett, magas, szűk ablakocskája volt. Az a kis ablak a számomra annyira emlékezetes betonozott udvarra nyílt. Frézéres felmászott az ablakpárkányra. Az üveg fehér festésén volt véletlenül egy karcolás, ezen kinézett.

196

Utána én sem mulasztottam el, hogy kielégítsem kíváncsiságomat. Az udvaron nagy, világosszürke kocsi állt, ugyanolyan, mint az, mely engem Frankfurtból ide hozott. A sofőr beült, az udvar végére hajtott, és helyet csinált két, bútorral megrakott teherautónak. Néhány markos szerzetes gyorsan lerakta az asztalokat és székeket, és már ott az udvaron leszedte nikkelcsöveikről az olajos papírt.

Akkor láttuk ezt a bútort másodszor, mikor elvitték laboratóriumunk előtt a folyosó távoli végébe. Ott magas, csúcsíves ajtó látszott. Faragásáról ítélve nagyon régi lehetett. Mögötte nagy terem volt, a kolostor régi kápolnája.

— Valamire készülnek — mondta Frézéres gondokba merülve, mikor sikerült kettesben maradnunk. — Hej, de kár, hogy nincs itt Alma! Nagy szükségünk volna rá! Odaküldenők a terembe.

— Hiába küldenők, hiszen a papok elvették a készüléket.

— A nélkül is megtudnánk mindent. Nézd csak, mit találtam!

Kiderült, hogy Frézéres felnyitott egy érintetlen ládát, melyben az én készülékeimet hozták Dinant-ból. Abban rábukkant kis rádiós műhelyének felszerelésére. Örömeiben füttyentett egyet. A szerzetesek azonnal rámeresztették a szemüket. Frézéres kénytelen volt néhányat tüsszenteni, hogy elterelje magáról a gyanút.

Aznap, mikor átkutattak minket, a láda le volt már szegezve, és egyedül ez mentette meg tartalmát. Egyebek között volt benne egy parányi mikrofon és drótok meg lámpák sorozata.

Frézéres szinte a papok szeme láttára szerelte össze az erősítőt. Éjjel a kamrájában meggyújtott gyufával ónoztta össze a rézvezetékeket, tekercselte az ellenállásokat. Nappal a különösen fontos csomópontokat forrasztotta össze hosszú rézpálcával. Unatkozó képpel ka-

197

vargatta vele a gyantaoldatot, állítólag az én megbízásomból, időről időre pedig megizzította a pálcát a gázégőn. Egy gyors mozdulat — és megjelent a szükséges helyen a forrasztás csillogó könnyecseppecskéje. Ez volt a legügyesebb mutatvány, amit valaha is láttam.

Az utóbbi napokban különösen nagy igyekezettel dolgoztunk, és az udvaron már tornyokban álltak a mnemonikus palackok. Az irántunk való bizalom halvány szikrája abban mutatkozott meg, hogy most már szinte bármikor felkereshettük egymást a cellákban.

Alma ötödnap tért vissza. A szerzetesek csakhogy körül nem szimatolták. De Frézéres idejében fogadta a résnél, és sikerült levennie nyakörvéről egy levelet és egy rakétapisztolyt. A levél tartalmán elcsodálkoztunk, megörültünk neki, de némi kétségünk is támadt.

M. és F. úr!

A papokkal nem húzunk ujjat... A rakétajelzés után egy személykocsi várja önöket az útelágazásnál, északkeletre a kolostortól.

Barátaik

198

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Jacques Frézéres folytatja a feljegyzéseket. — A szökés. — Hogyan hajtották végre a Nagy Műveletet?

1

Jacques Frézéres folytatja ezeket a feljegyzéseket. Kari Mechanicus nincs többé. Tudtam, hogy Kari a termoszban tartja naplóját. Kötelességem életének történetét végig elmondani...

Aznap, mikor Alma hazatért, benézett a cellámba az „én” szerzetesem.

— Menjen Mechanicus doktorhoz — mondta. — Egy óra múlva nem lehet járni a folyosókon. Egészen reggelig zárva lesznek.

Átmentem a szomszéd cellába, és elmondtam Karinak a figyelmeztetést.

— Nem lehet járni a folyosókon? így mondta? — kérdezte még egyszer Kari. — Jacques, ezek készülnek valamire! Az a gyanúm, hogy tanácskozást hívtak ösz-sze.

— Tanácskozást? Csakugyan, különben mire nekik ennyi bútor?

— Igen, vendégeket várnak. A csirkefogók kongressz-szusalesz ez!...

— Mindennel elkészültem — mondtam én. — Küldjük oda Almát.

Kopogtam az ajtón, és engedélyt kértem, hogy megsétáltathassam a kutyát az udvaron.

— De gyorsan! — sürgettek. — Fél óra múlva reteszre zárjuk az ajtókat, ez a parancs.

Kimentünk, lehajoltam Almához, és részletesen meg-

199

magyaráztam neki, mit kell tennie. Kari az ajtóban várt a mikrofonnal és összetekert vékony dróttal a kezében. Megnyitottam az ajtót. Alma szájába vette a mikrofont, gyorsan végigfutott a folyosón, és elbújt egy sötét fülkében, a terembe nyíló csúcsíves ajtó mellett. Nyomában kigöngyölődött a drót. A folyosón olyan sötét volt, hogy senki sem vehette észre.

Néhány perc múlva ránk zárták az ajtót. Az őrsegnek kisebb baja is nagyobb volt nálunk, nyugodtan figyelhettünk a hangszórókra. Nyikorgás hallatszik, lám, nyílik az ajtó ... Időről időre kikapcsoltam, majd megint bekapcsoltam a hangszórót, mert nagyon féltem, hogy a saját készítésű elemek nem fogják győzni. Két óra alatt biztosan kimerülnek. Hirtelen zúgni kezdett valami a hangszóróban. Úgy tűnt, mintha egy színházterembe vitték volna be, és máris megszólal a muzsika.

Hozzábújtunk, és Kari azt mondta:

— Alma bement a terembe! Kapcsold ki, várjunk egy kicsit.

Széktologatás, emberi moraj hallatszott. Aztán megszólalt egy hang a fülhallgatóban. Ismerős hang ...

— A mi vendégünk — mondta Kari —, az, aki parancsot adott, hogy átkutassanak.

Bólintottam.

A zaj hamar elült. És az, amit hallottunk, nagyon gyorsan elfeledtetett velünk mindent.

— Hild apát jelen van? — kérdezte ugyanaz a hang.

— Jelen.

— Köszönöm . . . D^cou úr?

— Szintén jelen ...

Szünet következett. A gyűlés elnöke nyilván igyekezett összeszedni gondolatait.

— Nehezen tudok hozzáfogni, uraim! — folytatta végre ugyanaz a hang. — Izgatott vagyok ...

A termen halk moraj futott végig. Az „izgatott va-

200

gyök” kifejezés nyilván sehogy sem illett ismerősünkhöz.

— Igen, uraim, izgatott vagyok! — ismételte szigo--rúan a hang, és a moraj abban a pillanatban

elnémult. — Az, ami a mai napon vár ránk, szinte példa nélkül áll a történelemben. Büszke vagyok,

boldog vagyok, elkápráztatnak jövőnk távlatai, e pillanat magasztossága. És ugyanakkor aggodalom is fog el. Igen, aggódom azokért, akik merészelnek elhagyni minket, azokért, akik elárulnak minket... Rettegek értük, testvéreim! Magukra hagyatva, megfosztva testvéri közösségünk támaszától, úgy el fognak tűnni, ahogy eltűnnek a lepkék az első hideg szél fuvallatától... De semmi sem születik újonnan, minden csak ismétlődik, uraim. Több mint háromszáz éve alakította a nagy Loyolai Szent Ignác³⁴ a jezsuiták rendjét. A hatalmas és kiterjedt rend elvitte Jézus nevét a világ legtávolabbi zugaiba is. Diplomataik és hadvezérek, papok és írók, szerény hittérítők — mind hűséges, bátor és határozott katonái voltak a Keresztnek! Hat évig várta Loyola a jezsuita rend elismerését Rómától... És Róma elismerte a jezsuiták hatalmas rendjét, nagy feladatokat rótt rá, és nagy reményeket fűzött hozzá ... Mi vagyunk a katolikus egyház legelő haladó osztaga. Meggazdagodván elődeink tapasztalatával, felhasználván az isteni értelem csodálatosnál csodálatosabb kinyilatkoztatásait, melyeket gyakran egyes tudósoknak tulajdonítanak — akik lényegében vak eszközök az Úr kezében —, mi teljesítjük a római katolikus anyaszentegyház célkitűzéseit! De minél magasztosabb a cél, annál nehezebb a hozzá vezető út. A konok ragaszkodás az eltévelyedésekhez, annak meg nem értése, hogy a megváltozott körülmények között nagyfokú hajlékonyság szükséges, borzalmas, de helyrehozható kárt tett egyedül helyes, egyedül igaz vallásunk tekintélyében.

Új idők köszöntöttek ránk, uraim. És noha Róma té-
201

védhetetlen és nagyszerű politikája egyre újabb és újabb diadalokhoz vezetett, nagy utunkon súlyos veszteségek is értek bennünket. Emlékeztetnem kell önöket, uraim és testvéreim, arra az időre, mikor e föld fölött, melyen mostan összegyűltünk, a fasiszta párt zászlaja lengett. Ó, jaj, ez az idő immár a múlté! A Führer, aki elszántan és hittel harcolt a nemzetközi bolszevismus ellen, olykor nem értette meg erőfeszítéseinket, és a dúsan adakozó kéz, melyet a Szentszék nyújtott felé, gyakran kénytelen volt feleúton megállni. De ugyan ki ismerte el elsőnek Hitler Adolf új államát, ha nem Róma?! Igen, igen, uraim és testvéreim, ezt a tényt gyakran elhallgatják, de éppen a Vatikán volt az, mely 1933. június 20-án elsőnek kötött a nemzetiszocialista Németországgal nemzetközi szerződést. Én ebben az Úr útmutató jelét látom. Nehéz korunkban, mikor a bolszevismus egyre jobban terjed a Föld orcáján, szükségesebb a horogkereszt és a Vatikán szilárd szövetsége, mint valaha. Szükséges e szövetség, szükséges az erős támasz az istentelenség és a kommunizmus elleni harcban. Mi leszünk minden olyan mozgalom titkos gerince, mely azt írja zászlajára: „Isten, tulajdon, antibolszevismus.” Bízunk benne, hogy az új háború feltámasztja hamvaiból a horogkeresztes lobogót, és visszaadja a Vatikánnak hatalmát és nagyságát. Addig pedig ... addig az emberi szívek megszerzésével kell foglalkoznunk. Végzem szavaimat... Isten adta hatalmamnál fogva olvasok az önök szívében: köszönöm a helyeslésüket. Biztos vagyok benne, hogy új rendünk, mely hivatalosan a „Kereszt Katonái” elnevezést nyerte, meg fogja oldani történelmi feladatát. Már is siker kíséri ifjú társaságunk első lépéseit. Uraim, Hild apát rendkívüli isteni felfedezésről számol be önöknek, mely rendünk kezébe került, olyan felfedezésről, melyben világosan látjuk a mi Urunk, Jézus Krisztus kezét. ...

A hangszóróban Hild apát harsány, recsegő hangja
202

szólt meg. Rögtön hallatszott, hogy tapasztalt prédikátor.

— Testvéreim! — kezdte az apát. — Testvéreim! Az ember bűnös lényege küzdőtérre teszi lelkét, melyen sok kísértéssel, magával a gonosszal és ördögök töméntelen sokaságával viaskodik. Szörnyűséges csábítások gátolnak minket, az egyház szolgálait, hogy végrehajtsuk nagy munkánkat. A szent cél érdekében a katolikus egyház régóta folyamodik titkos rendszabályokhoz. Megállapítást nyert, hogy a hit erőteljesen megszilárdul, ha a hívőnek időnként úgy tűnik, isteni jelet, csodát lát! De a mi korunkban, amikor fölöttünk acélmadarak röpködnek, amikor sokan egyházközségeink tagjai közül ismerik és látják televíziós készülékeiken a mozgó képek közvetítését hatalmas távolságokra, mikor félelem nélkül beszélnek telefonon, küldenek sürgönyöket — módfelett nehéz dolog csodákat kieszelni, és ámulatba ejteni az embereket. Nem is olyan régen, csak a múlt században, rá lehetett vetíteni a felhőkre a szentképeket, és ezzel csodát tenni a nép előtt. Immár ez mosolyt birkasztana az éretlen sihederek arcán is. A római katolikus egyház életbe vágó feladata látni az „élő Istent”, birtokolni a látomások titkát. Azt a felfedezést, melyről rendfőnökünk beszélt, kipróbáltuk az én plébániámban ... Természetesen nem minden hívőt elégtettek ki a látottak, de fokozatosan el lehet érni azt, hogy visszatérjen az igazi vallási buzgalom. Sokan megszokásból járnak templomba, a hagyományok erejénél fogva. Ez különösen a módos osztályokra jellemző. El lehet érni azt, hogy a csodák erős és irányított hatásának vessük alá az ilyen híveket. Az egyházközségek egyszerű tagjai aligha képesek megmagyarázni ezt a teljesen szokatlan hatást. Azok

pedig, akik szeretnék megtudni az igazat bizonyos külső jelenségek okairól, képtelenek lesznek közvetlenül a mise ideje alatt istenkáromló gondolatokkal foglalkozni.

203

A múlt hónap utolsó vasárnapján rendfőnökünk utasítására bámulatos kísérletet hajtottam végre a mise alatt. Nem kell félnünk ettől a szótól, hiszen a papok már nem riadnak vissza attól, hogy repülőgépen utazzanak, a Vatikán kiadványait korszerű nyomdákban nyomassák ki, a rádióstúdió mikrofonjaiba beszéljenek, sportversenyeken vegyenek részt... Kaptam egy palackot bizonyos isteni gázzal, és előzetesen saját magamon meggyőződtem teljes ártalmatlanságáról. Aztán felmentem a szószékre, és prédikálni kezdtem. Vasárnapi prédikációm címe ez volt: „Keressetek, és találni fogtok.”

Csodálatos jelenségekről meséltem, melyek valóságához semmi kétség sem fér. Éberem figyeltem nyájamat. Minden a szokásos módon folyt le. Ifjabb Ottó Meck lopva szorongatta a mellette ülő fiatal gyógyszerészné kezecskéjét. A hátsó padokban világi dolgokról sugdolóztak. A polgármester egy szemtelen légy után kapdosott ... Emelt hangon kezdtem beszélni az üdvösségről, mely ama jámbor lelkek osztályrésze, akik méltóknak találtattak az isteni kinyilatkoztatás megpillantására. És ebben a pillanatban jelt adtam a templomszolgának. Az megnyitotta az oltár mögé rejtett palack csapját, és szivárogni kezdett az isteni gáz.

„Gondoljatok Istenre! — emeltem fel hangomat. — Gondoljatok Istenre, és ő kimondhatatlan kegyelmességében megjelenik nektek!”

A csodálkozás sóhaja szakadt fel híveim kebléből. Látták Istent!.. Ebben a pillanatban az én szemem előtt is isteni kép jelent meg... Néhányszor fennhangon ismételtem: „Gondoljatok Istenre!” — és mindannyiszor sóhajokat hallottam és forró imákat.

Ne rójanak meg azért, hogy nyitva tartottam fületem, de majdnem mindenki világi dolgokat kért imájában. Tapogatózva lejtöttem a szószékről, és füleltem ...

A polgármester azért fohászzkodott az Úrhez — aki

204

imájából ítélve csakugyan megjelent szemei előtt —, hogy adja meg a városigazgatás felülvizsgálásának szerencsés befejezését. Régóta gyanítottam, hogy városunk csatornáinak javítása körül valami nincs rendjén, és most elégtétellel hallgattam beismerését. „Ej, csirkefogó!” — gondoltam, és eszembe jutott ennek a képmutatónak álszent ábrázata az utolsó gyónáson. Mert bármennyire is igyekeztem akkor kideríteni az igazat, a legkülönbözőbb vétkeket sorolta fel, melyeket a héten elkövetett, a földolgról pedig meg se mukkant..

Ottó Meck, városunk egyik legvagyonosabb polgárának fia forrón imádkozott azért, hogy Isten vegye minél hamarabb magához makkegészséges édesapját...

Minden titok napvilágra került. Az imák egyre forróbbak lettek, míg a templomban csökkenni nem kezdett az isteni gáz töménysége az erős huzat miatt. A mi Urunk, Jézus Krisztus képén át kezdtek előbukkanni a templom vonalai. Visszamentem a szószékre, és újra meg újra intettem a jelenlevőket, hogy mondjanak hálát a mi Urunknak a csodáért, mellyel örök időkre boldoggá tette szegény templomunkat.

A hívek csodálkozva, elerőtlenedve, nyomott lelkiállapotban hagyták el a templomot. Egész sereg várt engem a gyóntatószéknél. A gyóntatás rendkívül érdekes volt, és eredményei megleptek. Szinte mindenki látta az Úristent, de ki-ki saját belső előfeltételei, igényei és lehetőségei szerint...

Tuck úr nagy hévvel gyónta meg nekem, hogy az Úristen úgy hasonlított a gladbachi járási ügyészre, mint egyik vízcsepp a másikra, hogy nagy, kikent, felkunkorodó bajuszt viselt, és jobb kezével állandóan vakarta a bal kezét... Ez a vallomás nagyon is érthető volt. Nagynénjének, egy ájtatos, fecsegő asszonynak a lelkiatyja vagyok, és tőle tudom, hogy Tuck úr bizonyos autóeladási műveletei nem mindig voltak a legtörvényesebbek.

A gyógyszerészné vidám öreg bácsikának látta az Úr-

205

istent, aki nagy jóindulattal hallgatta végig, és megcsipkedte az állát. „Szakasztott olyan volt, mint a tisztelendő úr elődje, Siegbann apát. Az olyan aranyos ember volt, olyan aranyos!”

Egy sereg fiatalember őszintén megvallotta, hogy látta a mi Urunkat, Jézus Krisztust. De legjobban a Megváltó kísérete keltette fel figyelmüket: angyalok seregéből állott, akik alakban és arcban bámulatosan emlékeztettek a leghíresebb filmszínésznőkre.

Első pillantásra a gyónás eredménye kedvezőtlen volt. De ha valaki önközül, testvéreim, láthatatlanul ott lehetett volna templomunkban, ha megfigyelhették volna a hívek égő szemét, akkor megértenék, hogy hatalmas fegyver került a katolikus anyaszentegyház kezébe!

— Volt olyan, aki nem látta Istent? — kérdezte valaki.

— Elenyészően kevés ... Lehet, hogy azért, mert a többségre hatott az én előkészítő munkám. Szüntelen fohászzkodásom Istenhez, szüntelen intéseim ...

— De hogyan egyeztessük össze Isten eretnek képét, mely a hívek lelki szeme előtt megjelent, az ő igazi orcájával?

— Az Úr — felelte Hild apát — saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert. Mi hadd segítsünk az embernek, hogy hihetetlenül bonyolult körülményeink között teremtse meg magának Istent a saját hasonlatosságára, amely közel áll hozzá, és érthető számára... Eljön az ideje, és a hívek egymás közti bizalmas beszélgetéseiből, melyeket nem is lehet és nem is kell gátolni, kialakul majd valami általánosított kép. Az egyház köteles elültetni a hívek tudatában azokat a gondolatokat, melyek szükségesek ahhoz, hogy a képzelt Isten alakja a lehető legjobban megfeleljen a mi egyházunk szellemének. ..

— Mi ez?! — hallatszott hirtelen az új rend főnökének harsány hangja. (Mi ketten szinte hozzátapadtunk a

206
hangszóróhoz.) — Kié ez a kutya? ... Ott van, ni, az ön reverendája mögé rejtőzik, apát úr! .. Ki bocsátotta be ide?

— Ez Mechanicus doktor kutyája ...

— Csend! — harsogta metszőn a főnök, és ordítani kezdett: — Meg kell fogni! Ez különös kutya!...

Igen, igen! Az a bűnös Godard halála előtt bevallotta, hogy az ördög segítségével emberré változtatta!... Fegyvert! Fegyvert ide, hamar!... Hé! Fogják meg!

Lövés és lábdobogás hallatszott. Valaki nyilván rátaposott a mikrofonra, mert a hangszóró roppant egyet, aztán csend lett...

Pillantásom találkozott Mechanicus doktoréval. Megingathatatlan elhatározást olvastam ki a tekintetéből.

— Kezdem! — mondta Kari, és előhúzta a rakétapisztolyt, amelyet Alma hozott. — Készülj!

2

Mennyi minden történhetik öt perc alatt! Még most is nehéz pontosan felidézni minden eseményt. Emlékszem, hogy Kari cellánk ablakába lőtt a rakétapisztoly-lyal. Nagyon sikerült lövés volt. Az ajtónál álltam, és láttam a rácson át, hogyan villan fel az égen a rakéta kék nyoma ... Az örség valószínűleg az ülésteremben lehetett elfoglalva Alma hajszolásával, mert cellánk ajtaját szokott örünk nyitotta ki, és azt kérdezte:

— Maguknál van ilyen lárma?

Abban a szempillantásban berántottam őt a cellámba, Kari pedig az ágyra taszította, megkötözte dróttal, és betömte a száját ronggyal.

Kiugrottunk a folyosóra, és reteszre zártuk a cellánkat. A teremből még egyre hallatszott a lárma és a kiál-

207

tozás. Kari odafutott egy súlyos acéltaligához, melyen három, gázzal töltött palack állt. Felkapcsoltuk a gázálarcokat úgy, hogy bármely pillanatban használhassuk, és megtaszítottuk a taligát a terem ajtaja felé. Kari két kézzel nyomta, és a taliga, tompán zakatolva a folyosó betonpadlóján, egyre gyorsabban és gyorsabban futott. Egy utolsó lökés — és „faltörő kosunk”, melynek súlya nem volt kisebb negyed tonnánál, olyan erővel csapódott az ajtónak, hogy kidöntötte egyik szárnyát. Beléptünk a terembe.

A terem közepén dulakodás folyt. Vagy harminc ember, akit nem ismertünk, részben esti öltözetben, részben szerzetesi csuhában, a padlón hempergett a felfordított székek között. Hirtelen vad ordítás hallatszott:

— Megmart! Harap! Segítség, hamar!

Mintha rugó dobta volna ki, valahonnan a tömeg közepéből előpattant Alma, és elszárguldott mellettünk az ajtó felé. Valamennyien utána eredtek volna, de Kari harsányan felkiáltott:

— Ne mozdulj — és magasba lőtt a rakétapisztollyal. Sziszegve, kék szikrák kévét szórva kezdett cikázni a jelzőrakéta. Háromszor-négyszer is visszaverődött az átellenes falakról, és a papok rémülten ugrándoztak egyik oldalról a másikra.

— Szóval ti vagytok a „Kereszt Katonái”?! — kiáltotta nekik gúnyosan Kari.

— Mechanicus!... — ordította a rendfőnök, és egyet lépett felénk.

— Senki se mozduljon! — mondta újra Kari, és felemelte a pisztolyt. — Hallgassatok hát ide, ti tudatlanok!

Meg akartatok fosztani minket a szabadságtól, alávaló világcsalásra akartátok felhasználni tudásomat!

Szolgálótokká akartátok tenni a kémiát! Csalók! Tudatlanok! Ha ismernétek tudományomnak, a vegytannak a történetét, akkor megértenétek, hogy eljön az idő, amikor azok, akik alkotnak, erősebbekké válnak azoknál, akik csak fel-

208

használják az eredményeket. Igen, elődeim hosszú és nehéz utat tettek meg. Életükkel fizettek a tudás minden morzsájáért. Elraborták, adták-vették őket, esztendőig kínozták kolostorokban, évtizedekig rothasztották vermekben. Kényszerítették őket, hogy keressék a nem létezőt, oldják meg a megoldhatatlant. .. Csupán az alkímia tengődhetett a kegyetlen királyok és a mohó egyház

nyomorúságos adományain. De a Nagy Művelet beteljesült! A szívós állhatatos munka napjai századokká álltak össze ... Az ismeretek ösztövére erecskéi hatalmas folyammá váltak, és a kémia, a cifra ruhás, de szálnalmas alkímia észrevétlen, szerény cselédje, nagyszerű és bölcs tudománnyá változott! Így teljesült be a Nagy Művelet.

Nem a mesterséges arany rudacskaikat adta, hanem a tudás felbecsülhetetlen kincseit! .. És nem nektek lesz hatalmatok a viharzó XX. század fölött, *nem* nektek, kik az emberi történelem legförtelmesebb mélyéből másztatok elő! Tudom, hogy mindenre képesek vagytok az előjogokért és jövedelmekért, a hatalomért és a pénzért, saját potrohokért! Nos hát én adok nektek falni, szent atyáim, telefalhatjátok magatokat!!! Egész életetekre jóllakatlak! ... Rajta, Jacques!

Gyorsan szájamra húztam az álarcot, és két kézzel fordítottam meg a csapot. Tenyeremet megütötte az „isteni gáz” sípoló sugara. Egy percig néztük, hogyan ernyed el a bitangok teste. Mechanicus utolsó szavai eszükbe vésődtek, és akarat nélkül a padlóra lerogyva, szüntelenül csak rágtak és csámcsogtak. Újra fogtuk taligánkat, és visszatoltuk a folyosón. Útközben Kari kinyitott még néhány palackot. Óvatosan kinéztünk az udvarra. A gáz szemmel láthatóan elborította már a kolostor egész területét. Két fegyveres kispap térdelve tapogatta egymás arcát, és hangosan kacagott. Egy nehéz palackkal vállunkon elmentünk mellettük, de annyira „el voltak foglalva”, hogy észre se

209

vettek minket. Nagyon nehezen haladtunk, mert saját készítésű álarcainknak túlságosan kicsi nyílásai voltak a megtisztított levegő átérésztésére. Lám, már a tüskésdróthoz is értünk. Az utóbbi időben folyton javígtatták ... Persze, persze, magasfeszültségű áramot vezettek bele! .. Kari egészen közel ment a halált hozó dróthoz, és maga elé állította a keskeny, hosszú palackot. Aztán rálökte a drótra, és félreugrott. A palackot villamos szikrák raja vette körül; eldőlt, eltépte a drótot, és rövidre zárta a magasfeszültségű áramot. Szabad volt az út kifelé ...

Óvatosan odavonszoltuk, odagurítottuk a földön a palackot a halom lejtőjéhez, melyen a kolostor állt. Azonnal megláttuk az utat. Igen, mellette a bokrokban nagy személykocsi áll... Legurítottuk a palackot, és mi is leereszkedtünk. Kari a volánhoz ült, és a kocsi száguldani kezdett lefelé a műút kígyózó” íntlikáján. Hátranéztem: egyenletes ugrásokkal futott utánunk Alma. Az elágazásnál beültettük a kocsiba, és levettük az álarcot...

3

A völgyben sűrű köd hömpölygött. Kari fékezett. A ködből békésen ballagó fehér tehének bukkantak elő egymás után. Béke és nyugalom áradt ebből az elkésett falusi csordából... Még vagy tíz percet hajtottunk. Ekkor a köd hirtelen ritkulni kezdett, és nagy csoport katonát láttunk meg az út mindkét oldalán. Egyikük előrelépett. Felismertem a megszálló csapatok egyenruháját. Ezek hát a mi barátaink, akik segítettek nekünk kiszabadulni a fekete rend szörnyű hatalmából!

Megálltunk és körülnéztünk. A közelben autók álltak. Nyilván azokon jöttek a katonák ...

210

— A mi ismerős kutyuskánk! — kiáltott fel egyikük, kocsinkhoz közeledve. — A mi régi ismerősünk!...

— Köszönjük önöknek a segítséget! — mondta Kari, és kiszállt a kocsiból.

A tiszt — rangjára kapitány lehetett — hozzám hajolt, kivette kezemből a rakétapisztolyt, és halkan súgta:

— Szálljon ki a kocsiból, nem maradhat benne tovább! Bár ... - órájára pillantott — az idő még nem telt le ... Hiszen biztosítanunk kellett magunkat... — Az utolsó mondatot valahová félre mondta, de én jól hallottam.

A kapitány kiáltott valamit, és a tiszték körülvettek minket. Tábornok is volt közöttük. Tábori sisakján három festett ezüstcsillag ragyogott.

A tábornok egy darab cukrot nyújtott Almának, de az nem fogadta el. Mindig nagyon okos volt a mi kedves Almánk...

— Szóval ön Mechan^ ? — kérdezte a tábornok. — Higgyc el, nagyon örülök az ismeretségnek!... Aha, szóval ebben a palackban van az ön gáza... Ha igaz, akkor ez valódi ideggáz, amely előidéz ... hogyishívjákot... Nos, amire szükségünk van!

— Vakságot, tábornok úr, ideiglenes vakságot — segítette ki a kapitány.

— Ez az, vakságot... Ha nem marad el sem a német mérgek mögött, sem a miénk mögött, akkor aranyba foglaljuk önt. Igen, igen! Az utóbbi időben mindenkinek szüksége van ránk! Most éppen átutazóban vagyok ebben a ... nos, ebben a ... hogy is hívják ...

— Európában, tábornok úr — segítette ki újra a kapitány.

— Tökéletesen helyes, Európában. Mennyit kell utazgatni az utóbbi időben!... És az ilyen gáz eszményi dolog útközben, uraim, eszményi! A hidrogénfegyver egyszerűen megsemmisít mindent és mindenkit! A baktériumfegyver megsemmisíti az embereket, de épen

211

hagyja a gyárat, a hadfelszerelést és hogy is hívják ... ez nagyon fontos ...

— A bűrt, tábornok úr.

— Tökéletesen helyes, köszönöm... Az idegméreg pedig lehetővé teszi, hogy az emberek is megmaradjanak, hiszen a vakság ideiglenes, nem? Az emberek jelenleg értéket képeznek, ők tudnak ... mit tudnak, mit is tudnak?...

— Tudnak dolgozni, tábornok úr.

— Ez az, dolgozni. .. Ugyan, számárság! Tudnak vásárolni, uraim — ez a legfontosabb! Vásárolni cigarettát, benzint és ezeket a ... ezeket a ...

— Konzerveket, tábornok úr.

— Úgy van, úgy van! Mechanicus úr, ön lángész! Ez kétségtelen! Azonnal kipróbáljuk az ön gázát, természetesen nem itt. De mit művel, Mechanicus úr? ...

Kari felhúzta az álarcot, és intett nekem, hogy fordítsam el a csapatot. Alma megszorította a csuklóm fogával. Így jelezte a gáz jelenlétét.

— Csodálatosnak látszik!... — szólalt meg a tábornok. — Látom! Sőt mi több, semmit se látok! Uraim, sisakomon új ezüstcsillag jelenik meg!... Gratuláljanak nekem!...

Hangját elfojtotta a motor bugása. Mikor felocsúdtam, egy falu kerítései és házikói suhantak el mellettünk. Kari nagy figyelemmel vezette a kocsit.

— Nagyszerűen csináltad, Kari!... — mondtam. Mechanicus hallgatott egy darabig, aztán váratlanul megszólalt:

— Emlékszel-e Szicsikovra, arra az oroszra, aki a mi osztagunkban volt? Georges-nak hívtuk.

— Az orosz csoportból? Hogyne, emlékszem.

— Ő az ilyen helyzetekre azt mondta: csöbörből vödörbe ...

212

Korán reggel megálltunk. Sehogy sem mentek ki a fejemből a kapitány különös szavai: „Szálljon ki a kocsiból, nem maradhat benne ... Bár az idő még nem telt le.. .” Mit akart mondani? Hogyan akarják biztosítani magukat? Talán attól féltek, ha használhatjuk a kocsijukat, nagyobb szabadságra teszünk szert, mint amelyet szántak nekünk? Esetleg” élünk az alkalommal, és kereket oldunk?

— Kari, állítsd meg a kocsit! — mondtam. — Át kell kutatnunk.

Megemeltük a kocsit, és alaposan szemügyre vettük. Nem láttunk semmi gyanúsat. ..

— Aknátlól félsz? — kérdezte Mechanicus. Szólítottam Almát, és füléhez tartottam órámat.

— Alma — szóltam hozzá —, keresd ezt a hangot! Hallod? Tik-tak-tik-tak .. . Keresd!

Alma gyorsan megkerülte a kocsit, és teljes határozottsággal kezdte kaparászni a bőrülést, amelyet rögtön kihúztunk, és félreléktünk a nedves fűre. Alma megbökte az orrával, és rám nézett. Bedugtam kezemet az ülés alá, kitapogattam egy kis hengert, és kihúztam. Kari óvatosan kivette a kezemből. Egy gyűrű volt rajta, azon fehér vonal, melyre pontosan illett a fedő finom éle. Mechanicus füléhez tartotta a hengert. Most én is világosan meghallottam a ketyegést... Kari gyorsan egy facsoport felé szaladt, lendületet vett, és messzire hajította a hengert. Elvétette ... A henger a legközelebbi fához csapódott, és visszaugrott róla. Robbanás hallatszott — és mire odafutottam, Kari már eszméletlen volt.

A legközelebbi faluban egy idős sebész érdeklődéssel nézegetett Kari mellén néhány kicsi, alig vérző sebet. Türelmetlenül leintette zavart magyarázkodásomat, és megparancsolta, hogy vigyék a beteget a műtőbe. A műtét két és fél óra hosszat tartott. Mi mindenre nem gondoltam, míg a váróterem félhomályában ültem! A műténél segédkező nővér kendőbe csavarva hozta ki a

213

Kari sebeiből kiszedett, még véres szilánkokat. Aztán kijött -hózzám az orvos, homlokára tolta átlátszó arcellenzőjét, és rágyújtott.

— Meghalt — mondta rekedten. — Ó, mennyire igyekeztem megmenteni az életét!

Elgondolkozva forgatta az asztalkán fekvő szilánkokat. Aztán kettőt közülük összeillesztett, és figyelmesen rám nézett:

— Én operáltam a Reich katonáit Varsónál és Voro-nyezsnél — folytatta. — Vezető sebésze voltam egy tábori kórháznak Afrikában, Benghaziban. Uramisten, mennyi szilánkot szedtem ki abban az időben! Egész hegyre valót, barátom, egész hegyre valót! De ilyen szilánkokat nem láttam. Az áldozat véletlenül egy aknára lépett séta közben — így mondta, ha jól emlékszem. Nem hiszem, nem, nem hiszem! És élne, igen, élne, de szervezete úgy le volt gyöngülve... Nem volt ereje, hogy küzdjön, hogy segítsen nekem. Egy ember, akin a vitaminhiány világos jelei látszanak, sétálni indul, és aknára lép. És

ennek az aknának olyan szilánkjai vannak, amelyeneket még sosem láttam! Még én se láttam!
A sebész felállt, és a szilánkokat csörgetve széles tenyerében, a telefonhoz ment. összeszedtem minden akaratomat, minden erőmet, és gyorsan kimentem a szobából.

Kari Mechanicust másnap reggel temették el. Mindent láthattam, de csak messziről, egy kerítés mögül. Egy pap és a sebész kísérte a koporsót. Hosszan beszélgettek valamiről, nem törődtek a mellettük álló Almával. Aztán elmentek, és én átmásztam a kerítésen.

Milyen puha és nedves volt a föld a lábam alatt... Élénkzöld pázsit fedte a Mechanicus nemzetség utolsó sarját. Alig tudtam elvinni Almát a sírtól.

Aztán bebújt a hátsó ülésre, és megkezdjük bolyongásunkat.

Robogtam műutakon és dűlőutakon, nem törődtem a

214

közlekedési szabályokkal, semmivel... Ahol megpróbálták feltartani, felhúztam az álarcot, és megnyitottam a palackot... Cselekedeteim fokozatosan céltudatosabbak lettek. Keletre hajtottam, mindig csak keletre ...

A határsorompóknál lövésekkel fogadtak, de én megnyitottam a palackot, és vezettem a kocsit tovább..

Most, amikor ezeket a feljegyzéseket befejezem, rájöttem, hogy egy-két órája már a Szovjetunióban hajtok. Csatolom feljegyzéseimet Mechanicus naplójához és feljegyzéseihez ... Menedéket kérek a Szovjetuniótól. Ennek az országnak köszönheti hazám, hogy megszabadult a fasiszta megszállóktól. Itt nem ér el sem a katolikus szerzetesek fekete keze, sem az ostoba és vérszomjas katonai gépezet!

Harcolni fogunk még!... Harcolni fogunk még. ..

Itt megszakadtak a termoszba rejtett feljegyzések.

Mi történhetett a kocsiban, miért pusztult el Frézéres?

Klimenkónak az a véleménye, hogy a palack megnyílt a kocsi rázkódásaitól, és a gáz elvakította Frézéres-t. Alma igyekezett figyelmeztetni őt, és megragadta csuklóját, de már késő volt...

Ma Klimenko kora reggel óta nálam dolgozik. Igyekszik Frézéres rajza szerint összeszerelni „Alma hangját”. Alma mellette ül, és figyelmesen nézi a munkát. Érti, mivel van elfoglalva Klimenko ...

Lám, most türelmetlenül hozzáérintette nyakörvének fémlapjait a készülék érintkezéseihez, és a szobában 'zűmmögés hallatszik. Almának nem tetszik a hang, és legyint a lábával, mintha ezt mondaná: „Na, sokáig kell-e még várnom? Sokáig?”

215

JEGYZETEK

¹ Háromszor Nagy *Hermész* (Hermész Triszmegisztosz) — Hermész a görög mitológiában többek között a legelők és a nyájak, a kereskedelem, a testgyakorlás és az ékesszólás istene volt. Az ókori Egyiptom görög gyarmatosításától kezdve az egyiptomiak Thoth istenével is azonosították, akit az írás, a művészetek és a tudományok feltalálójának (ezért „háromszor nagy”), ezenkívül pedig az alkímia megalapítójának is tekintettek. Hermész Trisz-megisztoszról nevezték el a középkorban az alkímiát „hermetikus művészetnek”, az alkimistákat „hermetikus filozófusoknak”

² *Bölcsek köve* — képzelt anyag. Az alkimisták azt remélték, hogy segítségével átalakíthatják a nem nemes fémeket, főleg a rezet és az ólmot nemesfémekké: arannyá és ezüstté. Más elnevezései: „tinktúra”, „Vörös Kő”, „a nagy elixír”, „a filozófusok magisztériuma” stb. Érdekes, hogy a régiek, akik nem tudták pontosan meghatározni az ötvözetek fizikai sajátosságait (pl. a fajsúlyt), valahányszor aransárga ötvözetet kaptak, azt hitték, hogy ezek az esetek a fémek átváltozásának lehetőségét bizonyítják. Ismeretes az is, hogy egyes királyok „aranypénzt” verettek hamis alkímiai aranyból. Ez sok ország gazdasági életében igen súlyos következményekhez vezetett

217

Koldusok — így nevezték a XIV. század népi felkelőit, akik szárazföldön és tengeren harcoltak a Németalföldet leigázó spanyol hordák ellen

Brabant és Namur ősi földje — feudális birtokok elnevezése a középkori Belgiumban

Hamispénzverő király — Odo Mechanicus nyilván a Courtrai városa melletti csatára céloz, melyet a „sarkantyúk csatája” néven ismernek. 1302. július 11-én ütközött meg a flandriai iparosok és polgárok húszezres gyalogos serege a negyvenhétezer főnyi lovagi haddal. IV. (Szép) Fülöp francia király lovagjai megsemmisítő vereséget szenvedtek. Odo IV. Fülöpöt nevezi hamispénzverő királynak. Ez talán jobb melléknév az előbbinél. IV. Fülöp ugyanis a pénz újraveretésével nyereszkedett. Az ilyen pénzt a nép okkal tartotta elrontottnak, hamisnak. A csata felkavarta egész Európát. Néhány év múlva (1315-ben) X. Lajos francia király parádés lovagi hadjáratot indított, hogy tisztességre tanítsa a „csöcseléket”. A sereg szeptemberben indult el, megrekedt az őszi sárban, és el se jutott Flandriáig

Caesar római légiói vonultak..., hogy eltöröljék a föld színéről a dicső törzseket, melyek Brabant és Hennegau ... földjeit lakták... — a római seregek az i. e. 57-ig elkeseredett harcokban elfoglalták a mai Belgium területét, amelyet kelta törzsek laktak. Ezeket a törzseket közös néven belgáknak nevezték. A római hódítás előtt az őslakók gyakran csaptak össze két harcias germán törzssel: a frankokkal és a frízekkel. Így megedződtek a fegyverforgatásban, és szívósan ellenálltak a római légióknak. Bosszúból a rómaiak lemészárolták ezeknek a törzseknek, például az eburonoknak, összes férfiai

218

⁷ *Dzsáfár ibn Haján* — a középkori alkímista irodalomban Geber néven ismerték; 721 körül született, 777 körül halt meg, kiváló arab tudós volt. Munkáiban az alkímia közeledik a gyakorlati kémiához. Elsőnek írt le sok alapvető fontosságú kémiai eljárást, mint például a szublimálást, desztillálást, kristályosítást stb. Dzsáfár igyekezett ugyan alkímiai aranyat előállítani, de munkáiban ezenkívül rendkívül becses tanácsokat ad a kelmfestésre, a fémek kiolvasztására, a legfontosabb vegyi anyagok egész sorának előállítására is. Ismeretlen szerzők későbbi korokban írt sok művét is neki tulajdonították

⁸ *Hermetikus filozófusok* — lásd 1. jegyzetet

⁹ *Panacea* — a bölcsek kövének egyik neve. A bölcsek kövének, azon az állítólagos hatásán kívül, hogy a közönséges fémeket ezüstté és arannyá változtatja, más csodálatos hatást is tulajdonítottak. Például azt, hogy meggyógyít minden betegséget, visszahozza az ifjúságot stb.

⁵ *Egyiptomi porcelán* — így nevezték tévesen az óegyiptomi eredetű színes üvegárut

^L *Carcassonne* — Dél-Franciaország egyik legrégebbi középkori városa. Várfalai napjainkig megmaradtak

¹ *Avicenna* — Abu-Ali ibn Szina, a kiváló tádzsik természetkutató, orvos, matematikus, filozófus és költő latinított neve. Született 980 körül, meghalt 1037-ben. Nem tartotta lehetségesnek a fémek átváltoztatását, de neki tulajdonítottak sok alkímista munkát *Avenzoár* — az alkímia egyik tekintélye *Razesz* — Abu-Bekr Muhammed ar-Razi híres arab tudós latinított neve. Folytatta Dzsáfár ibn Haján munkáit. Mesteri kísérletező volt, követőinek igen sok fontos gyakorlati tanácsot adott. Meghalt 923-ban

219

Minorita szerzetesek — katolikus szerzetesrend, a Ferenc-rend egyik ágához tartoznak, melyet a XIII. század elején alapított Nyugat-Európában Assisi Szent Ferenc. E rend a katolikus egyház megszilárdítását tekintette fő feladatának. A Vatikán engedelmes és hajlékony eszköze volt. Alapszabálya szerint az egyszerű szerzetesek szegénységi fogadalmat tettek, és a nép között éltek

Leicester grófja, Simon de Montfort az elégedetlen bárókra, lovagokra, szabad parasztokra és városi polgárookra támaszkodva vezette a harcot III. Henrik angol király ellen. 1264. május 14-én a lewesi csatában tönkrevverte a királyi seregeket, és foglyul ejtette a királyt, fivérével és Edward trónörökösével együtt. Olyan országgyűlést hívott össze, amelyen — először Anglia történetében — a bárókön kívül részt vettek a városok és egyes grófságok képviselői is. Ezzel az eseménnyel számítják az angol parlament születését. De a mozgalom, melyet Montfort vezetett, számára is váratlanul, radikalizálódni kezdett. A parasztok kihasználták a hűbérurak egymás közötti harcát, felgyújtották és lerombolták a kastélyokat. A Montfort-t támogató bárók megijedtek az általános parasztháborútól, és átálltak a fogságból megszökött Edward trónörököshöz. 1264. augusztus 4-én az eveshami ütközetben Montfort csapatai vereséget szenvedtek, és ő maga elesett. A felkelt néptől (a parasztháborútól) való félelmében az uralkodó osztály „elfelejtette” belső nézeteltéréseit, és az ellenfelek kiegyeztek. Montfort sok kiemelkedő párthívét és a felkelés számos résztvevőjét kivégezték

Aquitaniai királyság — így hívták Franciaországnak azt a részét, amely egy időben az angol királyok birtokában volt

Róbert Grosseteste — az oxfordi egyetem profeszora (később Lincoln püspöke lett). Egyik úttörője volt a termé-

szettudományos érdeklődésnek a középkori tudományban. Helyet adott a kételkedésnek Arisztotelész műveiben, melyek a kor egyházi filozófiájának — a skolasztikának — alapját képezték. Matematikai értekezéseiben nem szorítkozott az egyház elismerte tekintélyek tanulmányozására, hanem tételeit a tapasztalattal, gyakorlattal támasztotta alá. Tanítója és barátja volt Roger Baconnak, a kiváló tudósnak és természetkutatónak (1214—1294). Roger Bacon lángeszű megsejtéseit később egy másik angol tudós, *Francis Bacon* (1561—1626) fejtette ki. Marx az angol skolasztika egyik legmerészebb gondolkodójának tartotta Roger Bacon

¹⁷ *Szulejmán pentakuluma* — egyike az alkímiai jelképeknek. A Nagy Művelet befejezését jelenti. Alább hozunk néhány ilyen alkímiai jelképet

+ △

- tűz

△

- levegő

- kén

- a Nagy Művelet

- viasz

- az arany, valamint a Nap

- kősó

- bórax

- amalgám

- Szulejmán pentakuluma

221

- tűzállóvá tenni

- kiizzított réz

- királyvíz (tömény savak elegye: egy térfogatrész salétromsav és három térfogatrész sósav oldja az aranyat és más fémeket, melyek a többi savban oldhatatlanok)

- vas

- retorta

- szesz

- ecet

- hamu

- alkáli

ZN

- betapasztás, bevonás

- timsó, ezenkívül pedig a kéverés

- oltatlan mész

- salétromsav

h

- ólom

X

- zsírkő

borkő

- szappan

- forralás

- a Művelet évi határideje

- arzén

- szublimálás

MB

- vízfürdő

H

- besűrítés

B

- fürdő

- ólomföld, ólomoxid

¹⁸ *Stephan Emmens* — áltudós, aki igyekezett mindenkit meggyőzni, hogy csakugyan felfedezte az alkímia titkát. Stephan Emmens tényleg megszervezett holmi szindikátusfélét. Emmens működését Mengyelejev leplezte le „Arany ezüsből” című cikkében

¹⁹ *Thomas Alva Edison* (1847-1931) - híres amerikai feltaláló. A mikrofon, az izzólámpa és a fonográf (a gramofon őse) feltalálója

²⁰ *Carry Lee* — amerikai vegyész. Kiváló eredményeket ért el az ezüst tulajdonságainak kutatásában. Felfedezte az ezüst sárga változatát. Eredményei, különösen az utóbbi, tették lehetővé Eminensnek, hogy „felfedezéseivel” fellépjen. Carry Lee-nek semmi köze sem volt a szélhámos Eminenshez

²¹ *Nicolas Flamel* — a középkori alkímia félig-meddig legendás alakja. Azt tartották róla, hogy 1382-ben felfedezte a fémek átváltoztatásának titkát (addig szegény kéziratmásoló volt). Tucatszámra alapított Párizsban szegényházakat, templomokat és kápolnákat. Végrendeletének megfelelően egészen 1732-ig adtak nevében

könyör-
223

adományokat a párizsi szegényeknek. A legenda Flamel váratlan meggazdagodását a Nagy Művelet „sikeres végrehajtásával” magyarázta

Wilhelm Conrad Röntgen (1845—1923) — kiváló német fizikus. Felfedezte és tanulmányozta az úgynevezett X-sugarakat (röntgensugarakat) és sajátosságait *Sir William Ramsay* (1852—1916) — a fizikai kémia angol kutatója. *Rayleigh-vel*, a kiváló fizikussal együtt felfedezte az egyik nemesgázt: az argont. Kimutatta, hogy a hélium a Földön is előfordul

Izisz — a termékenység óegyiptomi istennője, „Izisz levele fiához, Horuszhoz” csakugyan létezett. Helyes megsejtését tartalmazza annak, hogy a szokásos eszközökkel lehetetlen a fémeket átváltoztatni. Csupán a magfizika fejlődése tette lehetővé az elemek ilyenfajta átalakítását. Most már elő tudnak ugyan állítani mesterséges aranyat a fizikai laboratóriumokban, de csupán tudományos kutatásokhoz használják. Az ókori és középkori alkimisták természetesen nem tudhatták, hogy semmiféle kémiai reakcióval sem lehet előidézni a fémek átváltozását. Ehhez ismerniük kellett volna a vegyi folyamatokban részt nem vevő atommagot és szerkezetét

Flamengán — flamand nacionalista. Az 1914—1918-as első világháború után Belgium kormánya franciabarát politikát folytatott, támogatta a vallonokat, szította a nemzeti gyűlölködést. Később a flamand nacionalisták mozgalmát igyekezett felhasználni Hitler, aki „a német kisebbségek védelmezőjeként” lépett fel. De a flamandok igen hamar felismerték ennek a „védelemnek” a valódi céljait

Vallonok és flamandok — Belgium déli részét vallonok lakják, akik nyelvben és kultúrában közel állnak az északi

franciákhoz. Az északon lakó flamandok különálló nyugati germán nyelven beszélnek

²⁶ *Rexisták* - belga fasiszták. Belgium népének gyűlölete a fasiszta megszállók ellen akkora volt, hogy a rexisták még a megszállás idején is német szuronyok védelmében tartották gyűléseiket

²⁷ *Omar Nelson Bradley* — amerikai tábornok, aki az amerikai „inváziós hadsereg” 12. csoportjának parancsnoka volt Európában a második világháború éveiben. *Montgo-mery* az angol hadosztályokat vezényelte. Hiányzott az összehangoltság, a felek arra törekedtek, hogy egymásra hárítsák a felelősséget. Ez a nehézségek egész sorát idézte elő, míg az angol és amerikai csapatok együttes hadműveleteket folytattak a szárazföldön

²⁸ *Pierlot-korinány* — Belgium polgári kormánya volt, a katolikus Pierlot-val az élén. Miután Belgium felszabadult a német fasiszta megszállók alól, a Pierlot-kormány Anglia és az Egyesült Államok támogatásával üldözni kezdte az ellenállási mozgalom harcosait. Ez fegyveres összetűzéseket idézett elő a hazafiak és a csendőrök között

²⁹ *Millière* — a francia nemzetgyűlés párizsi küldötte. A párizsi kommün bukásának napjaiban lőtték agyon. Ez bossz-szűből történt azért, mert nyilvánosságra hozott egy csomó okmányt, mely leleplezte *Jules Favre*-nak, a véres kezű *Thiers* egyik legközelebbi cinkosának arcátlan hamisításait. Millière férfias viselkedése még hóhérait is meglepte

³⁰ *Tommaso Campanella* (1568—1639) - küzdött Olaszország felszabadulásáért Spanyolország uralma alól. Huszonhét évet töltött börtönben. Itt írta a „Nap városa”

225

című könyvét. Campanella a társadalmi egyenlőtlenség és a magántulajdon megszüntetéséről álmodozott. Olyan társadalmat írt le, melyben a munka minden ember benső szükségletévé és becsületbeli dolgává vált

Francois Rabelais (1494—1553) — nagy francia író, a „Gargantua és Pantagruel” című regénynek, a francia reneszánsz legjelentősebb művének szerzője

Lev Alekszandrovics Csugajev (1873-1922) - kiváló szovjet vegyész. Olyan kémszert fedezett fel, mellyel ki lehet mutatni és mennyiségileg meg lehet határozni a nikkelt. Részt vett a szovjet platinaipar megteremtésében.

Abszorpció — egyes szilárd testek folyadék- és gáznyelő hatása

Loyólai Szent Ignác — a jezsuita rend megalapítója. „Legyetek halkak, mint a bárányok, és mérgesek, mint a kígyók!” — hagyta meg rendje tagjainak. A jezsuiták Európa és Amerika népei ellen elkövetett számtalan bűnnel mocskolták be magukat

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET

Mi történt az országúton?..... 5

MÁSODIK FEJEZET

*Az ősi Mechanicus nemzetség titka.....*28

HARMADIK FEJEZET

*Odo, az első Mechanicus kalandjainak, viszontagságainak és sikereinek története.....*43

NEGYEDIK FEJEZET

amelyben folytatódik Odo Mechanicus bolyongása 61

ÖTÖDIK FEJEZET

*Az oxfordi mágiszter.....*81

HATODIK FEJEZET

melyben az olvasó átugrik a XIX. századba. — A korszerű vegytan lerombolja a légvárakat. — Mister Emmens megmutatja, hogyan kell az ezüstdollárt arannyá változtatni.....95

227

HETEDIK FEJEZET

Az invázió. — A régi atánorban újra lobog a tűz. 121

NYOLCADIK FEJEZET

A Mechanicusok nemzetségének „bűnei”. — A vörös rongy titka.....137

KILENCEDIK FEJEZET

Különös sztrájk. — Godard imádságot javasol, Frézéres kutatást.....150

TIZEDIK FEJEZET

Megvan a gáz. — Godard végre elveszít egy sakkjátszmát, majd beszélni tanítja Almát.....163

TIZENEGYEDIK FEJEZET

melyben az olvasó csodálkozva találkozik a sötét középkor életre kelt árnyaival.....181

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Jacques Frézéres folytatja a feljegyzéseket. — A szökés. — Hogyan hajtották végre a Nagy Műveletet? 199

JEGYZETEK.....217

A kiadásért felel a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója Felelős szerkesztő: Rónaszegi Miklós - A szöveghűsége ellenőrizte: Karig Sára - Képszerkesztő: Lengyel János - Műszaki szerkesztő: Simon Zoltán - Műszaki vezető: Földes György
65 000 példány, 12 (A/5) ív, MSZ 5601-59 Kossuth Nyomda, Budapest

IF 633 - c - 6769

AneKcaHflp ITojiemyK

BeduKoe deAanue

(na BeHrepcKOM H3bine)

CniJibHe BiTflaHHH MOJio,ijijKHOrO BHflaBHHiTBa ím. ©epnia Mopa

(BynaneniT) i KHHJKKOBOrO BHji,aBHHnTBa «Kapnara» (y?Kropo;i,

yKpaiHctKa PCP). (PopMaT nanepy 84xl08V₃2. ílpyK. apK. 7,25. VMOBH. flpyn. apK. 12,18. BHflaBH. apK. 10,79.

THpaw 66 000. 3aM. 8. IJira 65 KOH. BiflflpyKOBaHo 3 MaTpiw,b /jpynapHÍ ím. KomyTa (Byflanenw) KHÍB-CBKOK)

KHHJKKOBOK) (jiaópHKOio KoMÍTeTy no npeci npi Pajji MíHÍ-dpÍB ypCP, Byji. BopoBcbKoro, 24.